

GEORG OG EDV. BRANDES

BREVVEKSLING
MED NORDISKE FORFATTERE
OG VIDENSKABSMÆND

V

GYLDENDAL

GEORG OG EDV. BRANDES
BREVVEKSLING

Udgivet af
Det danske Sprog- og Litteraturselskab
Med Støtte af
Carlsbergfondet og
Overretssagfører L. Zeuthens
Mindelegat

GEORG OG EDV. BRANDES

BREVVEKSLING
MED NORDISKE FORFATTERE OG
VIDENSKABSMÆND

UDGIVET AF
MORTEN BORUP
UNDER MEDVIRKNING AF
FRANCIS BULL OG JOHN LANDQUIST

V

KØBENHAVN 1941
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

**FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN**

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Innledning</i>	IX
Bjørnstjerne Bjørnson og Edvard Brandes	I
Henrik Ibsen til Edvard Brandes	35
Alexander L. Kielland og Edvard Brandes	41
Jonas Lie og Edvard Brandes	239
<i>Tillegg: Alexander L. Kielland til Georg Brandes</i>	331
<i>Kommentar</i>	345

INNLEDNING

Både i Bjørnstjerne Bjørnsons og Alexander Kiellands brevveksling kan man ofte se »brødrene Brandes«, »begge Brandes'erne«, omtalt nesten som om de skulde utgjøre et litterært firma og høre sammen for bevisstheten i en enhet, slik som f. eks. brødrene Grimm, brødrene Goncourt og brødrene Tharaud; men i virkeligheten var tidsskriftet »Det nittende Aarhundrede«, som bare levde i et par år, deres eneste litterære fellesarbeide, og tross enighet og samvirke på mange punkter var Georg og Edvard Brandes av evner og av karakter ytterst forskjellige. Gerhard Gran har i et brev til Bjørnson, 3. april 1908, protestert mot den almindelige tilbøielighet til å slå dem sammen og overse forskjellen: Han kan aldri, sier han, glemme sin taknemlighet overfor Georg Brandes, som i ungdommen hadde hjulpet ham til åndelig frigjøring, og som igjennem flere desennier hadde øvet en overordentlig innflytelse i nordisk og norsk åndsliv; »Edvard Brandes har — skjønt hans mandfolkeagtighed har noget meget tiltrækkende for mig — dog aldrig havt nogen betydning hverken for mig eller andre, som jeg ved om«. Bjørnson svarte at han syntes begge brødrene Brandes i sitt forhold til religion og moral led av den samme slags mangel på historisk perspektiv, pietet og forståelse, slik at det kom noe usunt inn i det frigjørende og oprørske de bragte; men han var fullt klar over at de som personligheter skilte sig sterkt ut fra hverandre: han anså Georg Brandes for å være »apekatforføngelig usanfærdig. I så måte er Edvard Brandes en helt annen kar«.

Noe av det som ligger i Grans og Bjørnsons ord om Edvard Brandes, kan uttrykkes med en setning som egentlig er sagt om J. L. Heiberg: »Det var noe behagelig ugenialt ved ham«. Georg Brandes var som litterær personlighet et geni, og blev »feldmarschallen« og inspiratoren, som samlet det moderne gjennombrudds menn under sitt banner; men han hadde unektelig også noen av de mindre behagelige egenskaper

som stundom ledsager genialiteten, — først og fremst en selvoptatthet som var i slekt med forfengeligheit og kunde gjøre ham prippen og i lengden vanskelig å ha med å gjøre. Edvard Brandes virket derimot, både i skrift og tale, »mandfolkeagtig«, tiltrekkende nettop i kraft av sin uforfengeligheit. Han sa engang som noe betegnende om sig selv at han avskydde jeg-romaner, og lite likte å bruke ordet jeg i det han skrev for offentligheten.

Øiensynlig hadde han som blottende ung, — delvis kanskje efter sitt nederlag da han avla prøve som skuespiller, — kjent sig så ømskinnet og vår overfor offentlig kritikk at han satte sin viljestyrke inn på å overvinne denne »svakheth«; og i beundring for sin eldre brors geni hadde han sett sig selv som bestemt til å være en underordnet medkjemper i gjennembruddsmennenes litterære falanks. Som dramatiker vilde han være tilfreds, skrev han 23. desember 1880 til sin bror, om han kunde levere »proport Andenrangsarbejde«, som var teknisk dyktig gjort, skjønt uten geni, og om han kunde få attest som »en dansk Sardou under Dumas-Augier (alias Bjørnson-Ibsen)«.

Men diktningen var aldri et hovedmål for Edvard Brandes's ærgjerighet; det han la mest vekt på, var å vinne makt, ikke så meget for sin egen som for »Sagen«, for sin brors og sitt litterære og politiske partis skyld. Overordentlig karakteristisk er et brev til Georg Brandes, 5. november 1878, hvor han forteller at Ernst Sars har spurt ham om det nu da »Nyt norsk tidsskrift« skulde gå inn, kunde være mulighet for »en Kræfternes Forening« i et dansk-norsk tidsskrift: »Jeg svarede ham, at jeg kun kunde tænke mig én Mulighed. Tidsskriftet maatte udkomme med Bjørnsons og Dit og hans Navne paa Titelbladet forlagt af Hegel. Jeg vilde være villig til foreløbig at være den her i Kjøbenhavn anonyme (eller ialfald kun paa Bagsiden nævnte) redigerende, hvis jeg samtidigt havde den egentlig afgjørende Myndighed«.

Det ligger sikkert adskillig refleksjon og selvstudium bakom ordene, hvor Edvard Brandes i brev til Kielland 30. januar 1879 peker på noe som han synes Georg Brandes i sin bok om Disraeli ikke har klarlagt: »Disraeli har ønsket en Ting hele sit Liv igennem: Magt. Hvorfor opnaede han den saa sent? Hvorfor har en saa klog, verdensklog Mand

gjort saamange Dumheder? Hvorfor blev han lét ud i Parlamentet første Gang, han talte, men ikke anden?»

Edvard Brandes opnådde selv først meget sent i sitt liv en politisk maktstilling av positiv art, og hans største innsats som politiker fant sted under »Verdenskrigen«, i en tid da alle de fire norske diktere som han optrer sammen med i dette bind, var døde. Men helt fra slutten av 1870-årene hadde han siktet på å vinne politisk innflytelse, og en vesentlig del av hans journalistiske og litterære virksomhet er direkte eller indirekte bestemt av partipolitiske nyttehensyn.

Som politiker og som avisredaktør fordret Edvard Brandes at hans medarbeidere skulde vise den samme loyalitet og solidaritet overfor partiet som han selv udmerket sig ved. Og i hans brev fra 1870—80-årenes kamptid kan det stadig høres at han er strengt påpasselig overfor sine litterære venner. Ingen av dem må fordriste sig til å svikte eller forsumme det europeiske venstres program, og hans dom over deres diktning tar farve av deres forhold til programmet.

Efter et brev fra J. P. Jacobsen med en ubarmhjertig nedsabling av forfattere som Schandorph og den unge Karl Gjellerup svarte han, med et lett anstrøk av ironi i tonefallet: »Hvorfor være saa streng mod dem, der staa paa den rette Side?» I mange av sine egne anmeldelser kjente han sig dengang forpliktet til å la både ros og kritikk knytte sig til diktningens tendens og la den kunstneriske vurdering komme i annen rekke.

At Edvard Brandes oprindelig var noe av en estetisk entusiast-natur, hadde bare de færreste av hans samtidige øie for. Han var selv så »mandfolkeagtig« bluferdig at han nødig vilde blotte sin ømhet og følelse, og heller gav sig mine av å være bare kold og klar, skarp og kynisk. Skuffelsen over hvordan hans bror Georg blev behandlet i 1870-årenes Danmark, bidrog til å skjerpe hans skepsis og bitterhet, og i tiden omkring 1880 blev han almindelig betraktet som en kritiker med særlig lyst og talent til å dømme og rive ned. »Det er langt lettere — skrev Georg Brandes om ham i et brev til Schandorph 2. desember 1878 — at vinde hans yderste Foragt, en Foragt som er nær ved at kvæle ham og gjøre ham sort i Ansigtet (hvorfor Pøbelen ogsaa anseer ham for meget sort) end det er at faae Ros af ham. Ja det er forsaavidt ogsaa

vanskeligere at faae Ros af ham end af mig, skjøndt vi ved fælles Anlæg og ved aandeligt Samliv ere komne til det Standpunkt næsten altid at dømme i alle Grundtræk ens«.

For Bjørnson, som på avstand betraktet Edvard Brandes's tidligste kritikergjerning, fortonte den sig som lite tiltalende. Den virker »meget for tilfældig«, skrev han 16. juni 1880 til Georg Brandes; »jeg kan ænnu ikke opdage af hvilken grun; ti hans samvittighedsfullhed ser jeg. Har han stærke sympatier og antipatier, eller hvad er det, som er kommet i nærheden af magnet-nålen, og som ikke mere synes at kunne fjærnes?« Ti dager senere uttrykte Bjørnson i et brev til Kielland sine innvendinger imot Edvard Brandes's anmeldervirksomhet i en litt skarpere form, men stadig halvveis spørgende: »Jeg er så bange for at din Brandes ikke er noget menneske, at han er en abstrakt begejstring for nogle ideer. Og slige folk hugger ofte i sten.«

Det er ikke vanskelig å peke på bokanmeldelser av Edvard Brandes hvor hans sterke sympatier og antipatier for idéene og tendensen gir sig slike utslag at han ikke er fullt opmerksom på de menneskelige og kunstneriske verdier i verket; men samtidig som han holdt sin tendensklare litteraturkritikk gående i dansk Morgenbladet, skrev han i »Ude og Hjemme« en serie av fortrinlige skuespillerportretter og teateranmeldelser, hvor hans kunstneriske smak og teatermessige innsikt fikk råde grunnen. Efter starten av bladet Politiken i 1884 blev forholdet nær sagt det omvendte: som teaterkritiker førte han da en mangeårig krig imot ledelsen av det kongelige teater, og denne kampsituasjon satte et bestemt polemisk preg på en flerhet av hans teaterartikler og bidrog til å vekke det »stormvejr« imot ham og hans avis i året 1899—1900 som til slutt drev ham til å opgi sin virksomhet som teateranmelder; men som litteraturkritiker hadde han efter hvert stillet sig adskillig mere uavhengig overfor dikterverkenes tendens og program. Georg Brandes's innvending imot ham, at han hadde sterkere sans for »slaaende, levende Enkeltheder« enn for helheten, fikk med årene mindre og mindre gyldighet.

Uten noen sinne å sviakte grunnpreget av å være en mann fra 1870—80-årene og »det moderne gjennembrud« tid, viste Edvard Brandes sig lydhør og forstående overfor meget av det nye som brøt frem om-

kring 1890, — det er betegnende at han var en av de aller første som hadde blikk for Knut Hamsuns begavelse.

Brevvekslingen med Bjørnson, Ibsen og Lie viser at det især var fra slutten av 1880-årene og frem til århundreskiftet Edvard Brandes stod som en sentral litteraturanmelder i de nordiske land, eller i hvert fall i Danmark og Norge. Hans bror Georg optrådte i denne tid bare leilighetsvis som anmelder; men Edvard Brandes skjøttet sin litterære resensentvirksomhet med stor omhu, og det å bli forstått og anerkjent av ham hadde uhyre meget å si både for dikternes selvaktelse og for deres bøkere skjebne.

Gerhard Grans bemerkning til Bjørnson om at Edvard Brandes »aldrig har havt nogen betydning hverken for mig eller andre, som jeg ved om«, må leses i tilknytning til det positive forsvar for Georg Brandes som Gran vilde gi. I ordet »betydning« må man da legge inn noe slikt som »vekkende og avgjørende åndelig innflytelse«. Dersom ordene blir revet ut av sin sammenheng og hensikt, kan de lett gi et falsk inntrykk, for gjennom sine anmeldelser har Edvard Brandes i virkeligheten betydd overordentlig meget i nordisk åndsliv, — ganske særlig i de årene da hans bror Georgs egentlige »førerperiode« var forbi. I kraft av sin uforfengelig og uselviske hjelpsomhet overfor dem som befant sig »paa den rette Side«, kom Edvard Brandes også til å yte mange forfattere store praktiske tjenester bak kulissene. Som man især kan se av hans brevvekslinger med Alexander Kielland og August Strindberg, blev han for sine venner en makeløs rådgiver og litterær fødselshjelper, varm i sin ros og ærlig i innvendinger, — i slike forhold har, for å bruke Gerhard Grans uttrykk, »hans mandfolkeagtighed noget meget tiltrækkende«.

*

Edvard Brandes var vel omkring 18 år gammel da han begynte å interessere sig for BJØRNSTJERNE BJØRNSONS diktning. Naturligvis kan han alt i opveksten ha lest noen av Bjørnsons bondefortellinger; men meget tidlig lærte han sig til å se med misstro og forakt på idylldiktning og alt det i litteraturen som han kalte »søde Sager«, og når han engang,

ved en skrivfeil, nevner Synnøve istedenfor Solveig som trofast ventende på Peer Gynt, betyr sammenblandingen at det romantiske, uskyldsblonde bondepике-ideal stod ham fjernt. Om de Bjørnsonske sagaskuespill har han somme ganger uttalt høflig anerkjennende ord, uten synderlig varme. Men opførelsen av »De Nygifte« i 1865 på det kongelige teater, mesterlig satt i scene av fru Heiberg, blev for Edvard Brandes en stor kunstnerisk opplevelse, som han igjennem mer enn 60 år bevarte i erindringen, og alltid regnet som en av den danske scenes ypperste prestasjoner. Også selve stykket gav ham et epokegjørende inntrykk: her fornemmet han for første gang den nye tids litteratur-program, det som Georg Brandes noen år senere formulerte i de berømte ord: at en diktning lever, viser sig i at den setter problemer under debatt. »De Nygifte — skrev Edvard Brandes i 1902, i festskriftet til Bjørnsons 70-årsdag — følte og var det første Skuespil, der kastede Spørgsmaal og Tvivl ud i den dalevende borgerlige Slægt«.

Det kongelige teaters neste Bjørnsonforestilling, »Maria Stuart i Skotland«, var som helhet mindre fullkommen og gjorde ikke så stor lykke hos publikum som »De Nygifte«, uaktet stykket selv, som Edvard Brandes sier, er »saa langt betydeligere«. Men for Brandes personlig hadde denne forestillingen meget å si; i sin bok »Dansk Skuespilkunst« (1880) trekker han frem en rad av presist fastholdte minner om forskjellige av de rollehavende, og han hadde selv håpet å skulle bli en av dem: da han i 1868 meldte sig til optagelsesprøve ved teatret, var Rizzio i Bjørnsons stykke en av de tre roller han hadde lært sig, og man skulde synes at han måtte ha kunnet egne sig fortrinlig til å fremstille denne mørkladne og merkelige mann, som møtte misstro i det folk han bodde iblandt, fordi han var av fremmed blod og ikke delte dets religiøse tro, og som bak en maske av kjølig kløkt gjemte en brennende erotisk lidenskap og et heftig maktbegjær. Uaktet skuespillerprøven ikke falt heldig ut, kunde Edvard Brandes aldri glemme hvor dypt han hadde opplevet dette drama, og i motsetning til sin bror bevarte han alle sine dager en erindringsfylt forkjærlighet for »Maria Stuart i Skotland«.

Den grundtvigsk farvede religiøsitet som satte sitt preg på en stor del av Bjørnsons diktning fra årene omkring 1870, stemte Edvard Brandes

ytterst kjølig; men høsten 1874 fikk han lese »En fallit« og »Redaktøren«, og hans begeistring avspeiler sig i et brev fra Georg Brandes, som endnu ikke selv hadde stiftet bekjentskap med stykkene, men forteller Brøchner at hans yngre bror »sværmer« for et par aldeles moderne, realistiske teaterarbeider fra Bjørnsons hånd. Edvard Brandes's henrykkelse hadde naturligvis for en del sin grunn i at de to Bjørnsonske skuespill utgjorde de første eksempler i nordisk diktning på moderne borgerlig drama i realistisk stil, og at han øieblikkelig blev klar over hvilket ypperlig scenestykke »En fallit« var; men hans »Theaterfeuilleton« i dansk Morgenbladet 15. desember 1875 viser at han snart blev lei av den »megen Rørelse og Taarevædning« i »Fallitten«, og personlig var han langt mere interessert for »Redaktøren«, som ved sitt angrep på den konservative presses sjofelhet gav uttrykk for en opfatning han i høieste grad sympatiserte med. At det kongelige teater vegret sig ved å opføre »Redaktøren«, hørte i mange år til hans faste anklagepunkter imot ledelsen der.

Den henvendelse fra »Det nittende Aarhundrede« som Edvard Brandes kommer med i sitt første brev til Bjørnson, har sin bakgrunn i hans — og hans brors — fornemmelse av at Bjørnson med sine to nutids-skuespill var begynt å nærme sig den litterære retning som Georg Brandes gjerne vilde være fører for. Men brevvekslingen førte ikke til det resultat Edvard Brandes hadde håpet, og skuffelsen efterlot i hans sinn en langvarig misstro til personen Bjørnstjerne Bjørnson, tross hans beundring for den nye Bjørnsonske diktning.

Efter hvad Edvard Brandes senere har skrevet, må »Kongen« straks i 1877 ha gjort et sterkt inntrykk på ham, i kraft av sin idé og tendens, og efter tilnærmelsen mellem hans bror og Bjørnson samme år, var han blitt så vidt vennlig innstillet at han høsten 1878 gikk med som deltager i et stort »gilde« til ære for Bjørnson. Møtet mellem dem — det var visstnok første gang de traff hverandre, — blev ikke synderlig vellykket. Bjørnson bad Edvard Brandes hilse sin bror på det vennskapeligste; men forøvrig hadde han »ikke gidet sige et Ord til mig«, skrev Edvard Brandes efterpå. I brevene til Georg Brandes 5. og 9. november 1878 forteller han også med stor kjølighet om Bjørnsons optreden før og under festen, både efter andres referater og efter eget »mindre be-

hageligt Indtryk»: »Jeg kjender ikke Bjørnson tilstrækkelig til at vide, hvormeget man kan stole paa ham. Det synes mig ikke meget. Det er en lun Broder, en Rævepelts«.

Under festen hadde Edvard Brandes i en tale angrepet de danske venstrepolitikere for deres mangel på interesse for litteraturen, og pekt på nødvendigheten av en nærmere tilknytning mellom det politiske og det litterære venstre. Men han var ikke selv klar over hvor vektig hans ord hadde virket, og han gikk fra gildet full av skepsis overfor både den »diplomatiske« hedersgjest og en flerhet av deltagerne; i et brev han sendte J. P. Jacobsen, satte han sin missnøie på vers. Overfor broren var han i denne situasjon litt mere varsom, og blev møtt med formaninger om å tro ubetinget på Bjørnsons opriktighet; men Georg Brandes ber ham også alltid huske at Bjørnson er en fantast, som lett tar sine egne forestillinger for å være faktisk virkelighet.

De påbegynte forhandlinger senhøstes 1878 mellom Sars og Edvard Brandes om et felles dansk-norsk tidsskrift blev foreløbig henlagt, idet Bjørnson bad om et års utsettelse med planen, for sin diktnings skyld; men da vilde han være med, sa han, og at Edvard Brandes skulde være en av utgiverne, var han helt enig i. Selv om han ikke hadde snakket meget med Edvard Brandes, beskjeftiget han sig i tanken med hvad denne Georg Brandes's lærde bror burde ha til opgave innenfor nordisk åndsliv. Hjemme på Aulestad efter sin tilbakekomst fra utenlandsreisen og fra »gildet« i København, kom han på den idé at det nordiske publikum burde få sig forelagt en rekke religions-videnskapelige småskrifter i populær form, og det forestilte han sig at Edvard Brandes, i kraft av sine videnskapelige studier, måtte kunne gi råd om. Under den kortvarige korrespondanse mellom dem i denne anledning blir Bjørnsons pågående spørsmål og forslag avvist med en kold høflighet, som dekket over adskillig irritasjon. I begynnelsen av mars 1879 anbragte Edvard Brandes i et brev til sin bror et par sinte linjer om affæren: »Med Bjørnson har jeg korresponderet. Han er gal. Derom mere en anden gang«. Georg Brandes svarer 13. mars med et spøkefullt mildnende spørsmål: »Hvad har du corresponderet med Bjørnson om og hvorfor er han gal? Helt tosset er han da ikke«. Et par dager efter gir så Edvard Brandes

et referat av brevvekslingen, til og med Bjørnsons annet brev: »Derpaa staa vi, thi jeg har ikke kunnet hitte ud af hvad jeg skal svare. Hvorfor Fanden skriver han det til mig? Det angaar jo ikke mig«.

Lenger ut på våren 1879 møttes brødrene Brandes i en felles under vurdering av hvad Bjørnsons kamp for det rene flagg betydde, og Edvard Brandes's kjølige annenhånds-gjengivelser fra situasjoner omkring det store flaggmøtet er preget av at han stadig tvilte på ektheten i Bjørnsons ord og personlighet. I mai erkjente han dog at Bjørnson i en avis hadde uttalt »et Par fornuftige Ord« om Alexander Kiellands Novelletter, som ellers syntes å skulle falle til jorden; men i august skrev han til Georg Brandes om Bjørnsons urimelige »Projekter«, og bad broren være opmerksom på det betenkelige ved Bjørnsons vennskapelige forhold til begge de to stridende venstregrupper i Danmark; og i desember var han også rede med uvelvillige referater til broren om Bjørnsons siste besøk i København og optreden overfor Topsøe. Lignende syrligheter finner man noenlunde samtidig i hans brev til Alexander Kielland og J. P. Jacobsen; men det vilde være uriktig å legge altfor stor brett på dem: I brev gav Edvard Brandes gjerne sine ergrelser luft eller fortalte en liten historie med spiss på; i trykte anmeldelser av Bjørnsonske skuespill kom hans opfatning av dikteren mere helt og fyldig til orde, og ved siden av adskillig kritikk lyder det ekte og varm beundring i den anonyme anmeldelse han skrev av »Leonarda« (i dansk Morgenbladet 5. oktober 1879). Et av formålene med artikkelen var riktignok å ramme Molbech, som i sin egenskap av censor ved det kongelige teater hadde forkastet stykket; men at Edvard Brandes alltid vedblev å sette »Leonarda« høit, har han i årenes løp gitt flere uttrykk for.

Georg Brandes gjorde hvad han kunde for å tjene som mildnende mellemeledd mellom sin bror og Bjørnson, og om han i 1879 hadde hatt mest møie med å dempe Edvard Brandes's irritasjoner, blev det i de nærmest følgende år Bjørnson han måtte prøve å bearbeide. Den 10. juni 1880 skriver han: »Skjøndt De ei kan lide min Broder burde De læse hans Bog: Dansk Skuespilkunst, dels fordi den er extragod, dels fordi den synger Nordmændenes, specielt Deres Lov paa hver Side«. Bjørnson svarer vennlig, ti dager senere, at »Deres brors bog skal jeg læse, og så

må De hilse denne min fiende fra mig, som er min venn!« Om han kom til å lese boken, kan man ikke se av brevene, men ordene om Edvard Brandes som hans fiende og hans venn på én gang, treffer godt: innimellem mange motvillige bemerkninger om Bjørnson i Edvard Brandes's brev, særlig i anledning av alle frem- og tilbake-drøftelser om den dansk-norske tidsskriftplan, kan det plutselig lyde et begeistringsord som følgende i et brev til Kielland 1. september 1880: »Der er noget ved Bjørnsons hele Virksomhed — hans Kamp med Konge og Præster, hans republikanske og fritænkerneske Galenskab — som elektriserer mig. Det smager dog lidt af den store franske Revolution«.

Men fra Bjørnsons side var motviljen stadig merkbar imot Edvard Brandes, »et menneske, hvori der ikke findes en bit originalt«, som han i mars 1881 skrev til Kielland. Et halvt års tid senere sendte han »Ude og Hjemme« en protest imot Edvard Brandes's omtale av Topsøe, som nettop var død. Georg Brandes prøvde i brev å forsvare sin brors skrivemåte, og Bjørnson svarte 29. januar 1882 at dersom Topsøe virkelig hadde forvandlet sig slik, siden dengang Bjørnson kjente ham, »da burde De gi mig kæmsgærninger, ti da skyller jeg Deres bror en oprejsning. — Forræsten: mente Deres bror, han var en fejj kæltring, hvorfor fanden skrev han så ikke det? Her er så mange former for at sige sligt, og da var jeg blét opmærksom. Det, der står, er ikke det rætte, kan ikke være det rætte«.

Ved Bjørnsons 25års-jubileum som dikter, sommeren 1882, hyldet Edvard Brandes i dansk Morgenbladet poeten som var blitt politiker; men ved festen på Aulestad lød det taler og dikt (bl. a. av Drachmann) som begge brødrene Brandes måtte kjenne sig støtt over, og i et brev til Strindberg 13. september 1882 ender Edvard Brandes sin omtale av begivenheten med å si: »Jeg er kun lykkelig over, at jeg ikke ved et Tilfælde kom til at deltage i denne Humbug«. Knappe tre måneder efter falt det imidlertid i hans lodd å holde den ene av de to hovedtaler ved det danske Studentersamfunds fest 9. desember 1882 for Bjørnson i anledning av hans 50års fødselsdag og 25års forfatter-jubileum. Men dermed hadde Brandes foreløbig sagt sitt siste vennlige ord om Bjørnson.

Både »En hanske«, »Over ævne, første stykke«, »Det flager i byen og

på havnen« og »Geografi og kærlighed« vakte hos Edvard Brandes bare hån og kritikk. At »En hanske« ikke vilde falle i hans smak, var naturlig nok; men hans anmeldelse av opførelsen (Politiken 15. desember 1887) er nærmest et forsøk på å latterliggjøre stykket og betrakte det som en farse. Om »Over ævne« skriver han i dansk Morgenbladet 23. november 1883 »at en jævn dansk Læser let trækker paa Smilebaandet af den meget exalterede Stemning, der hviler over hele Diktionen«, og ender med å hevde at stykket »forøger ikke Bjørnsons digteriske Ære«. Privat talte han likefrem om dets »Slethed«. Om »Det flager« skrev han 23. november 1884 til J. P. Jacobsen at boken »kedede mig og ærgrede mig især ubeskriveligt ved sin modbydelige Moral. Jeg vilde ikke anmelde den, da jeg ikke kunde eller vilde rose den, ogsaa Georg undslog sig, da den ogsaa var ham for hamber«. Og om »Geografi og kærlighed« heter det i en av Edvard Brandes's første teateranmeldelser i det nystartede blad »Politiken« at stykket virker skadelig og reaksjonært på grunn av Tygesens ord om moderne franske romanforfattere som Bourget og Gyp: »Publikum vil søge sine egne Fordomme bekræftet ved, hvad Thygesen i sin geografiske Uvidenhed giver tilbedste af litterær Kritik«.

Bjørnson hadde i 1883 fått den forestilling at Edvard Brandes øvet en uheldig innflytelse på sin brors skrive- og handlemåte, og i den anledning gitt vondt fra sig i brev både til Georg Brandes selv og til Kieland; men hans sinne over Edvard Brandes's person og forfatterskap kulminerte i 1884 i et par brev til Amalie Skram og til V. Drewsen. Til fru Skram skrev han bl. a.: »Du bad mig sige min mening om en viss bog af E. Brandes; jeg kommer sansynligvis ikke til at læse den. Men igår læste jeg rent tilfældig »Efter Selskabet« af ham; den står i det hæfte af »Tilskueren«, du sendte mig«. Og så utvikler Bjørnson, djervt og drastisk, at i Brandes's »saker« har han aldri funnet menneskene optatt av annet enn trangen til kjønnslig omgang med hverandre, og det synes ham »flaut«, ikke i anstendighetens navn, men »fordi, at så nakent er ikke livet, så nakent optræder ikke engang dette spørsmål . . . Hvis man kan tænke sig mennesker levende i et rum, hvori vor atmosfære er borte, så har du Brandes's personer. Ingen kan gripe livet, livsbetingelserne, tægne atmosfæren; men en digter tænker aldrig en

person uten i den, han gyder omgivelsen, idet han gyder figuren, og det uten at nævne den med ét ord. Og det er nøjagtig her, at den større eller mindre poetiske ævne viser sig. Han virker usigelig ubehagelig på mig«.

Efter at begge parter i slike eksplosjoner hadde fått sagt alt det nedsettende de kunde tenke ut om hverandre, fant de efter hvert tilbake til en roligere vurdering. Edvard Brandes's anmeldelse av Bjørnsons »På guds veje« (Politiken 2. november 1889) er vel det første synlige tegn på det omslag som baner veien for den vennskapelige forbindelse mellem dem i deres senere år. Han gjennomgikk og vurderte Bjørnsons roman med en forståelse som gjorde rett og skjell både for kunstverket og for idéforkynnelsen. Dikteren kunde knapt ønske sig en bedre fortolker. Også ved utgivelsen av Bjørnsons »Nye fortællinger« leverte Edvard Brandes (i Politiken 9. juni 1894) en fin og sympatisk anmeldelse, og efter den praktfulle artiklen om »Over ævne, andet stykke« (Politiken 4. desember 1895) skrev Bjørnson til Kielland: »Edv. Brandes er dog den eneste, som har sét, hvad jeg mener med min bog«.

I de siste 20 år av sitt liv lot Bjørnson en meget stor del av sine artikler trykke i »Politiken«, og selv om det i begynnelsen gjerne var Hørup han stod i forbindelse med, kom han som stadig leser av bladet til å få et nytt og riktigere syn på hvem Edvard Brandes egentlig var. Anmeldelsen av »Paul Lange og Tora Parsberg« (Politiken 3. november 1898) bragte Edvard Brandes og Bjørnson enda nærmere til hverandre, og da Brandes i sin teateranmeldelse 26. mars 1899 viste sig helt omvendt til beundring for »Over ævne, første stykke«, var enhver skygge fra fortidens missforståelser forsvunnet.

Edvard Brandes's artikkel i »Politiken« 25. april 1900 i anledning av det nyutkomne første hefte av Bjørnsons »Samlede Værker« er preget av sympati og beundring. Noen få dager tidligere hadde Bjørnson, som han selv forteller i brevet til Edvard Brandes 6. april 1902, skrevet til Hørup og spurt hvad angrepene på Edvard Brandes og »Politiken« egentlig hadde sin grunn i. Hørups monumentale brev, som er trykt i Politiken 22. november 1908, har sikkert bidradd til å styrke Bjørnsons interesse for Edvard Brandes, som til gjengjeld også utvilsomt har gledet sig over forespørselen, da Hørup fortalte om den.

Edvard Brandes's vennlige stilling overfor Bjørnson fikk sin sterke, så å si offisielle, bekreftelse da han leverte sitt bidrag i festskriftet til Bjørnson i 1902, en vektig artikkel om Bjørnson og den danske scene. Her gjennomgår han alle det kongelige teaters forsyndelser imot Bjørnson, og har gode ord også om stykker som han oprindelig ikke likte, f. eks. »Over ævne I«, »Geografi og kærlighed«, ja selv »En hanske«: »Hvis man læser En Hanske paany, vil man blive slaaet af Stykkets dramatiske Fortrin, dets Munterhed, de komiske Figurers Klarhed, den fast tilrettelagte Handling. Og selv om man er ganske uenig i Stykkets Tendens eller Lære, vil man dog altid holde det for givet, at det netop i en Tid, hvor Tendensen drøftedes ivrigt, maatte interessere stærkt fra Scenen. Hvad vilde da være naturligere end at opføre det!« Et par år efter, 13. oktober 1904, kom Edvard Brandes's anmeldelse av »Daglannet«, som er en formelig kjærlighetserklæring til noen grunndrag i Bjørnsons natur og vesen.

Først på bakgrunn av hele den omvurdering som således begge parter i løpet av en rekke år hadde foretatt, kan man helt fornemme verdien av den brevveksling mellom de to gamle »fiender« som begynte i året 1901, og som omfatter 31 brev i løpet av 6 år.

Bjørnson og Edvard Brandes hadde vel bare flyktig møtt hverandre personlig, før denne brevvekslingen kom igang. Det er verdt å legge merke til at da Bjørnson — fire dager før sin 70års fødselsdag — inviterer Edvard Brandes op til Aulestad, føier han til: »Så får vi tale ordentlig sammen . . Det har vi jo aldrig gjort«. Brandes kom ikke til Aulestad, og tre år efter sier Bjørnson, med en takk for sist, at »det var egenlig første gang, jeg fik tale med Dem, og jeg føler mig så draget til Dem«.

Meget av den motvilje som de begge tidligere hadde følt, skyldtes andre som hadde båret vondt imellem dem. Ved personlig samvær nådde de nu, endelig, i sin alderdom å charmere hverandre. I brevene er der ofte en tone av gammeldags »courtoisie«, og Edvard Brandes er sig — også i 60års-alderen — stadig bevisst at han er 15 år yngre enn Bjørnson; men ordene klinger varmere og hjerteligere nesten for hver gang de skriver til hverandre, og korrespondansen munder ut i den yndefulleste harmoni, i de to fine og fortryllende brev som avslutter

samlingen, og hvor begge brevskriverne viser noen av sine beste egenskaper.

*

Til det mest levende i Edvard Brandes's bok om »Dansk Skuespilkunst« hører de skuespillerkarakteristikker som knytter sig til skildringer fra opførelsene av Bjørnsons »De Nygifte«, »Maria Stuart i Skotland« og »En fallit«, og Ibsens »De unges Forbund«, »Kongsemnerne« og »Et dukkehjem«. Og i en kronikk i Politiken 15. mars 1928, i anledning av HENRIK IBSENS hundreårsjubileum, nevnte Brandes premièren på »De unges Forbund« på det kongelige teater 16. februar 1870 som den avgjørende begivenhet, da Ibsen som dramatisk forfatter slo igjennem i Danmark. Dengang var Edvard Brandes imidlertid bare den interesserte tilskuer og hadde ennå ikke begynt sin virksomhet som teaterkritiker. Hans tidligste anmeldelse av en Ibsenforestilling gjelder »Kongsemnerne«, (Illustreret Tidende XIII 1871—72, nr. 649 og 651), og er i virkeligheten temmelig kjølig overfor dikteren, som efter hans mening virker uklar og ikke tydelig har tatt sitt parti. Brandes nytter leiligheten til å gi en skarp kritikk av tankegangen i Ibsens dikt »Til min ven revolutionstaleren«, men er full av beundring overfor både dikterens og skuespillerens karakteristikk av bisp Nikolas. Sin skildring av Emil Poulsens spill i bispens rolle har han også med rette tatt med i sin bok »Dansk Skuespilkunst«.

Ellers var det gjennom alle tider Ibsens nutidsdramaer som hadde Edvard Brandes's interesse. De artikler han leilighetsvis har forfattet om noen av Ibsens eldre skuespill, er lite vesentlige; men opførelsene av »De unges Forbund« i 1870 og 1876, i 1899 og i 1923 har han beskrevet fint og innsiktsfullt, og dermed gitt et enestående bidrag til belysning av dette dramas danske scenehistorie gjennom mer enn halvhundre år (jfr. dansk Morgenbladet 12. november 1876, Politiken 4. mai 1899 og Ill. Tidende 14. oktober 1923).

På en utenlandsreise i 1873 hadde Edvard Brandes håpet å kunne hilse på Henrik Ibsen i Dresden eller Wien, men traff ham ikke. At han kort efter sendte sin brors venn en bok, ledet til at Ibsen skrev sitt

vennlige takkebrev, men bragte ellers ingen nærmere kontakt til veie. Det var Georg Brandes som førte korrespondansen om Ibsens dikteriske bidrag til brødrene Brandes's tidsskrift »Det nittende Aarhundrede«, og først i 1879 synes Edvard Brandes å ha stiftet personlig bekjentskap med Ibsen, — om man da kan bruke et så sterkt ord om det møte Edvard Brandes efter hjemkomsten fra en utenlandsreise skildrer i et brev til sin bror Georg 1. mai 1879: »Jeg talte et Par Ord med Henrik Ibsen paa Gaden. Hvor han er gammel! Jeg havde tænkt mig ham anderledes »rüstig«. Naturligvis hovedrystende mod Bjørnson i Flagsagen. Skal bringe de varmeste Hilsener«.

Overfor den Bjørnsonske dramarekke i løpet av mindre enn 5 år (1874—79): »En fallit«, »Redaktøren«, »Kongen«, »Leonarda«, »Det ny system«, hadde Ibsen i den samme tid ikke hatt annet å peke på enn »Samfundets støtter«, som ikke ser ut til å ha vakt synderlig interesse hos Edvard Brandes; men langt ut på høsten 1879 kom »Et dukkehjem«, og dermed rykket Ibsen plutselig forbi Bjørnson og vant ry og rang som Nordens førende dramatiker. Edvard Brandes's overraskelse tegner sig i hans brev til sin bror 25. desember 1879: »Har du ikke nogle Ideer om »Et Dukkehjem«. Jeg skulde skrive en Artikel om det. Det gjorde en mægtig Virkning fra Scenen og blev mærkværdig godt spillet. Jeg tror ikke rigtig paa dets Psykologi. Er de Tvendes Ægteskab meget sandseligt. Kan virkelig en Nora vente paa »det Vidunderligste«? Betyder Dr. Rank Døden tout simplement eller hvad mere?«

Tre dager senere skrev han til J. P. Jacobsen: »Læs »Et Dukkehjem«. Det er et dygtigt Arbejde. Jeg havde ikke læst det førend Opførelsen og denne gjorde et særdeles Indtryk paa mig. Jeg kan kun daarligt forklare mig, hvori Stykkets Værd beror — der er mange Indvendinger at gjøre. Men der er svært meget Virkeligt heri. Jeg ømmer mig ved at skrive derom; jeg magter ikke Opgaven«. Og efter Jacobsens svarbrev gjentar han at stykket, som er bygget på »Kieler-Historien«, er »et højst betydeligt Arbejde, som paa mig personlig har gjort stort Indtryk«.

En måneds tid senere skriver han til Kielland: »Min Kritik over »Et Dukkehjem« duede slet ikke. Jeg vidste det godt selv, men jeg havde

mine Grunde til at skrive som jeg gjorde. Stykket er en Overlistelse. Det ender, hvor det skulde begynde. Publikum aner ikke Katastrofen, og derved faar Ibsen sit tilsyneladende Angreb til at glide ned. Hvis første Scene havde fremstillet Forholdet mellem de Tvende saaledes som det staar for Nora i sidste Akt, og hele Stykket havde handlet om Skilsmissen, istedetfor den nu kommer dumpende som en satanas ex machina, ja saa havde Publikum ikke klappet men Ibsens Handling — jeg mener Gerning havde været klarere og dygtigere«.

Edvard Brandes er i dette brevet halvt urettferdig mot sig selv: hans anmeldelse av det kongelige teaters forestilling inneholder fortrinlige bemerkninger, især om fru Hennings som Nora og Emil Poulsen som Helmer («Ude og Hjemme» nr. 118, jfr. 4 år senere smstds. nr. 333, boken »Dansk Skuespilkunst« og Politikens kronikk 15. mars 1928).

Høsten 1880 reiste Edvard Brandes for første gang til Norge. Han vilde lære norsk skuespillkunst å kjenne, og to av de sterkeste inntrykk han opplevde i Christiania Theater, var opførelsene av »Et dukkehjem« og »De unges Forbund«, med fru Juells Nora og Johannes Bruns Daniel Hejre som glanspunktene; om dem har han skrevet i åpningskapitlet av sin bok »Fremmed Skuespilkunst« (1881).

Brevuttalelsene om »Et dukkehjem« viser at Edvard Brandes i sin vurdering ikke bare la stor vekt på tendensen, men også var fylt av undring overfor den teknisk-dramatiske opbygning. Hans eget dramatiske forfatterskap blev innledet med »Lægemidler«, et års tid efter »Et dukkehjem«, og i løpet av omtrent 25 år skrev han 12 borgerlige nutidsdramaer, med samfundsproblemer og erotiske konflikter til hovedemne. I mange av disse stykkene er påvirkning fra Henrik Ibsen synlig, både i stil og emner og fremfor alt i teknikk.

Efter »Et dukkehjem« hadde Edvard Brandes fått store forventninger til Ibsen, og 11. desember 1881 skrev han til Strindberg: »Jeg glæder mig særdeles til Ibsens nye Stykke, som efter Sigende skal være højst forvovent og glimrende uanstændigt. Vi trænger til sligt«. Men i brev til sin bror Georg to dager senere sier han: »Igaar læste jeg Ibsens Stykke. Det er jo genialt, forvovent, glimrende — men det er ikke »Dukkehjem«. Der mangler noget Centralt. Bifigurerne ere bedre end Hoved-do. Regine og Engstrand himmelske, men Fru Alving er altfor meget Forfatter-

mund og vanskelig at faa Rede paa. Ligeledes synes Præsten mig uklar, paa én Gang saa forretningsdygtig, at Fru Alving lader ham bestyre sine Affairer, og saa dum, at Engstrand kan narre ham Øjnene ud af Hovedet. — Dernæst er der det iverjen, at Tilskuerne faa alting for sent at vide. Regines Herkomst, Alvings Liv, Osvalds Sygdom o. s. v. Jeg har endnu mange Indvendinger, men ogsaa stor Beundring. Hvilken Teknik! som alt er concentreret paa den ene Dag. Og Slutningen er mageløs: Stedet om Hjerneblødheden, Regines »Skidt« (skjønt det er unaturligt, hun gaar). Jeg lider ikke Asylets Brand«.

Fem dager efterpå bad han broren sende dansk »Morgenbladet« en anmeldelse av Ibsens »Gengangere«, men holde den forsiktig, og ikke innlate sig på spørsmålet om teateropførelse, som sannsynligvis alt var besvart med et avgjort nei, — Ibsen vilde forøvrig kanskje ikke engang være tjent med at stykket blev fremstillet på scenen under risiko for å bli pepet ut av publikum.

Avispolemikken i Danmark og Norge angående »Gengangere« satte som bekjent dype merker i Ibsens tanke- og stemnings-liv, og avfødte flere brev, deriblandt et som i formen var rettet til Sophus Schandorph, men i virkeligheten til det nordiske publikum. Efter offentliggjørelsen skrev Edvard Brandes, 20. januar 1882, til August Strindberg: »Jeg synes ikke videre om Ibsens Forsvar for sit Drama. Det er sandt nok, at ingen af Personerne direkte maa udtale andet end sin egen Mening, men derfor skulde vi vel dog kjende Digterens. Ibsens er jo ikke uklar, i alt Fald ikke hans Kritik. Ogsaa paa mig gjorde hans Udtalelser et Indtryk af Umandighed, og han har skrevet varme Breve til Literater af tredje Rang og takket dem for deres slette Anmeldelser! Men man tilgiver ham alt for hans Genialitets Skyld«.

Edvard Brandes's anmeldelse av August Lindbergs fremførelse av »Gengangere« (»Ude og Hjemme« 1883, nr. 309) er fylt av beundring for Ibsens mod og for hans replikkføring, men inneholder kritiske betraktninger overfor den dramatiske teknikk dikteren her har anvendt. I en kronikk i Politiken 17. april 1922 er disse innvendingene forsvunnet, og Edvard Brandes stiller her »Gengangere« ved siden av »Rosmersholm« og »Bygmester Solness«.

Blandt Edvard Brandes's tallrike Ibsen-artikler er det ingen som i

våre dager tar sig så besynderlig ut som anmeldelsen av »En folkefiende« (dansk Morgenbladet 7. desember 1882, jfr. hans artikkel om teateropførelsen, »Ude og Hjemme« nr. 284). Men når man i tanken setter sig tilbake til den politiske situasjon ved begynnelsen av 1880-årene, kan man nok skjønne at Edvard Brandes, som aktiv venstrepolitiker, måtte se det som taktisk ytterst uheldig for venstrepartiene både i Danmark og Norge at Ibsen holdt en så streng dom over »den forbandede, kompakte, liberale majoritet«. Og overfor et dikterverk som kunde virke skadelig i politisk henseende, kjente Edvard Brandes ingen barmhjertighet. Hans anmeldelse begynner med å kalle stykket en skuffelse og ender med å karakterisere det som »kun en dramatiseret Bladartikel som Svar paa nogle taabelige Avisskriverier, der ikke var et Skud Krudt værd, endsige et digterisk Svar fra en stor Poet«. Og det sentrale i anmeldelsen er en skarp dom over den politiske tankegang som hovedpersonen i dramaet gir uttrykk for, idet Brandes nemlig finner at »En Folkefjende frister den Læsende til en Undersøgelse af dets politiske Rækkevidde; det interesserer ikke saa særdeles som æsthetisk Værk«.

Denne åpenlyse undervurdering av stykket for tendensens skyld må ha vakt adskillig opsikt i datiden. Sophus Schandorph, som selv var lite begeistret for dr. Stockman, skrev 19. desember 1882 til Georg Brandes og spurte: »Var Edwards Anmeldelse saa mislykket?»

Året efter Ibsens »En folkefiende« kom Bjørnsons »En hanske« og »Over ævne I«, som stod enda langt fjernere fra brødrene Brandes's åndsretning, og høsten 1883 foregikk Holger Drachmanns store brudd med Brandesianismen. I sammenligning med slikt var Ibsens »forgåelse« mot partidisciplinen forholdsvis lett å tilgi; men i en anmeldelse av annen utgave av »Gildet på Solhaug« (dansk Morgenbladet 19. august 1883) merkes det tydelig at Edvard Brandes's skuffelse og irritasjon ennå ikke hadde fortatt sig, og selv i det følgende år var han kjølig stemt. I et brev til J. P. Jacobsen 23. november 1884 klager han over at julelitteraturen ser tynn ut: »Vildanden var kun en halv Fornøjelse«. Uaktet han aldri kom til å regne »Vildanden« med blandt de Ibsenske mesterverker, bar likevel hans anmeldelser av boken og av teateropførelsen (Politiken 16. november 1884 og 23. februar 1885; jfr. 10. januar

1892) preg av at han atter erkjente Ibsens storhet som dramatiker. Han manglet sans for en skikkelse som Hedvig, »denne fra Ibsens Haand noget overfølsomme til Godtkøbs-Medlidenhed egnede Figur«; men han var ikke i tvil om at stykket hørte til de verker »der opdrager Skuespillere og frigjør Publikum aandeligt«.

Den henvendelse han i 1885 foretok for å få et bidrag fra Ibsens hånd til Politikens julenummer, er ikke bevart; overhodet synes jo alle brev fra brødrene Brandes til Ibsen å være ødelagt. Men efter svarbrevet å dømme har Edvard Brandes uttrykt sin ærbødige beundring for mesteren med takt og smak, og Ibsen satte øiensynlig pris på at Georg Brandes's bror og Politikens litteratur- og teateranmelder nu næret et slikt »venskabelig sindelag« overfor ham. Det var imidlertid først gjennom sin artikkel om »Rosmersholm« at Edvard Brandes rykket op til å bli den ypperste Ibsen-anmelder i den nordiske presse.

Georg Brandes hadde slett ikke vært særlig begeistret for »Rosmersholm« efter sin første gjennomlesning av boken, og det var ham visstnok en overraskelse at hans kritiske yngre bror denne gang — i et brev fra november 1886 — reagerte imot hans kjølige ord, og først og fremst følte trang til å rose og beundre. Edvard Brandes, som aldri led av dikterisk selvovervurdering, begynte med å si at han var glad over at han først leste »Rosmersholm« efter å ha gjort ferdig det drama han selv holdt på med, for hans arbeide hørte hjemme i en lavere poetisk sfære: »Ibsen befinder sig paa høider, som gør mig svimmel.

Naturligvis forstaar jeg heller ikke Stykket, men der er saadan en Mængde Piskeslag, der rammer. O, det er sanddru og uaffekteret alt sammen — ikke fejgt som »Tre Par« eller falsk som »En Handske«, skønt jeg lider ikke, at Sindet adles, naar Begæret dræbes.

Det tekniske Fif har jeg luret ham af. Det bestaar i, at ponere en Hemmelighed, før Stykket begynder. I »Gengangere« Smitten, i »Vildanden« Barnets Fødsel, her Konens Død og saa efterhaanden forklare den og derigennem udvikle Personernes Forhold. Det gør brillant Virkning. Men Du har vel Ret i, at det mere er raffineret Kunst end Dybde.

Rosmer er saa kedelig, fordi han slet ingenting har udrettet, men bare lavet sig til.

Hvad skal man rose, naar man ikke vil prise dette! Desuden er han altid ti Gange saa god som de andre. Og endelig — saa spøger Mortensgaard da livagtig paa »Politiken«s Kontor«.

I et brev til Strindberg noen uker senere uttrykker Edvard Brandes litt av det samme i en eneste, fortettet setning: »Rosmersholm sætter mig i Knæ«.

Om Edvard Brandes's altfor politiske og altfor lite estetiske anmeldelse av »En folkefiende« viste ham fra hans minst heldige side som litteraturbedømmer, så utgjør artikkelen om »Rosmersholm« (Politiken 25. november 1886, jfr. smstds. 1. desember 1887) en prøve på litteraturkritikerens aller beste egenskaper. Med god grunn bevarte Ibsen den lenge i takknemlig erindring: »Jeg beder Dem bringe Deres broder min varmeste tak for hans anmeldelse af Rosmersholm«, skrev han to år senere (4. november 1888) i et brev, hvor han fant det nødvendig en stund å »dvæle ved sine postale synder«. »Den vil altid blive mig uforglemmelig. Da jeg første gang læste den, var det for mig, som om jeg læste en fin, dyb og forståelsesfuld digtning over mit arbejde«.

I slutten av 1880-årene og begynnelsen av 1890-årene skrev Edvard Brandes gang på gang avisartikler om Ibsenforestillinger og anmeldte nye verker både av og om Ibsen. Det som grep ham sterkest og derfor også inspirerte ham til den beste og mest innholdsrike anmeldelse, var »Bygmester Solness« (Politiken 22. desember 1892, jfr. smstds. 9. mars 1893 om teateropførelsen). Takken som han mottok, var vel fortjent, og det er interessant å legge merke til i dette brevet (27. desember 1892) Ibsens anerkjennende ord om Edvard Brandes's skuespill fra det foregående år, »Under Loven«; det var nemlig umisskjennelig blitt til under påvirkning fra Ibsens dramatik, visstnok særlig »Rosmersholm«, og synes til gjengjeld å ha øvet innflytelse på Ibsens planlegging av sitt neste verk, »Lille Eyolf«.

Om »Lille Eyolf« skrev Edvard Brandes i Politiken 14. desember 1894 en fin og forstående anmeldelse, og da han ved midten av 1890-årene for en tid tok opphold i Kristiania, var det en selvfølge at han søkte personlig forbindelse med Henrik Ibsen. Det lille brevet fra Ibsen 7. januar 1896 gir en antydning om hvor høflig og vennlig dikteren behandlet

ham; men noe vennskap av lignende art som det mellom Ibsen og Georg Brandes førte bekjentskapet ikke til. I en kronikk i Politiken 20. mars 1928, på 100-årsdagen for Ibsens fødsel, har Edvard Brandes skildret sine inntrykk av Ibsens personlighet. Han minnes et par besøk i det Ibsenske hjem, som var »uden Hygge«, og hvor et legemsstort portrett av Strindberg, i Ibsens arbeidsværelse, var det eneste som hindret innredningen fra å virke banal; han nevner møter med Ibsen på gaten eller på Grand Café, og fremhever at det å samtale med Ibsen var en utsøkt nydelse: »Han gav altid sin Mening en selvstændig, en stilfuld Form. Den store Replikens Mester mejslede og hamrede Ordene ud i korte Sætninger, vel overtænkte, omsorgsfuldt formede, og den, der har hørt hans lidt knirkende Stemme og endnu har den i sit Øre, ærgrer sig over ikke at have opnoteret i Tide de skarpe og stærke Bemærkninger, der undslap hans smalle Læber«.

Men det dypeste inntrykk fra samvær med Henrik Ibsen hadde Edvard Brandes mottatt da han satt ved dikterens side i Christiania Theater under generalprøven på »John Gabriel Borkman«. Han fornemmet på én gang den personlige tragikk i dette drama, likesom i »Bygmester Solness« (og senere i »Når vi døde vågner«), og kunstnerens lidelse ved å se hvor lite skuespillerne formådde å gjengi av det som hadde levet i hans fantasi og stått klart og stort for hans indre blikk.

Edvard Brandes's artikkel »Borkman-Opførelser i Norge« (Politiken 27. januar 1897) gir forresten et noe lysere bilde av forestillingen på Christiania Theater enn den erindringsfylte kronikk 31 år etterpå. Men »John Gabriel Borkman« hørte ikke til Edvard Brandes's yndlingsdramaer. Derimot vakte »Når vi døde vågner« hans aller høieste beundring, og anmeldelsen i Politiken (20. desember 1899) er skrevet med en usedvanlig verve og lidenskap. Når Edvard Brandes tidligere vilde si noe riktig rosende om Ibsen, kalte han ham en »radikal, umoralsk og fritænkensk« dikter. Men nu var det andre interesser enn 1870—80-årenes problemdebatter som fylte Edvard Brandes's sinn, og av »Når vi døde vågner« utdrog han den livslære at »der gives ingen anden Lykke end Elskoven, og hvo, der synder mod den, han mister sit Liv«. Med en patos som ellers ligger Edvard Brandes's stil fjern, skriver han en ren

hymne til dikteren: »Hil Dig, høje Mester, der Du sidder saa ubøjet og jættestærk som Aandernes Behersker og Gang efter Gang sender dit Bud til frie Sjæle, at der gives ingen anden Lov og Pligt og Ret end den egne Viljes selvskrevne Lov, og at kun der, hvor Viljen blusser hedest og stærkest, der er Livet: det andet er Død, hvorfra Ligstanken slaar En i Møde. Hil Dig, Mester, der indskriver det unge Blods sunde Attraa som Lov og Lykke paa dit Værks Stentavle!«

Mange lesere og tilskuere vil kanskje finne at Ibsens dramatiske epilog også inneholder andre tankestrømninger og motiver, som kunde fortjene å bli trukket frem; men for Edvard Brandes betydde den entusiastiske og ensidige tolkning han gav av »Når vi døde vågner«, en personlig styrkelse under en krise i hans tilværelse. Man kan ikke helt fatte hvorfor artiklen har fått en slik feberaktig intensitet, før man kjenner bakgrunnen for Edvard Brandes's ord.

Årene 1899—1900 var vel den bitreste og vanskeligste tid i hans liv. I sine litteraturanmeldelser hadde han i stigende grad gjennomført den kunstopfatning at »kun hvad der forarger, skal tælles med«, noe som fremkalte en kraftig, prinsipiell innsigelse fra Alfred Ipsen i et flyveskrift som innledet hans langvarige kamp mot brandesianismen, »Dr. Edvard Brandes og Politiken« (1899). Med sin roman »Det unge Blod« samme år lykkedes det i fullt mål for Edvard Brandes å vekke moralsk forargelse hos et stort publikum, og i hans journalistiske virksomhet kunde moralistene stadig finde nye irritasjonsmomenter. Et par lett-sindige ord i en anmeldelse av »Damen fra Natkaféen« fikk harmen imot ham til å samle sig: femten av Danmarks kjente menn, med en så ansett personlighet som professor Harald Høffding i spissen, innbød i mai 1899 til et offentlig møte om »Pressens Betydning og Ansvar«, og alle visste at det var Edvard Brandes som skulde rammes. Møtet blev imidlertid opgitt, da det blev kjent at politiet hadde tatt affære mot forfatteren av »Det unge Blod«; romanen blev dømt som et »utugtigt« skrift. I begynnelsen av året 1900 drev en ny uforsiktighet i en teateranmeldelse Edvard Brandes op i en konflikt som fant sin utløsning i en duell. Ingen av partene blev såret; likevel måtte han, som den utfordrende, bøte med et par ukers fengselsstraff. Og som en slags avslut-

ning på striden om Edvard Brandes's skribentvirksomhet i og utenfor »Politiken« kom 25. mars 1900 et stort angrep på ham i form av et åpent brev fra Vilhelm Andersen, og i samme nummer av »Politiken« Edvard Brandes's mandige og »mandfolkeagtig tiltrækkende« svar. Innenfor denne periode av kamp for offentlighetens øine falt også i Edvard Brandes's private liv den krise som førte til at hans ekteskap (med Ingeborg Thaulow født Gad) blev opløst; snart efter giftet han sig med en norsk billedhuggerinne, Elise Rustad.

Den motstand, ja man kan nok si det hat som Edvard Brandes møtte i dette kriseår, såret ham dypt, selv om han lite lot sig merke med hvad han følte. Men et resultat av kampen var at han opgav sin gjerning som teateranmelder.

Derimot overtok han i 1901 stillingen som redaktør av »Politiken« efter Hørup, men blev alt ved utgangen av 1904 nødsaket til å vike plass for Henrik Cavling. I sin redaktørtid optrådte han forholdsvis sjelden som litteraturkritiker. En anmeldelse av Ibsens »Breve« (Politiken 19. november 1904) er verdt å merke sig, fordi han her samtidig med pliktskyldige ord om sin beundring overfor Ibsens dramatik og overfor den faste form i de Ibsenske setninger, også i brevene, tillater sig å smile litt av sfinxen, og å levere et kraftig forsvarsinnlegg for Bjørnson imot noen av Ibsens uttalelser.

Som dansk finansminister 1913—20 utviklet Edvard Brandes sig fra å være en av sitt lands »bedst hadede« menn til å vinne en overordentlig høiaktelse og popularitet i vide kretser. I denne periode måtte nødvendigvis hans forfatterskap bli innskrenket til et minimum, men efter å være gått av som minister, gjenoptok han i 1920-årene sin skribentvirksomhet i Politiken. Han skrev ikke lenger anmeldelser av nye bøker og teaterforestillinger, men leverte en rekke interessante erindringer om diktere han hadde kjent, og om skuespill-opførelser som i hans yngre år hadde gjort inntrykk på ham. Ofte og gjerne dvelte han da ved minnene om hvad Ibsens dramatik i sin tid hadde betydd. Det hendte at han reiste et spørsmål om denne diktning nu var i ferd med å bli foreldet; men ved Ibsens hundreårs-jubileum hadde han funnet tilbake til sin gamle beundring for den »høje Mester«, og sin trygge tro på at

i hvert fall tre dramaer vilde »trodsse Forældelse« og bli stående ned igjennem tidene: »Gengangere«, »Rosmersholm« og »Bygmester Solness«.

*

Brevvekslingen mellom Bjørnson og Edvard Brandes og den lille rekke av Ibsenske brev til Brandes gir i sig selv bare ufullstendige inntrykk av det personlige og litterære forhold mellom den danske kritiker og de to norske diktere; men gjennom uttalelser i Edvard Brandes's, Bjørnsons og Ibsens øvrige korrespondanse og gjennom Brandes's litteraturkritiske artikler kan adskillig av det som mangler i billedet, bli helt eller delvis utfyllt. Brevvekslingen mellom Edvard Brandes og ALEXANDER KIELLAND taler i en ganske annen grad for sig selv. Den er så stor, så innholdsrik og menneskelig levende at den fyldig avspeiler hele deres vennskaps historie, og den skulde for så vidt ikke trenge mange innledningsord; men også her lar det sig trekke frem utenomsbetraktninger og uttalelser fra begge vennenes side, som kaster lysstreif over brevene og brevskriverne.

Edvard Brandes hadde med interesse lagt merke til Alexander Kiellands litterære debut i »Nyt norsk tidsskrift« 1878; men de første opplysninger han hadde skaffet sig om forfatteren, var så utilstrekkelige at han tok ham for å være identisk med Carsten Kielland, ophavsmannen til en liten enakter »Vaarluft«, som 17. november 1878 nådde frem til opførelse på det kongelige teater. Den 19. september 1878 meddelte Edvard Brandes sin venn J. P. Jacobsen følgende forvirring av litterære nyheter: »En tredveaarig Normand, rig Cand. jur. og Fabrikejer har skrevet et Proverbe i »Nyt norsk Tidsskr.« og endel Artikler i »Dagbladet«, hvori der er meget Talent. Han hedder Carsten Kielland og har indleveret et Stykke til det Kongelige. Maaske det er en opdukkende Stjerne«.

I november 1878 dukket »Stjernen« personlig op i København, og Edvard Brandes blev ikke skuffet i sin forventning, — tvertimot. Alexander Kielland kom fra Paris, med manuskriptet til de fleste av sine »Novelletter« i kufferten, og i sitt hjertes takknemlighet og beundring

vilde han — som han i desember 1904 skrev til Jakob Hegel — straks ha opsøkt Georg Brandes. Ham fant han dessverre ikke i byen, og det varte en stund før han isteden våget sig op til Edvard Brandes; men to av sine siste aftener i København før hjemreisen til Stavanger tilbragte han hos Edvard Brandes, — så umiddelbar hadde sympatien vært på begge sider. »Han var overmaade hjertevindende i sin Op-træden«, skriver Brandes i en »Erindring om Alexander Kielland«, i Politiken 16. januar 1923, »lidt overlegen og lidt forlegen — en Smule af en Provinsløve men overmaade meget af en Verdensborger, talelysten i sin Opfyldthed af nye Syn og Indtryk og ivrig for at give disse erhvervede eller bekræftede Anskuelser en personlig og tilspidset Form. Fuldkommen naturlig skønt lunefuld og noget uberegnelig i sit Væsen«. Den ene av disse aftnene var også J. P. Jacobsen, Julius Lange og Ernst Sars til stede, og Kielland var meget ivrig for å komme til å få lese op et par av sine Novelletter. Han leste, skriver Brandes, »ikke godt, thi han lærte aldrig Oplæsningens Kunst, skønt han forsøgte sig dermed offentligt — men naturligt og forsaavidt yndefuldt som han stadig med et lidt genert Smil prøvede, om hans egentlige Hensigt forstodes og slog an. Og da der blev sagt ham gode Ord, ogsaa af Folk paa hvis Mening han lagde Vægt, var hans Glæde rørende. Aftenen blev noget af en Indvielse for ham, og desuden lagde den Grunden til et fast og muntert Venskab mellem ham og enkelte Tilstedeværende i mange kommende Aar«. — At »enkelte Tilstedeværende« her betyr Edvard Brandes selv, vil enhver som kjenner hans motvilje mot å skrive »jeg« og »mig«, øieblikkelig forstå.

Vennskapet gav sig, som brevene viser, straks det utslag at Edvard Brandes svarte ja til Kiellands bønn om å lese manuskriptet igjennem, først til Novellettene, og etterpå til det skuespill som på Brandes's forslag fikk tittelen »Hans Majestæts Foged«. Fem dager før brevet til Kielland av 20. mars 1879 skrev Edvard Brandes til sin bror Georg, som han hadde bragt i brevforbindelse med sin nye venn: »Syntes Du ikke om Kiellands Brev? Det er en honnet Fyr, der elsker Dig overmaade. Høj, smuk, lignende en svensk Greve. Ikke lidt grand seigneur, fuldkommen homme du monde . . . Er det ikke overmaade komisk, at

jeg lige nu skal fælde Dom over K.s Skuespil. Der er en Mængde Talent deri og en Del Mod. Men meget er trivielt og han skriver saa særdeles let, at der løber meget Skidt iblandt. Naar han vil omarbejde det lidt, kan det blive et propert Arbejde«.

Fem måneder senere, da Edvard Brandes hadde mistet sin første kone, vendte Kielland sig til Georg Brandes for å spørre om broren trengte deltagelse eller da vilde svare: gå fanden i vold! — selv hadde han nemlig aldri siden han var barn og mistet sin mor, oplevet en stor sorg, skrev han, så han visste ikke hvordan han vilde reagere i et slikt tilfelle. Georg Brandes svarte at deltagelsen ikke burde komme i altfor direkte ord, men i form av opmuntringer om hvad Edvard Brandes skulde kunne utrette: »Han sætter Pris paa Dem, og er, under Skin af Upaavirkelighed, temmelig modtagelig for Tilskyndelser fra dem, han bryder sig om«. Den 26. august skrev Kielland igjen til Georg Brandes om hans bror: »Jeg synes saa bitterligt Synd i ham, baade fordi han fik denne store Sorg og fordi han har saa tungt et Sind«. Samme dag sendte han et brev til Edvard Brandes, hvor deltagelsen i indirekte form har funnet et usedvanlig fint og nydelig uttrykk; og han fortsatte også i sitt neste brev, 8. september 1879, med å følge Georg Brandes's råd om hvad opmuntringene til Edvard burde gå ut på.

At Edvard Brandes gjennom slike brev fikk en stadig varmere sympati for Kielland, er rimelig nok, og det gjorde ham øiensynlig vondt at han fra sin beste venn, J. P. Jacobsen, fikk høre svært kjølige ord om Kiellands første bok. I svarbrevet til Jacobsen 27. september 1879 hadde Edvard Brandes både til formål å egge skrivelysten hos sin lite produktive venn og å forsvare Kielland mot de Jacobsenske innvendinger. Derfor fremhevet han især at »i Kielland spirer det«, hans bok »er i god Forstand ungdommelig. Forf. tror selv at have opfundet det altsammen. Jeg husker ham ved et ganske lille Middagsbord men af udvalgte Hoveder med Fynd og Klem udviklende for os, hvor slemt det var, at Duellen ingen Plads havde i vort Samfundsliv. Han blev virkelig veltalende, vittig, indigneret — vi andre noget tavse og flove. Vi havde jo forlængst tabt enhver Mulighed for at sige mere end to Ord om denne Sag . . . Men Kielland blev ved, han havde nu éngang

opdaget Amerika, og hvis han nu engang skriver en Duelhistorie saa vil han dog være dens Amerigo om vi andre ere noksaameget Columbus. Eller paa en anden Maade: jeg synes det er fortjenstfuldt, at han i det Hele taget skriver, selv om det er ungt og vagt«.

Edvard Brandes's villighet til å lese Kiellands manuskripter og ta sig av hans korrekturet var helt rørende. Og Kielland generte sig ikke for å be om slike tjenester, men var til gjengjeld full av takknemlighet og av ubetinget tillit. Når han i brev til sin søster Kitty, alt i desember 1879, skriver »min ven Edvard Brandes«, betyr ordet i hans penn ikke lite; og da han hadde fullført »Garman & Worse« og sendt manuskriptet til København, meddelte han henrykt til sin svoger Olaf Skavlan, 21. februar 1880, at »Edvard Brandes har givet mig god Karakter for Romanen«, og dagen efter til Ernst Sars: »Edvard Brandes, som har læst Romanen i sin Helhed, telegraferer til mig, at den er »underholdende og dygtig« — »dygtig« er et Modeord i Kjøbenhavn, saavidt jeg forstaar«.

Under diskusjonen om det dansk-norske tidsskriftforetagende uttalte Kielland gang på gang at han følte sig mere i åndslektenskap med begge brødrene Brandes enn med noen i Norge, og når han i brev til Georg Brandes 11. juli 1881 dristet sig til å være litt spotsk overfor danske forfattere, passet han forsiktig på å tilføie: »denne uartige Spas gjælder ikke Edvard og Jacobsen, de er patentfine«. Han hadde nemlig et halvt års tid tidligere oplevet at »feldmarschallen« tok det unådig op, da Kielland tillot sig å le av at »den fine Edvard« blev folketingsmann fra Langeland, »bondevalgt — repræsenterende Bønder! — der er dog intet i verden saa radbrækkende komisk som Politiken!«

Ennu i begynnelsen av året 1880 kunde Edvard Brandes, tross all brevvekslingen, hevde at egentlig visste hverken han eller Kielland hvordan den annen så ut innvendig. Kielland svarte at han aldri, det turde han nok si, hadde gjort sig »saamegen Umage med at blive kjendt med og af nogen som med og af Dem, derfor er kanske ofte min Tone mere — skjødesløs end De liger«.

Høsten 1880 hadde Brandes håpet at Kielland vilde møte ham i Kristiania, men blev skuffet, og Kiellands forskjellige forsøk på å lokke

Edvard Brandes til Stavanger og til laksefiske på Jæren førte ikke til noe resultat. Men i mars 1881 reiste Kielland en tur til København for å leie hus der fra sommeren av. Like i forveien hadde han, 26. februar 1881, sendt Edvard Brandes et brev, som ikke er tatt med i utgaven her; det handler mest om at han var utilfreds med honoraret fra Hegel for »Arbeidsfolk«, men munner ut i gleden over å skulle reise. Hans neste brev, skrevet fra Stavanger 8. april 1881, viser at under samværet i København i de mellemliggende uker var Brandes og Kielland blitt dus, og da Kielland med sin familie i juni var flyttet til Danmark, for et par års tid, var Brandes og hans venn J. P. Jacobsen alltid velkomne gjester hos Kiellands, som hver lørdag holdt åpent hus for sine venner.

I sin bok »Min far Alexander L. Kielland« forteller Baby Kielland noen erindringer fra årene i København, og nevner da først J. P. Jacobsen; »blandt de andre som kom til os, Georg og Edvard Brandes, Drachmann, Schandorph, Erik Skram, og mange andre av datidens berømtheder, husker jeg bedst Edv. Brandes, som gjennom hele livet var min fars gode og trofaste ven«.

»Igaaraftes var . . vi paa Besøg hos Kielland«, skrev Edvard Brandes 12. juni 1881 til sin bror Georg, »der bor omtrent ved Vibenshus. . . . Kielland skriver paa sin Julefortælling, glad med sig selv og uden at bekymre sig om den øvrige Verden. Hans Kone synes mig meget net«. En måneds tid senere meldte han til broren: »Kielland skriver vist en Del men er meget ude i Selskab. Han kommer hele Kredsen rundt. Han og jeg og flere var sidst hos Hørup. Ogsaa hos Berg i Frederiksborg har Kielland været. Jeg ser ham sjældent, da vi bo saa langt fra hinanden«. Kiellands bekjentskapskrets i København blev, som Edvard Brandes sier i sin erindringsartikkel fra 1923, ytterst omfattende og forskjelligartet. Han vanket sammen med forfattere, malere og forretningsmenn, med fru Heiberg, familien Hegel, o. s. v. og overalt kunde han glede sig ved å merke at københavnerne hadde sans for hans vidd.

Han blev så å si ønsket velkommen til København gjennom en anmeldelse som Edvard Brandes leverte av »Arbeidsfolk« i dansk Morgenbladet 5. juni 1881, og som i sin ros og kritikk svarer nokså nær til de betraktninger Brandes også i brevene hadde gjort gjeldende overfor romanen. Anmeldelsen av »Else« et halvt år senere (dansk Morgenbladet

6. desember 1881) skriver sig fra en tid da de to venners brevveksling var avløst av muntlige samtaler; den analyse Brandes her gir av Kiellands stil, har ikke noe fullgyldig sidestykke i brevene. Ved siden av den ros han yder en bok som »Else«, lar han også innvendinger komme ærlig frem, men uten å ødelegge anmeldelsens grunnpreg av opriktig beundring for Kiellands forfatterskap. Artiklen stemmer for så vidt bra overens med Brandes's brev til Strindberg fem dager senere, hvor han først kaller det »taabeligt« at »Norges eneste dannede Venstreblad (»Dagbladet«) har angrebet »Else« i disse Dage«, og bakefter sier at han selv anser »Else« for å være »paa Punkter et Tilbageskridt. Der mangler altfor meget Karaktertegnning, og han overspringer saadanne Scener, der bedst vilde vise os de Mennesker, han tager frem. Hele det fine Selskab er Maske«.

Da Edvard Brandes hadde lest så langt som til femte kapittel av »Skipper Worse«, var han lite tilfreds, og skrev 1. juni 1882 til sin bror Georg at han ikke likte »den hoppende Stil, og den overfladiske Fortællemaade, det er ren Konversation og saa forceret«. Men efter å ha lært hele boken å kjenne, forandret han mening, og samtidig med at han (29. juni) sendte sitt forståelsesfulle og anerkjennende brev til Kielland selv, skrev han også noen ord til broren: »Jeg har med stor Glæde læst Kiellands nye Bog. Den synes mig alvorlig og god, og saa tager den endelig engang Religionen fat, som nu har hvilt saamange Aar herhjemme. De Nordmænd løbe os langt forbi«. Hans glede må imidlertid ha tapt sig igjen, for knappe tre måneder senere nevner han i brev til Strindberg »Skipper Worse«, rent i forbigående, som »en iøvrigt ikke helt god Bog«. Til gjengjeld var han overmåte tilfreds med fortellingen »Trofast«, og hans anmeldelse (dansk Morgenbladet 13. januar 1883) av »To Noveller fra Danmark« måtte Kielland udelt kunne glede sig over.

Før Kielland sommeren 1883 dro hjem til Stavanger igjen, hadde han avsluttet sitt arbeide med en bok som bar hans eget og Edvard Brandes's navn på tittelbladet: skuespillet »Garman & Worse«. Edvard Brandes hadde foretatt selve dramatiseringen av Kiellands roman, og så kom Kielland med sin kritikk og sine strykninger og forkortelser, men satte, som Brandes sier, altfor lite sin »Opfindsomhed i Bevægelse«.

Det hele interesserte ham ikke annet enn som en inntektskilde, og han hadde bare gått med på tanken for å imøtekomme Brandes, sier han. Det var da også den eneste gang i sitt liv han deltok i noe som lignet litterært samarbeide med en annen, og i sitt brev til Edvard Brandes 10. februar 1881 forsøkte han å forklare, at et »sammen med noen eller nogetsomhelst« alltid var ham en stor vanskelighet.

Alexander Kiellands trang til personlig uavhengighet var overordentlig utpreget, og han holdt bestandig sin kritiske iakttagelsesevne våken, selv overfor de mennesker som stod ham nær. Hans søster Kittys kritikkløse beundring av sine venner forekom ham usmakelig, og han skrev til henne at han for sin del aldri, ikke engang når det gjaldt J. P. Jacobsen, hadde vært blind for sine venners svakheter, og at heller ikke slektsfølelse kunde hindre ham i å erkjenne menneskers feil og mindre gode sider. Om sin far og om søsteren Kitty, om sin kone og sine barn, om venner som Bjørnson og Edvard Brandes har han i brev somme ganger uttalt bemerkninger som kan synes skarpe og uelskverdige, dersom de rives løs fra sin sammenheng. Av enkelte er han derfor blitt oppfattet som en lite pålitelig venn og ikke helt stø karakter; men selv mente han at når et menneske var ham 70—80—90 prosent sympatisk, vilde han ha lov til både å se og si at det kunde være noen få prosent egenskaper hos vedkommende som han absolutt ikke likte.

En ærlighet av lignende art fant han i Georg Brandes's karakteristikk av sin bror, i »Det moderne Gjennembruds Mænd«, — »Edvard er brilliant«, skriver han i sitt takkebrev for boken, 29. desember 1883. En månedstid senere uttaler han sig temmelig kjølig i et brev om »den literære Borgerkrig i Danmark«: »Jeg forstaar nu, at Brandes-ernes Isolering maatte komme; de ere for magtglade«. Og i løpet av året 1884 fikk han oppleve at vennskapet med Edvard Brandes var på nippet til å gå overstyr: Efter det sinte tillegg han skrev 3. november 1884 til sitt påbegynte brev fra to dager i forveien, varte det mer enn $4\frac{1}{2}$ måned før Edvard Brandes gjenoptok korrespondansen med ham; fra den mellemliggende tid foreligger det adskillige aktstykker som viser hvor alvorlig krisen hadde holdt på å bli.

Kielland skrev 6. november 1884 til Hegel: »Det var uhyre ærgerligt,

at Brandes har forraadt Fortuna i »Politiken«; ser De, hvad jeg sagde? — han bliver bare vigtig af den Korrekturlæsning; det burde han aldrig faaet Lov til, og det skal da ogsaa være sidste Gang«. Noen uker senere gikk han nærmere inn på saken i et brev til V. Drewsen: »De kan vel tænke Dem min Ærgrelse over, at Ed. Brandes — det maa jo være ham — benytter sig paa den Maade af sin Læsen Korrektur, den han vistnok gjør mig en Tjeneste ved at læse.

Jeg skulde ikke sagt saameget om det, naar det bare havde været et kort Referat, men at han kan have Hjerte til at berøve mig Bogens store — ja næsten eneste Effektsted, det er ligefrem en styg Streg, som jeg neppe kan tilgive ham. Jeg har sagt ham det; men hvad nytter det bagefter: Journalister er ikke finslige. Opfat ikke dette, som om jeg er saa særdeles sint eller har brudt med — o! alle disse danske Brud! — E. Brandes; jeg bryder mig lykkeligvis ikke saa meget om literær Modgang, og naar jeg bare har faaet sagt Vedkommende min Mening, saa glemmer jeg det snart«.

Men så kom spørsmålet om Edvard Brandes også kunde glemme hvordan Kielland hadde skrevet til ham. I et brev til J. P. Jacobsen, 23. november 1884, sier Edvard Brandes at »Fortuna er svært god, som du vil forstaa af min Reklame, hvilken Kielland var ved at springe i Flint over«. Og en måneds tid senere talte han i et brev til J. P. Jacobsen om at Fortuna ingen lykke har gjort: »Bogens skarpe Angreb paa Kristendommen skader naturligvis vor gode Ven umaadelig. Han er jo ogsaa den eneste, i hvem der endnu er Liv paa dette Punkt«. Brandes nevner høirepressens og Herman Bangs kritikk av boken, men fortier at »Politiken« ingen anmeldelse hadde bragt. Hegel hadde i desember 1884 forsøkt å purre på ham i den anledning og fått til svar at avisen endnu var så ny, og at Holbergjubileet hadde krevet megen tid og plass, men at en anmeldelse nok skulde komme. Likevel gikk uke efter uke uten et ord, og et nyttårskort fra Kielland til Brandes blev ikke besvart. Den 10. januar 1885 skrev Kielland igjen til V. Drewsen: »Mon det ikke var til dig, jeg fortalte, at jeg var vred paa Ed. Brandes for hans altfor tidlige Omtale af Fortuna? — det er vist alligevel mod mit Ønske blevet et dansk »Brud«; for jeg har ikke hørt fra ham, og heller ingen

Anmeldelse seet i Politiken; jeg kan jo leve uden, men det er dog for galt, at Mandfolk ikke taaler mere af hinanden«.

Først fire uker derefter kom anmeldelsen av »Fortuna« i Politiken (8. februar 1885); den inneholdt for tendensens skyld en ganske bred gjenfortelling av romanens handling og idé, og derefter en kortere estetisk vurdering, med både ros og innvendinger, og endte med å si at boken »er i ingen Henseende ringere end Kiellands øvrige Produktion«, og at den på grunn av en enkelt scene kan stilles »endog øverst i Række af hans dristige Samfundsudæskninger«. Fjorten dager senere hadde Edvard Brandes i ukebladet »Nutiden« en overmåte vennlig liten artikkel »Med Alexander L. Kiellands Portræt«, og 14. mars 1885 sendte han Kielland et brev om J. P. Jacobsens sykdom, — affæren med »Fortuna« nevnte han ikke med et ord. Tonen i dette brevet var kanskje en smule usikker, men Kielland svarte straks i sin muntreste stil, og var tydeligvis glad over at forbindelsen blev gjenoprettet.

Efter en sjøtur til Middelhavet, og efter den første stortingsdebatt i »Kiellandssaken«, kom Kielland ut på høsten på besøk til København, og vennskapet med Edvard Brandes blomstret like friskt som før konflikten. »Kielland er her i Byen for Tiden«, skriver Brandes 29. oktober 1885 til Jonas Lie, »og jeg har mange Hilsener til Dem fra denne min besynderlig gode Ven. Han er vel fornøjet med den Rolle som Skedevand, han kom til at spille i den norske Politik. Han er lidt trist af den Grund, at den næste Roman endnu kun er i embryonisk Form — men alt i alt føler han sig dog ovenpaa. Og det gør godt at se ham stor og bred og smilende mens vi andre somme Tider hænger med Næbet«.

Men efter tilbakekomsten til Stavanger følte Kielland sig nok ikke lenger »ovenpaa«; hans produktivitet og hans munterhet hadde tapt sig, og det varte lenge før hans korrespondanse med Edvard Brandes kom i gang. Gjennem hele året 1886 var den så spredt og sparsom som aldri tidligere, siden de blev kjent i 1878.

Sommeren 1886 hadde Brandes ligget ved Grefsen bad, og efter de erfaringer han der hadde gjort, var han ytterst misfornøiet med at Kielland, likesom de øvrige norske diktere, forsømte sin plikt til å gjøre Kristiania til Norges åndelige hovedstad, og lot den få vedbli å være

»Frieles By«. Ut på høsten utgav Kielland både »Sne« og »Tre Par«; men ingen av bøkene falt i Edvard Brandes's smak. I sin anmeldelse av »Sne« i Politiken 5. november 1886 roste han sterkt et par scener, men uttalte sig temmelig kritisk overfor helheten. Han pekte på at boken betydde et omslag i Kiellands diktning, fra melodirikdom til en kontrapunktistisk gjennomførelse av et enkeltmotiv, — et sprang som fra Mozart til Bach. Helt makter Kielland ennå ikke sin nye stil, sier Brandes, han blir somme steder for bred og svevende, nesten snakkesalig. »Men hos Kielland er det Samvittighedsfuldhed. Han vil naa til Bunden. Og hans voldsomme Had til Hykleriet giver Bogens Hovedmotiv en klingende Udfordringsfanfares Karakter«. To dager senere sendte Brandes et brev til Jonas Lie med bitre ord om Kielland, som nu var flyttet ned til den norske dikterkoloni i Paris, hvor Bjørnson utgjorde midtfiguren. »Hvad i Alverden skal det blive til med aandelig Udvikling i disse bitte Lande, naar alle de, der kan paavirke Opinionen, holde sig saa fjærn fra den som muligt. Se nu Kielland! Hans sidste Bog — det er jo den Sne, som faldt ifjor. Efter min bedrøvede Mening saa duer den slet ikke. Det er ikke Mennesker; det er ikke sét, ikke nyt. Og hvorfor? Fordi han saa bandsat fornemt aflejrer sig paa to Aar i Stavanger. Vil nu Paris hjælpe? Det vil jeg haabe«.

Om opførelsen av »Tre Par« skrev Brandes i Politiken 9. november 1886 at lystspillet eide vidd og munterhet, »en dannet Mands højbaarne Skæmt«, og Kielland fant i anmeldelsen »en stor Trøst«; men privat kalte Edvard Brandes stykket affektert og en skuffelse. Edvard Brandes var i det hele aldri noen beundrer av Kiellands dramatik, og Kielland hadde heller ikke meget til overs for Brandes's skuespilldiktning. I et brev til Hegel 29. mars 1887 sier han om et nytt drama av Brandes, som han ennå ikke har lest, men bare sett noen aviskritikker av: »Jeg spaar at Stykket er godt og tørt og ufint og at Forfatterens Person vil accentuere de svage Sider, saa at Stykket ikke værdsættes efter Fortjeneste«.

Efter nyttår 1887 forefalt det så godt som ingen brevskrivning mellom vennene i løpet av nesten to år. Men gjennom anmeldelser i Politiken fikk Kielland et par ganger hilsener fra Edvard Brandes. Om lystspillet

»Bettys Formyndere« skrev han, 23. september 1887, en kritisk avveiet, men vennlig stemt vurdering, som munner ut i at »er end ikke alt i dette Stykke Kunstens dyre Guld, saa straalere dog Bettys Formyndere med Viddets blankeste Sølvglans. Det er Digterens lysbringende Frihedssind, der forsølver selv det hverdagslige Stof«. Seks uker senere heter det i hans brev til Jonas Lie: »Kiellands Stykke — skønt det er et svagt Arbejde — har gjort stor Lykke hos Højrebladene. Han vil da nok tjene endel Penge derpaa. Og dem trenger han vel til. Men han burde snart igen slaa et Dommedagsslag — han er bleven saa letsindig paa det sidste«.

»Dommedagslaget« kom virkelig straks efter: fortellingen »Sankt Hans Fest«, med sitt angrep på Lars Oftedal og »Kaninerne«, var en bok Edvard Brandes helt og fullt kunde glede sig over. I sin anmeldelse (Politiken 5. desember 1887), bruker han flere ganger ordet »genial«, taler om fullendt komposisjon, mesterlige skildringer, o. s. v. Han kaller boken »maaske noget af en Pamflet i dette Ords gode Mening, saaledes som Voltaire skrev Pamfletter mod Jesuiterne og Armand Louis Courier mod Reaktionen, det vil sige et vittigt og rammende Angrebsskrift i Sprogets udsøgteste Form«. Og artiklen ender slik: »Det er den gamle Alexander Kielland, der har skrevet Sankt Hans Fest, han, der nu et Aarstid har moret sig med lystige Stykker til hverdags Brug. Men dette er en Søndagsbog, et stolt, fritænknersk Værk, en Digters overmodige Udfordring til Oftedølerne og deres Kaniner, som graver og trives allevegne«.

I »Sankt Hans Fest« hadde imidlertid »den gamle Alexander Kielland« vist sig for siste gang, og i de få Kiellandske brev til Brandes i årene 1888—89 kan man høre hvordan sørgmodigheten tar overhånd hos ham som hadde vært den muntreste av norske skribenter. Redaktørperioden i 1889 blev for Kielland en stor skuffelse. For å friske sig op igjen var han visstnok efter nyttår 1890 en tur i København, men virkningen holdt sig ikke lenge. Hans brev blir i 1890-årene sjeldne, og humøret står ofte lavt; men under et Københavnerophold i begynnelsen av året 1891, hvor »Jacob« blev skrevet ferdig, fant han for en stund litt av sin gamle munterhet igjen. Der er noe karakteristisk småbygutt-

aktig i det han forteller i et lite brev til Edvard Brandes 24. februar 1891, — det er ikke tatt med i utgaven her — at han om formiddagen hadde vært på vei op til Brandes: »Men netop da jeg kom til dit Hjørne, kom en Brandvogn farende ud over Bredgade, og det maatte jeg naturligvis se. Uforsagt besteg jeg en fnysende Sporvogn og jog efter. Men det var bare lidt Røg ude ved Rigsdagen, og da jeg først var kommen op, lod jeg mig bære helt hjem til Trianglen«. Brandes, som hadde ligget i en stor feide med forskjellige nordmenn angående danskenes forhold til norske bøker o. s. v., var glad over at ennu noen av hans norske vennskaper var i behold; men den norske kunstner- og litteratorkoloni i København »er ringere her iaar end før«, skrev han 22. februar 1891 i et utrykt brev til Rosenkrantz Johnsen: »Kun Kielland ser jeg hyppigt og han slider i sin nye Bog«.

Edvard Brandes leste på Kiellands anmodning korrektur på »Jacob«, og leverte en anmeldelse av den i Politiken 4. juni 1891, med et fortrinlig referat av dens idé og tendens, men uten noen indre begeistring over dikterverket. Et halvt år senere anmeldte han samlingen »Mennesker og Dyr«, den bok som blev avslutningen på Alexander Kiellands diktning. Fem år senere begynte utgivelsen av hans »Samlede Værker«, og Edvard Brandes omtalte dem i Politiken 30. september 1896 med noen anbefalende ord og en del betraktninger over hvorfor Kielland opnådde denne heder tidligere enn både Bjørnson, Ibsen og Lie. Hans artikkel var først og fremst rettet til Kielland selv, som en opfordring til atter å ta pennen fatt og ikke nøie sig med å være borgermester.

I de mellemliggende 5 år hadde forbindelsen mellem Edvard Brandes og Kielland lite vært oprettholdt gjennom brevskrivning. Kiellands datter Baby og hans sønn Jens hadde imidlertid gjentagne ganger nytt godt av Edvard Brandes's gjestfrihet, og i brevene til barna sendte Kielland ofte varme hilsener til Brandes med takk og vennskap. Men dersom Georg Brandes refererte til sin bror hvad Kielland 5. november 1893 hadde skrevet til ham, har vel Edvard Brandes syntes at det var en nokså besk hilsen: »Jeg saa Broder Edvard var ude og pillede ved Symbolerne, — jeg følte i hvert Ord, hvor han krummede sig under den snigende Tvivl: er det jeg, som er gammel? — jeg saa ham reise sig

modig og klamre sig til det sikre gode Navn: J. P. — og alligevel! — alligevel kommer denne klamme Tvivl over os: har ikke Ungdommen Ret idag som igaar? — i 1890 som i 1870? Hvad er Sandhed? sagde Pontius Pilatus og vred sig som en Orm«.

Ti år senere, 20. november 1903, gjentok Kielland denne opfatning i et brev til sin søster Kitty: »Det er en vanskelig Ting at blive gammel; for man maa være saa uhyre mistroisk mod sig selv. Jeg ser nogle — f. Ex. begge Brandes'erne — de spræller med og lader, som om intet nyt er dem for nyt. Men jeg gennemskuer — ialfald Edvard; det er Angsten for ikke at blive gammel — jeg mener ikke bare for at »synes« gammel, men jeg mener den oprigtige Angst i sig selv for, at nu er man der, hvor de Gamle var, dengang man selv var ung«.

Våren 1896, mens Edvard Brandes opholdt sig i Kristiania, var Kielland en tur i København, og Georg Brandes gav beretning om ham i et par brev til broren. Han fant ham kold og uforskammet, og altfor optatt av Bjørnson, som samtidig var i København, og som Georg Brandes ikke vilde se. »Jeg maa dog sige, at om dig sagde han mig to Gange, at han savnede dig overordentligt her, han havde nu ingen, han kunde gaa op til«. Efter det første og bitreste av Georg Brandes's to brev svarte broren tilbake, 19. mai 1896: »Jeg forstaar saa udmærket dine Følelser overfor Kielland. Engang ifjor Vinter skrev han et Brev til mig. Jeg besvarede det i samme kolde Tone, hvori det var skrevet. Dermed standsede Forbindelsen. Jeg synes Literat-Omgangen hørte til Ens store Daarskaber. Man lod sig bruge og fik den Tak, Dumhed fortjener«.

Edvard Brandes's bitterhet har i dette brevet fått altfor sterkt uttrykk; i virkeligheten var hans vennskap med Kielland så rotfestet at det overstod slike mere forbigående stemninger. Men han hadde øiensynlig ennu ikke dengang fullt forstått hvor dypt mismodig Kielland var blitt og at hans taushet ikke skyldtes troløshet. I et brev til sin datter Baby under et av hennes Danmarksbesøk skrev Kielland 4. november 1897: »Du maa hilse Brandes og alle gode Venner, og fortælle mig om dem allesammen. Jeg ved, vi har gode Venner dernede; men jeg kan ikke komme der mere. Du siger, jeg skal ikke være trist; men det vil ikke gaa for mig; jeg er udmattet og lever rigtig ondt fra Dag til Dag i de samme Tanker«.

Da Edvard Brandes i 1900 på anmodning fant frem en del av de tallrike brev han i årenes løp hadde mottatt fra Kielland, begynte han, alt ved et flyktig gjennemsyn, å få øie på noe av den livstragedie som disse brevene rummer. Og helt må han vel ha smeltet da han mottok det henrivende brev fra 5. november 1903, som er satt som avslutning på denne samling, og hvor Kielland skriver til ham med den »lune Fornemmelse af at tale til En, som forstaar bedre end nogen anden, jeg har truffet, efterat jeg blev voksen«, og ender med å be ham: »Lad mig se din kjære Haandskrift i et Par Linier som før, og lad os holde vort Venskabs Lamper tændte!«

Det brevet var forresten ikke det siste som Alexander Kielland sendte til Edvard Brandes. Fra Paris skrev han 2. november 1904 (originalen er tapt, men brevet er trykt i Tilskueren 1909): »Kjære Ven! Hermed sender jeg dig til Politiken et lidet og uskyldigt Brev, men du maa være saa snil at lade et Aftryk itide afgaa til Dagbladet i Christiania. Det vilde være saa morsomt om de fik — efter 28 Aar — Fortsættelse af de Breve, jeg sendte i 1878; det forekommer mig, at Tonen og Stilen er akkurat den samme.

Det er ganske forunderligt at gaa her igen, og med en Følelse, som noget ligner den første Gang, da jeg havde kastet alting af mig og var fri Mand.

Det har sig nemlig ikke saaledes som du sagde, at det er Flid og Vilje; men det beror altsammen paa at jeg maa være løs Hest uden Seletøj; jeg kan ellers ogsaa trække Læs, som er tungere end du véd, men kun en Ting ad Gangen. Derfor — saasnart de et Øjeblik tager Selen af mig — slaar jeg op med Bagbenene — svagt, ganske vist, men du vil dog se lidt af de gamle Hop«.

Knapt et par uker senere kom Kielland på hjemreisen igjennem København, og Edvard Brandes skriver 18. november 1904 til Bjørnson: »Jeg har truffet Kielland et Par Gange, uforandret af Vid og Forstand. Hvilken Skade at dette lyse Hoved gaar tabt i Embedsværket! Blot han kom en Smule udenfor Molde, straks greb han atter Pennen. Men naar han faar Kasketten paa Hovedet, snævres Tankerne inde«.

Den boken Kielland utgav året efter, »Omkring Napoleon«, har formodentlig ikke vakt stor interesse hos en mann som Edvard Brandes;

den lå ikke på samme linje som det forfatterskap han i 1870—80-årene hadde stått fadder for. Men hans personlige tilknytning til Kielland var, efter kuldeperioden i 1890-årene, atter blitt levende, og da han 8. april 1906, under en Italiareise, fikk bud om at Kielland var død, skrev han øieblikkelig et varmt medfølende brev til Baby Kielland, hvor det bl. a. heter: »Jeg véd, at du vil være ganske fortvivlet og i Øjeblikket kun tænker paa, hvad du har mistet i ham. Ogsaa mig var han saare kjær, og jeg mindes alle de gode Timer, vi havde sammen, og vort faste Ven-skab«.

Tre år senere offentliggjorde Edvard Brandes i »Tilskueren« et lite efterslett til den Kiellandske brevsamling som var utgitt i 1907. Han forsynte brevene med en innledende karakteristikk, og stillet også det spørsmål om Kiellands diktning vilde leve videre eller ei. At det først vilde kunne besvares av dem »der lever omkring 1950«, stod ham klart: »Men nægtes kan det ikke, at allerede meget i hans Produktion synes afbleget nu . . . Og hvad der var Handling dengang virker nu kun som Digtning«.

I erindringsartiklen 14 år senere, som vel nærmest er fremkalt av Gerhard Grans bok om Kielland, lyder Edvard Brandes's skildring av sin avdøde venn langt varmere, og også Kiellands diktning tar sig noe anderledes ut for ham enn den gjorde i 1909: om Kielland aldri er nådd så høit som Ibsen i sine tre—fire ypperste skuespill, vil hans beste dikterverker sikkert overleve hele Jonas Lies produksjon, og kanskje »leve lige saa længe som Størstedelen af de Bjørnsonske Frembringelser«. Ti så høit som Kiellands romaner står over dagens opreklamerte »Middelmaadigheds-Juks«, skal de nok vise sig vedblivende å høre til den nødvendige lesning for våre to folks dannelse, — »disse skønne for norsk-dansk Literatur uvisnelige Bøger i deres dybe Glød og deres lidenskabelige Retsindighed«.

*

Edvard Brandes's brevveksling med JONAS LIE omfatter 71 brev; de 49 er fra Lie og bare 22 fra Brandes. En del av Jonas Lies brev er skrevet som takk for kritikker av bøkene hans, — Edvard Brandes har anmeldt

minst 15 av Lies romaner og fortellinger. Somme tider kommer Lie også med små beretninger om hvad han holder på med, og dessuten skriver han en rekke ganger særdeles anerkjennende ord om Edvard Brandes's litterære produksjon. Hverken Bjørnson, Ibsen eller Kielland hadde i synderlig grad interessert sig for de dikterverker Edvard Brandes offentliggjorde. Jonas Lie uttalte sig langt oftere og varmere enn sine kolleger om dette forfatterskap, og det kan stundom høres at han blev drevet frem av fru Thomasine, som sikkert ikke manglet sans for at det kunde være nyttig å stemme »Politiken«s ansette kritiker så gunstig som mulig; men hos Jonas Lie selv var beundringen utvilsomt ekte, og i særlig grad gjaldt den Edvard Brandes's sikre dramatiske teknikk; nettop på dette punkt kjente Lie sig utrygg, og likevel hadde han alltid lyst til å forsøke sig som dramatiker, han også.

Gang på gang avviser Edvard Brandes med ærlig selverkjennelse de altfor sterke lovord Lie overøser ham med; men selvsagt var det ham ikke ukjært å få høre ros og anerkjennelse fra en dikter av Jonas Lies rang, og han blev, likesom sin bror Georg, glad i Jonas Lie personlig, selv om han aldri kom til å anse Lies diktning som jevnbyrdig med Ibsens og Bjørnsons eller med det beste av Kiellands.

Første gang Edvard Brandes anmeldte en bok av Jonas Lie, var — så vidt jeg har kunnet finne, — i oktoberheftet 1874 av »Det nittende Aarhundrede«; artiklen gjaldt »Lodsen og hans Hustru«. Edvard Brandes, som dengang var en trofast tilhenger av læren om at moderne diktning burde sette samfundsproblemer under debatt, fant Lies behandling av ekteskapshistorien noe for snever: »Denne Opfattelse af Elskoven som en saa enevældig og selvherskerisk Naturmagt, at den ingensomhelst fremmed Følelse taaler ved Siden af sig og knækker enhver trodsende Længsel, der modsætter sig dens fuldstændige Besættelse af Sjælen, synes særlig norsk . . .; den bringer nogen Ensidedighed ind i den psykiske Skildring, idet den ligesom udelukker alle de Afskygninger og Halvheder i Aandslivet, om hvilke saa at sige hele den nyere Romanlitteratur drejer sig, men laaner til Gengæld Karaktererne en vis storladen Kraft.«

Efter Edvard Brandes's mening vilde stoffet ha »egnet sig bedre for en Novelle end for en længere Fortælling«; men de forskjellige episoder

og »Søbilleder« i boken finner han »ganske mesterligt behandlede«, og stort sett kunde dikteren være nokså tilfreds med den anmeldelse han her fikk. Et par måneder senere avviste Lie imidlertid, igjennem brev til Hegel, et forslag om å skrive i »Det nittende Aarhundrede«; han kjente sig så vesensforskjellig fra Georg Brandes, skrev han, at det vilde være en usannhet om han gikk inn på noe slags samarbeide. Dermed hadde han for lang tid forspilt enhver mulighet for at brødrene Brandes skulde kunne vise interesse og sympati for hans diktning, som forøvrig i den nærmest følgende tid var preget av usikker famling og gjorde liten lykke.

Under sitt første besøk i Norge, høsten 1880, fikk Edvard Brandes se Jonas Lies skuespill, »Grabows Kat«, opført på Christiania Theater. I første øieblikk syntes han, som han skrev til sin bror Georg 12. oktober 1880, at stykket var »noget rædselsfuldt Pjank«. Men da han nærmere overveiet sine inntrykk fra Christiania Theater og samlet dem i åpningskapitlet til boken »Fremmed Skuespilkunst«, blev dommen til en viss grad modificert. Han begynner her sin omtale av Jonas Lies skuespill med hårde ord: uklarhet, gamle romantiske doktriner, vammel dyd, et mer enn englelig mannfolk, »middelmaadigt«, »det Vedtagnes Toppunkt«, »det hele Forhold er vedtægtsmæssig opfattet og aandløst skildret«. Men da han hadde fått sagt alt det som for tendensens skyld sies skulde, kunde hans annet jeg, den kyndige dramaturg, få ordet; forestillingen hadde nemlig vært frisk og levende, og han hadde moret sig: »Stykket er ikke uden Scenevirkning. Der findes i Dialogen en tung Lystighed og en lidt opstyltet Følelse, som tager sig ud paa Brædderne. Forfatteren opnaar en vis Livlighed derved, at alle Personerne sige hinanden grænseløse Uartigheder lige op i Ansigtet, hvilket maaske er et særlig norsk Træk.« I sitt brev til Jonas Lie 3. mai 1885 viste Edvard Brandes at han godt husket hvad han hadde likt og moret sig over i »Grabows Kat«.

Efter »Faustina Strozzi«, »Thomas Ross«, »Adam Schrader« og »Grabows Kat«, fire bøker som snarere hadde minsket enn øket Jonas Lies dikteriske anseelse, fulgte i årene 1880—83 fire av hans ypperste romaner: »Rutland«, »Gaa paa!«, »Livsslaven« og »Familien paa Gilje«. Med dem

erobret han sig et stort og godt publikum, som trofast fulgte ham hele livet igjennem, og under arbeidet med dem vant han ny klarhet over sig selv, sine evner og anskuelser, sin litterære posisjon og sin dikteriske fremtid. Nu fikk han lyst og mod til å nærme sig til brødrene Brandes.

Jonas Lies første brev til Edvard Brandes er skrevet et par måneder etter hans forsøk på å komme i forbindelse med Georg Brandes. I mellomtiden hadde Lie offentliggjort »En Malstrøm«, og i det nye bladet »Politiken« hadde Edvard Brandes, 14. desember 1884, anmeldt boken med både velvilje og forståelse.

Jonas Lie erkjenner ærlig i sitt takkebrev at det kan være noe berettiget i anmelderens hovedinnvending, — en innvending som i sin form vidner om hvor meget teatret, og kanskje især læretimene hos Høedt, betydde for Edvard Brandes's kunstoppfatning: »Skildringen er for springsk. Lie giver sig ikke Tid, skriver undertiden som nervøse Skuespillere deklamerer: uden Pavser, uden Hvile i Ordene.« Men i realiteten rammer Brandes et grunntrekk i Lies impresjonistiske menneskefremstilling, når han videre sier: »Digteren er altfor rig paa Anskuelse. Hans Skikkelser mylrer bestandig frem for ham, talende og larmende, i stærk Spænding, i bestandig Drift. Man vil nemt iagttage, hvor sjældent man i Jonas Lies Bog møder den mørke Grublen eller den haabløse Stilhed.«

Virkelig grepethet eller begeistring for »En Malstrøm« vidnet anmeldelsen ikke om, og i forsonings- og trøstebrevet til Alexander Kielland i anledning av den danske høirepresses og Herman Bangs dom over »Fortuna« skrev Edvard Brandes 14. mars 1885: »Den rare Lies tynde Historie sættes i Lighed med »Fortuna« — det er dog usigelig dumt. Han skriver mig pæne Breve til, og jeg vil gjerne rose ham, men han er dog en ringe Mand, en middelmaadig Poet.« Så hårdt som ordene der lyder, betyr de en overdrivelse, nedrablet i en øieblikksstemning og med blikket vendt bare mot Kielland. Når Edvard Brandes riktig tenkte sig om, mente han det ikke slik: I hans varme og vakre lykkønskning til Jonas Lies sølvbryllup, skrevet bare et par måneder efter bemerkningen til Kielland, er anerkjennelsen av Lies diktning ærlig ment, og her har Brandes utvilsomt overveiet både hvad han sier og ikke sier. Han fremhever i brevet at selv om han er en av Jonas Lies »nye Be-

kendte«, hører han til dikterens »gamle Læsekreds«, og har som leser meget å si takk for; mot slutten av brevet gir han også, i nær sagt bluferdige ord, uttrykk for at Jonas Lies rosende omtale av hans seneste dramatiske arbeider har vært ham til stor glede og oppmuntring.

I løpet av 1885 blev tonen i brevene mer og mer varm og vennlig fra begge sider. Det lykkedes Edvard Brandes å få Jonas Lie til å levere et novellistisk bidrag til »Politiken«s julenummer, og hans elskverdige anmeldelse i »Politiken« 12. oktober 1885 av Lies »Otte Fortællinger« fremkalte straks en varm takkeskrivelse.

Det vennskap som således hadde utviklet sig pr. brev i løpet av et års tid, blev våren 1886 styrket ved Edvard Brandes's første besøk i Lies hjem i Paris. For Brandes som i disse år kjente sig personlig ensom, litterært isolert og politisk bitter, betydde det øiensynlig en positiv livsverdi at han vant »Kjendskab og Venskab« med Jonas Lie. Det har vært ham en glede å skrive anmeldelsen av »Kommandørens Døtre« (Politiken 27. desember 1886). I denne boken, som han med rette kunde kalle »sjældent fin og stemningsfuld«, fant han scener som er »usigelig rørende fortalt«, og de to pikeansiktene i romanen vil, sier han, »gemmes i Ens Erindring som Rødkridtstegninger af en Mester, hvis bløde Konturer man har beundret. . . . Den hele Roman er skrevet ud fra den jævne Hjærtensgodhed, som er Jonas Lies Væsen, og ud fra den ædle Fordragelighed, der er hans Digtning's Kærne.« Mer enn ofte ellers hadde Edvard Brandes denne gang virkelig gjort sig fortjent til det hjertelige takkebrev for anmeldelsen som dikteren øieblikkelig sendte ham.

Året efter, da Edvard Brandes hadde holdt op med å signere sine anmeldelser, fikk Lie den forestilling at artiklen om »Et Samliv« (Politiken 20. desember 1887) var skrevet av Georg Brandes, og innbilte sig i sin »Tenderhed«, som han sier, at Edvard Brandes kanskje ikke hadde likt boken. Gjennem brevveksling med begge brødrene kom han endelig på det rene med at anmeldelsen skyldtes Edvard Brandes, men måtte så døie adskillig tilleggskritikk over romanen i det karakteristiske brevet Edvard Brandes sendte ham 14. januar 1888.

Otte måneder senere sluttet Edvard Brandes et Brev til Jonas Lie med å si: »Jeg glæder mig til Deres nye Bog. Skriv haardt, skyd skarpt,

kære Ven«. Men boken var »Majsa Jons«, og den svarte slett ikke til slike ønsker. Edvard Brandes skrev i Politiken 23. desember 1888 en kjølig anmeldelse, som førte til at det blev en lang stansning i korrespondansen, og derefter et dramatisk opgjør: Lie var fornærmet, og hadde ytterligere latt sig sette op av Herman Bang (og kanskje av sin kone også); hans brev av 4. april 1889 tjener ham ikke til ære. Edvard Brandes viste sig derimot i svarbrevet av 7. april fra sin aller beste side, — ærlig, åpen og »mandfolkeagtig« i god betydning. Et par måneder efter prøvde Jonas Lie, uten direkte å nevne dette mellemværende, å knytte forbindelsen igjen, og var tydeligvis meget glad over at det lykkedes.

Kanskje blev denne lille episoden ikke helt uten betydning for Jonas Lies diktning: i sin neste roman, »Onde Magter«, skildret han hvordan to venner kunde bli skilt fra hverandre, når den ene part blev rammet i sin forfengelighet og på en eller annen måte plutselig kjente sig fornærmet. At han her tok utgangspunkt i sitt forhold til Bjørnson, er utvilsomt; men Edvard Brandes's brev har vel vakt en liten snev av selverkjennelse hos ham, som kunde komme ham dikterisk til gode under arbeidet med romanen.

Brevene fra Jonas Lie høsten 1889 handler imidlertid ikke om »Onde Magter«, som først utkom et år senere. I 1889 nøide han sig med å utgi et bind »Digte«, hvor han begynte å lukke op for de fantasier som i førstningen av 1890-årene fikk sin poetiske utformning i hans to eventyr-samlinger, »Trolde«. Noen anmeldelse av Lies »Digte« kom Edvard Brandes ikke til å skrive, men i slutten av desember 1889 — akkurat et år efter artiklen om »Majsa Jons« — sendte han Lie en takk for den lille skissen »Et Hvaljag«, som han kaller »mesterlig, vidunderlig, sublim«. Så sterk ros hadde han aldri gitt Lie tidligere. Men neste år blev Lie formodentlig igjen skuffet over ham: Edvard Brandes's anmeldelse i Politiken 20. desember 1890 av »Onde Magter« inneholdt mange vennlige ord, men uten noen innlevelsens varme, og endte slik: »Det Hele er ganske fordringsløst, altid afvekslende og underholdende med en Baggrund af humørfrisk Filosofi og urokkelig Retsindighed.« Det ser ut til at Jonas Lie ved denne leilighet lot være å sende sin kritiker noe takkebrev.

Til gjengjeld fant han i 1891 grunn til å si en hjertelig takk for an-

meldelsen av »Troid«, i Politiken 18. desember 1891; synderlig merkelig var den ikke, sett med våre øine, men for Lie, som her hadde forsøkt sig med noe helt nytt, betydde det meget at den første offentlige kritikk han fikk se, var så anerkjennende, og at en »realismen« tilhenger som Edvard Brandes møtte hans eventyr og fantasier med forståelse.

Fra året 1892 foreligger her ikke noen korrespondanse mellem Edvard Brandes og Jonas Lie, og det blev Georg og ikke Edvard Brandes som anmeldte den annen samling »Troid« i Politiken. Men i et brev til Georg Brandes, 29. desember 1892, har Lie innflettet en hilsen til broren, idet han sier at Edvard Brandes's anmeldelse av Ibsens »Bygmester Solness« syntes ham »mesterlig, slaaende klar«. Året efter hadde han selv en »rundhåndet« anmeldelse av »Niobe« å bringe Edvard Brandes takk for.

Efter en ny brevstillhet i 1894 handler korrespondansen i 1895 om Edvard Brandes's mer enn om Lies diktning. Overfor sagaskuespillet »Asgerd« står Jonas Lie, bak sine komplimenter, øiensynlig nokså kritisk kjølig; men »Muhammed« griper ham så sterkt at han, mot sedvane, påtar sig å anmelde stykket (i »Tidssignaler« 7. desember 1895). Knappt tre uker senere kom Edvard Brandes's anmeldelse av Lies roman »Naar Sol gaar ned«. Jonas Lie hadde lettere enn Edvard Brandes for å ta sterkt rosende ord på sin penn, og i forhold til anmeldelsen av »Muhammed« kan dommen over »Naar Sol gaar ned« synes litt forbeholden. Men da Lie året efter utgav »Dyre Rein«, blev Edvard Brandes fullt og helt begeistret. Hans anmeldelse, i Politiken 13. desember 1896, begynner slik: »Hver Gang beundrer man paany den norske Digters overstrømmende Livfuldhed. Hvilken Fortæller dog Jonas Lie er! Med en dansende Ynde og Lethed slynger han Ordene frem. Der lyder som et Kor af mange Stemmer fra hans Bøger: der beskrives næsten Intet, der siges Alt.« Hele karakteristikken og gjengivelsen av bokens emne og idé er gjennemsyret av anmelderens glede over å kunne gi sig hen i anerkjennelse: »Dyre Rein hører til de ypperste Bøger, som Lie har skrevet. Hovedpersonens aandelige Styrke og bitre Sorg meddeler ham et tragisk Præg, der danner en pragtfuld Modsætning til den Idyl, som fremtrylles saa sirligt . . . Man kan blot lykønske Jonas Lie til hans nye Værk og

lykønske Publikum til en saa underholdende Jule-Læsning. Bogen er den mest fortryllende Blanding af Skæmt og Alvor.«

Nesten like henrykt var Brandes over Lies skuespill »Lindelin«, som han i Politiken 16. desember 1897 kaller »et lidet kaadt Mesterværk om Kvindens Træskhed og Pjerrots Dumhed . . . Alt er set og gengivet farverigt med brede Linjer. Og Menneskene er behandlede med et Humor saa lystigt, saa ungt, saa overlegent, at man rentud forbløffes over det lysende Vid hos en Digter, der dog har set mange Aar glide forbi. Intet af disse Aar har tynget hans Haand eller indsnævret hans Sind.«

Jonas Lie kjente sig selvsagt stolt og lykkelig, når han leste slike ord; men personlig betydde det nok enda mer for ham at Edvard Brandes (i Politiken 7. desember 1899) gav »Faste Forland« en nydelig omtale, og hadde øre for hvor meget denne bok både gjemte og røbet av Lies egen historie og av fru Thomasines innflytelse på hans utvikling. I det hele er det vel — når »Kommandørens Døtre« undtas — først fra »Dyre Rein« av at Brandes også følelsmessig, ikke bare ut fra en intellektuell og kunstnerisk vurdering, viser sig grepet av Jonas Lies diktning og gir sin anerkjennelse luft i ord som eier indre varme. Da han hadde lest »Naar Jernteppet falder«, skrev han i Politiken 11. desember 1900 om den »rentud forbavsende ungdommelige Livlighed og Spænstighed der hersker i denne bog . . . Jonas Lie . . . har aldrig syntes rigere. Af sin Overflod udsender han muntre og alvorsfulde Ord, afvekslende Farver, stærke og vittige Optrin.« Den opgave Lie har stillet sig, er meget vanskelig, sier Brandes, men så glimrende er hans stil og fremstillingskunst at hver enkelthet lever; av de mange mosaikkstykkers farvedans forstår han å skape hele, klare inntrykk, og et tilsynelatende forvirret kaos samler sig efter hvert til en hel livets komedie. »Den gamle Digterkonge indtager denne Jul atter sin Plads i Literaturens Høisæde«.

Et halvt års tid senere, på sommerreise hjem til Norge, stanset Jonas Lie i Danmark, og besøkte Edvard Brandes; ved denne leilighet har de øiensynlig drukket dus. Om høsten optrådte Lie for annen gang som anmelder av et litterært arbeide fra Edvard Brandes's hånd: hans

artikkel om oversettelsen av Jesajas stod trykt i Politiken 4. november 1902. Brandes kaller den i sitt takkebrev for en håndsrekning eller et håndtrykk, og det siste ord er vel det riktigste; anmeldelsen utmerker sig især ved sin stemningsfylde, og er formet på grunnlag av det følelsesinntrykk boken har gitt: »som kom man lige ud fra et Herrens Vejr ved det Aar 750 før Kristus.«

Året efter, 9. desember 1903, bragte Politiken en anmeldelse av Jonas Lies »Ulfvungerne«. Edvard Brandes antydet diskret at innholdet virket litt smått og gammelkjent; men han sparte ikke på rosende ord om syttiåringens fortellekunst og »den Ungdommens sunde Hastværk og tindrende Frodighed, hvormed der tales og handles, les og lides, kæmpes og dræbes i en Bog som Ulfvungerne . . . Den fortæller en gammel Historie paa en ny og sprudlende, næsten febrilsk Maade. Beundringsværdig er Personernes Anskuelighed; mesterlig er i korte og knappe Optrin Hændelserne dramatiserede i denne moderne Saga.«

For Jonas Lie var en slik anmeldelse »noget som en Prøvesten paa, om jeg havde naat noget«. Hans takknemlighet overfor den mann som gjennom 20 år hadde gitt så godt som alle hans bøker en klar dom og vurdering, kommer på den fineste måte til orde i det brev som avslutter korrespondansen. Og i sin takknemlighet karakteriserer han Edvard Brandes igjennem et dikterisk billede, som hele denne brevveksling med de fire norske diktere bekrefter sannheten av:

»Du var — skriver Jonas Lie — som den artesiske Brønd varmere jo længere man borede ned i den«.

Francis Bull.

BJØRNSTJERNE BJØRNSON OG
EDVARD BRANDES
1875-1906

1. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*
S. T.

København,
den 23 Februar 1875

Hr. Bjørnstjerne Bjørnson

I et dansk Blad har der staaet meddelt, at en Fortælling af Dem
5 i den nærmeste Fremtid skulde udgives paa éngang i et svensk,
engelsk og tysk Tidsskrift. Da det derfor muligvis ikke turde være
Dem imod, at dette Arbejde ogsaa offentliggjordes i et dansk Tids-
skrift inden dets Udgivelse som Bog, tillade vi os i den Anledning
at henvende os til Dem med en Førespørgsel om, De maaske vilde
10 lade det trykke i »det 19de Aarh.«, mod et Honorar af 200 Kroner
for det trykte Ark. Det vilde være os særdeles kært at modtage et
saadant Bidrag fra Dem.

Paa Udgg.s Vegne

Med Højagtelse

15

ærbødigst

Edvard Brandes.

2. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

Roma
23de Marts 1875.

Hr. Dr. E. Brandes!

Tak for tilbudet!

20 Det er overmåde stort, og med hensyn på forholdene, som gør,
at De næppe invinner for tids-skriftet en eneste abonnent i Dan-
mark ved min tiltræden, er det også for mig betydningsfuldt.
Det er som De vil sige mig: jeg mælder mig herved ud af den na-
tional-liberale nedrakkelses-kommitté.

25 Hvad æn hensigten er, jeg må svare følgende.

Dette er ænnelig engang et tids-skrift, som har mod; de fleste

af de ting, her arbejdes for (kirken skilt fra staten, den fri tænk-
nings ræt, kvinnens sociale stilling, og en større social frihed o. s. v.)
er jeg så meget hællere med på, som det hoved-spørgsmål, der for-
tiden optager mig: en bedre vurderen af Tyskerne, og af Germa-
nernes rolle i det nærværende og kommende, også er medindtaget. 5

Ænnu har jeg intet direkte angreb på kristendommen sét. Er
det meningen at holde sådant borte, så skal jeg med glæde sende
fortællinger og skitser in. Men er det meningen, da kan jeg,
trods enigheden i det meste andet, ikke være med.

På dette må De svare mig grejt og bindende, hvis De tør æller 10
kan det. Svaret bør adresseres: Schwaz, Tirol, hvor jeg kommer
i slutten af næste måned, æller Aulestad, Gudbrandsdalen, hvor
jeg er i slutten af næst-næste.

En øjensygdom har stanset alt arbejde og opholdt dette brev,
som jeg trods sygdom idag på en måde har fåt sammen. 15

Tjen mig i at sige Erslev (jeg kænner ham ikke) tak for hans mæl-
ding af min væn Sars's bog; punkt for punkt har jeg til Sars gjort
samme udsættelser ved hans udmærkede arbejde, skönt jeg som
uvidenskabelig ikke kunde give det en sådan begrundelse.

Ærbødigst 20
Bjørnst. Bjørnson.

3. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Hrr. Bjørnstjerne Bjørnson!

København,
den 20 Juni 1875

Til Svar paa Deres ærede Brev af 23 Marts afsendte vi straks
følgende Redegørelse af vor Tidsskrifts Standpunkt, adresseret til 25
Byen Schwatz i Tirol. Da vi nu imidlertid igennem Cancelliraad
Hegel erfare, at dette Brev ikke er kommet Dem i Hænde, tillade
vi os at sende Dem nedenstaaende Kopi:

Den Grundanskuelse paa hvilken Tidsskriftets foregaaende Artik-
ter hvile og ville komme til at hvile er en rent historisk, nemlig 30
denne: Den Aandsretning, hvori vi opdrages som Børn — Reaktio-

nen imod det 18de Aarhundrede — og som repræsenteres af Tieck i Tyskland, Oehlenschläger i Danmark og af Coleridge i England, og som for os blev fremstillet som den absolut sande, var kun relativ sand. Den havde Ret i at bekæmpe en død og aandløs Rationalisme, men Uret i at mene, at en saadan Rationalisme betød det 18de Aarhundredes hele Aand; den miskendte aldeles den energiske og menneskekærlige Frihedsstræben, hvoraf hin Rationalisme kun var et ufuldkomment og forvansket Udtryk. Denne Literatur- og Aandsbevægelse havde overvejende Karakter af Reaction og har derfor afsat saare lidet virkeligt Frisind og saare liden virkelig Aandsfrihed som Frugt.

Følgen deraf har været, at den i dette Øieblik over hele Europa enten er afløst eller afløses af en helt forskellig aandelig Bevægelse, der fornægter saa lidt som muligt af det, der var sandt i den foregaaende, men som har et andet Udgangspunkt og et betydningsfuldere Maal, og som vi efter Evne ville stræbe at repræsentere her i Danmark. Det er den videnskabelige.

I det 18de Aarhundrede angreb man, hvad man ansaa for tilbagelagte Aandsformer og forældede aandelige Standpunkter, i Begyndelsen af det 19de forsvarede man af Pietet endog hele Traditionen, i vore Dage stræber man at forstaa og forklare den uden at blive staaende ved den. Naar De altsaa spørger os, om vi kunne sige os fri for den Hensigt at ville »angribe Kristendommen«, da er Svaret hertil det, at vi anse slige Angrebs Tid for en ganske tilbagelagt. I vore Dage angriber en Videnskabsmand saa lidet Religionerne som Literaturerne eller Kunstformerne, han stræber at forstaa dem og de Betingelser, under hvilke de opstod.

Det vilde være en Ydmygelse for os, som vi ikke ville underkaste os, at afgive et Løfte til Dem om at Intet skal blive optaget, der af Andre kan udlægges som »Angreb paa Kristendommen«; vi have længe erfaret, hvor elastiske Modstandere kunne gøre slige Definitioner; men har Tidsskriftets tidligere Indhold ikke syntes

Dem at overskride Grænserne for en sømmelig literær og videnskabelig Diskussion, da tro vi at turde sige, at den ikke heller i det Følgende vil blive overskredet.

Da vi, som De selv bemærker, mødes i mange væsentlige Punkter af vort Program, og da vi efter al Sandsynlighed vilde op- 5
dage, at vi mødes i endnu flere hvis vi kendte hinandens Synsmaader tilbunds, mene vi, at Betingelsen for en Samarbejden finder Sted og at en saadan kan ske, uden at Nogen af os opofrer det skyldige Hensyn til de Ideer, der ere ham dyrebarest og som lede hans Liv. — Idet De i Norge fortsætter Wergeland, optager 10
De for Deres Lands Vedkommende, som vi gøre det for vort, hvad der var sandt og værdifuldt i det 18de Aarhundredes aandelige Liv.

En enkelt Vending i Deres Brev har i sin Form for os noget Saarende og beror ganske sikkert paa et mindre nøjagtigt Kendskab til Partistillingen her i Landet. De mener, at vort Tilbud til 15
Dem kan opfattes som en Slags Udmeldelse af »den national-liberale Nedrakkelses-Komité«. I vor tidligste Ungdom vare vi som alle Dannede og som blandt Andre De selv »nationalliberale«; men vi have ikke engang været det saalænge som De. »Fædrelandet« har staaet aabent for Dem meget længere end for min Broder og hvad 20
Nedrakningen angaar, da har han i de sidste fire Aar været Genstand for de stadigste og mest hensynsløse Angreb af den selvsamme Presse, der nu med saa stor Forbitrelse har vendt sine undertiden forgiftede Vaaben mod Dem.

Det er imidlertid vort Haab, at det skal vise sig, at vi have ad- 25
skilligt Mere end Fjender tilfælles. Vi takke Dem for den smukke og aabne Maade, hvorpaa De har besvaret vort Tilbud. Vi svare Dem i samme Aand, haabe vi, som den hvori De har talt. Vi tro, at Misforstaaelsernes Tid bør være forbi mellem alle dem, der med redelig Vilje forfægte Fremskridtets Sag her i Norden. 30

Paa Udgg.s Vegne

Ærbødigst

Edvard Brandes.

4. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.* Aulestad i Gausdal 1879
Dr. Edvard Brandes! 3e febr.

Ved at leve blant bønderne føler jeg, hvor nødvendigt det er, at de får i hænderne en virkelig bibelhistorie, en sanfærdig fræm-
5 stilling af Østerlændernes religioner og deres overflyden eller sam-
hørighed med den jødiske; — kort en gennemgåelse à la von der
Alm's. Et hoved-værk må være grunlaget, et tilbunds kritiserende;
først når dette er leveret, mindre fræmstillinger. Men allerede hoved-
værket må have en stil, et foredrag, som kan forstås af alle.

10 På dette burde vi så danne et selskab, som lønnede arbejdet og
gjorde udgaverne billige.

Vi burde slå os sammen danske og norske mænd og kvinder. —

Jeg føler, hvor dette haster. Jeg føler det nærværende som en
forbrydelse, så fast som jeg føler min egen udvikling på mange
15 måder hindret og hæmmet af den mangel på nærliggende, viden-
skabelig læsning i vedk. materie.

Først vil jeg høre Deres mening om sælve foretaget; dernæst om
De kænner en man, som med myndighed og dog bestandig med ro
kunde slå tilbage alle teologiske spidsfindigheder — i det samme
20 han gav videnskabens klare vidnesbyrd. På mannen beror meget
af foretagets lykkelige fræmgang.

Med tak for sidst

Deres ærbødige

Bjørnst. Bjørnson.

5. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.* Tordenskjoldsg. 15
25 Herr Bjørnstjerne Bjørnson! København.
14 Febr. 1879.

Det Brev, som De har gjort mig den Ære at tilskrive mig, har
jeg nogen Vanskelighed med at besvare, fordi jeg ikke ret forstaar,
om De tænker Dem noget umiddelbart praktisk Resultat ved det
30 Foretagende, De antyder. Jeg tror fuldkommen at fatte de Ønsker,
som Deres brændende Interesse for Folkeoplysningen bringer Dem

til at nære, men jeg er ikke klar over, hvorledes De mener saa store Reformbestræbelser skulle forberedes.

De antyder Stiftelsen af en Forening med Formaal at udbrede religionshistoriske Smaaskrifter, byggede paa ren videnskabelig Grund. Jeg er overbevist om, at der i Kjøbenhavn ikke kunde op-⁵ drives en Snes Medlemmer til saadant Selskab, naar det da aabenlyst vilde bekende sit Øjemed. Ja selv om en Mand som De med Deres store Navn vilde sætte sig i Spidsen for sligt Foretagende, vilde Publikums Ligegyldighed, Bornethed og Hykleri forhindre en arbejdskraftig Tilslutning. Men maaske er det anderledes i Norge.¹⁰

Samtidig ønsker De, at der skal begyndes med et stort paa Videnskabens Højde staaende Værk. Men dette maatte absolut være rent polemisk anlagt. Jeg er vel heri uenig med Dem. De mener, at et overlegent kritisk Arbejde vilde skaffe sig Indpas. Dog netop i den Fordring, De stiller om Stilens Letfattelighed, ligger det Po-¹⁵ lemiske skjult. Publikum læser kun, hvad det føler sig pidsket til at læse, hvad der angriber det. Man maa slaa paa Tromme for at blive hørt her i Danmark. Et strængt videnskabeligt Arbejde vil falde dødt til Jorden.

Men Spørgsmaalet er forsaavidt ørkesløst, som jo Manden ikke²⁰ er der. Af alle, jeg kender, synes Professor Lieblein i Christiania mig nærmest til at realisere de ideale Fordringer. Men jeg maa strax tilføje, at efter min Kogebog vilde næppe hans Anretning være. Jeg skal herfor anføre mine Grunde. I et populært Skrift »Egypten i dess minnesmærken« har Lieblein paa en tildels original Maade²⁵ behandlet den ægyptiske Religions mulige Indflydelse paa den jødiske. Hvergang omtrent han omtaler Jødernes Jahve, kalder han dette bestandigt vekslende Gudsbegreb for »den sande Gud«. Med dette ene Adjektiv er for mig L. pludselig midt inde i Theologien og milevidt fra Videnskaben. Dette Ord drager efter sig Aaben-³⁰ baringens Sandhed, Mythernes historiske Værdi og meget mere, som jeg ikke behøver at nævne. Men dette Ord bevirker ogsaa, at

Skriftet kan passere uhindret. En Troendes Bibelkritik synes Teologerne næppe farlig.

Muligvis støder et saadant Udtryk i et videnskabeligt Arbejde ikke Dem, idet Deres filosofiske Anskuelser næppe falder sammen
5 med dem, til hvilke jeg slutter mig. Men netop derfor er det mig vanskeligt at besvare Deres Brev. Jeg havde meget ønsket, naar De viste mig den Ære at henvende Dem til mig, at give Dem fyl-
dige Oplysninger, men jeg indser fuldt vel, at min Evne ikke staar i noget Forhold til min Vilje.

10

Deres ærbødige

Edvard Brandes.

6. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

Aulestad
21de fbr. 79.

Tak for Deres brev! Jo, her må ske noget! Jeg skal i Norge skaffe
15 en mængde pænge-bidrag; og de skal vokse. Blir det noget af med det tids-skrift, vi alle ønsker, men som endnu ikke er min arbejds-
tid belejligt, så kunde måske der stykke for stykke (altså ét i hvært-
eneste hæfte) den videnskabelige udredning af religionernes historie
komme. »Polemisk« må det være, siger De. Ja, så må De dermed
20 forstå den alvorlige tilbagevisning af teologisk tøv, som vi naturlig-
vis alle ønsker. Men jeg mener: ingen ualvorlig, kåd æller rå be-
mærkning, ingen skjult glæde, intet øje udover den strænge sanheds-
opgave. »Mannen?« Er han ikke i Danmark, så er han i Norge,
og er han ikke der (hvilket jeg dog tror), så er han i Sverige. Lieb-
25 lein kan der ikke være tale om!

Jeg skal nu sætte mig i forbindelse med flere. Det må gå! —

Jeg fik et brev-kort fra Deres bror, som jeg straks besvarede;
så blev han borte for mig. Er han i Paris? Ti jeg må vide det; jeg
har noget at spørge ham om.

30

Deres ærbødige

Bjørnst. Bjørnson.

7. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

København
Tordenskjoldsg. 15.
18/3 79.

Hr. Bjørnstjerne Bjørnson!

De maa undskylde, at jeg ikke allerede tidligere har takket for Deres Brev. Jeg vidste fra min Broder, at De igen var traadt i For- 5
bindelse med ham og ikke behøvede nogen Oplysning om hans
Adresse fra mig.

Jeg vilde gerne forelægge Dem nogle Reflexioner angaaende Deres vidtrækkende Planer. Tror De ikke, at det der allerførst 10
trænges til er en sand, en videnskabelig Oversættelse af Biblen? I
de katolske Lande kan Mænd med Deres Bestræbelser rette Angrebet paa Præsternes Lære (paa Bibelhistorie og Katekismus), men her i de protestantiske Lande, hvor Bibelteksten er i alles Hænder, synes det mig som om det fornemligst gælder at substituere den 15
rette Fortolkning for den igennem Aarhundreder misforstaaede eller
forfalskede. Hvad kan det nytte, at man i et større videnskabeligt
Arbejde eller i mindre populære Skrifter vil give almindelig religions-
historisk Kritik, den blotte Læsning i den autoriserede Bibel
maa forjage enhver Tvivl hos den ukyndige Læser. Jeg er overbevist om, at Kapiteloverskrifterne for de fleste have samme dogma- 20
tiske Værd som selve Indholdet, og disse Kapiteloverskrifter inde-
holde jo de mest oprørende Usandheder. Og det Samme er Til-
fældet med Noterne under de enkelte Vers, hvor der paa den fri-
voleste Maade henvises i det gamle Testamente til det nye. (Saa-
ledes skal Genesis 12, 3 være en Profeti om Kristus). 25

Mit Ideal var en Udgave af Genesis, der begyndte med en kort Forklaring af, hvornaar Bogen kunde tænkes affattet, af hvilke Stykker den var sammensat, og som saa indledte hvert Kapitel med oplysende Fortolkninger. Oversættelsen skulde være moderne men forsøge at efterligne Originalens Poesi. Jeg synes, at en første Mose- 30
bog, der begyndte: »I Begyndelsen skabte Guderne Himlen og
Jorden« vilde gøre et ikke ringe Indtryk. Blot en tydelig Paaepgning

af Gen. c. 36, 31 maa dog udrydde den Overtro, at Mosebøgerne ere forfattede af Moses.

Men det var ikke min Hensigt at omtale saadanne kendte Ting for Dem, jeg vilde blot gøre Dem opmærksom paa, at det var 5 muligt at gøre Propaganda med selve Originalteksten i Haanden.

Deres ærbødige

Edvard Brandes.

8. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

Aulestad 1879.

7 apr.

10 Dons har sagt det samme som De nu. Der må begyndes med en bibel-oversættelse. Men hvorledes, ved hvæm? Kære, lad ikke denne sag være liden! Der er ingen større i Norge og Danmark. Lad det være en livs-sag! Jeg ved ikke, hvorledes jeg skal virke; ti jeg kænner ikke mændene, viljerne, forholdene omkring dette 15 handlingens punkt; ja, jeg ved ikke rigtig, hvorifra bevægelsen skal udgå.

Tak for Deres bog. Jeg har nætop begynt. Hidtil har flag-historien holdt mig fast. Til al annen usælvstændighed innen vor dannelse kommer nu også den, at de vil lade de skarpe grænser mellem Norsk 20 og Svænsk falle. Men det skal forbydes.

Med hilsen

Bjørnst. Bjørnson.

9. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Kjøbenhavn

d. 9 Marts 1901

Hr. Bjørnstjerne Bjørnson!

25 Jeg tillader mig at skrive til Dem i Anledning af den forestaaende Opførelse af Deres Skuespil »Poul Lange og Thora Parsbjerg« paa Dagmarteatret. Nansen fortæller mig, at De har Betænkeligheder med Hensyn til Udførelsen. Jeg forstaar det meget godt, thi det vil blive vanskeligt overalt i Verden at finde de rette Fremstillere 30 til Hovedrollerne. Men hvis De vil se bort fra det Ideale, saa mener

jeg unægteligt, at De ikke behøver at frygte Opførelsen paa Dagmar-teatret som Deres Værk uværdigt. Den vil sikkert blive god og smuk, og i hvert Fald kan intet Teater i Kbhn for Fremtiden yde bedre Arbejde eller besætte Hovedpersonerne virkningsfuldere. Det kgl. Teater har ingen Fremstillerinde til Thora Parsbjerg, der vil kunne 5 maale sig med Fru Nansen i Ungdom, Dannelse, Intelligens og Samstemning med Rollen, og hvad Hr. Martinius Nielsen angaar, saa har han vel som Skuespiller store Fejl, men ogsaa store Fortrin, og disse vil netop komme ham til Gode som den nervøse, mandigt-umandige, stærke og vigende, fine og skrøbelige Poul Lange. De 10 andre Roller vil med Lethed kunne fordeles blandt Dagmar-teatrets fortræffelige Personale. Jeg er overbevist om, at Teatret vil anvende den største Omhu paa det skønne Skuespil, og hvis jeg ikke nogenlunde kunde garantere for den gode Udførelse, vilde jeg ikke have blandet mig i en Ting, der nok ikke vedkommer mig det ringeste, 15 undtagen forsaavidt jeg er en Beundrer af Stykket.

Jeg takker for, at jeg fik Lejlighed til at læse »Laboremus«. Ved en hurtig Gennemlæsning vakte baade Stykkets Struktur — dets geniale første Akt, Oprinenes naturlige Livfuldhed, Ordenes Kraft, den poetiske Baggrund min Beundring, men jeg vil ikke dølge min 20 store Uenighed med Dem i Tankegang og Syn. Dette vidste De i Forvejen og det vil næppe interessere Dem synderligt.

Deres ærbødige og hengivne

Edvard Brandes.

10. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.* Paris, rue de la pompe 187 25
Kjære Edv. Brandes, (1901 11/3)

så Peter Nansens koneængstelighed også bringer Deres højhed på benene! Jeg, som aldrig har sét Mart. Nielsen, jeg trodde, han var en tragisk romlebøtte og satte en ydmyg tvil frem om hans skikkethed for Poul Lange. 30

Straks føler Peter Nansen sin konekjærlighed mistænkt, at den i

mine øjne skulde ha iklædt Mart. Nielsen en bekvæmhed for Poul Lange, som han ikke besad. Peter Nansen tilkalder Deres højhed! Nå ja, så fik jeg da brev fra Dem og takker for det.

Dette stykke er min øjesten. Jeg mener, det behandler tidens
5 længst fremskudte idé, så det ænnu har intet foran sig forsåvidt. Det er nemlig det siste av året, at et fint sind med overlegne instinkter er det højeste, menneskeheden har frembragt, eller kan frembringe. At det er på højeste tid, menneskene ser det; for det er deres fineste instinkter, som må og skal ha førermagten; ikke okserne, hvor stærke
10 de æn er, ikke slangerne, hvor slu de æn er, ikke ulvene, hvor ædedygtige de æn er. Men da viser det sig, at det fine, som skulde føre os, næsten altid er i konglomerat med det svage. Det gjælder derfor å værge dem, der har det, mod dem selv og mod andre! Der skulde vi samle os! Da fik vi den mangedobbelte magt in i vort frem-
15 gangsarbejde. Og vi foer ikke så ofte fejl, og vi blev ikke så ofte et bytte for politisk råhed og egenkjærlighed, som vi nu blir. — —

At De ikke er enig i »tendensen« i »Laboremus«, fatter jeg ikke. De kan aldeles umulig ha læst den godt og rigtig. På den igjæn! Med de bedste hilsener til dere begge fra Karoline og

20 Bjørnst. Bjørnson.

(Ja, De ser, jeg har travelt).

11. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

[Poststempel: Kjøbenhavn 15-11-01.].

»Folketinget og Menighedsraadene«. Jeg har nætop læst den. Den
25 er så lysende og så godslig morsom, at jeg må sende Dem min hjærtelige tak! Herregud, om politik kunde behandles således! — Men alt det humør skyldes naturligvis de politiske hvedebrødsdage dernede og deres mange fæster. At jeg ikke kan komme derned og få av det humør og av de fæster!

30

Deres
Bjørnst. Bjørnson.

12. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

København,

d. 16 November 1901.

Kære Hr. Bjørnstjerne Bjørnson!

Megen Tak for de venlige Linier, som De sendte mig og fik Tid til under saameget Arbejde. I én Ting tager De fejl; det er ikke det gode Humør, som hjælper mig til mine Artikler. Her er ikke saa- 5 megen Grund til Glæde. Hørup er desværre meget syg, har mange Smerter, og der er i Øjeblikket ingen Udsigt til at han snart kan blive frisk og arbejdsdygtig igen. Foruden den rent personlige Sorg, som hans Tilstand giver hans Venner Anledning til, betyder hans Ikke-Deltagelse i Regeringen selvfølgelig overmaade meget. At han 10 traadte ind i Ministeriet, var som et Symbol paa den nye Tid, gav Forhaabning ogsaa om en ny Aand. Nu ser det ikke længer saa lyst ud.

Jeg vil gerne tilføje en Undskyldning for, at »Politiken« optog Deres lille Udtalelse om »Laboremus«. Det skete ved en let for- 15 staaelig Fejltagelse. »Artiklen« kom under Rodes Adresse, og vi troede, at det var »trykt Manuskript« til Bladet. Først da den var offentliggjort, erfarede vi, at den paa samme Maade var tilsendt andre. De vil forhaabentlig undskylde Misforstaaelsen.

Deres ærbødige 20

Edvard Brandes.

13. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

[Poststempel: Foldebu

28/1 1902]

Kære Edv. Brandes,

det opsæt, som heder Forplumring; det krystalklart glidende, som kaller sig »Forplumring«, — jeg vet ikke, om det er klogt gjort; 25 jeg vilde i Deres sted neppe ha gjort det; — men det er så kunstnerisk fortrinligt, at den moro, jeg fik, må jeg forlænge ved å skrive Dem til. Ingen burde få sætte sin pen i en avis, som ikke er en kunstner.

Deres

B. B. 30

14. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

København,
d. 30 Januar 1902.

Kære Bjørnstjerne Bjørnson

— hvis jeg da ellers tør bruge denne Tiltaleform. Men Deres idag modtagne venlige Linier giver mig en Slags Ret dertil. Jeg er meget
5 taknemlig for de opmuntrende Ord om min Artikels Form. Jeg føler mig temmelig ubehjælpssom og raadvild paa denne højjærværdige Redaktørpost ved et Regeringsorgan. Det andet, det gamle var saa dejligt nemt, og vi kunde alle Knebene udenad. Men dette her er saa Pokkers indviklet, og man skal være saa klog som syv
10 Hamburgere. Derfor tror jeg nok med Dem, at »Forplumring« ikke var salomonisk Visdom, men jeg har ingen anden Raadgiver end mig selv. Hørup er omend levende saa dog aandeligt død, og man kan aldeles ikke samtale med ham.

De vil vel nok tro, at jeg fuldkommen forstaar den dybe Uret der
15 er begaaet imod Dem ved Skraalet mod Deres Skuespil.

Deres ærbødigt hengivne

Edv. Brandes.

15. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

Aulestad
1902 2/2.

Kjære Edv. Brandes,

20 jeg blev skamfull, da jeg fik et brev som svar på mine par linjer. Det var slet ikke meningen.

Om selve saken — hvis jeg får lov til å gi et råd —: de moderate må vælge hvad form de vil, bare de kommer! Helst et par av dem med i regjeringen! Om I for deres skyll avancerer lit lang-
25 sommere, — heller det æn idelig å ha dem på flankerne. Det er det sure sind i folket jeg frygter langt mere, æn at det ikke går fort nok.

Men det var ikke dette dennegang. Det var Hørup. Alt forrige gang, De var så venlig å sende mig en art takkeskrivelse (med
30 »ærbødigt« hengiven nedenunder!), var jeg ved å skrive om ham.

Men en samtidig meddelelse gjennom telegram-bureauet, at nu kom han sig, holdt mig tilbake. Læser jeg Deres brev riktig dennegang, så er det ikke tilfallet.

Hvad tap regjeringen derved lider, forstår jeg mig ikke på. Han hørte jo til de klokeste, jeg har mødt, så det er antageligt, at han 5 også i regjeringen kunde si det, som burde være hørt. Det berodde på, om han fant det værdt; han var sky. Med andre ord: det berodde på den øvrige sammensætning av regjeringen.

Men hvad har dansk politik, og politik overhovedet, ikke tapt, hvis han går bort. Utvilsomt sit sundeste, klareste hode her i Nor- 10 den. Det berodde ikke alene paa, at han så tilbunds, hvis bunden overhovedet var til å se, og gjættede videre med to skjærøjne hvad som skjulte sig; — det berodde ænnu mere på det hjærtelag for, den samfølelse med det, som det gjaldt. Han følte ikke alene faren, som det var i, eller fordelene, det kunde vinde, med en ælskers skarp- 15 syn; men det gav ham en uudtømmelig kraft, en opfinsomhed uten like, et humør og en agtpågivenhed, som også gjorde alle os andre til ælskere.

Ikke at han nogensinne nævnte denne sin kjærlighet. Ord som: jeg elsker friheden; jeg arbejder til mit livs siste stund for de små 20 i samfunnet; jeg vil give fredssaken hvad jeg ejer av kraft og in-flytelse, sådanne kjærlighetserklæringer lå ikke for ham. Han bar sig i så måte ad som visse friere i gamle dage. Kjærligheten lå ikke i, hvad de sa sin ælskede; for det var omtrent ingenting. Men den lå i de prygl, som medbejlerne fik. — 25

Hver samtale med Hørup fortryllede mig; den siste alltid mest. Å komme til Danmark uten å træffe ham, vil for mig være som å komme i det vanlige selskap; men ikke mere træffe værten. — Jeg må avbryte. Jeg skal in til Kristiania i Nobel-komittéen.

Deres 30

(Jeg hadde så meget å si).

B. B.

16. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

Aulestad

Kjære Dr. E. Brandes!

1902 6/4

Jeg har et brev fra Hørup (jeg har flere; men et), som I måske har brug for, nu, I skal samle dem — og hans billede i dem.

5 Dengang forfølgelsen raste som værst mot Dem, blev jeg bekymret for »Politiken«. Så svarte han mig utav sit fulle, vrede hjærte. Det er et brev! Vil I ha det?

Så er det Estrup. Det var jo især for å slå ham i svime nætop nu, han skulde til å skade dere igjæn, ved sin dumhed og kortsynethed,
10 at jeg gjorde kjænt, hvorledes han i 1889 havde avslået en erklæret neutralitet, budt ham fra Rusland av for Danmark og sundet (og hele Norden)!

Jeg tror, at av alle hans dumme kort-hovede-gjærninger er denne blét den følgesvangreste. Vi skjønner jo alle, at var Norden erklæret
15 neutral dengang, var Finland et selvstændigt samfun ænnu idag.

Før jeg offentliggjorde det historiske faktum, blev det gjennem min hjemmelsman forelagt prof. v. Martens, han sanktionerte det i dets enkelte dele. Tviler I, kan I jo gjøre det samme.

Man kan nu se: så sent som i 1889 nærde ænnu Estrup, kongen,
20 Bahnson og andre skjøre danske hoder håb om å kunne tumle med in i en revanche-krig!!! Hvorfor skulde de ellers avslå et tilbud som dette?!

Deres

Bjørnson.

25 17. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

København,

Kære Bjørnstjerne Bjørnson!

d. 11 April 1902.

Tak for Tilbudet. Jeg vil naturligvis saare gjerne have det omtalte Brev, hvis Tilværelse jeg véd om uden at kende et Ord af dets Indhold. Vi er tre, der udgiver Hørups Efterladenskaber: hans Sviger-

søn, Nansen og jeg. Jeg tror, at det bliver en god og mærkelig Bog. Men lad mig forberede Dem paa, at De vil finde nogle 30 Aars gamle Angreb paa Dem — især i en Anmeldelse af »Redaktøren«, som Hørup bruger til Polemik mod Højre. De vil sikkert læse dette med en Hovedrysten over de skiftende Tider og uden Ubehag eller 5 Kedsomhed.

Nationalteatret i Kristiania har desværre havt en Fiasko med et gammelt Stykke af mig. Det gør mig meget ondt for Bjørns Skyld, han fortjente det sandelig ikke.

Deres hengivne 10
Edv. Brandes.

18. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

Aulestad
1902 15/4.

Hr. Dr. Edv. Brandes, —

Kjære Dem, Deres brev lot mig tape næse og mun! Ikke ét ord om det russiske neutralitets-forslag i 1889! Ikke ét kny til Estrups 15 største og skjæbne-svangerste politiske dumhed (Sigurd Ibsens ord)! Jeg blir næsten undselig på Deres vægne. Hvad fanden er ivejen?! Jeg må få Dem i tale i det minste. Hvad er det? Hvad er det?

Dette med Deres stykke i Kristiania er sammensværgelse. Intet væsenlig annet. Ti at stykket savner noget i norske ufærdige skuespille- 20 res mun gjør ingenlunde så meget, at det forklarer saken. Deres stykker er som regel så fortrinlig byggede, så fint séte, at de bør lykkes overalt, hvor kulturforudsætningerne er tilstede. Så kan man ha sin forskjellige mening om den poetiske lødighed etc.; det er et litterært spørsmål og ikke et scenisk, ikke engang et psykologisk. De må lykkes, der 25 farevandet er rent. Her var en sammensværgelse igjæn, utvilsom. Men til mere bringer man det ikke mot Bjørn. Han står fanden så fast.

Deres
B. B.

19. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

København,
d. 19 April 1902

Kære Bjørnstjerne Bjørnson!

Først tusind Tak for det mærkelige og interessante Brev fra Hørup. Det skal blive afskrevet og tilbagesendt.

5 Dernæst undskyld en stakkels Uvidende! Jeg aner ikke, hvor jeg skal søge Oplysning om hin Estrupske Forbrydelse. Jeg svarede ikke straks derpaa, fordi jeg troede, det gjaldt en Artikel eller Opsats fra Deres Haand, og jeg tænkte, at den maatte komme mig for Øjne. Men hvis der skal skrives i »Politiken« om dette, saa mangler jeg
10 Materiale, og i al Ærbødighed og Dumhed beder jeg Dem om Anvisning og Hjælp.

Deres hengivne

Edv. Brandes.

20. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

p. t. Kristiania
1902 2/5.

15 Kjære Edv. Brandes,

fremdeles ytterlig misfornøjet med Dem. Estrup kan kvæles i denne sak, og De rører ham ikke! At utenriksdepartementet intet vet om den, er naturligt nok; den kom ikke så langt. . . . Like så oprørende som jeg finner det er, at Estrup ikke ante besøkelsens
20 stun, like så oprørende, ja værre, at nu husker han ikke engang, den har været der!! Eller er det komedie? Kvæl ham, dræp ham! Det værste blant os er ikke forbrydelsen, den er så sjælden og avses fra de store, samlende interesser. Det værste er skjodesløsheden, blindheden, trangsynet, dumheden, og så slapheden, den, som tillader
25 alt og tar energisk på intet uten på det, som hindrer, stænger, opsetter, og så på formerne! — Dræp dem, gudforbanne dem!

Jeg har læst Hørups første opsæt; jeg beundrer dem ikke. Denne anstrængte overlegenhet, som dølger over de indre savn og prøvelser, og bare vænder façade ud mot os, jeg har været formeget digter
30 til nogensinne å vurdere det. Det er jo bare journalist-jargon. Jeg tror nok, jeg svarer ham. Det er også så uretfærdigt mot mig. Jeg, som bare hadde 2 — to — familier i Kristiania at omgås og følte smærte-

lige savn, jeg gjorde nøjagtig den gjærning, Hørup senere begynte på, nemlig at vække til bevissthed og æresfølelse dem, som skulde tage landet i besiddelse. Jeg undlod intet, som måtte øke skillet endnu dypere. I dette som i annet handlet jeg under en højere nødvendighed. Jeg er overmåde sjøsyk, og det stopper aldrig. Men det har ikke hindret mig i at drage over Kattegat, Nordsjøen, Middelhavet, ja Atlanterhavet like til Amerika og tilbake, sjøsyk like in i Kristianiafjorden. Så det er fan gale mig en slem uretfærdighed av Hørup, det der.

Deres

B. B. 10

21. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.* [August 1902]

Kjære Dr Edvard B—!

p. t. Westend hôtel Kristiania

De er jo et frygtelig partisk menneske, full av antipati og sympati. Sommetider, ved den helligånds hjelp, er der undtagelser, og da meget anstændige. 15

Gid De nu var i dette hellige hjørne, for jeg må ha Deres hjelp.

Peter Nansen vil nemlig ha mit ny stykke til Dagmarteatret. Nu er der ingen instruksjon på det teater, og for Martinius har jeg en gru.

Læs nu ved den helligånds hjelp stykket upartisk. Sig mig så: kan man ved Blochs iscenesættelse spille det bedre ved det kgl. æn 20 på Dagmarteatret med Martinius's?

Generer det Dem å sie Deres råd djærvt, så lad Hr. Peter intet vide derom. Jeg skal intet si om noget råd. Kan De ikke få stykket uten å pådrage Dem mistanke, så telegrafer, og De får stykket herfra. Vil De ta nogen — f. e. Bloch — med på råd, så, kjære, gjør det. 25 Bare jeg får grej besked. Jeg er uten det hjælpeløs.

Det glædet alle os, som holder av »under loven«, og som hader sammensværgelse, at De fik en så ypperlig oprejsning.

Med mine ærbødige hilsener til Deres vakre frue,

Deres hengivne

30

Bjørnson.

(Jeg er dårlig idag æfter teaterrangel. De ser det på skriften m. m.).

22. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

København.

d. 28 August 1902.

Kære Bjørnson!

Jeg har i dette Øjeblik faaet Deres Brev, skal imorgen bede Hegel om Stykket — hvilket jeg i Parentes glæder mig overordentlig til
5 — og skal dernæst ved Allah og Profeten sige Dem, saa godt jeg formaar, upartisk, hvor Stykket vil blive bedst spillet her i Kbhvn. Jeg forstaar saa udmærket Deres Tvivl. Jeg siger dog intet til den kloge Nansen om Deres Brev og beder Dem intet sige om mit Raad.

Jeg beder Dem undskylde, at der uden mindste Skyld fra min
10 Side kom noget Vrøvl om Stykkets Titel i »Politiken«. I næste Uge udgiver jeg forresten en Bog, som maaske vil have nogen Interesse for Dem, i hvert Fald mere end mine andre Udgivelser.

Venligste Hilsener

Deres

15

E. B.

23. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

København,

d. 31 August 1902.

Kære Bjørnson!

Nu har jeg læst dette ejendommelige og ungdommelige, hjærte-
stærke og fantasifulde Drama og takker derfor, lykønsker Dem ogsaa
20 dertil. Jeg antager, at den sceniske Virkning vil blive meget betydelig.

Altsaa hvilket Teater? Det staar mig klart, at det kgl. Teater vil give Stemning og Interiør bedst og sikrest skabe den særegne Inderligheds-Fortryllelse, som Stykket bør fremkalde. Alle »Familiens« let tegnede eller skarpt fremhævede Personer vil paa det
25 kgl. Teater faa egnede Fremstillere. Kun kniber det med de unge Mænd.

Men — og det er tykt men: hvem skal spille Maria? Der kan kun være Tale om Fru Emma Thomsen, en moden Skønhed, elskværdig, men ikke skarpsindig, og manglende den Essens, den kankanerende
30 Smidighed, det Silkesus og den Naturgrunds-Dæmonik — jeg ved Pokker ikke, hvad jeg skal sige — som Maria maa særpræges af.

Og hvis hun ikke bliver Toppen i Stykket, kan saa dette svinge sig rundt hende som det skal?

Fru Nansens store Talent og Aandsbøjelighed kan magte den vanskelige Rolle. Dette taler for Dagmarteatret, og saa at dette ejer netop de unge Mænd, som kræves. 5

Nu maa De vælge. Maaske vil De finde dette den daarligste Besked, men ved den retfærdige Aristides' Skygge jeg kan intet bedre og mere upartisk Raad levere. Her er et Valg at træffe.

Jeg tillader mig om nogle Dage at sende Dem min »Jesaja«. Det kunde ellers ikke falde mig ind at bebyrde Dem med min Fille- 10
Literatur, men i en Flig af Jesajas mægtige Kaabe kan jeg nok gemme mig.

Deres hengivne

Edv. Brandes.

24. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

p. t. Westend Hotel. 15

Kjære Edv. Brandes,

1902 4/9.

at se Egil Eide i fjærde akt i »Kongen« er værdt en rejse ikke alene over Kattedgat, men over Atlanterhavet.

Av den grunn, og for idéens skyll, også lit for min egen, som nu igjæn har lagt hårdt i sælen for å få det til, skulde »Politiken« sende 20
en man op til førsteforestillingen.

Vi vilde jo helst, det blev Dem selv; men der er jo altid noget på færde nu i Danmark, det lille lykkelige land!

Deres

B. B. 25

25. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

p. t. Westend

Kjære Edv. Brandes,

4de dec. 1902.

Bjørn fortæller mig, at De agter med Deres hustru å besøke Norge i julen.

Å, kom så også op til Aulestad! Bare nogen dager! Så får vi tale ordentlig sammen bl. a. — Det har vi jo aldrig gjort.

De kan tro, der er vakert i sneen og lunt og lyst innen døre.

Men jeg må jo på forhånd varsku Dem om, at en eneboer som jeg
5 er kommer til å grave og spørge forskrækkelig.

Deres

Min kompliment til Deres frue.

Bjørnst. Bjørnson.

26. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

København,

d. 21 December 1902.

Kære Bjørnstjerne Bjørnson!

10 Jeg har ikke vovet at skrive til Dem før, fordi jeg vidste Dem fuldt optaget og næppe ivrig efter at læse flere Breve. Men jeg er nødt til at sende Dem en hjertelig Tak fra min Kone og mig, fordi De vilde se os i Julen hos Dem. Vi vilde gjerne besøge Dem og det historiske Aulestad, men det er umuligt. Min Ferie er ganske kort tilmaalt; jeg
15 maa være hjemme til Nytaar. Vi er meget smigrede og rørte af Deres venlige Indbydelse, men vi beder om at maatte have den tilgode til bedre Tider.

Til Lykke med de overstandne Festligheder. Af Beskedenhed mødte jeg ikke som Gratulant. Men jeg maa faa Lov at ønske Dem
20 usvækket Kraft og Skaber-Glæde i det nye Aar.

Med ærbødig Hilsen fra os begge

Deres hengivne

Edv. Brandes.

27. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

Aulestad.

25 Kjære Edv. Brandes,

1903 27/5

som De selv har været så snill å gjøre opmærksom på — har jeg utgit »Nadveren«. Denne bok er angrepet i Danmark, og jeg vilde gjerne der få den forsvaret. Jeg har selv skrevet et stykke under denne overskrift i »Norske Intelligenssedler« (og »Aftenposten«)
30 — kommer vel til Dem samtidig med dette, eller én dag senere.

Bed sekretæren passe på! — som jeg gjerne vilde ha optat hos Dem. Jeg foreslår vedlagte inledning.

Jeg sender Dem intet mere i manuskript på grun av de underlige inledninger, De har givet mine to siste sendinger. Men jeg må få gengit, hvad som er like vigtigt for et dansk som norsk publikum. 5
Uten honorar.

Jeg læser ikke alle Deres »Morgenbrev«, f. E. når jeg er i Kristiania eller på rejse. Men for en ny og ypperlig idé: å la en kundskapsrik og interesseret mans læsning og refleksjoner besøke menigheden, kort og fyndigt, hver evige dag! Holde dem våkne og aktive. 10
Jeg riktig takker Dem — jeg hadde nær sagt: også på menighedens vægne.

Med de beste hilsener til Deres frue

Deres

Bjørnson. 15

28. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

København.

d. 31 Maj 1903.

Kære og store Herre!

Jeg takker for Brevet. Jeg skal sætte Artiklen i »Politiken«, saasnart jeg finder den i det norske Blad. Men jeg forstaar ikke rigtigt hvad De bebrejder mig. Jeg har altid faaet det trykte Manuskript 20 for sent tilsendt af Redaktionerne til at »Politiken« kunde bringe det samtidigt. Og hvad det sidste Digt angaar, saa gav jeg maaske ubesindigt efter for nogle »Fenomaners« Henstilling, idet disse frygtede, at Kejserinde Dagmar, der skal være en Ven af Finland, vilde tage sig dets Offentliggørelse i et dansk Blad meget nær. Jeg 25 føjede forsaavidt disse, som jeg ventede to Dage med Offentliggørelsen til de norske Blade havde bragt det. Jeg haaber, at denne Forklaring vil være fyldestgørende, og at De ikke vil unddrage »Politiken« et Medarbejderskab, som er af største Betydning og til megen Ære for Bladet. 30

Her er vanskelige politiske Forhold. Det er Brydningsaar, hvor

nye Partier og gamle Linier ikke ret forenes. Det gælder at bevare et stærkt Frisind indenfor Venstre, og til den Ende ikke at komme udenfor det Venstre, som nu i Bondekraft regerer Landet, medens Socialdemokratiet og et atter opblussende Højre enes i en kraftig
 5 Opposition. Desværre er Ministeriets Personer let angribelige og lidet sympatiske for den Ungdom, som vi ældre skulde støtte. Der burde være et radikalt Venstre her til Lands, men her fattes en Fører, og kommer han ikke, ser det galt ud.

Med de venligste Hilsener fra os begge

10

Deres hengivne

Edv. Brandes.

29. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

[Poststempel: Rom 12/5 1904]

Kjære Edv. Brandes,

15 jeg sender med samme post under korsbånd, »Lidt om Italien«. Det er længe båret. Hans Kincks bog har så født det. Alle de stykker, den er sammensat av, har stået i »Aftenposten« i Kristiania. Jeg bér Dem derfor så pent om å sende et avtryk didop.

Av mange grunne trykker jeg den samtidig i »L'Européen«.
 20 Franskmændene er for overmodige overfor Italien, det er én av dem. Fra »L'Européen« får De besked om, når den trykkes der, jeg antar lørdag den 21de mai. — Ta mig nu ikke ilde op alt det bryderi. Gid selve opsættet lønnet Dem for det! Tak for sidst! Hils Deres frue.

Deres

25

Bjørnst. Bjørnson.

Jeg har aldrig følt mig lykkeligere.

30. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

Via Gregoriana, 38.

Kjære Edv. Brandes,

18/10 04.

jeg har ikke læst Deres mælding av mit stykke; jeg formår fore-
 30 løbig ikke å læse noget om det. Men min hustru er henrykt og siger,

at det foruten å være en forståelse in i det innerste, også er så kjær-
ligt og ælskverdigt. Tak! Ja, tak!

Vær så snill å si fra mig, at da jeg ikke kjenner de danske teatre
er det naturligvis på andres råd, at jeg har ladet Folketeatret få
stykket. Men jeg har, efter alt jeg har erfaret, grund til at tro, at 5
rådet er rigtigt. Og så kommer det til, at jeg holder meget av Fru
Betty Nansen. Den, man holder av, vil man gjerne glæde.

Ja, det var ikke videre dennegang. To av Deres opsæt i siste tid
har ført mig like til skrivebordet for å rose Dem forførdeligt; men
begge ganger kom noget ivejen — og jeg glæmte det. Se, det er det 10
ærgelige med mig nu, at jeg rives med og holdes fast av noget
enkelt, så jeg glæmmer. Alle disse glæmsler besøker mig om natten
og piner mig forskrækkelig.

Deres

Hils Deres frue!

Bjørnson. 15

31. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.* Roma, via Gregoriana, 38
Hr. Dr. Edv. Brandes. (1904 13/11)

Kjære Dr. Brandes, skjæbnen vil, at jeg må bede Dem om den
ene tjeneste efter den andre, og jeg har ingen adgang til å gjøre Dem
nogen. 20

Finnernes berygtede stivsin, som har adskillig del i den ulykke,
som er overgått dem, har holdt på å vælte overende deres beste for-
svar »L'Européen«. Redaktionen har måttet fortsætte under titelen
»Courrier européen«.

De har bedt mig skynde mig med et opsæt, så det kan stå nu på 25
lørdag den 19de, og jeg har forfattet vedlagte, som jeg længe har
brygget sammen og derfor tror hører til mine beste.

Nu kommer tjenesten, jeg skamfull bér Dem om. Send et avtryk,
vel korrigeret, til Aftenposten i Kristiania og Aftenbladet i Stok-
holm i god betids. De vil i selve opsættet se, hvorfor jeg absolut må 30
ha dette trykt i Sverige. Jeg skulde for min egen skyll og også for mit

fædrelands være Dem meget forbunden, om De i et par ord til redaktionen hilste fra mig, at jeg satte megen pris på, at dette tryktes i »Aftonbladet« samtidig med »L'Européen« på lørdag eller søndag.*)

Med mine ærbødige hilsner til Deres frue,

5

Deres

Bjørnstj. Bjørnson.

Jeg ber Dem sige til Dr. Georg Brandes, at hans mælding af Vilhelm Andersens »Bacchustoget« fant jeg helt fortrinlig. (Og — for ham å være! — sjelden upartisk).

10 *) Jeg skriver naturligvis også selv; men jeg er sikrere på, det blir gjort, naar De støtter mig.

32. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

København,

Digteren Hr. Bjørnstjerne Bjørnson!

d. 18 November 1904

Kære Bjørnson! Jeg vil blot takke for den tilsendte skønne Artikel
15 og meddele, at den er rigtigt besørget med Rettelser og alt. »Politiken«
er hædret og taknemlig hver Gang De skriver i Bladet; det er altid
Dem, der viser os en Tjeneste, aldrig omvendt.

Jeg har truffet Kielland et Par Gange, uforandret af Vid og Forstand. Hvilken Skade at dette lyse Hoved gaar tabt i Embedsværket!
20 Blot han kom en Smule udenfor Molde, straks greb han atter Pennen.
Men naar han faar Kasketten paa Hovedet, snævres Tankerne inde.

Jeg har med Ubehag læst Henrik Ibsens Breve og jeg har sagt et lille Ord herom, skønt man vel ikke bør skæmte med Afguden. Desværre mærker han jo intet dertil.

25 Jeg véd nok, at De finder »Politikens« Politik fæl og smaalig. Men Landet er saa lille og Bønderne er saa havesyge. Og saa regner det næsten altid — her er ikke Spor af den blaa Himmel De ønskede.

Min Kone hilser ærbødigst.

Deres hengivne

30

Edv. Brandes.

Hilsenerne bliver besørgede til G. B. og Deuntzer.

33. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.* Roma, via Gregoriana, 38.
Kjære Edv. Brandes, (1904 24/11)

jeg tar lejligheden av Deres siste brev og av Deres omtale av Kielland til å sige noget om ham, som i flere år har lagt mig på hjerte. Men jeg har ikke funnet lejligheden til å si det offenkjært, rent ud sagt 5 fordi jeg stolte ikke på, at folk vilde respektere det, når jeg sa det.

Det er dette: Jeg holder Alexander Kielland for den højeste exponent av norsk dannelse i vor samtid.

Herved tænker jeg først på sinnets fornemhed og godhed, den inre og ydre anstand, det umiddelbare behag. Jeg tænker dernæst på den 10 interessefyldte intelligens, som i vidd og alvor lyser op over hele livs-områder, når vi kommer ham nærmere. Ænnelig tar jeg med hans arvede kunstsans; hvor lægger den ikke glans og ynde over hans tale, hans stil; i så måde er den uden sidestykke. Så mange faktorer er neppe forenede hos nogen annen, og på langt nær ikke i den fylde 15 og skjønhed.

Her taler én om ham som en stor forfatter; en annen om ham som en dygtig amtmand; en tredje om hans ælskværdighed og godhed; en fjerde om ham som Norges vittigste hode. Men med alt dette får han ikke sin rang iblant os. Det er denne, jeg vilde, han ænnelig 20 engang skulde vinne — for hans egen skyld; men især for vor, at vi kan få øjnene op. Da lærer vi så meget, som vi har godt av at vide, og især av at huske.

Kan De hjelpe mig? Kan det ikke siges ved en annen? Eller arrangeres? En form må det få, en lejlighed også! 25

Den omtale av Agnes Henningsen fant jeg mønsterværdig. Deri en bemerkning om fru Skram, min kjærlighed, som var god (og som De har forsømt å gjøre!)

»Politiken« glæder mig på mange måder, skjønt der er dog bare en tredjedel Edv. Brandes i den, — om der er det. 30

Men jeg vil i så måde være tålmodig. Jeg har i denne tid stor ærgrelse av »L'Européen«. Hovedårsaken til schismaet er, at en del

av de ledende Finner vilde samle en million til at lade den gå over til — dagblad! Det vilde (efter Franskmands énstemmige dom) være å ruinere altsammen. For at hindre noget så vildt trådte Dumur ud. Men hans fremgangsmåte roser jeg ikke. Imidlertid bærer han blads traditioner og er utaknemlig behandlet. Jeg fordrager ikke coup d'Etat i nogen form eller anledning; men jeg fordrager heller ikke kapitalens foragt for åndsarbejde og troskab. I dette tilfælde er det Finnerne selv, der ruinerer sin sak. To L'Européen er værre æn ingen; det diskrediterer hele saken; de burde ha søgt et kompromis og ikke sat alt på spissen, — og det for et fantômes skyll!

Jeg arbejder på forsoning. Antagelig forgjæves.

Deres hengivne

Vil De hilse Deres frue fra os.

Bjørnst. Bjørnson.

34. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Christiania

15 Kjære Bjørnson!

30 August 1905

Ved en for mig sørgelig Misforstaaelse kom jeg ikke til at tale med Dem igaar. De nævnte intet Klokkeslet og da jeg Kl. 12 lod forhøre, var De alt gaaet til Prøve. Men Fru Heiberg ligger mig paa Hjærte, og jeg vil gjerne have Lov til to Bemærkninger.

20 Der er ingen Modsætning mellem Dansk og Jøde. Naar Fru Heiberg sørger over at være født Jøde og ikke dansk, saa indrømmer hun (og skammer sig ved?) Modsætningen. En Muhammedaner kan være og er fransk; en Buddhaist kan være og er engelsk. Fædrelandsretten (og -Pligten) afhænger hverken af Religion eller Stamme. 25 En amerikansk Neger kan sørge over ikke at være født Hvid, men han vil ikke klage over ikke at være Amerikaner — thi det er han. Fru Heiberg skulde have sørget over ikke at være født Kristen.

Fædreland har man dér, hvor man er Borger. Der er da ingen Modsætning mellem danske Jøder og danske Kristne. Hvis De giver Fru 30 Heiberg den mindste Smule Ret i hendes Opfattelse, gør De 4000 danske Jøder fædrelandsløse.

Det er klart, at Warburg blev Chauvinist. Men i og for sig er Ganz' Bemærkning til ham for mig et bittert Tegn paa, hvor de tyske Jøder er blevne rædde ved den altid herskende Antisemitisme. Hvorfor skal Warburg ikke være ligesaameget Nationalist som de andre, hvorfor skal han tale sagte? Fordi han er »Gæst«? 5

Kære Bjørnson! De er som al Urets Fjende, giv ikke ubevidst Mørkemændene det mindste Fnug af Mulighed for at støtte sig til Deres uovervindelige Autoritet og Geni.

Deres ærbødige og hengivne

Edv. Brandes. 10

35. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

Aulestad

1905 20/12

Kjære Dr. Edv. Brandes,

»salmerne« blir naturligvis ikke min yndlings-lecture; men, ja-mænd, er det morsomt å finne så mange lysende ord, bare jeg strækker hånden ud. Den ligger nemlig ved min side der, jeg helst sidder 15 og læser. Jeg takker Dem mangfoldig forat De husket mig! Og tak for sist! Det var egenlig første gang, jeg fik tale med Dem, og jeg føler mig så draget til Dem.

Jeg tænkte så på Dem, da Alexander Kiellands bog blev nedrasket av Aage Friis. Der er den evindeligen samme kritik: forat være et bord 20 mangler stolen det og det, eller for at være en stol mangler bordet det og det! Kielland vilde jo ikke optræde som videnskabsmand eller give os nye opdagelser; han vilde tægne ham på sin måde, tale om ham på sin måde, ordne hans livsførelse på sin måde. Og det har han gjort så åndfuldt, at om Aage Friis blir tredve år til og skriver 25 tredve bind i hvert, lægger han ikke så megen ånd ind som der finnes i denne ene bog. — Det ærgret mig, at ingen tog til gjenmæle der-nede. For Kielland var det en smertelig skuffelse.

Så har vi da måttet gjøre kongedøme. Jeg tror, det skal gå godt; ti I har sendt os to flinke, naturlige mennesker, som vil det beste. 30 Og så taler han et så smukt og tydeligt dansk, at alle forstår ham,

og han taler med takt og besked. Vi er alle glade i ham som i hende. Men naturligvis var det et tab, at vi ikke kunde begynde på en republik, som vi for nitti år siden begyndte på et kongedøme. Hvad kunde vi ikke ha gjort av en republik? Ti det norske folk har politisk ævne.

5 Men frigjørelsen den 7de juni tillod os ikke at gjøre republik; vi var så innen få år blet opspist, helt eller delvis. Og den nordiske enhed, som nu må blive inledning til et større forbund, der, én gang for alle, kan sikre os en selvstændig tilværelse, den kunde vi ikke have nået gjennom en republik blant to kongedømer.

10 Jeg sidder her meget alene; ti jeg er syg (bronchitis), har været det i tre uger og blir vel nødt til at holde mig inne tre uger til.

Hils Deres smukke hustru fra begge os gamle.

Deres

Bjørnst. Bjørnson.

15 36. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

København,

d. 21 Januar 1906

Kære Bjørnson!

Jeg vilde tidligere have takket Dem for et venligt Brev, hvis jeg ikke havde troet at se Dem her i Kjøbenhavn straks efter Nytaar. Det forekommer mig bestemt, at De i Efteraaret havde planlagt et
20 Besøg herved paa denne Tid, men det synes jo nu som om De foreløbig har opgivet Rejsen. Tak da for Brevet. Jeg har aldrig tænkt, at De skulde mere end lige kigge paa »Salmerne«; men faar jeg Tid og Kræfter til at fortsætte, tror jeg at gøre en ganske nyttig Gerning.

Om norsk Republik eller Kongedømme skal jeg vel vogte mig for
25 at have en Mening. Jeg antager dette kun kan afgøres af dem, der kan se Sagen fra alle Synspunkter, og det kan en Fremmed og Uindviet ikke. For mig stod det saaledes i Sommer, at danske Blade maatte vise den yderste Neutralitet. At forstaa de politiske Forhold hos sig selv er vanskeligt, men at trænge ind i andre Landes Politik,
30 er næsten umuligt. Desværre hos os er for Tiden Politik af meget

smaatskaaret Beskaffenhed. Frelsen for dansk Politik tror jeg vilde være Dannelsen af et frisindet »liberalt« Venstre med Front mod al »Klerikalisme« og saa stærkt, at det stod uafhængigt omend venligt overfor Arbejderpartiet. Men vore Radikale er lidt for afhængige af Socialdemokraterne, og Regeringspartiet er altfor »klerikalt« — 5 dette Ord taget i videst mulig Forstand.

Jeg saá Bjørn her paa Gennemrejse: han var temmelig nervøs og klagede over Søvnløshed. Men det synes at gaa rent ilde med Teatret under hans Fraværelse.

Jeg læser Deres Artikler i V. G. med den oprigtigste Beundring 10 hvad enten De skriver om disse forfærdelige Teologer eller om den stakkels Gut i Fangehullet.

Jeg beder Dem og Deres Frue modtage vore ærbødige Hilsener.

Deres hengivne

Edv. Brandes. 15

37. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.*

Aulestad
1906 24/1.

Tak for Deres brev, kjære Edvard Brandes. Jeg havde just den dag læst i »Salmerne« og sagt mig selv, at angeren, sønderknuselsen, ropet om hjælp vel aldrig har tonet stærkere i noget folks rytmer. Jeg sat 20 helt rystet; dets historie gled forbi.

Idag har jeg sat under stjærnerne på Göthes evig klare (græske) himmel. For en modsætning! Det er hans gespräche, som altid ligger på mit bord ved siden av salmerne. Og så flyder mit stille daglige arbejde med min fortælling som en skjult bæk mellem disse blokker 25 av noget kolossalt sprængt og frem i ydmyghed under den høje rene himmel. Forestillingerne blir jeg nemlig ikke kvit. —

Jeg tænker om dansk politik nøjagtig som De gjør; jeg ser ikke noget småligere. Og jeg tænker over grundlaget for demokratisk politik også nøjagtig som De; det må være bruddet med klerikalis- 30 men, absolut, uigenkaldeligt; før blir vi ikke et frit og modigt folk.

Dette har jeg længst villet skrive om nu, da partierne begynder å organisere sig; men jeg har været klejn, jeg har ikke årket mere. Nu blir det bedre.

Til annen norsk patriotisme hører nu også, at vi skal være alene; 5 på voldgift og neutralitet skal vi svømme frem gjennem den oprørte sjø uden selskab; på disse to svømmeblærer rædder vi os nok. Ja, der ser De, hvordan et folk, som i fem—seks hundre år har vænnet sig av med at tænke på sin egen udenrigske politik — opfatter den.

At De ikke forargedes over Aage Friis's onde mælding av Alex- 10 ander Kiellands bog! At Politiken ingen annen har inneholdt!

Er der noget mærkeligt, som jeg bør læse (at sige innenfor hvad De tror jeg interesserer mig for), kjære, sig mig det! Poppers Voltaire vil jeg prøve å få tag i. Hils Deres hustru meget.

Deres

15

Bjørnst. Bjørnson.

38. *Edvard Brandes til Bjørnstjerne Bjørnson.*

Skjoldsgade 8
Kjøbenhavn Ø
14-10-906

Kære Hr. Bjørnson!

Jeg véd godt, at De ikke vil høre et Ord om Deres Bog, men jeg 20 maa dog faa Lov til at takke for den og sige Dem, hvor jeg beundrer Dem i den. Jeg elsker dens Lidenskab og dens Skønhed — det er en ovenover-Bog, og jeg gider ikke mere læse Bøger om almindelige og tarvelige Mennesker. Ligesom Skuespilkunst intet er værd, hvis den ikke er helt ude i det Geniale, saaledes er Poesi kun god for de 25 Gamle, naar den er højt oppe. Og De er altid paa éngang i Himlen og paa Jorden.

Jeg beder Dem om at modtage min Hustrus og mine oprigtigste Hilsener.

Deres ærbødige og hengivne

30

Edvard Brandes.

39. *Bjørnstjerne Bjørnson til Edvard Brandes.* p. t. Slemdal ved Kr.ania.
Kjære Brandes, — 1906 16/9.

først fordi Deres lille brev er Deres, dernæst fordi det har Deres vejede, kunstneriske form, er det mig meget kjært. — Tak!

Heroppe vet jo alle det bedre end den, som har skrevet boken. 5

Jeg ælsker dette pige-barn med hennes omslags-lette, lunefulle sind, innerst in så nobelt. Jeg morer mig ved hennes egoisme, den forventes egoisme, men i souveræn form. Jeg havde hoved-modellen nær ved, og det tildigtede er så kontrolbart, at jeg ikke på noget punkt kunde fare fejl. 10

Og så hadde jeg en brønnende iver i mit sind. Gid kvinderne mærkede sig den »hunde-rejse«! Gid mændene mærkede sig, at ikke kvinnens kjærlighed alene gjør det store, når den redder mannen; men mannens kjærlighed gjør også det store, når den redder kvinnen.

Amen! 15

Jeg lykønsker Dem som senator! Ja, det er da mest fordi jeg vet, De vil komme til å more mig. Deres utfalls-færdighed har så meget av Georges Clémenceau, — uten å eje hans koketteri og vilkårlighet. (I parantes: De kan tro, det vil ende galt med ham!)

Og får jeg gi Dem et råd? Hold ut! Dæmp Deres motbydelighet 20 for visse ting og personer! Det æstetiske ved os hjælper som olje i maskinen; men det gjør os også vel fornemme, er jeg ræd. Vi tåler ingen gnissing, — hu.

Hils Deres dejlighed mange ganger fra os begge.

Deres hengivne

Bjørnstj. Bjørnson. 25

HENRIK IBSEN TIL EDVARD BRANDES

1874-1899

1. *Henrik Ibsen til Edvard Brandes.*

[1874]

[Visitkort:]

Til herr cand: mag: Edvard Brandes!

Tillad mig herved på det forbindtligste at takke Dem for det til-
5 sendte exemplar af »Kongen og Dandserinden«, som jeg har læst
med den største interesse. Under mit ophold i Suez levede jeg flere
dage sammen med Hinduer, og Deres bog har på en vidunderlig
måde belivet hos mig erindringen om disse milde lydløse menne-
sker, der synes at minde om planteverdenen i deres hjemland.

10

Deres særdeles forbundne

Henrik Ibsen.

2. *Henrik Ibsen til Edvard Brandes.* München, den 14. December 1885.

Herr dr: Edvard Brandes!

De har vist mig den venlige opmærksomhed at anmode mig om
15 et bidrag til »Politiken« julenummer.

Særdeles gerne skulde jeg have efterkommet Deres opfordring,
ifald det havde været mig muligt; men så er ikke tilfældet. Jeg har
intet brugbart liggende og for tiden er alle mine tanker bundne
til et nyt dramatisk arbejde.

20 Idet jeg bringer Dem min varmeste tak for Deres venskabelige
sindelag, på hvilket jeg også i den allerseneste tid har modtaget
beviser, som har glædet og hædret mig, tegner jeg mig

Deres hjertelig forbundne

Henrik Ibsen.

3. *Henrik Ibsen til Edvard Brandes.* Kristiania, den 27. December 1892.

Herr dr. Edvard Brandes!

Deres venlige linjer, som jeg modtog igår, beredte mig megen glæde og beroligede mig tillige. Jeg gik nemlig her og bebrejdede mig selv at jeg ikke straks havde telegraferet eller skrevet til Dem ⁵ for at frembære min skyldige taksigelse for den så overordentlig elskværdige måde, hvorpå De har anmeldt mit nye skuespil. En omtale af mine arbejder fra Deres hånd har altid for mig den største vægt og betydning. Og just dennegang lå det mig særlig på hjerte at få de skildrede personer rigtig tydede og belyste og navnlig at ¹⁰ få deres egenskab af virkelighedsmennesker hævdet, således som De har gjort det.

Alle Deres dramatiske arbejder har hos mig vakt den fuldeste levende interesse. Og jeg kender kun få digterværker overhovedet, der har grebet så dybt ind i mit stemnings- og følelsesliv, som ¹⁵ »Under Loven«.

Jeg beder Dem om i venlighed at modtage disse linjer med hjertelig tak og hilsen fra

Deres ærbødigst forbundne

Henrik Ibsen. ²⁰

4. *Henrik Ibsen til Edvard Brandes.* Arbinsgade 1, 7. 1. 96.

Herr dr. Edvard Brandes!

Jeg takker Dem meget for brevet og er daglig at træffe hjemme klokken 11 1/2. Skulde dette tidspunkt ikke konvenere Dem, så behag godhedsfuldt at opgive et andet. Jeg skal da indrette mig derefter. ²⁵

Deres særdeles forbundne

Henrik Ibsen.

5. *Henrik Ibsen til Edvard Brandes.* Kristiania, den 30. 1. 98.

Kære herr dr. Edvard Brandes!

Hjertelig tak for Deres venlige brev, som har bestyrket mig i min ³⁰ plan at komme ned til København i slutningen af Marts måned.

Før vil det neppe kunne ské og hvis mit besøg dernede da kunde gå for sig uden nogensomhelst foranstaltninger vilde det i særlig grad glæde mig. — Nu for tiden sidder jeg daglig med hænderne fulde af korrekturark vedkommende den nye tyske udgave af mine 5 bøger. Tilgiv derfor at jeg idag må indskrænke mig til disse par linjer.

Deres hengivne og forbundne

Henrik Ibsen.

6. *Henrik Ibsen til Edvard Brandes.*

Kristiania, den 1. 3. 99.

10 Kære Dr. Edvard Brandes!

Idag kommer jeg til Dem, som en slags supplikant. Dog ikke direkte på egne vegne.

Sagen angår nærmest en ung landsmandinde af mig, pianistinden frøken Hildur Andersen, som De vel kender af navn, og som har 15 modtaget en opfordring til i begyndelsen af Marts at komme til København for at medvirke ved en Palækonzert. Hun er elev af Leschetizky og har jo som kunstnerinde et meget godt navn her i landet, men nærer en viss ikke ganske uforklarlig skræk for København, hvor hun ikke hidtil har optrådt.

20 Selvfølgelig er det ikke min mening at ville forsøge på at øve nogensomhelst indvirkning på den eventuelle musikkritik i Deres blad, men kun at bede om at hun må blive mødt med velvilje. Hun står mig personlig nær, er mig en god, klog og trofast veninde, og jeg føler mig i stor taknemmelighedsgæld til hendes familie, 25 i hvis hus jeg boede under mine første ungdomsår i Bergen. Derfor sender jeg Dem disse linjer.

Og så kan jeg ikke undlade at benytte lejligheden til hjerteligst at takke Dem som den, der først bragte på bane tanken om en samlet udgave af mine bøger. Det viser sig at være et for mig sær- 30 deles tilfredsstillende foretagende.

Deres venskabeligst forbundne

Henrik Ibsen.

7. *Henrik Ibsen til Edvard Brandes.*

Kristiania, den 16. 4. 99.

Kære dr. Edvard Brandes!

Jeg tør ikke længere forsømme at bringe Dem min hjerteligste tak for Deres mageløse godhed og elskværdighed imod min rejsende landsmandinde, for hvilken hun ikke kan finde varme og begejstrede 5 ord nok. Sandsynligvis vil hun til efteråret benytte sig af Deres godhedsfulde tilbud om at være hende behjælpelig med et eller andet klogt råd.

Deres prægtige »Hos Sigbrit« har her havt »einen durchschlagenden Erfolg«. Men herom har jo allerede aviserne bragt udførlige 10 beretninger og jeg skal derfor indskrænke mig til at bringe Dem min bedste kollegiale lykønskning, i forvisning om at Sigbrit går en lignende triumf i møde i København og i provinserne. Mange hilsener!

Deres venskabeligst forbundne 15

Henrik Ibsen.

ALEXANDER L. KIELLAND OG
EDVARD BRANDES

1879-1903

1. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Hr. cand. mag. Edvard Brandes.

Stavanger

den 17de Januar 1879

Tordenskjolds Gade No 15.

Kjøbenhavn.

5 Kjære Herre! modtag mine beste Nytaarsønsker for Dem og Deres Familie, og min Tak for de Timer, jeg tilbragte sammen med Dem og Deres Frue.

Jeg har nu været en Maaned herhjemme, og al den Glands, som Gjensynet og Julefesten kastede over den første Tid, er allerede
10 grundigen afslidt. Jeg er ikke tilfreds med mig selv, og alle de andre — undtagen min Kone — ere høist misfornøiede med mig. Her ligger nogle halvfærdige Arbeider omkring mig; men jeg har ingen Tillid til dem, og saa blir de liggende, indtil jeg brækker mig af dem.

Derfor har jeg nu taget mig sammen og arbeidet i flere Dage (!),
15 forat samle og ordne et lidet Bind Smaahistorier, som jeg da er fast bestemt paa at udgive. Det kommer til at indeholde de Stykker, jeg havde den Fornøielse at læse for Dem og et Par nye. Bogen bliver liden og ikke meget betydelig; men jeg forsikrer Dem, at disse Smaanoveller formelig ligge mig iveau; jeg faar intet udrettet,
20 før jeg bliver dem kvit.

Hvis nu Gyldendal tager dem, skal jeg da sige Tak, eller skal jeg være paa min høie Hest og begjære et Honorar? Jeg er saa aldeles grøn i disse Ting, at jeg vilde være Dem overmaade forbunden for et Vink i saa Henseende.

25 I Midten af Februar haaber jeg at have Samlingen færdig, saa kan vel Bogen blive trykket før den døde Sommersaison?

Kan De høre, at jeg gaar ligesom Katten omkring den varme Grød?

Ja — det er nemlig det, jeg vil bede Dem om, at De tillader, at jeg sender Dem Manuskriptet. Det er ikke for at bebyrde Dem med Rettelser og Forbedringer — jeg har nu gjort det saa godt, jeg 5
formaar paa mit nuværende Standpunkt og stilistiske Mangler og Ubehjælpeligheder faar staa for min egen Regning —; men jeg har undertiden med Skræk lagt Mærke til, at det kan arrivere mig, at jeg skriver noget ligefrem Jux! og det er jeg saa bange for. Derfor er det, jeg saa meget ønskede, at De skulde se igjennem Manu- 10
skriptet, forat gjøre mig opmærksom, om jeg skulde have tilladt mig en eller anden overordentlig Dumhed.

De viste mig saa megen Velvilje, at jeg tror, De paatager Dem dette kjedelige Arbeide; men De vilde endogsaa — haaber jeg —
gjøre det med Glæde, om De vidste, hvormegen Pris jeg sætter 15
paa Deres Bekjendtskab og i hvor høi Grad, jeg ønsker at vedligeholde og styrke det.

— »Uden Midtpunkt«, som De anbefalede mig at læse, har jeg fundet meget god idetheletaget, især fordi der siges mange gode Ting i den. Der gaar gjennem Bogen nogle underlige Nachklänge 20
fra Problematiske Naturer — sletikke Efterligning, snarere en halvbevidst Persiflage, som gjorde mig dobbelt godt, da jeg i sin Tid lærte mange Unoder af Spielhagens Romaner.

Deres Broders Bog har jeg læst med ublandet Glæde og Beundring. For det første beundrer jeg atter og atter hans Stil (noget 25
man først ret lægger Mærke til, naar man selv arbejder paa at skaffe sig en); dernæst beundrer jeg den utrættelige Flid og den uopslidelige Sympathi, hvormed han gider (undskyld et daarligt Ord) følge denne tvivlsomme Gentleman gennem tykt og tyndt. Jeg havde aldrig troet, at jeg, der er saa lidet energisk og saameget petit- 30
maitre, skulde kunne fatte en saa stor Interesse for den engelske Statsmand og jeg var vel heller ikke kommen dertil, om ikke den

rolige Objektivitet, hvormed Deres Broder skriver, havde givet mig den Forvisning, at ingen af Mandens Feil bleve mig skjulte.

»Rolig« Objektivitet — var forresten et dumt Udtryk; thi jeg har aldrig i nogen af G. Brandes's Skrifter mærket en saa stærk Understrøm af Lidenskab som i denne. — Men da den Varme, hvormed Bogen er skrevet, ikke gjælder den skildrede Person, har den efter min Formening ikke skadet Fremstillingens Objektivitet, men givet Værket en Farve og en Fart — som naar de første varme Storme kommer til os heroppe om Vaaren, man vender sig mod Syd, tager Hatten af og indaander den bløde frugtbare Luft i dybe Drag. Thi hvad der for mig har været Hovednydelsen ved Læsningen af Deres Broders sidste Bog, er den kjække, uforbeholdne Jødiskhed, der er den egentlige Dampkraft i Værket. Det synes mig at være første Gang i Literaturen, jeg hører en rigtig fuldblods Jøde, der ikke giver en Smule af sin Værdighed, hverken af Feighed eller forat paradere med østerlandske Snurrepiberier; men som rolig og sikkert viser os andre et Aristokrati, der synes udødeligt og uovervindeligt blandt Menneskene. Endnu har jeg ikke seet nogen Anmeldelse af »Benjamin Disraeli«; men vel kan jeg tænke mig, at vi faar høre megen aandrig Tale om den moderne Jødedoms Overmod og omsiggribende Indflydelse. Bogen inviterer dertil, og jeg har endogsaa sat mig i Hovedet, at De selv ventede et Uveir efter den. Thi da De omtalte Værket for mig, ytrede De nogle dunkle Ord — ikke af ligefrem Misbilligelse, men dog i en Tone, som bragte mig til at beslutte, at jeg ved Læsningen skulde søge at udfinde, hvad De kunde have at indvende. Og nu har jeg altsaa sat mig det i Hovedet, at De finder Deres Broders Uforbeholdenhed for stor især i Forhold til den danske Stemning. Jeg gad vide, om jeg har Ret deri —; men saa gad jeg rigtignok ogsaa vide, om alt dette interesserer Dem!

Lad mig ialfald haabe, at jeg har en Ansættelse med Udsigt til Avancement i Deres Bekjendtskab og bed ogsaa Deres Frue bevare

mig i venlig Erindring. Mangengang hører jeg hendes underlige varmbloedige Spil, herhjemme hører jeg ingenting eller det som værre er, og da glæder jeg mig meget til igjen at besøge Dem. Hils ogsaa de unge, frodige Frøkner!

Deres meget hengivne 5

Alexander L. Kielland.

2. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Kjøbenhavn

d. 30 Januar 1879.

Kjære Herr Kielland!

Jeg takker for Brevet, som det glædede mig saameget mere at modtage som jeg havde en vis Frygt for, at De ikke havde befundet 10 Dem ganske vel tilpas hos mig den sidste Aften. Ialtfald ikke saa godt som den forrige. Trods Deres tre Alen er De sikkert temmelig ømtaalig, og jeg er bange, at mine kritiske Bemærkninger forekom Dem altfor haandgribelige. Jeg beder Dem tro, at jeg ikke vilde give den Overlegne, hvad der ogsaa vilde være meget latterligt af 15 mig, Deres Jævnaldrende.

Jeg véd, at jeg mente, at Deres Talent berettigede Dem til, men krævede ogsaa af Dem at stræbe højt. Noget andet er om jeg fik det udtrykt i passende Ord. Deres Smaahistorier havde tiltalt mig særdeles, men jeg led ikke godt Deres Beundring for Alphonse 20 Daudet, som for mig mangler en vis »saveur« eller paa Dansk en vis nærgaaende Voldsomhed, der netop synes mig at være Digterens sande Karakteristikon. Men jeg staar nok temmelig ene med denne Dom.

Det forbavser mig, at det for Dem har været nogen Tvivl under- 25 kastet, om De skulde udgive Smaanovellerne. Jeg skal gærne paa-tage mig at gennemlæse Manuskriptet, naar De ønsker det. Og saavidt jeg evner, skal jeg opfylde Deres Fordringer. Ikke sandt, De vil kun Kritik i det Store. Der kan være et og andet Smaat, som kan fjærnes med et Pennestrøg — over sligt faar jeg vel en 30 diskretionær Myndighed. De kan jo rette tilbage i Korrekturen.

Men i det Hele taget anser jeg det kun for mit Hverv at sætte Fingren paa hvad Betydeligt der efter min Mening turde være mislykket. Jeg skal optræde som det barnlige Gemyt, der i sin Enfold ser hvad den Forstandiges Forstand har oversprunget.

5 Hvad nu det Praktiske angaar, saa har De ikke andet at gøre end skrive til Hegel, at De har et Bind Noveller færdige, hvis Arkeantal vil blive saa stort, om han vil forlægge det til Foraaret, saa skal Manuskriptet blive ham leveret til den og den Tid, og endelig paa hvilke Betingelser han vil udgive det. Saa svarer han Dem
10 et net Ja, foreslaar Dem et Oplag paa 1250 Exemplarer og et Honorar af 50 à 60 Kroner Arket. Det er saa simpelt som Goddag.

De maa ikke være altfor meget grandseigneur — det er Synd mod Deres mindre heldigt stillede Kolleger.

Jeg har med stor Fornøjelse læst, hvad De skriver om »Disraeli«,
15 især fordi De ikke har ladet Dem narre af den Lidenskabsløshed, som Georg har simuleret. Jeg skal vise min Broder denne Passus i Deres Brev, den vil glæde ham. Herhjemme er det lutter Betiser, der skrives om hans Bøger, i Tyskland har han alt faaet megen Ros for de Brudstykker, der ere blevne trykte i »Rundschau«. Hvad
20 jeg har at indvende mod Bogen, er at den ikke er skrevet for et engelsk Publikum. Georg bør have et bestemt Formaal med sine Bøger nu, da han nærmer sig de 40. Han maa ikke gøre Lejligheds- pjecer. Men de lange Referater gøre en Oversættelse af »Disraeli« vanskelig. Dette er en Indvending af tildels praktisk Natur. Men
25 dernæst bebrejder jeg G. at Bogen ikke er godt komponeret. Disraeli har ønsket én Ting hele sit Liv igennem: Magt. Hvorfor opnaaede han den saa sent? Hvorfor har en saa klog, verdensklog Mand gjort saamange Dumheder? Hvorfor blev han lét ud i Parlamentet første Gang, han talte, hvorfor ikke anden? — Jeg ynder
30 ikke Bogens Slutning, det er en Feuilleton; jeg vilde have endt den med alle Titlerne. Jeg har ét literært Dogma: man skal ende, som man har begyndt. Naar en Bogs Titel lyder: »B. D. Earl of

Beaconsfield« saa skal den begynde med Benjamin Disraeli og ende med Jarlen af Beaconsfield.

Jeg vilde ikke nedskrive dette, hvis min Broder ikke havde indrømmet mig Sandheden deraf. Helt Vrøvl er det da vel næppe. Maaske omarbejder han Bogen til en tysk Udgave. 5

Læser De »Dagbladet«? Han skriver stadigt deri. Ogsaa Under tegnede har taget fat igen efter en lang Tavshed, jeg har lovet mig selv at skrive mange Breve i de næste Maaneder.

Det er sandt. De tager da Historien om de to Venner med. Jeg tager min Kritik om Mangel paa Fruentimmer i mig igen. 10

Min Kone hilser venligst. Hun har sjældent saadan Tilhører som De var. Jeg haaber snart, at høre fra Dem.

Deres hengivne

Edvard Brandes.

3. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger 15

den 5te Febr. 1879.

Kjære Hr. Brandes!

Mange Tak for Deres Brev, som kom — De kan ikke tænke Dem — hvor beleiligt. Thi jeg har gennemlevet en trist Tid. Mine Fiantser have været i en betænkelig Uorden, indtil jeg nu har faaet Hjælp af Far, som anser mig for at være dygtigere som Teglbrænder 20 end som Forfatter. Jeg var derfor kommen saa langt bort fra literære Tanker og Forhaabninger, at Deres Brev — som min Kone siger — ganske har omskabt mig. — Det tager sig altid ilde ud, naar en vil forsvare sig mod Mistanke for at være »ømtaalig« (forresten et stygt svensk Ord), og jo mere man forsvarer sig desto 25 sikrere kan man være paa, at fornuftige Mennesker i sit stille Sind tænke: »Hm«!

Men lad mig aligevel forsikre Dem om, at hvis nogen af de to prægtige Aftener, jeg tilbragte hos Dem og Deres Frue bærer Prisen fremfor den anden, saa var det isandhed den sidste. De kritiserer 30

mig aldeles ikke, De giver mig gode og sikre Raad, som jeg min-sæl! er stolt over at modtage.

Det er — haaber jeg ialfald — ikke saameget Ros, jeg trænger til; men Raad og Anregungen; det vilde De ogsaa forstaa, om De
5 kunde vide, i hvilket Menageri, jeg lever, hvorledes man behandler mig, hvorledes man tænker og taler om mig. Derfor er et aner-kjendende Ord fra Dem som en hel Rustning.

Lad nu det være godt; heller ikke har jeg Tid til at tale om min Ven Daudet idag, da jeg er saa opfyldt af den Tanke, at jeg nu
10 endelig skal blive mine Historier kvit. Men — her er desværre et men, og det er min mislykkede Historie: Erotik og Idyl.

Ja — for den er nok meget kjedelig; det var den Bjørnson var saa misfornøiet med i Paris. Dengang var den jo meget værre end den er; men den er slem nok. Synes De nu, at denne Historie,
15 der ender som en kjedelig Præken, er saa slet, at den ganske skjæm-mer Bogen ud, saa faar De sige mig det og saa faar Manuskriptet ligge hos Dem; thi jeg vil ikke se det for mine Øine mere. De bedre Smaastykker kunde da kanske finde Anvendelse i det paatænkte Tidsskrift. Der er meget i den omtalte Fortælling, som er min op-
20 rigtige Mening; men jeg er faldet opi en umulig Form, saaat det hele er mislykkedes; min Indignation (over den letsindige Børne-avl) er løbet af med mig, saaat jeg er bleven klodset. Ja nu faar De dømme; jeg giver Afkald paa den store Glæde, det vilde være for mig, at se den lille Bog til Vaaren, hvis De finder, at dette
25 Stykke maa stryges; thi da blev det altforlidet til et Bind.

Derimod venter jeg Ros for mine to Venner, som jeg ikke har forandret i Planen. Men jeg har til Ære for Dem placeret et Be-kjendtskab fra Paris i Caféen som dame du comptoir. Stilen er jeg selv fornøiet med, kanske er den lidt koket paa enkelte Steder;
30 synes De om, at den fine Mand slaar Cigarasken bort fra Gulvet, før han tager Giften? eller er det for — ja — hvad skal jeg kalde det?

Vedlagt sender jeg min Skrivelse til Hegel, og har jeg, som De vil bemærke (hører De Handelsmanden?) ladet aaben Plads for den Tid, inden hvilken han skal faa Manuskriptet. Meningen var da at bede Dem sætte den belibige Datum til, da jeg hverken ved, hvor fort Posten gaar eller naar De faar endt Gjennemsynet. 5

Den Maade, hvorpaa De har opfattet min Bøn om Deres Bistand, kunde ikke været elskværdigere eller mere stemmende med mit Ønske, og jeg takker Dem hjerteligt.

Faar jeg sendt et Tryk herop til Korrektur? — ved De! jeg glæder mig som en Gut til at se mine Ord trykte. De ser, at De maa 10 være skaansom mod den mislykkede.

Bogen bliver liden, det er vist. Efter en noksaa kyndig Mands Dom vil den neppe naa 10 Ark. Dette siger jeg ogsaa til Hegel. Men jeg for min Del har ikke saameget imod at begynde med en liden Bog, ja — oprigtig talt — tror jeg aldrig, jeg kommer til at skrive 15 tykke Bøger. Naar nu bare ikke Gyldendal synes, den er for liden.

Grand seigneur! — nei jeg er saamænd ikke i Humør til at spille grand-seigneur. Jeg er glad bare Hegel tager mig, og om der bliver Tale om et saa stort Honorar, som De antyder, vil jeg være lyk-salig. Jeg omtaler — som De ser — ikke engang Udstyret i Hegels 20 Brev, som dog ligger mig saameget paa Hjerte.

Jeg vilde saa gjerne have tykt gulagtigt Papir, brede Margina og rummeligt Tryk. Men det er vel ikke værdt at være saa for-dringsfuld. Dog vil jeg næste Gang, jeg skriver til Gyldendal, insi- stere paa, at Titelbladet arrangeres som i de franske Bøger: For- 25 fatterens Navn øverst med smaa Typer og en Streg under og Titelen midt paa Siden. Jeg kan ikke fordrage dette tossede »af«; som for Exempel: Smaastykker af Bjørnson, Prøvebilleder af Alexander L. Kielland! Ja det er sandt! saa var det Titelen, De skulde plages lidt med. 30

Jeg finder nemlig, at »Prosa« er af de Titler, der ere pretentiøse i sin Tarvelighed. »Stilprøver« er misvisende for det kjøbende Pub-

likum; men hvad siger De om »Prøvebilleder«? Det synes mig en noksaa træffende Titel, og da er det ikke saa farligt om et enkelt er mislykket. Det overlades herved — bliv nu ikke kjed af mig! — til Dem at vælge og stryge af Titelbladet den Titel, De forkaster.

5 — Naar jeg nu faar sendt Manuskriptet idag, vil jeg drage en lang Pust, og saa vil jeg gaa i stor Spænding, indtil jeg hører fra Dem igjen. Men skriver De da, at »den mislykkede« kan passere, vil jeg lade somom Teglbrænderen gjør en Forretningsreise, men i Virkeligheden vil jeg begive mig ud til en gammel Jomfru, der
10 laver god Mad, og som bor i et gammeldags Hus mellem nogle Stene lige ved Havet ude paa Jæderen. Der vil jeg da — foreløbig til Deres og min egen Opbyggelse — skrive et Lystspil; jeg maa dog prøve, om jeg kan. Naar man længe har været nedtrykt, og saa bliver lettet, synes man, at man kan magte alverden — wenn
15 dem Esel wohl ist, will er auf'm Eis tanzen.

Læs nu altsaa — ialfald — den mislykkede, før De lader Hegel faa Brevet og saa hører jeg fra Dem; husk paa, hvor jeg trænger til Opstivere.

Mine venskabeligste Hilsener til Deres Frue. Jeg tror, jeg vil lade
20 mig fotografere og sende Eder mit Billede, saa faar jeg kanske Fruens og Deres igjen, hvilket vilde være mig meget kjært. — Farvel saa længe!

Deres hengivne

Alexander L. Kielland.

25 4. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

15/2 79.

Kære Herr Kielland!

Jeg har idag indleveret Deres Manuskript til Hegel, som var villig til Udgivelse. Jeg gav det en varm anbefaling med, da jeg hørte at han tænkte paa at indskrænke Exemplarantallet til 1000. Han
30 var villig til bred Margen og gulligt Papir og det af Dem foreslaaede

Titelarrangement; sine øvrige Betingelser skriver han selv til Dem.

Efter dette er det nok unødvendigt at tilføje at jeg finder »Erotik og Idyl« — passabel. Det er ærgerligt, at De ikke har givet Dem Flid til at gøre mere ud af saa godt et Sujet. Der er noget »dürftigt« ved denne moralske Historie om Nærings Sorg. Den faar paa sine 5 Steder Udseende af en engelsk Traktat, og De, som skulde være fransk satiriserende! Derfor er ogsaa Stilen saa sløj, den synes skreven med en lidt forpjusket Pennefjer og i vore Dage skal som bekendt en Forfatter skrive med en som Staalpen forklædt Dissekerkniv.

Istedetfor at skælde Dem mere ud vil jeg hellere takke Dem for 10 de »to Venner«. Den er fortræffelig eller som man i forrige Aarhundrede sagde »uforbederlig«. De har et stort Talent til at holde Deres Skildringer indenfor en bestemt Ramme. Men hvad der er det allerbedste ved Dem, det er, at De er uden Reminiscenser af lyrisk Art og gaar løs paa Tingene uden Omsvøb. Løs paa dem ja 15 — men ikke tilbunds i dem, det er og bliver Deres Fejl.

Jeg mærker, jeg er ligeved at kritisere igen og jeg vilde dog blot gratulere Dem til, at Deres første Bog snart ser Lyset. Hegel vilde sende Dem den hele Bunke Korrektur paa engang.

Kan De finde en klangfuldere Titel, var det vist heldigt. Prosa 20 er rædsom, Prøvebillede kan gaa an.

Og tag saa ud til den gamle Jomfru og skriv til det værker i Fingrene. Grav Dem rigtigt ned i Deres Sujet, saa faar De nok noget Guld op.

Jeg holder det for ganske overflødigt at gøre Brevet længere. Den 25 bedste »Anregning« for Dem vil sikkert være Udgivelsen af Bogen. Og jeg kan fortælle Dem, at jeg først idag kunde hente Manuskriptet paa Toldboden, saa jeg har ikke været sen af mig.

Deres hengivne

Edvard Brandes. 30

5. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

den 21de Febr. 1879.

Kjære Hr. Brandes!

Jeg er meget rørt over Dem og takker gjentagende. Det var mig en Lettelse at høre, at De havde ladet den mislykkede passere, uagtet det jo igrunden er Skam at lade noget gaa fra sig ud i Verden, som man selv ser, er saa ufuldkomment. At De har skaffet mig brede Margina og gult Papir, skal jeg aldrig glemme Dem.

Da jeg læste de strænge Ord: »Det er ærgerligt at De ikke gjør Dem mere Flid« — tænkte jeg: han skulde bare vide, hvad jeg nu har gjort. Thi Deres Brev kom bogstaveligt talt netop som jeg sluttede sidste — 3die — Akt i det Stykke, jeg i mit sidste Brev omtalte. Jeg skrev det i otte Dage, og det er heller ikke langt; men Ideen havde jeg dog havt i Hovedet et Aars Tid, og jeg havde prøvet at skrive et Par Scener i Paris. Men dengang troede jeg aldeles ikke, at jeg kunde, og mine Raadgivere der: Bätzmann paa den ene Side og Fru RodeLehmanVullum paa den anden, vare ikke saa opmuntrende.

Nu kunde jeg dog skrive det let og fort; men jeg vil ikke fortælle Noget derom, kun saameget, at det nok ikke kan bære Titelen Lystspil.

Har man taget Fanden paa Nakken, faar man bære ham frem. Vær derfor forberedt paa et nyt Manuskript, naar jeg faar renskrevet og affilet Komedien. Jeg skal gjøre mig al mulig Flid og jeg er meget nysgjerrig efter at høre, hvorledes det vil tage sig ud i Deres Øine. Jeg er saa hakkende gal paa vort gamle Embedskrapyle, og det gaar da Stykket ud paa; men jeg er saa bange for at slaa for haardt — paa den ene Side — og paa den anden Side hører jeg Dem sige: en vis nærgaaende Voldsomhed maa der til — ja nu faar vi sé! — Jeg er saa optaget af »Kongens Foged« — det nye Skuespil —, at Smaahistorierne synes mig som noget gammelt, kjedeligt noget, som jeg har lidt ond Samvittighed over. Ikke heller skulde jeg kunne finde nogen bedre Titel, om det gjalt Livet; men jeg synes ikke, den er saa ilde endda.

— Det faldt mig ind idag — mon man vil finde det pretentiøst af en begyndende Forfatter at sætte sit Navn øverst paa Titelbladet? Jeg for mit Vedkommende synes, at naar det er mit eget Titelblad, kan jeg faa staa, hvor jeg vil paa det, og al denne Godtkjøbsbeskedenhed er mig grundigen imod. Men skulde De tro, at det virkelig ⁵ i Publikum skulde mistydes og vække Afsmag, saa kunde jeg jo gjerne opgive det — det er jo igrunden en Ting af saare liden Vigtighed.

— Atter kommer jeg tilbage til det, jeg ikke vilde snakke om. De sagde engang, at det var beklageligt, at Penge og især Mangel ¹⁰ paa Penge spillede en saa stor Rolle i de nyere norske Skuespil. Jeg ved ikke, om jeg svarede; men jeg tænkte ialfald, at det dog igrunden er baade naturligt og billigt, Livet er ikke anderledes. Saaledes spiller en Kasse-mangel Hovedrollen i min »Foged« og der snakkes kanske vel tørt og svært lidet erotisk — og dog er der to ¹⁵ Forlovelser! Nei nu begynder jeg at fortælle; det er godt, at Papiret tager Ende; — og dog vilde jeg give meget for at kunne forelæse Dem mit Udkast. Imidlertid har jeg lovet mig selv, at hvis De siger, at det er Hastværksarbeide, som maa gjøres om igjen, vil jeg overvinde min Blødagtighed og tage fat paa en Omarbeidelse. ²⁰

Med mine venligste Hilsener til Fru Brandes — sender jeg til Dem min Tak og Forsikringen om min Hengivenhed.

Deres

A. L. Kielland.

Nu er jeg tredive Aar!

25

6. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

20. Marts 1879

Kære Kielland!

Jeg har haft nogen Vanskelighed ved at danne mig en Mening om Deres Stykke. Flere Gennemlæsninger og én lecture à haute voix behøvedes for at skaffe mig en Dom. Derfor den forholdsvis ³⁰ lange Tavshed, som De forhaabentlig vil undskylde, da den ikke

skyldes ond Vilje. Desuden har jeg rettet Korrektur fra Morgen til Aften i de sidste Uger.

Først dette: Betragt for Himlens Skyld ikke min Dom som inappellabel. Jeg har saa tydeligt netop ved denne Lejlighed følt, 5 hvor slet en Kritiker jeg er, hvor lidt jeg magter at overskue et æstetisk Produkt — jeg ønsker ingen høflig Modsigelse. Jeg er dernæst en daarlig Brevskriver. Sad De her i mit Hummer paa den grønne Chaiselongue, skulde vi nok forstaa hinanden.

Kortelig vil jeg sige saadan:

10 Jeg fraraader Dem at indlevere Stykket som det er, jeg tilraader at gennemarbejde det, og jeg tror, at der er overvejende Sandsynlighed for, at det i en noget forandret Form vil tage sig ud paa Scenen.

Hovedideen er god og den er scenisk. Den er rigtignok højst 15 usandsynlig, men paa Theatret gør dette mindre. En Usandsynlighed kan passere som Sandhed paa Scenen, fordi Tilskuerne ikke faa den fornødne Tid til at ræsonnere. Jeg tænker ikke saameget paa den psykologiske Usandsynlighed — skønt Fogdens Snedkerpassion er vel symbolsk — men derimod paa den praktiske. En enkelt Mand 20 uden Medhjælp og Værksted kan faktisk ikke forfærdige Meublementer. Mærk Dem dette Axiom: »Til en Sofa hører en Sadelmager«, og slet Sofaerne ud.

De forstaar mig, at jeg kun formulerer denne Indvending, fordi den vil fremkomme. For mig betyder den intet. Jeg skænker Dem 25 Ekspositionens Urimeligheder, givet, at de føre til gode Scener, til la scène à faire som Francisque Sarcey siger.

Og det gør Deres Motiv. Anden Akt er fortrinlig, i højeste Grad dramatisk. Jeg taler naturligvis om Dialogen mellem Margrethe og Faderen og den følgende mellem ham og Uhrmageren. Ogsaa 30 de Elskendes Scene indeholder gode Ting men tillige enkelte slemme Mundfulde. Det er i det Hele mærkværdigt, hvorledes De, hvis Aand dog har et virkeligt originalt Præg, somme Tider kan falde

hen i ligefremme Trivialiteter. Jeg har forlystet mig ved at sætte Blyantstreger ved de værste Mundfulde.

Tredje Akt maa rigtig ses efter. Det meste af Slutningen helt stryges. Jeg finder ogsaa de to Repræsentanter for Samfundets Støtter vel farceagtige, i alt Fald den Maade paa hvilken de modsige sig selv. De virker her ved Midler, der ere altfor plumpe for en fin Mand. I det Hele taget forekommer det mig som om De havde en vis Lyst til at komme ny Vin paa gamle Læderflasker. Det duer ikke. Deres store Produktionslethed fører dette med sig. De har en mærkelig Behændighed i at bruge de gamle Former, De fornyr dem kun saameget som Sardou fornyr Scribe. Men der skal mere til. Skab Dem en selvstændigere Form. Vil De forstaa mig, naar jeg siger, at hvad der mest undrer mig af Dem som Begynder er dette, at der er saameget *métier*, altfor meget *métier* i Deres Stykke. Dog denne Bebrejdelse indeholder den ideale Kritik, som Publikum ganske vil skaane Dem for.

Lad os nu se lidt paa de enkelte Personer.

Fogden er god, fortræffeligt fremstillelig. Jeg ynder blot ikke at han S. 5—7 saa stærkt ponerer sin »Stand«, da han saa hurtigt glemmer sine Teorier. Eller maaske burde snarere dette Karaktertræk fremhæves senere. Nu kommer denne Svaghed hos ham kun frem det ene Sted.

Margrethe og hendes Elsker lader jeg fare uden Kritik. De maa nu éngang være saaledes. Der er noget *captatio benevolentiae* i, at De lader Uhrmageren være Alsters Barndomsven. Det skal stille ham højere hos Publikum. Scenen mellem dem mere traditionel end strængt nødvendig.

Men Sivertsen, kære Ven, Sivertsen. Det er det ømme Punkt. Hans melodramatiske Tale i første Akt lader jeg akkurat passere, men saa glemmer De ham jo ganske. Man kan ikke finde Rede ham. Og han ligner utilladeligt »Lister« i »Inden Døre«. Har Fogden slet ikke brugt formange Penge, saa er jo S. en Slyngel af den

gemeneste Art. I første Akt faar man ikke dette Indtryk. Og hvad betyder hans Flugt? Han kalder det selv sin »Hævn«. Hvordan det? Han risikerer jo Tugthuset. Vov heller en Monolog i første Akt, hvis han ikke kan have en Fortrolig. (Hans gamle Fader eller
 5 Moder vilde iøvrigt gøre god Virkning). Lad ham forklare Tilskuerne, hvad han vil og har gjort. Han narrer os, og det gaar ikke an.

Alster har gode Elementer, men lad Fladheden komme lidt stærkere frem. Er det rigtigt, at han nægter at hjælpe Fogden
 10 (p. 143). Jeg troede, han var en god Ven af Huset.

Ogsaa Emilie trænger til en Retouche. Jeg tror næsten hellere, De maatte udelade hende og gøre Alster jun. til Alster sen. ∴ til en af de komiske Figurer, til Ross.

Men jeg føler det, jeg bliver for slem i mine Indvendinger og
 15 min Reformlyst. Jeg vil ikke gaa videre i Details. Deres Stykke kan blive et originalt og interessant Arbejde, hvis De vil fjærne de Mangler, som De sikkert ser ligesaavel som jeg. De maa ikke lægge det tilside. Det er langt bedre for Dem, at De faar det opført selv om det kun naar en succès d'estime end at det sover Manuskripterne
 20 lange Søvn. To Smaating maa forandres for den danske Scenes Vedkommende. »Kongens Foged« er en dansk Embedstitel, det er den Mand, der udfører Executioner. Dernæst: en bekendt Prokurator i Kbhvn. bærer Navnet Anders Ørsted Jacobsen. Efternavnet maa derfor ændres.

25 Hegel har været hos mig for at bede mig finde paa en Titel til Deres Smaafortællinger. De skal nu først trykkes. Hvorfor har det trukket saalænge ud? Har Korrespondancen med ham været Dem ubehagelig? Jeg har sagt, jeg vilde se en Korrektur.

Hvad siger De om følgende Titel:

30

Omrids og Udkast

Novelletter.

Jeg vilde lade Sous-titlen være tilstrækkelig, hvis den ikke var tysk. »Omrids« synes jeg nok saa godt om, men »Udkast« er mindre heldig. Har De ikke et andet Ord herfor.

Svar mig nu omgaaende og undskyld Brevets Længde.

Deres hengivne 5

Edvard Brandes.

7. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

d. 27de Marts 1879.

Kjære Brandes!

Igaar modtog jeg Deres Brev af 20de dns.; jeg har tænkt nøie derover, og idag svarer jeg med et formodentlig forskrækkeligt langt 10 Brev. Jeg havde skrevet Dem til, forat takke for Deres Afhandling om Ushas; men Brevet var ikke afsendt. Jeg gjentager nu min Tak for Bogen; jeg læste den med en Andagt, som vel var større end Udbyttet; men saameget forstod jeg dog, at det maa være en stor Lykke at være saaledes fuldkommen Herre over et Stykke Menneske- 15 viden, og jeg beklagede som saa ofte, at jeg ingenting lærte i min Ungdom. Samtidig var det ogsaa Mening at sende Dem et nyt lidet Stykke, som jeg har færdigt; men se det bliver der nu foreløbig ikke noget af. Jeg vil sætte min Skrivelyst under Administra- 20 tion.

Det er derfor ingenlunde nogen Art af Surmuleri, som bevæger mig til at lade mit nyeste Produkt ligge; heller ikke er jeg forsagt eller modløs efter Deres Brev; hvad jeg har tabt, er en overmodig Selvtillid, som jeg havde lagt mig til — væsentlig fordi Udarbeidelsen var mig saa overordentlig let. Jeg begynder at forstaa per ardua 25 ad astra; jeg vil begynde at gaa paa mine Ben istedetfor at slaa med Vingerne, og jeg takker Dem oprigtigt og uden Bagtanke, fordi De saa greit og klart henviser mig til grundigt Arbeide.

Ja gid jeg sad paa den grønne Chaiselongue, saaat De kunde høre min Stemme og se mit Ansigt, saa vilde vi forstaa hinanden. 30 Imidlertid vil jeg forsøge, hvad sorte Blækstreger formaa.

Først og fremst — oprigtig! — Jeg blev skuffet, jeg nægter det ikke. Jeg indbildte mig, at mit Stykke var bedre — meget bedre end jeg nu tror, og den Skamfuldhed, som følger paa en saadan Overvurdering af sig selv, har været mig en bedsk Drik. Men naar
5 man kun faar Medicinen ind forbi Smagsorganerne, saa varmer den i Maven og gjør godt. Det er mig allerede en Lettelse at have sagt Dem dette, uagtet jeg intet Øieblik tænkte paa at skjule det for Dem. Thi jeg tror, at De vil sætte mere Pris paa at se mig i min Nøgenhed end om jeg havde prøvet at skjule min Skuffelse under en flot Mine.
10 Derfor vil jeg svare punktvis paa Deres Brev, det lærerigste, jeg har faaet, bekvæmme Dem saa godt jeg kan, hvor jeg synes, De har Uret, og med Taknemlighed benytte alle Deres gode Vink. Jeg er overbevist om, at De ikke ønsker Buk og Komplimenter — isaafald havde De ikke givet Dem saameget af med mig —; heller ikke skal
15 De til Tak for al Uleilighed have den Tort at se mig med sure Miner eller med et smørret Smil. »De Braves Kjærlighed er sær, de tugte mest, hvem de har kjær«. — Ikke at De har tugtet mig formeget; men allerede det, at De overhovedet gider paatage Dem det sikkert oftest utaknemlige Arbeide at sige Sandheden, synes mig
20 et glædeligt Tegn paa, at De — nuvel! — at vi holde en Smule af hinanden. — Se nu var det dog heldigt, at jeg ikke sad paa den grønne Chaise longue; thi saadanne Ord lade sig ikke sige mandimellem — skrevne gaa de dog bedre an.

Altsaa til Sagen! — I Spørgsmaalet om Usandsynligheden baade
25 den praktiske og den psykologiske er jeg uenig med Dem; det vil sige: hvis Usandsynligheden fremtræder i Stykket, er det en Feil, som kan rettes — selve Tingen tror jeg ikke er usandsynlig.

Med Hensyn til det usandsynlige i, at en Foged gaar over til Snekker (synes De, det gaar an, at udelade d?), saa skyder jeg mig
30 ind under den af Dem anviste Undskyldning: det er jo paa Kommedien! — men at hans Snekkervirksomhed er praktisk usandsynlig og endnu mere, at Passionen er psykologisk usandsynlig, det

vil jeg kjæmpe imod saameget desto drabeligere som det er det eneste Punkt, hvor jeg ikke føler Sandheden i Deres Kritik.

»Til en Sofa hører en Sadelmager«. Dersom jeg ikke havde arbeidet med dette Satans Hastværk, skulde der have staaet et Par Vink om, at Sivertsen i sine yngre Dage var saa flink i Snekker- 5 værkstedet, indtil han blev saa fin paa det, at Fogden ikke mere turde bede ham. Nu maa han nøies med Kornelius. Men Hjælp maa Manden have — det er klart; ved Gjennemarbeidelsen skal jeg prøve at klare dette, skjønt jeg er bange for at overlæse med trivielle Snekkerdetails. Jeg har tænkt at lade gamle Sivertsen være 10 en halvfordrukken Fyr, som hjælper Fogden med at sage til Stolben, Bordplader og saadanne grovere Underlag for Snekkerarbeidet. Endvidere er det klart, at Jacobsen som enhver Møbelsnekker arbejder sammen med Glasmageren, Smeden, Laasesmeden, Maleren, han, som gjør Haandtag og Trindser under Stolben, Sadel- 15 mageren og andre. Jeg tilstaar, at jeg ikke i min Tanke havde afgjort, om Fogden selv havde stoppet sin Sofa eller om han havde ladet det gjøre af Sadelmageren. Jeg har vel nærmest tænkt, at han gjorde det selv, siden Arbeidet dreves halvt i Smug. Og i den Anledning skal jeg fortælle Dem følgende. 20

Min Fader er en meget nethændt Mand. Han skjærer ualmindeligt smukt i Elfenben og Træ, alting kan han sætte istand, alting kan han arbejde — han maler forresten ogsaa nogle afskyelige Landskabsbilleder. En Gang fik en af vore Omgangsfamilier et Par stoppede Stole fra Hamburg, som vakte megen Beundring. Far tog 25 strax fat og vilde gjøre dem efter. Og i nogle Dage arbeidede han fra Morgen til Aften, satte Træværket sammen, stoppede, syede, satte Fjærene i Sædet og betrak det hele med rødt Tøi — jeg tror saagar, han selv »trak over« de Knapper, han brugte. Til Hjælp havde han vor Kusk, som forresten — det maa jeg tilstaa — var 30 udlært Tømmermand og ret duelig som grovere Snekker; Stolen blev jo heller ikke ganske som de hamburgiske; men det var jo

ogsaa bare et Forsøg. Dersom han i 20—30 Aar havde gaaet og putlet med saadanne Ting som min Foged, tvivler jeg ikke paa, at han havde drevet det ligesaavidt. Min Far er gaaet saa ganske op i forskjelligartede Smaating; hos Jacobsen har jeg centraliseret
5 Arbejdslysten mere omkring Snekkeriet.

Og nu det psykologiske. Atter tager jeg Far, han har — som De ser — næsten været Model for min Foged.

Herre Jemini! for et langt Brev, dette bliver!

Da min Far er strængt orthodox-reaktionær, var jeg bange for,
10 at min Behandling af Embedsmændene skulde støde ham, om det nogensinde kom ham for Øre. Derfor valgte jeg at lade ham læse Stykket strax. Da han bragte mig Bogen tilbage, roste han mig for første Gang — ellers ere mine Tanker ham en Vederstyggelighed —; han var ligefrem greben. Faa Dage efter kom der Bud efter mig
15 fra Far. Jeg fandt ham i Vognskuret, hvor han arbejdede med en ny Bredslæde, vi havde faaet, og hvis Bagsæde jeg engang havde sagt burde forandres for mine lange Bens Skyld. Nu havde Far iværksat Forandringen og jeg var tilkaldt, forat bedømme. Der laa nu den gamle Mand — 63 Aar — Konsul Jens Z. Kielland — Bank-
20 direktør m. m. en af Byens fremragende Borgere og krøb omkring paa Gulvet, støvet og skidden med Munden fuld af Smaaspiger. Døren til Gaden stod saameget aaben, at han fik Lys til sit Arbejde, men saameget lukket, at de Forbigaaende ikke lettelig vilde mærke ham.

25 »Se! hvilke Klodrianer af Haandværkere vi har,« skjændte han. Smeden havde sendt ham nogle Jern, der vare for svære og klumpe-
pede; men Fars Arbejde var sandelig saa sirligt og pent, at det var en Fornøielse.

»Du skulde været Haandværker — du Far!« vovede jeg.

30 Dertil svarede han saa høit og haardt, at jeg blev halvred: »Ja!« — Dermed endte den Samtale; men jeg tænkte, hvormeget lykkeligere han var bleven, om han ikke havde været nødt til at være

saa rig og fin paa det i Livet, og jeg er vis paa, at han følte, hvor forfeilet hans Liv var. — En saadan virkelig stærk, vulgær Trang til at røre Lemmerne, hænge i haardt Arbeide den lange Dag var det jeg vilde, skulde bryde gennem hos Fogden; er det ikke lykkedes saa er Feilen min; men psykologisk usandt er det ikke. Derfor for- 5
virres jeg ganske, naar De siger, at Fogdens Passion er vel symbolsk — — den er Fanden heller! — De roser delvis anden Akt; men De siger ikke noget om første. Jeg har med hemmelig Gru læst gennem Scenen mellem de Elskende; vistnok er den første Kladde, som jeg har her, ufuldstændig; men efterat De har skræmt Livet af mig 10
med de mange »trivielle Mundfulde«, syntes den hele Scene mig grusom. Men jeg beder Dem — sæt mange Streger og endnu bedre — skriv smaa Vink i Margen. Jeg vil da gjøre det om og se at rense saa godt jeg formaar. — Ak — hvad skal jeg dog finde paa, naar De stryger næsten hele Slutningen af 3^{die} Akt! — Synes De, at 15
Samtalen ved Theen om Arbeidets Rang kan passere? — ere Forlovelserne alfor klodsede? — Kjærlighed er ikke mit Fag.

De to Embedsmænd Tamp & Ross. Med dem har det sig saaledes. Jeg var engang saa heldig i to paa hinanden følgende Sel- skaber at høre Ord til andet de to Samtaler, som mine Samfunds- 20
støtter holde. Det vil da sige: jeg har tilspidset Modsigelsen og det er klodset gjort, det er vist! Men baade den Herre, der fortalte mig om sine Kanonbaade og den anden — en Broder af Statsminister Stang — der opfordrede min Onkel til at protegere en fin Fyr i Decadence, er netop Folk, som ellers tale i de høieste Toner om vor 25
mageløse Embedsstand. Jeg tænkte, at de to Samtaler kunde passere i et Lystspil og for i en Fart at karakterisere de to Herrer og forberede det kommende. Ross er jo kjendt før, saa hans Samtale kunde formildes? — kan da Kanonbaadene passere? — de ere mine Yndlinge — disse Kanonbaade. Kasse-mangelen og hvad derom 30
siges, er meget lokalt; her har i de sidste Aar været en Række saadanne Historier hos os, som ikke engang Pressen har rørt ved; Visi-

tationen af Kassen tror jeg er nogenlunde korrekt efter norsk Skik.

Skab Dem en selvstændig Form! Deri ligger det — sagde Præsten, da han slap Barnet i Døbefonten. Jeg var engang saa uheldig at sige til Bjørnson: »Jeg vil ikke være Digter!« — Det lød jo forbandet
5 flot, og De kan tro, han lod mig ikke heller dø i Synden! Men nu kommer jeg igjen tilbage til det; jeg har neppe nogen oprindelig Evne; min Indignation, min Lyst til at klare for andre, hvad jeg selv har klart, driver mig frem, og jeg gyder min Vin i de Flasker, Menneskene kjende og pleie at drikke af. Mere tør vi ikke vente
10 af mig; men da er det kanske en Forsyndelse at gribe til den dramatiske Form, og jeg tror selv ikke, at jeg har fundet min Stil. Noget af det, som jeg er mest tilfreds med af mit eget, er et hidsigt Angreb paa det høiere Skolevæsen i Foredragsform; hvis jeg havde et bedre Organ, tror jeg, at jeg burde holde Prækener. Ikke at jeg
15 vil opgive, hvad jeg har begyndt, jeg føler mig for og flytter allerede Foden meget sikrere nu, da jeg har faaet Tag i Deres Skulder.

Fogdens bureaukratiske Opstød i første Akt bør komme oftere igjen — ikke sandt? — jeg synes, det giver mere Farve. Margrete havde jeg ventet mere om — det var en af mine Skuffelser; men
20 derved er der nu intet at gjøre. Forat De kan se, hvormeget extraordinært jeg finder ved hende, vil jeg tilstaa, at jeg efter de Forhold, hvorunder vi her leve finder hendes Opførsel baade mod Elskeren og især mod Faderen saa dristig og respektstridig, at jeg havde ventet — ikke fra Dem — men fra vort dydige Publikum
25 heftige Klager over Mangel paa Kvindelighed og Pietet — og det tror jeg endnu, at jeg faar — med Tiden.

Uhrmagerens og Alsters Scene har De bedømt saa sikkert og klart, at jeg næsten har faaet Modbydelighed for den. Alligevel bliver det haardt at stryge den, baade fordi den indeholder alt,
30 hvad vi vide om Alster og fordi der uden den ikke bliver andet tilovers af 3^{die} Akt end en Kop The. Jeg vil heller gjøre Alster lidt dybere end lidt fladere; derved vil man ogsaa bedre forstaa,

at han som Gentleman ikke strax har Lyst til at hjælpe til ved at skjule en Mislighed i Pengesager.

Emilie er et Drog — hvad skal jeg gjøre!

Sivertsen! mit Smertens Barn! Vil De tro, at jeg hele Tiden har sagt til mig selv: Gjør ham nu endelig ikke lig Lister! — og 5 for mig staar han helt ulig. Han er ikke smygende og rødhaaret; men stærkbygget, mørk med et energisk Ansigt. Men hvem Fanden kan vide det? — jeg forstaar nu saa godt, at for Dem er han næsten Kopi. Han maa gjøres om; men tror De ikke, at det kan lykkes at faa det, jeg kalder Hævnen motiveret? Naar han ser, at han 10 ikke kan tiltvinge sig Frøknen, saa vil han dog af Ondskab gjøre det værste, han kan finde paa: plyndre Kassen og løbe bort. Og det gaar hertillands for sig med en Lethed, som nok kan faa Folk til at haabe, at de slipper fra baade Skam og Tugthus. Hvis han nu faar en Far, saa kunde det kanske — som De siger — lade sig 15 forklare. Nogen god Figur bliver han aldrig, men kan jeg undvære ham?

Det var et komisk Træf med Navneligheden! — men det kan jo ændres.

Det værste er, at jeg skal miste min Titel — (jeg har Uheld med 20 Titler) og min Slutningsreplik. Kan det slet ikke gaa an at give de Danske Fanden med Fedt paa, og skrive ensidig norsk, uden at kjende Eders Embedsnavne; saa faar I komme tilrette dermed, saa godt I kan. Det synes mig en ægte norsk Tanke; hvad mener De? hvis det er umuligt, maa De sandelig hjælpe mig ogsaa med denne 25 Titel. —

Hegel skrev endelig til mig og jeg svarede strax — det er vel en Maaned siden; men Posterne have været ravgale heroppe. Han bød mig 40 Kroner pr. Ark og 15 Exemplarer frit, hvortil jeg svarede Tak. Endvidere »bad han om Lov« til at foreslaa en anden Titel, 30 hvortil jeg svarede Mange Tak. Det er det hele, og jeg har længe undret mig over, at det ikke blev til mere.

Mange Tak for Deres Titelforslag; jeg er tilfreds med Novelletter; Omrids og Udkast især Udkast synes jeg mindre om. Løse Blade foreslaar min Kone; men det er saa fruentimmeragtigt. Konturer er fremmed, Smaastumper er stygt, Prøvebilleder er ikke dumt,
 5 Tilløb — nu er jeg saa træt, saa træt — og De vist ogsaa.

Farvel saalænge! — jeg venter nu Manuskriptet tilbage med mange Blyantstreger og Deres velvillige Tilkjendegivelse af, at mit lange Brev dog ikke helt har taget Livet af Dem.

Deres meget hengivne

10

Alexander L. Kielland.

Tillykke med 5te April.

8. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

10/11 April 1879.

Kære Ven!

Jeg har nu to Breve at besvare og begynder med det første. Vi
 15 optage paany Kongens Foged til Behandling. Jeg har noget Samvittighedsnag over ikke at have taget mig omhyggeligere af denne Herre, men jeg har været saa ulidelig nervøs i den sidste Tid, at jeg intet har duet til, ikke engang til at skrive et Brev.

Jeg forstaar nu, at jeg ikke har rost Dem nok, navnlig ikke for
 20 Deres første Akt. Jeg var meget fornøjet med Aabningsscenerne, endog med Sivertsens Frieri og hans mefistofeliske Trusel til Fogden, men alt dette synes mig mindre vigtigt. Hvad det kommer an paa i et Drama, er dog Konfliktscenerne, ene og alene dem og naar jeg derfor sagde, at de tre store Scener i anden Akt vare lykkedes
 25 udmærket for Dem, saa burde De slet ikke forlange mere af et første Forsøg. Et Drama og et Væddeløb — de gaa efter samme Norm. Den palpitante Interesse kommer først i det Øjeblik, at Sejren afgøres. De første Omdrejninger ligger der mindre Vægt paa. Deres første Akt er godt nok — men De har ikke tilstrække-
 30 ligt brugt det til at skabe Dem Situationer senere hen. I Virkelig-

heden er Stykket jo forbi med anden Akt — jeg ved ikke, hvori det ligger men Kassemangelen skræmmer os ikke, man tror ikke ret paa den.

Jeg synes imidlertid, De har al Grund til at nære den største Tillid til Dem selv. De har af Naturen faaet skænket et af de kønneste 5 literære Talenter det har været mig givet at se. Der er ikke mindste Tvivl om, at De vil naa langt, meget langt, især af den Grund at De staar frisk og indgribningslysten overfor Spørgsmaal, vi andre for længe siden have faaet Lede ved. Giv blot en lille Smule Tid, saa vinder De Prinsessen og de tre Kongeriger. Hvad vil De mere, 10 Menneske.

Jeg forstaar efter Deres Oplysninger bedre Deres Fogeds Passion, der absolut maa staves med »d« (o: Snedker). Jeg har allerede indrømmet, at selve Sagens Usandsynlighed forekommer mig irrele- 15 vant. De vil nu bevise mig at et Tilfælde som dette kan tænkes paa Grund af det er. Jeg sætter herimod dette Axiom: »det Sande er aldrig sandsynligt«. Og Scenen har intet med Virkeligheden at gjøre, men kun med Sandsynligheden. Det er jo ganske simpelt. De vil aldrig kunne naa til at forklare et abnormt Tilfælde paa Theatret (— paa Forklaringen er det jo, det kommer an —) thi 20 De vil ikke kunne fremstille os dets talløse Aarsager og Betingelser, og De vil ikke kunne regne paa, at Tilskuerne supplere det Manglende af deres sædelige Bevidsthed. Det gør de kun ved det Normale. I sig selv er Virkeligheden altid abnorm og derfor er det man til Kunstens Tarv har opfundet det Skønne, Idealet, Normen 25 og lign. »Sandsynligheder«. Jeg skal ikke komme videre ind paa disse Teorier men jeg vil ikke lade mig slaa af Marken ved det Argument: »min Fader er selv Fogeden«. Muligt, men hors de question! Thi Fogden er ikke Deres Fader o: bærer ikke til Skue de komplicerede Forudsætninger, der bevirke Deres Hr. Faders Sans 30 for det legemlige Arbejde. For at Fogeden skulde blive naturalistisk sand, maatte De kun bestræbe Dem for i alle Enkeltheder at

portrættere og fotograferere det kendte foreliggende Tilfælde — saadan vilde Zola bære sig ad. Men De skaber først en Figur og saa blæser De ind gennem hans Næse en Snedkerpassion — det er det, der gør denne Lidenskab symbolsk.

- 5 Jeg havde forestillet mig Jacobsen som en lille sølle Mand med lidt forvirret Mine — den slappe Intelligens gives jo i Almindelighed paa Theatret i en skrøbelig Skikkelse —, og det er jo en Komiker, der maa spille Rollen. Efter Deres Ytringer ser jeg, at Manden skal have et helt andet Udseende. En bredskuldret hærdebred
- 10 Karl, der trænger til at bruge de svære Lemmer. Jacobsen er en Nævefægter der er anbragt ved Knappenaalsindustrien. Men det kan man ikke læse ud af Stykket. Og tænk Dem Rollen spillet af Rosenkilde eller Olaf Poulsen — kan De ikke konstruere Dem den almindelige Theaterfigur, den sølle Gamling, der vil blive lavet.
- 15 De maa give stærke Antydninger af Fogdens Skikkelse og Kraft, hans Trang til at tage fat. Kortelig: Snedkeriet forekommer En at være en Hjærnepassion istedetfor en kropslig Lidenskab. Dette er det korrekteste Udtryk for min Tanke, og De vil nok forstaa alt dette, som det er ment.
- 20 Jeg tager nu de Enkeltheder op, som De har berørt i Deres Brev. Samtalen ved Theen er meget god, kun maa De gøre den lidt mindre direkte. Det samme gælder om de to Samfundsstøtter. Lidt finere Penselsstrøg og behold blot Kanonbaadene! Men naar De saadan blotstiller dem begge umiddelbart efter hinanden, saa fore-
- 25 kommer det mig en Smule Sardou'sk! Historien om Hjælpen til den pæne Mand i Dekadence kunde vist knyttes nøjere til Handlingen, indflettes som en for Jacobsen truende Begyndelse til Samtalen ved Theen! Lad ham gennemgaa flere Stemninger under sin Bekendelse!
- 30 Har jeg nægtet, at Kassevisitationen var sandsynlig? Jeg husker det ikke, men det ved De naturligvis i hvert Fald Besked om og jeg slet ikke.

Vi ere enige om at Fogdens Embedsmandighed bør stærkere betones. Vis den især som den fremtræder for Gamle Sivertsen og Cornelius paa Værkstedet, hvor disse tvende let kunne blive familiære med ham, men fortæt det Bureaukratiske med den legemlige Styrke. Jeg mener, lad ham paa engang være fornem og have Lyst til at smide Fornærmeren ud af Vinduet. Ogsaa saadan overfor Sivertsen!

Fortvivl dog blot ikke over denne. Jeg vil gerne tro, at De har søgt at undgaa Lister, som De meget omhyggeligt afmalder i den Skikkelse, E. Poulsen gav Rollen og hvormed Forf. intet havde at gøre. Tænk ham (o: S.) blot rigtig igennem, gør ham logisk! Og klar Forholdene rigtigt. Er der Kasseangel ved Fogdens eller Sivertsens Skyld, eller ved begge? Lad Idealet Margrethe være haanlig overfor ham, Fogden fornem, Alster og lign. uforkammet, at vi kan forstaa, at han vil hævne sig paa hele Rusen. Lad ham have læst daarlige Bøger, have en generende Fader, der holder ham nede, hvergang han vil op i det Fint-Fine o. s. v. Alt det skal De selv finde paa. En anden kan ikke hjælpe Dem undtagen ved at sige: Hold ham tæt til Logiken, kære Ven!

Endnu et: Lad Faderen ikke være altfor teatralsk! Der lurder for mig i det »Halvdrukne« noget paa Scenen Seet. Tag Dem en Model! Der maa da være adskillige Pøbelknægte oppe i Deres lille By.

Behold blot Scenen imellem Alster og Uhrmageren men tag Trivialiteterne væk. Lad Haandværkeren i sin Samtale vise en større Dannelse end Grosserereren og lad ham til Slutn. minde om deres Barndom. Han kan gerne have frelst Alster fra Prygl og denne have svoret ham evigt Venskab og Taknemlighed, men de maa ikke falde i hinandens Arme. — Emilie er ligeegyldig, paa Scenen fordres der ikke mere af en ung Dame end det, De har givet hende. Jeg føjer endnu til, at Margrethe maa være en rar Kone at have, men en sjælden Fugl er hun. Ligervis som den Fugl Phoenix o. s. v.

Hvad endelig Titlen angaar, saa er jeg ikke for den norske Selvstændighed, dog ville vi ikke have en ny Flagsag ud deraf. Jeg fore-

slaar den simple Rettelse: »Hans Majestæts Foged«, der i sin Bredde synes mig nok saa betegnende som Deres.

Summa summarum: Der sprudler Talent ud af Deres Stykke og netop derfor skal De gøre det saa godt som De i Virkeligheden har Evne til. Omarbejd det og lad det saa rejse ud. Blot sursum corda!

Dernæst: Send mig udendvidere Snak det nye Stykke, De har skrevet. Det vilde ikke forbavse mig om det var et Mesterværk. De er jo endnu i Uberegnelighedens Epoke.

10 Saa kommer jeg til Deres andet Brev. Med Hensyn til Korrektur er intet mer at gøre. Jeg har læst alle Arkene og fandt intet eller rene Ubetydeligheder at udsætte. Mod Sædvane slaar jeg mig selv paa Munden og giver Dem Ret i, hvad De skriver om de norske Ord. Lad de Bæster staa! De give Stilen Kulør og jeg er selv en
15 Hader af Noter. — Jeg haaber, at Deres Bog vil gøre Lykke, men naar jeg ser hvorledes hele vor lumpne Presseengel er falden over en talentfuld Bog som »Gertrude Colbjørnsen« af Skram (— De var sammen med Forf. hos mig —) saa ræddes jeg overfor hvert hæderligt Menneske, der begiver sig ud i Literatursumpen.

20 Ogsaa derfor bedrøver det mig hjærteligt, hvad De skriver om Deres Forretningsvanskeligheder. Saa gjerne jeg vilde have Dem her til Byen, saa nødig vilde jeg have, at De skulde leve som Literat. Drive Poesi for sit eget Velbefindendes Skyld, er godt, men som Næringsvej rædselsfuldt. Ikke for det, det er jo rimeligt, at De
25 med Deres store Produktivitet kunde tjene gode Penge, men der er noget Smudsende ved Blækket, saasart der skal tages i Betragtning ved det Skrevne om det betaler sig. Derpaa faldt Drachmann. Men kunde De klare Dem ud af en Forretning, der keder Dem, med en Kapital, De kunde leve paa, da vilde jeg være meget lykkelig
30 lig ved ikke at maatte bebyrde Dem med saa lange Breve. Jeg foreslaar, vi etablere os beggeto i Paris.

Hvad bliver der af den projekterede Sommerrejse og Portraitet?

Jeg længes virkelig efter at tale med Dem. Skriv nu snart og hav det godt!

Min Kone sender Dem sin bedste Hilsen.

Deres hengivne

Edvard Brandes. 5

9. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Kjære Ven!

Stavanger

den 21de April 79.

Deres lange Brev gjorde godt — kan De tro. Det har ligget ubesvaret nogle Dage, da min lille Datter har været syg. Det er en fortvivlet Situation at sidde saa struttende fuld af Sundhed, at man har nok for tre Mennesker at leve af, og saa ikke kunne hjælpe saadan en liden alenlang Pusling, der ligger med matte Øine og hede Kinder og ser paa En somom hun vilde sige: »Hvorfor lader du mig ligge her og lide — det er dog din Skyld altsammen«. — Nu er hun bedre og min Samvittighed lettere. 15

Saasnart jeg bliver lidt mindre tung tilsinds vil jeg tage fat paa Hans Majestæts Foged — en fortræffelig Titel — mange Tak!, og da vil jeg ogsaa lade mig fotografere. Thi nu er jeg virkelig ikke i Humør til at vise Dem og Deres Frue et saa venskabeligt og freidigt Ansigt som I fortjene det; — desuden er vor dygtigste Fotograf død — han efterlod sig forresten 9 Børn! Imidlertid har jeg foretaget en razzia i en Bunke gamle Fotografier og sender herved tre Prøver — til min Kones store Forfærdelse. Kunde jeg herved og ved Løfte om det første ordentlige Billede, jeg lader tage, lokke Dem til at sende mig Deres — og om jeg turde gaa saa langt — ogsaa Deres Frues, da vilde dette mere end noget andet være mig en Støtte og Opmuntring i mine Trængsler. 25

Da De siger: Send mig uden videre Snak Deres Stykke, tog jeg det frem igjen, og uagtet det jo ikke er saamange Uger siden jeg skrev det, var Stemningen mig dog allerede saa fremmed, at jeg bare maatte le — især naar jeg saa gjentog Deres Ord: Det skal ikke 30

undre mig, om det er et Mesterværk! — det bliver nok helst en Spas mellem os to. Imidlertid skal De dog have det, om jeg end generer mig lidt.

Det var vel dumt af mig at tro, at der var nogen Mulighed for
5 min sidste Novelles Optagen i Samlingen? — Jeg saa Dagen efter
hos Boghandleren Circulaire fra Hegel, hvori Bogens Pris og Ind-
holdsfortegnelsen opgaves, altsaa kan der jo ikke nu forandres. Jeg
vil haabe, at Hegel ikke synes, jeg er vrøvlet eller fordringsfuld;
ialfald gjorde jeg mig Flid for, at han skulde forstaa, at jeg hen-
10 stillede alt til hans Afgjørelse og kun fremkom med beskedent For-
slag. Har De seet Præstegaarden? De maa fortælle mig, hvad De
synes om den. Jeg skrev den to Gange i 4 eller 5 Formiddage, saa
jeg er bange for, at den er temmelig løs. Det gaar saa rykvis med
mig — nu bestiller jeg ingenting og skriver ikke andet end Vexler!
15 Herre Jemini! Jeg læser ikke danske Aviser og slipper saaledes for
meget Snavs (a propos! — turde jeg bede Dem sende mig nogle
Udklip, naar Novellerne komme?) men derimod har jeg med Glæde
og Interesse læst Gertrude Colbjørnsen; den synes mig meget god.
Efterat jeg selv er begyndt at skrive, har jeg en anden Maade at
20 dømme paa end før — saadan lidt i Retning af: Kunde du gjøre
det? Det hele kunde jeg ikke gjøre; men enkelte Ting kunde jeg
gjøre bedre og finere. Jeg vilde ønske, at det snart maatte forundes
mig at faa et langt Sujet i Hovedet — det kommer over mig i
Klattevis — som naar Metallerne ikke forekomme i Aarer men i
25 Nyrer. — Med blandede Følelser har jeg læst Drachmanns Ranker
og Roser. Jeg er en stor Beundrer af hans Lyrik og en Gjæk efter
smukke Vers. Der er nogle saadanne, et meget smukt — »Kom hid,
I Mænd« — og mange middelmaadige. Dyveke fik jeg ingen
Greie paa; men paa Slutten! først blev jeg sint, men saa maatte
30 jeg le — skjønt det var ingen god Latter. »Jeg sidder som jeg altid
sad, jeg sidder høit tilskrævs«, »Paa ædel Stok, gror ædel Vin!« —
og naar han saa faar sit gamle fillede Hjerte flikket og ferniseret

skal det minsæl atter paa Præsenterbrettet og lægges »for Fod af en ung og uskyldig Kvinde«. Velbekomme!

Først i Rækken af alt det, som De skal have Tak for, staar den hjertelige Tone i Deres sidste Brev. Jeg er saa glad ved at føle, hvor vi rykke hinanden nærmere paa Livet — saameget mere som 5 ingen af os gaar omkring med sit Venskab paa et Præsenterbret. — Ak — har jeg nogensinde drømt om en Sommerreise? — nu da faar heller De komme til mig; vi har en interessant Omegn og jeg skal lære Dem at fiske Lax — det er den eneste Ting jeg kan grundigt. 10

Deres hengivne

Alexander L. Kielland.

10. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

29. Juni 79.

Kære Ven!

For at forsøge om jeg dog ikke kan løbe Dem træt i denne Korre- 15 spondance, svarer jeg Dem med denne overvældende Hastighed, ikke fordi jeg har nogetsomhelst at meddele Dem. Dog vil jeg takke Dem for Indbydelsen til Laxfiskeriet, til hvilket jeg vel havde stor Lyst men som jeg dog er bange for, jeg ikke kan faa ind under nogen af de mange, højst forskellige Brancher, jeg beskjæftiger mig 20 med. Apropos har De nogensinde set en Parodi, jeg engang skrev af et Stykke, der hed »Lygtemænd«. Hvis jeg ikke har givet Dem et Exemplar — det er ellers ikke at faa — skal jeg sende Dem et. Men, Kjære, jeg sysselsætter mig med Dramaturgi, Æsthetik, Politik, jeg studerer for Tiden Italiensk, jeg læser Oldpersisk, jeg vil skrive 25 en Afhandling om indisk Mythologi o. m. m. — mærk dette: at jeg i Virkeligheden aldeles intet bestiller. Jo, jeg har dog i min Sjæls Højmod skrevet to Breve til »Dagbladet« i denne Maaned. Jeg havde særlig Lyst til at banke Vullum for de Romaner, han vælger til Feuilleton. Denne Evne til blandt de franske Roman- 30 forfattere at vælge et Asen som Boisgobey synes mig næsten miraku-

løs. Fik De ellers nogensinde læst de Goncourt'ske Romaner, jeg anbefalede Dem? Den sidste »Les frères Zemganno« duer ikke. Derimod har en Elev af Zola, Huysmanns, skrevet en højst talentfuld Bog »les soeurs Vatarde«. Den er helt igjennem opfyldt af den
5 dejligste Gadestank og Fattigluf, som er som en sød Duft i min blaserede Næse. De ved, jeg ikke er saa aristokratisk i Literaturen som De. De holder af, hvad der kilder, og jeg af hvad der kradser — det er Forskjellen.

Jeg forsikrer Dem, at det ingen Forskjel vil gjøre i Deres eventuelle Honorar, om en enkelt Novelle i Samlingen er tidligere trykt.
10 Jeg er spændt paa H. M. Foged. Naturligvis skal De indlevere den, men det er jo et Spørgsmaal om vor Fallesen og Molbech vil antage nogetsomhelst, der duer. Præcedenserne tale ikke derfor.

Alvorligt talt, hvad er der egentlig ivejen med Deres Forretning?
15 Gaar den ikke godt eller interesserer den Dem ikke? Hvorfor maa De opgive den? Hvis De gider, saa fortæl mig engang noget Tydeligt derom. Deres Antydninger give mig jo, ikke sandt, Ret til at være indiskret.

Vil De tage tiltakke med dette. Hav det godt og tænk i Deres
20 blomstrende Fedhed med Medfølelse paa Deres magre men hengivne

Edvard Brandes.

11. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Kjære Ven!

Stavanger
den 10de Juli 79.

25 . . .

Jeg har aldrig læst Deres Parodi over Lygtemænd — ikke engang Lygtemændene selv kjender jeg ordentligt. Vil De sende mig et Exemplar af Deres Bog, er De mageløs snil. —

De sysselsætter Dem med meget, og jeg skammer mig over mig
30 selv, jeg har Intet skrevet — jeg tror — paa en Maaned. Min »store Roman« spørger foran mig; men den har endnu kun et Par fuldt udarbeidede smaa Finaler, men ingensomhelst Konturer. Der er

saamegen Ondskab, som skal heraus, at jeg har vanskeligt forat begrændse mig. Men naar jeg en Dag sætter Pennen igang, tror jeg, det vil greie sig bedre ud for mig. — Med Læsning er jeg ogsaa tilgatters; nu først læser jeg: det unge Rusland. Livet her er saa forvøvlet i Smaaselskaber og Fornøielsesture, at jeg for Alvor tænker 5 paa at søge en Fyrvogterpost. — Idag saa jeg Begyndelsen til »Præstegaarden« i Ude og hj. Den taber uendeligt ved Delingen. Før syntes jeg, den indledende Naturbeskrivelse var saa god (med Fradrag af lidt H. C. Andersensk og noget blødsødent); men da jeg læste det alene idag uden Sammenhængen med Høstbeskrivelsen, faldt det 10 ganske til Jorden. Den vil ikke blive bemærket og den kommer vist til at skuffe.

Hvad der er iveien med min Forretning?

Mit Teglværk er og var godt; og i de 7 Aar, jeg har haft det, har jeg tjent c. 1500 Spd. om Aaret. Havde jeg nu ikke været et Fæ og 15 en Ødeland, saa kunde jeg havt Evne til at bære de sidste tre onde Aar. Men jeg brugte, hvad jeg tjente og da Priserne sank ned under det halve af det rimelige, maatte jeg laane. Mens jeg var i Paris, laantes endydermere. Denne min Gjæld (Acceptgjæld) har Far betalt — forsaavidt er alt godt. Men at drive en Forretning videre 20 med Tab, tør jeg ikke; thi saa staar jeg en vakker Dag og har optaget paa Forhaand, hvad jeg skulde arve. Sælger jeg nu til Vaaren og faar Fabriken nogenlunde betalt, beholder jeg lidt, og den Sum, jeg efter Sandsynlighed arver, naar Far dør, er c. 15,000 Spd. Min Plan er at sælge til Vaaren, trække mig ud af Byen her, hvor min 25 mægtige Families Traditioner tvinger mig til et Liv, jeg ikke har Raad til, leve et stille Liv i Pønitentse og saa skrive den store Roman og andet. Se det er min Plan; men min Kone siger, at jeg er en uforbederlig Tulling, som aldrig forstaar at indrette mig, og hun har næsten altid Ret. 30

Deres

A. L. K.

12. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger

Kjære Ven!

26. Aug. 1879.

Længer kan jeg ikke undvære Dem; ikke blot som min elskværdige Kommissionær og Kritiker er De mig uundværlig; men jeg har altfor meget Følelsen af, hvad Deres Venskab er for mig, til ikke uden Ængstelse at se vor Korrespondence afmattes. Ikke at jeg undrer eiheller beklager mig over Deres Taushed; men giv blot mig Lov til igjen at underholde mig med Dem; De skal slet ikke svare, førend De faar Lyst, og selv vil jeg ikke tro, at jeg plager Dem med alle mine Planer og Forhaabninger. Som De ser over Brevet er jeg flyttet ud fra Byen. Jeg bor i et lidet og hyggeligt Hus i en Egn, som jeg elsker og føler en brændende Lyst til at tage fat paa den store Bog. Hvorledes staar det til med min Komædie? — synes De, at jeg har ført mig Deres Raad og Vink til nytte? — Deres Broder lod engang falde et Ord, som glædede mig; han mente, den vilde tage sig ud fra Scenen. Skulle vi indlevere den? — fra Bergen beder man om den, og jeg har nyligt sendt den til Kristiania; udfordres der nogen ledsagende Skrivelse fra mig til det kngl. Theater? Og endnu et! — jeg faar ingen Skillinger fra Ude og hjemme; skal jeg kræve? — jeg er saa bange for, at jeg overlæsser Dem med alskens smaa fortrædelige Bryderier; og saa er De saa forbandet fin, at De kanske aldrig siger et Ord om det. Men det gaar ikke an; kunde jeg bare faa fat paa Dem, snakke med Dem lidt. Hør nu en fornuftig Tale, den falder mig ikke ind i Øieblikket, den er vel overveiet i flere Dage. Her hvor jeg bor er deiligt ensomt; med lange Spadsereture i en ganske vild, jomfruelig Natur, Havet lige forhaanden, faa Trær, vid Horizont og ingen Mennesker. De skal komme herop et Par Uger og bo i et ret pent Bondehus et Stykke fra mit Hus. Vi spiser sammen, naar vi har Lyst, vi gaar hver sin Vei eller sammen, snakker eller tier — kort sagt: glæder os afvexlende ved at være sammen og ved at være kvit hinanden. Min Kone er ligefrem og naturlig og vil falde

i Deres Smag — haaber jeg. Jeg vil ikke tale om, hvilken Fest dette vilde være for mig; men jeg tillader mig at tro, at De vilde have besynderligt godt af at se Evropa en Stund paa Frastand.

De har engang sagt, at De forundrede Dem over den Lyst, jeg havde, til at gribe ind og tage Tag paa Punkter, hvor ellers saa faa 5
gad anstrænge sig. Det kommer af de store Afstande. Heroppe føler man sig meget ensom, meget afsides; men denne Følelse er — begynder jeg at tro — styrkende. Vi faar ikke her saa let den flau
Fornemmelse af at være Overkomplet; af at ens Smule Arbeide gaar spildt i Myldren; kanske er det derfor, vi er saa »kæphøie« 10
heroppe; men kanske er det ogsaa derfor, der findes lidt Malm hist og her. Kom herop og lad os styrke hinanden; tag med Dem noget af Deres »Sanskit« eller hvad det er for Sprog, De roder i; saa kan De skrive en lærd Afhandling og jeg en ondskabsfuld Roman — som skal »kradse«! Se nu ikke paa denne fortræffelige Plan 15
med matte, mistroiske Øine; men snør strax Deres Randsel. Gaa ned paa Toldboden, der finder De Arcturus eller Bergenhus, som bringer Dem direkte til Stavanger en Fredag Morgen, saa skal jeg være der med Vogn og saa reiser vi lige herud; telegrafer fra Kristiansand. En — to — tre! — saa var det bestemt! 20

Deres

Alexander L. K.

Jeg tillader mig at sende et Brev til Deres Broder gjennem Dem, da jeg ikke ved, hvor han er. Hans sidste Brev er dateret: Tostedt, Provinz Hannover, men det tænker jeg mig er bare en Station paa 25
Reisen?

13. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde

Kjære Ven!

den 8de September 1879.

Mange Tak for Deres Brev; jeg er saa glad ved, at vi ere iorden igjen. At De ikke kunde komme herop, var jo leit; men det var 30
mig dog en stor Trøst at høre, at De er optaget af ivrige Arbeids-

planer. Kun synes jeg — undskyld! — at De har vel mange af dem. Jeg skal imidlertid ikke sige noget om den Ting, eftersom jeg altid selv har været et Drog, som ikke har vidst, hvad det er at arbejde; derfor er det meget muligt, at en Mand, som forstaar Kunsten, kan faa udrettet, hvad der for mig synes Umuligheder. Et maa De ialfald love mig, at De holder mig à jour med, hvad De gjør, og ikke lader et »trykt« Ord falde uden derom at sende mig avis. Min Kone og jeg læser med stor Fornøielse Deres Skuespillerkarakteristikker i Ude og hj. og vi glæder os meget til et helt Bind saadanne — vil der følge Portraiter med? — det burde der endelig. — Deres Forelæsninger over Religionshistorie — hvorledes skal jeg faa se dem? — jeg antager, at de — Forelæsningerne — blive saa gode, at Kjøbenhavnerne ville fordre Dem hængt til Guds Ære; isaafald maa De mindes Deres Asyl heroppe. Lad mig nu bare se, at De er flittig! — jeg er nemlig saa stolt over mig selv, som arbejder paa min Roman hver Formiddag tre fire Timer. Mere kan jeg ikke; den øvrige Dag læser jeg eller skriver Breve. Nu har jeg de tre første Kapitler færdige, det vil sige skrevne som de skulle trykkes; jeg retter enkelte Smaating, naar jeg tilslut skriver det hele en Gang om igjen. Det kan ikke nytte for mig at sidde og file og stryge, mens jeg skriver. Naar et Ark er blevet saa fuldt af Rettelser, at de springe i Øinene, naar jeg ser paa Papiret, synes jeg det er saa stygt, at jeg maa overvinde mig selv til at skrive videre. Derfor maa alt være saa brændende færdigt i Hovedet, at jeg kan skrive flydende uden at se op somom jeg dikterede mig selv efter en Bog. Arbeidet gaar saaledes kanske langsomt for mig; men saa er det ogsaa med en Gang saa godt gjort som jeg formaar det — eller ialfald omtrent saa godt; jeg vil ikke sige imod, at jo en Gjennemarbeidelse kan forbedre (især naar man i Mellemtiden har hørt andres Dom cfr. H. M. Foged) men det staar sikkert for mig, at lykkes det ikke for mig med første Greb, saa kan jeg gjerne lægge det hele tilside. Min Bog hedder: De Misfornøiede, synes De om Lyden? Jeg er

bange for, at den bliver stor; jeg er naaet frem til Fortællingens Begyndelse, men der er mange Personer, og de ville fremdeles allesammen spille Hovedroller. Derfor har jeg ingenting til Jul, det er rent galt, og bliver nu ikke Fogden antaget, saa mister jeg kanske mit lille Fodfæste i Publikum. En Stund nærrede jeg den forfængelige Tanke, at Justitsraaden vilde trykke 2det Oplag af *Novelletter*. Jeg vilde da strøget »En Middag« og istedet indført »Præstegaarden«, »Folkefest« og »En god Samvittighed« — de to sidste ere gode — har De Lyst til at se dem? Men det er vel bare en Drøm, at der skulde behøves et nyt Oplag og jeg generer mig for at lade Hegel ane, at jeg har drømt den. Mange Tak for Deres Uleilighed med Indleveringen af Fogden, jeg er — oprigtigt talt — spændt. Faar De en god Efterretning — saa telegrafer, kjære Ven, og le ikke for meget af mig; husk paa, jeg er ensom blandt Mennesker, som have liden Tillid til mig og unde mig Ydmygelse.

15

Deres

Alexander L. K.

14. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

21. Sept. 79.

Kære Ven!

Det vil næppe blive mig, der kommer til at sige Besked om Deres Stykke. Det er jo Hegel, der har indleveret det, til ham kommer ogsaa Underretningen, og han vil vel direkte lade den gaa videre til Dem. Han véd jo ikke engang, at jeg har havt noget med den Sag at gøre da det var min Broder, der gav ham det.

At »*Novelletter*« skulde opleve tvende Oplag — ak, Kjære, gid! Jeg tror ikke der er nogen Sandsynlighed derfor. De har kun med den Bog boret Hullet, i hvilket Grundstenen skal lægges. Nu maa der et Skuespil eller en Roman til at være Basis. »De Misfornøjede« synes mig god nok som Titel, maaske en Smule for demonstrativ. Jeg tror, at De har ganske Ret i Deres Skrivemaade; man maa først tænke Sætningen helt igennem i Hovedet og saa nedskrive den

30

uden andre senere Rettelser end saadanne, som fremkomme ved det Udseende, Ensemblet giver den. Gid det nu maatte lykkes Dem bedre med Deres ene Forehavende end det rimeligvis sker mig med mine mange. Jeg faar dog nu Nytte af et af mine mange Dilettanter.
5 rier. Jeg lærte mig nemlig i Sommer Italiensk — jeg tror iøvrigt jeg har fortalt Dem det — og bagefter kunde jeg ingen Literatur finde til at læse. Nu vil da Hændelsen at Ristori kommer til Kjøbenhavn og jeg som trænger til, ja hungrer efter god Skuespilkunst — det er den eneste Kunst, som illuderer mig — er da nu sikker
10 paa den Nydelse, jeg vil have. Jeg faar da ogsaa Stof til nogle Artikler.

Drachmann har idag i et Blad indrykket en ganske velskrevet om end skrækkelig affekteret Protest mod Forkastelsen af »Leonarda« ved vort kgl. Theater med behørig Udfald mod »Ambrosius«. Jeg
15 tænker, Molbech maa svare, og det er i alt Fald ganske heldigt, at han tvinges til at aflægge sine Grunde for Censuren.

Fortæl mig nu, hvorledes det gaar med »Hans Majestæts Foged« i Norge, og send mig ved Lejlighed de nye Noveller herved. Kunde der ikke være blevet et Bind Smaastykker færdig til Jul?

20 Tilgiv mit Brevs Korthed, men jeg er ganske tom paa Ord og Tanker. Maa jeg skønt ubekendt sende Deres Hustru en ærbødig og venlig Hilsen.

Deres
Edvard Br.

25 15. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger
d. 25 Sept. 1879.

Kjære Ven!

Bryd Dem aldrig om, at Deres Breve blive korte; — ikke saa at forstaa, at jeg mener: jo kortere, jo bedre. Men det, at jeg faar Brev fra Dem er i og for sig en saa stor Glæde, at jeg aldrig kunde
30 falde paa at »verschmertze« mig den ved at tænke paa, at Brevet kunde have været længere. Naar jeg bare har den stadige Fornem-

melse af, at vi hænge sammen, at De altid gider holde paa mig, maa De gjerne, naar Deres Livsbarometer staar lavt, bare sende mig to eller tre Linier, saa ved jeg dog, at alt er i orden — saavidt som det kan være i orden. Jeg tænker saa ofte paa Dem og længes mangengang saameget efter Dem — mer næsten end før — og De 5 kan stole paa, at jeg saa godt forstaar Dem. Se saa! — der har jeg — som ellers virkelig er saa sirlig — begyndt at skrive paa et afrevet Halvark! — undskyld!

Det var ikke saameget, fordi jeg ventede, at De skulde kunne give mig nogen Efterretning om Fogden, som snarere et Udtryk for min 10 Ængstelse, naar jeg spurgte om Nyt fra Deres Haand. Jeg havde nemlig faaet Manuskriptet tilbage fra Kristiania med en hel Del — forresten vel begrundede — Betænkninger og Ændringsforslag. Jeg gav — som De vel kan tænke — Fanden i hele Fogden, jeg har klattet nok med den og er saa hjertens kjed af den, at om man 15 sagde mig, at den var under al Kritik, vilde jeg af Hjertet svare Amen. Jeg gav derfor et trodsigt Svar og slog den Tand ud. Idag har jeg imidlertid faaet den Tand indsat igjen, idet Christiania Theater har beklaget, at jeg ikke kunde føie det, men ikke destomindre vil opføre Stykket og byder mig 400 Kr. Det glæder mig 20 forsaavidt, at jeg derved holdes i Publikums Erindring. Desuden er Johannes Brun en saa — efter min Formening — saa uovertræffelig Komiker, at det vel kunde hænde, han redder Stykket — ligesom min Fætters »Vaarlufft«, — saa De, at Brun valgte at spille 25 »Vaarlufft« ved en af sine Beneficer?

Med min Roman gaar det — synes jeg — godt. Jeg har nu 28 saadanne Ark som dette færdige, hvilket udgjør 5 Kapitler. Men nu er jeg netop kommen til den lange kjedelige Slette, hvor Personerne, der netop ere stegne op af Bakken, vise sig i Flok paa Veien, og nu skulle de føres fornuftigere fremad, indtil de dumper ned af de sidste 30 Skraaninger i Slutningskapitlerne, der ere færdige — i Hovedet. Jeg lover mig meget af en Begravelse, jeg har.

Naar jeg kommer saa langt, at jeg kan skrive Bogen for anden Gang, vil jeg se, om jeg kan faa fat paa noget, som heder — ja hvad Fanden er det nu? — en Indretning, hvormed man kan tage Kopier af skrevne Ark. Saa skal De faa et Manuskript, før det
5 trykkes. Jeg har desuden den Plan, at læse Bogen høit i Bergen, forat tjene Penge. Bare mit Organ slaar til. De har hørt mig læse — vil De være saa god at give mig nogle Vink. Det vanskeligste for mig vil blive at fremhæve det humoristiske (hvoraf der er meget), idet jeg aldrig er sikker paa, at det virker — og naar det ikke virker
10 — huh! At jeg læser ualmindeligt slet i den Forstand eller efter den Maalestok, man er vant til overfor »Oplæsninger«, generer mig lidet, eftersom jeg har fundet alle Oplæsere affekterede. Kan jeg bare faa hvert Ord til at lyde klart og koldt, er jeg tilfreds. Der er faa Ting, jeg har saa liden Forstand paa som Skuespilkunst, og jeg
15 undrer mig ofte over Deres Passion for den. Det er imidlertid ikke at undres over for mit Vedkommende; jeg har altid levet fjernt fra al Anledning til at se den Kunst uden i de sørgeligste ambulerende Karikaturer — eller muligens ligger der noget tørt paa Bunden hos mig, der forspilder mig Illusionen.

20 Jeg skulde have Moro af at se Striden — hvis der blir nogen — mellem Drachmann og Molbech; hvilke er Aviserne? Opfat nu — jeg beder Dem! — ikke dette som en fin Anmodning om at sende mig de paagjældende Nummere; men sig mig en Avis — for Ex. nu den, hvori D. har skrevet — saa vil jeg endelig lade det blive
25 Alvor med at holde en dansk Avis, noget jeg bestandig føler, jeg bør. Nu havde jeg nær glemt »Søgte Mænd«. Mange Tak, fordi De sendte mig Bogen, som jeg har moret mig over, saaledes som man morer sig over det, man mere føler er godt og skarpt end egentlig forstaar tilbunds. Thi De maa vide, jeg kjender kun Lygtemænd
30 fra den Avisstrid, der førtes for nogle Aar siden; er den trykt? — min Boghandler ved aldrig noget, men han har skrevet. Personerne

kjender jeg heller ikke — ialfald ikke alle — min Ven Kaufmann kan jeg kontrollere, han er Portrait.

— Mine Noveller sender jeg Dem; her var Tale om et Kunstneralbum i Christiania, som bad om en; kanske faar De en Dag Ilbud, om at sende dem didop. I »En god Samvittighed« har jeg forandret 5 Navnene, forat rykke Situationen nærmere ind paa Livet af os heroppe. Dersom De siger et ondt Ord om Folkefesten, blive vi fnyssende Uvenner, den er min Stolthed. Min Kone takker Dem hjerteligt for Deres Hilsen og beklager bare, at hun ikke fik se Dem hos os.

Se det var en lang Historie.

10

Deres

»H. C.« Kielland.

16. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

24. Okt. 79.

Kære Kielland!

Det er dumt af mig at have ladet saa lang Tid hengaa, inden jeg 15 har besvaret Deres sidste Brev. Jeg havde dog saa meget at tale med Dem om. Jeg har sendt »En Folkefest« i rette Tid til Christiania. Jeg tror, de Fleste have gjort en lignende Iagttagelse om Fjælleboders Vrangside som den, hvorpaa Deres Fortælling er bygget. Jeg iler med at sige, at jeg finder den god for ikke at udsætte mig 20 for Deres fnyssende Vrede. Men — jeg har et men — den er ikke skrevet igjennem. Jeg vilde ønske Beskrivelsen langt mere detailleret for at gjøre Indtrykket stærkere. Dernæst synes mig Kondoren ikke ret paa sin Plads her, jeg ynder nu i det Hele ikke symbolske Fugle. Deres lille Digt om samme fandt jeg langt morsommere end Udvik- 25 lingen i Prosa.

Jeg har en Grund, hvorfor jeg saaledes udsætter mig for Achilles Vrede. Ak, hvor I Poeter dog ere kritikløse! Ved De da ikke, at »En god Samvittighed« er et Mesterværk, hvis Skotvinge Kondoren ikke er værdig at løse. De har absolut intet skrevet saa godt som 30 hin. Den viser i Sandhed, at De hører til dem qui seront célèbres

— vide min Broders Artikel i Academy, hvor ogsaa De faar et Par rosende Linjer.

Det klør i mine Fingre efter at faa »En god Samvittighed« offentliggjort. Har De noget imod, at jeg sætter den i »Ude og hjemme«?
5 De maa i disse Dage have modtaget Honorar; thi jeg har mindet Red. derom. Passer dette Dem og har De ingen anden Bestemmelse, saa er dette Blads Papir jo ligesaa pænt som hvert andet.

Aviserne meldte mig samtidigt med Deres Brev at »H. M. F.« var antaget i Kristiania. Har De senere hørt noget til den, eller fra
10 Kbhvn? Jeg kunde næsten ønske, at De først til Foraaret blev spillet i Norge, saa vilde jeg rejse derop forudsat at De ogsaa vilde komme til Hovedstaden. Men rimeligvis vil Opførelsen indtræffe tidligere end jeg kan rejse. Det var dog et skjændigt daarligt Honorar.

De synes mig at have alle Betingelser for at gjøre Lykke som
15 Oplæser. Deres Person vil vinde Damerne, Deres Moral behage Herrerne. De læste ganske fortrinligt Deres egne Ting hin Aften hos mig. Deres Stemme tog sig brillant ud. Ellers forstaar jeg ikke Deres Theori om Kulden hos Oplæseren. Reglen er dog ganske simpel, at Foredraget skal farves paa en saadan Maade ved Ordenes
20 Betoning, Takt og Tempo, at det Læste netop gjør det Indtryk paa Tilhøreren som det har gjort paa Oplæseren. Det lader til, at det er Dem ganske ubevidst, at De selv lader Dem betage af hvad De læser, rettere at De har ladet Dem betage og nu reproducerer det éngang Følte.

25 For Himmelens Skyld, hvad vil De med en dansk Avis? Skaan Dem selv for en daglig Væmmelse. Der gives intet saa lumpent, lavt og nederdrægtigt som en dansk Avis. Har De set, at der skal være Spisegilde maaske Fakkeltog, fordi Ploug har været 50 Aar Student. Hvor impassibel man stræber at gjøre sig for alle For-
30 hold herhjemme, det nager En dog, naar Gemenhed og Betise saaledes breder sig.

Jeg har faaet Georg her til Byen. Han holder i November Maaned

Foredrag. Nogle politiske Venner i Venstre ville — imellem os — forsøge en Aktion til Fordel for hans Ansættelse. Det er ikke umuligt, at det lykkes, i alt Fald diskuteres saa Sagen for sidste Gang. Det er godt, at G. faar ren Besked. Det Tragiske er, at han meget nødig vil her tilbage igjen, til denne idiotiske By og det dødsdømte 5 Land. Men han kan af materielle Grunde ikke afslaa en fast Ansættelse, hvis den tilbydes.

God Lykke med Romanen. Tag tiltakke med dette Livstegn, næste Gang mere.

Deres 10

Edvard Brandes.

Hvorfor underskriver De Dem H. C. K.? Hedder De ogsaa det?

17. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger
den 28de Oct. 1879.

Kjære Ven!

Jeg sagde vistnok, at De kun skulde skrive, naar De havde Lyst: 15 men Død og Snyde! der er Maade med! — der er gaaet en Maaned siden jeg hørte fra Dem, og de øvrige faa Korrespondenter, jeg har, ere ligesaa tause. Tilslut troede jeg, at Posten var ophævet. Men saa fik jeg da et Brev fra Bjørnson — c'est un etourdi! — kan De begribe, hvorfor han — naar han nu først giver sig i Kast med Præ- 20 sterne — vil anfælde dem paa et saa fernblaues Pünktlein som det gamle Testaments Stamtavler!

Fra Hendriksen — Ude og Hjemme — fik jeg da ogsaa Brev, han takker for Præstegaarden og spørger, om jeg har noget andet til ham, idet han foreslaar Illustrationer af Werenskjold. Vil De 25 være saa snil at give ham: En god Samvittighed; den egner sig efter min Formening slet ikke til Illustration; men vil Kunstneren prøve, saa gjerne for mig. Til Ude og Hj. sendte jeg for en Tid siden en Tegning af min Søster, hvortil jeg havde skrevet en Hastværkstext. Jeg gad vide, hvorledes det gaar med den. Søster Kitty 30

er efter min Dom ret dygtig; men hun synes slet ikke at kunne komme i Skud herhjemme. Den indsendte Tegning duer ikke stort; men hun har flere større Billeder fra Myrene og Stranden her vestpaa, som ere triste og tunge, men meget sande og oprigtige. —
5 Min store Roman er varm nu — kan De tro; jeg er saa fornøiet med den. Vistnok ser jeg allerede, at jeg under Arbeidet ikke faar realiseret Tendentsen saa knap og skarp som jeg tænkte (om den første Titel er der ikke længer Tale!) men til Gjengjæld tror jeg at have fundet en heldig humoristisk Tone, og saa smaa skarpe
10 Hug indimellem. Det hele har imidlertid den Feil, som jeg haaber skal blive mindre fremtrædende næste Gang, at de enkelte Skildringer falde lidt fra hinanden; der er ikke meget af sammenbindende Intrige og faa eller ingen store Begivenheder — heller ingen Skurke.

Nu skal Bogen hedde: Garmann & Kruse. Efter en løs Skitse,
15 jeg har gjort, vil der blive 27 Kapitler. 10 — ti — Kapitler ere færdige; hvert er saa stort som 7 saadanne Ark som detteher — det var et smukt Sprog! — De forstaar, at Gjennemsnitsstørrelsen for Kapitlerne bliver 7 Ark Brevpapir som dette; dog tror jeg, det bliver nærmere 8, naar jeg skriver omigjen. Jeg bliver endnu to
20 Maaneder herude, og i den Tid skal jeg være færdig med den første Skrivning. Det vil gaa fortere mod Slutten, da jeg som sædvanligt har det sidste færdigt i Hovedet. Den anden Skrivning skal foregaa Januar, Februar og Marts og til Mai skal Bogen udkomme.

Men — men — men jeg har nogle store Planer, som jeg nu vil
25 skrifte for Dem.

Selv om Gyldendal byder mig dobbelt saa stor Betaling som sidst pr. Ark (40 Kr.), og selv om jeg faar 30 Ark, saa er det alligevel ikke nok for det Aar, som er gaaet siden Novelletterne. Jeg maa have Penge — mange Penge! — Efterhvert som jeg bliver færdig,
30 vil jeg sende Kapitel for Kapitel til Dem, og De skal afgjøre, om det er værdt at oversætte Bogen — vil De? — jeg har nemlig den Tro, at baade i Sverrige og i Tyskland kunde man tjene paa en

god Roman — he? — Endvidere tænkte jeg paa at forelæse Bogen oppe i Bergen, mens den var under Trykning — hvad?

Ved De, hvor jeg har alt dette fra? — fra Forsters: Dickens's Levnet, som min Kone læser for mig om Aftenen. Nu maa De ikke le af mig — aa jo — det maa De gjerne, bare svar — svar — svar 5
— svar —

Deres

Alexander L. K.

18. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger
d. 29de October 1879. 10

Kjære Ven!

Jeg tænkte det nok igaar, da jeg skrev til Dem, at Brevene vilde krydse hinanden; men jeg vilde ikke længer opsætte at skjænde paa Dem, og iaften skriver jeg igjen, forat være mit Korrespondence-princip tro: at svare strax.

Først maa jeg bede Dem undskylde, at jeg vist plager Dem to 15 og tre Gange med de samme Spørgsmaal og Meddelelser; men det har De, fordi De holder Dem saalænge taus. Min Hukommelse, som før var daarlig nok, er — efterat jeg har givet mig Forfatteriet ivold — bleven ganske ubrugelig. Alligevel skal jeg dog strax forklare Dem »H. C.« Kielland; — hvad det dog er trist at maatte 20 forklare sine Bonmots! Det Brev, jeg underskrev H. C. maa slutte omtrent saaledes: se det var jo en hel Historie — eller noget lignende; dertilmed har De flere Gange sagt, at jeg maatte vogte mig for noget H. C. Andersensk, jeg syntes ogsaa, der var lidt af det i Folkefest (som er glimrende!) — og alt dette henspillede jeg da saa 25 let og morsomt paa i min Underskrift. At denne udsøgte Vittighed har været for fin for Dem, gjør mig bitterligt ondt. En skrækkelig Tanke falder mig ind! — om De skulde være saa erkenedrig, at De godt har forstaaet det hele, men har villet give mig en liden Finte for Kjældermanden i det tilsyneladende saa uskyldige: Hedder De 30 ogsaa det? — isaafald vil jeg ikke pille mine Tær, før jeg har hævnnet mig!

Altsaa — De mener, at jeg vil kunne læse min Roman; det glæder mig oprigtigt. Det værste bliver, at jeg har saa let for at blive rørt, naar jeg læser de sentimentale Steder. —

Det er ganske sikkert, at De har Ret, naar De siger, at man er
5 kritikløs overfor det, man selv skriver, men hvad Ondt har jeg dog
gjort Dem, at De kan have Hjerter til at kalde mig Poet?! men hvad
De saa siger, saa er Skildringen af Gutten, som græder, det bedste,
jeg har skrevet. Jeg har selv staaet i Mørke mellem Træerne og
seet ham græde og selv grædt omkap med ham, og det, man selv
10 har seet saa intenst, maa blive godt skrevet. En god Samvittighed
kan være vel nok; men jeg holder paa min Bajads! En Tjeneste
maa De gjøre mig; de Navneforandringer, jeg foretog, angre mig
saa bitterligt. Steen og Berg ere Novellenavne, som jeg aldrig havde
grebet til, uden i Hastværk. Lad heller Advokatfruen hedde Abel,
15 saa kan vi kalde Grossererens Frue: Kahrs, (Holm), Munthe —
Fanden i disse Navne! Warden er godt, der er en solid, rolig Vel-
stand i Lyden, og det lyder bekjendt fra Dickens. Kjære Ven! De
hjalp mig med H. M. Foged, kan De ikke døbe disse Damer for
mig; men lad dem endelig ikke løbe med Steen og Bergh. — Hvor-
20 ledes gaar det Dem, som ikke ynder symbolske Fugle, med min
Torvmyr?

Fra Hegel har jeg intet hørt om Fogden, og jeg opgiver Haabet.
Kjære — sig mig endeligt: er Hegel Justitsraad eller er det bare
et Øgenavn, De giver ham? Jeg ved aldrig, hvad jeg skal kalde ham.
25 Honoraret fra Kristiania var som jeg kunde vente det; men 90
Kroner fra Ude og hj. syntes jeg var overraskende meget; de skal
saamænd faa, hvad jeg skriver af Smaating; men bistaa mig af
alle Kræfter, saa jeg kan slippe den nederdanske Ortografi, de bruge
i Bladet. — Hils Deres Broder, naar De ser ham og sig, at jeg sidder
30 med Pennen færdig, forat svare ham, naar han bare vil skrive til
mig. Jeg begyndte paa disse smaa Linjer, fordi der var noget, jeg
vilde tale om; men nu har jeg glemt det; jeg vil røge en Cigarette.

Jo — jo — jo! mødes i Norge! — ja for Vaaren har jeg store Planer. Faar jeg bare et godt Honorar hos Hegel (lad mig ikke glemme at kalde ham Justitsraad), saa vil jeg komme til Dem, hvor det saa bliver. Det er ganske umuligt at være her længe ad Gangen. O Moses! mens jeg røg min Cigarette, læste jeg et Referat af Deres Broders 5 Anmeldelse af Hellenbachs Bog i norskt »Morgenbladet«; han faar da sin varme Mad! — ere de danske Aviser endnu værre, saa vil jeg følge Deres Raad og leve uden dem. Idag har jeg skrevet den sidste Halvdel af røde Kapitel, og jeg tænker at dele Romanen i to Dele — kanske har jeg ogsaa fortalt Dem det før? Se saa! — 10 triv nu Deres Pen og sæt Dem hen og svar

Deres

Alexander L. Kielland.

Min Kone beder mig hilse Dem paa det venskabeligste. Hun siger, at jeg altid er snillere og mere medgjørlig, naar jeg har faaet Brev 15 fra Dem.

19. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

4 November 79.

Min kære Ven!

Enten er Posten i Uorden eller ogsaa maa De, maaske samme Dag som De afsendte Brev, have faaet en Epistel fra mig. Inden jeg faar 20 at vide om mine gyldne Ord ere gaaede tabt, vil jeg betragte dem som ankomne. Der var Talent i Deres Søsters Tegning — nogen Armodspoesi, noget Tørvetungt — men ogsaa syntes mig noget Skjødesløst. Tørvebunkerne vare mindst tre Gange for store, selv om de vare sammensatte af Klodstørv. Er Deres Søster Kunstner- 25 inde af Fag eller Lyst? Har hun studeret i Paris? Hendriksen var meget glad baade ved Skitse og Text. »En god Samvittighed« bør han blive lykkelig ved.

Jeg erindrer, at da jeg havde læst Deres første Trykte, forespurgte jeg mig om Deres Stand og Stilling. Jeg blev saa overmaade for- 30 nøjet ved, at De var noget Praktisk. Teglværksejer! Jeg saa i min

Fantasi en Mand, der om Formiddagen skuffede Penge ind, spiste en god Middagsmad og saa henad Aften adspredede sig med at skrive en eller anden Bagatel som En morer sig med at spille Klaver, En med at spille L'hombre. Det var saa rart om der var én nordisk Forfatter, som Hegel ikke havde i sin Lomme. Jeg havde sét Drachmann paa Jagt efter »det vilde Dyr« Tikronen, Jacobsen langsomt ædende sine Romaner, inden de kom ud og jeg kunde nævne mer og mindre illustre Exempler paa Geniets tunge Vandringer her paa Jorden.

10 Jeg vil standse dette Smertenssuk. Det er jo muligt, at man kun skriver, naar man skal leve af Pennen — jeg vilde gjerne anse det for et Dogme, thi saa havde jeg en Undskyldning for min Uproduktivitet, der er mere smigrende for min Selvfølelse end en anden nærliggende Aarsag. Men jeg har den Tro, at det er lige gavnligt og skadeligt for en Forfatter at skulle leve af Digteriet. Nu gaar Erik Skram og skjælver i Buxerne for at Hegel ikke skal forlægge næste Bog, ja hvad mere er han skriver naturligvis noget Vaskevand for at faa det ud.

Altsaa til Deres Roman. Jeg antager det for sandsynligt, at Hegel vil give mer end 40 Kr. Arket. Han sagde i sin Tid til mig, at han honorerede Deres Debut noget mindre end sædvanligt. Jeg vilde antage, at han giver Dem 60 Kr. men maaske tager et Oplag paa 1500. Ellers skulde vi dog forsøge en anden. Til Sammenligning anfører jeg, at Philipsen giver mig denne Pris (60 Kr. for 1500 Ex.) for mine futuriske Skuespillerbiografier, endda de have været trykt før. Jeg har et daarligt Navn her paa Pladsen, sliig Kritik som min læses ikke, De skriver Roman, sikkert en morsom Roman — det skulde være mærkeligt, om De ikke mindst skulde opnaa ligesaa-meget som jeg.

30 Oversættelse paa Svensk tror jeg let lader sig arrangere. Skriv til Bjørnson og lad ham anbefale Dem til en Forlægger, hvem De saa sender Udhængsark. Jeg har gennem min Broder den Tro at nor-

diske Bøger ikke let gøre Lykke i Tyskland. De findes saa provin-
sielle der. Desuden er der jo ikke megen Grund for tyske Boghand-
lere til at købe, hvad de kunne tage gratis. Jeg finder det rigtigt
at læse op i Bergen, jeg skrev noget derom i mit sidste Brev.

Bjørnson har været her i Byen. Han og Georg blev som to røde 5
Køer. Han er jo nu ganske Fritænker. Ja, De har Ret, det er en taa-
belig Maade han angriber Præsterne paa. Det er Maneren fra for-
rige Aarhundrede. Nutildags forstaa vi Religionen historisk og psy-
kologisk og finde den ikke irrationel i sit Væsen. Men han er jo
saa ny i Tøjet. Naar man er ung kan man ikke forstaa, at ikke alle 10
ere fornuftige, naar man er gammel, tvivler man paa, at nogen
er fornuftig.

Dog disse Sætninger have ikke Nyhedens Interesse. Vi have havt
den Glæde, at »Faraos Ring« faldt plat igennem, at det virkeligt
er noget gudsjammerligt Tøj. Iøvrigt henviser jeg til mig selv i 15
»Ude og Hjemme«. Beklag mig, Kjære, at jeg skal gaa i Theatret
i denne Vinter, men jeg maa se de Aalekvabber for at kunne være
aandrig over dem til Foraaret.

Det er sandt, Titlen paa Romanen huer mig kun halvt. Den
skulde dog helst være mere huskelet — hvilket selvlavede Ord skal 20
betegne, at De maa finde paa noget mere Træffende, Bidende,
Stødende, Huggende, Saarende, Dræbende — Titlen skal melde
om det Arsenal af Vaaben, De har i Bogen.

Hav det godt og skriv ligesaa snart som jeg denne Gang.

Deres 25
Edvard Br.

20. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

4 Nov. 79 Aften.

Kære Ven!

Jeg vil ligegodt straks rentud tilstaa, at jeg ikke havde forstaaet
Deres superbe Vittighed, hvis satiriske Snært jeg ganske bifalder. 30
I min Enfoldighed — Herregud jeg har jo ikke gjort mig selv —

troede jeg, at det var maaske et Firma, De arbejdede under. Nu skal jeg nok være med næste Gang, hvis De falder paa at kalde Dem Alphonse Kielland el. lign.

Fanden hakke mig, om jeg kan huske Gutten, der græder i »En
5 Folkefest« og det er for mig — trods min Dumhed — et Bevis paa, at den Historie ikke er saa farlig god endda. Et dejligt Bevis, at De selv har grædt! Saa har De jo ikke iagttaget, Menneske! De minder mig — ved Deres Theori — om de Skuespillere, der spille paa Følelse, Inspiration el. lign. Ja, jeg ved nok, De vil indvende, at De
10 var kold, da De skrev, skønt det er mig mistænkeligt, at De bliver rørt ved Oplæsning af Deres egne Sager. Det, der gjør Forfatteren er den Egenskab, at hvor stærkt han end lever, kan han samtidigt iagttage som udenforstaaende — den Dobbeltthed at være Subjekt og Objekt paa éngang — den Resignation ikke at give sig helt —
15 den Ærgerrighed at holde Maade med og opspare baade Ord og Følelser — alt dette Kamæleon'ske ved jeg ikke, om De besad, da De skrev »En Folkefest«.

Jeg fortalte en Aftenstund, hvor Georg og jeg spadserede, ham Indholdet af begge Historier. Han blev som jeg slaaet af »En god Samvit-
20 tighed«. Om den anden blev vi snart enige. Vor Fælleskritik lød: Den lider af hans Skødesynd at se Tingen baade paa Retten og Vrangen men kun fra disse to Sider, som om én Ting ikke havde flere Sider. Ransag Dem, Kære, og se om vi her ikke have rammet noget Væsentligt.

Hvad skal jeg saa gøre med Dame-navnene. Warden og Abel?
25 Torvemyr'en læser jeg først i Korrektur og har altsaa ingen Mening om den. Jeg skal sørge for Orthografien bliver skikkelig i Deres Sager. Ja, ikke sandt »Ude og Hj.« betaler godt. Det var ogsaa derfor, jeg opfordrede Dem til at skrive deri.

Saasandt der er en Rangforordning, saasandt er Hegel Justits-
30 raad. Han blev forfremmet dertil ved Firehundredaarsfesten i Sommer paa Grund af, at han er Universitetsboghandler. Skriv ham til og bed ham skaffe Dem Besked. Det er ogsaa godt at holde sig

i Erindring. Han havde radikal Middag for Bjørnson, hvor Georg præsiderede med B.s Hustru, Drachmann, Schandorph, Borchsenius, Pingel, Schwanenflügel —

Am Tische war noch ein Plätzchen,
Mein Liebchen, da hast du gefehlt. 5

Unter uns — det er noget ledt Skab disse Literater. Jeg er blevet saa uendelig uglad ved dem i denne sidste Tid. Men jeg skrev maaske det Samme imorges. Jeg har ligesom De en slet Hukommelse.

Men lad mig dog se, De husker Deres Løfte om at møde mig til Vaaren. Jeg skulde tro, vi kunde komme godt ud af det sammen 10 i nogen Tid. Rigtignok kende vi slet ikke hinanden — men maaske vi overraske hinanden paa det Behageligste. En Betænelighed har jeg, hvis vi skulde falde paa at rejse sammen. De er et saa overmaade stort og dejligt Menneske, at jeg ganske ingen Lykke vilde gøre ved Deres Side. Og det vilde krænke min Forfængelighed. 15 Jeg haaber, De medtager Deres Hustru, hvem jeg ret af Hjærtet takker for Hilsenen, saa kunde hun og jeg tale fornuftigt sammen, mens De løb grassat.

Apollo maa vide, hvorfra De faar den Lyst til at skrive. Men det glæder mig, at Romanen gaar saa fort. Jeg er vis paa, den bliver 20 god. Jeg har nu engang sat en svær Lid paa Dem og roser Dem overalt, hvor jeg kan komme til. Hvor det kneb i Begyndelsen med at faa Dem adskilt fra Deres forbandede Fætter? Nu kaldes De til Sondring: »Min Kielland« — saa De ser De har mange Navne.

Undskyld dette Vrøvl — jeg vilde svare strax — og lev vel. 25

Deres hengivne

Edvard Brandes.

21. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger

Kjære Ven!

den 9de November 1879.

Ja hvem skulde nu kunnet ane, at De vilde begaa den Uregel- 30 mæssighed at svare strax paa mit første Brev. Hvis nu De atter

svarer mig, før De faar dette, saa vil der opstaa en skjøn Forvirring; men jeg stoler paa, at dette naar Dem forinden; jeg maa nemlig svare strax, da det er mit Princip.

Min Søster Kitty har malet flere Aar hos Gude i Karlsruhe; derpaa i München et Par Aar paa egen Haand og nu tilslut i Paris. Hun har ikke »ofret« stort for Kunsten, eftersom hun synes prædestineret til at forblive ikke alene ugift, men i høi Grad ugift; dertilmed har hun jo god Raad, saa hendes Kunstnerliv mest har faaet Udseende af et Liebhaberi for en styg og velstaaende Dame. Dette er imidlertid efter min Formening at gjøre hende Uret. Personlig saa fiendsk som vel muligt mod alt dette Snak om »Kald« og Kunstnerkald og »Opofrelse« og »hellige sig« og »Gnisten« og alt det andet Snøvl — har jeg dog faaet megen Respekt for hendes Flid og hendes ubøielige Energi; — havde jeg bare noget af den, saa skulde hun faa lidt Elegance af mig; thi det er det, hun mangler, og det ved hun. Siden jeg nu engang er kommen til at tale saameget om hende, vedlægger jeg et Fotografi, som staar ligefor mig paa Bordet; De kan se paa det og sende det tilbage; det er ypperligt, men meget flatterende. Kitty er en interessant Person; men paa Grund af sin overdrevne Kydskhed og paa Grund af DHrr. Malerdrenges Labanagtighed er der store Stykker af den almindelige menneskelige Kundskab, der er hende fremmed. Hun fortjener Anerkjendelse, fordi hun er uafhængig, modig til Overmaal, aldrig malende for Salg; men i etslags Halstarrighed gaaende sin egen Vei i Valg af Steming og Sujet, uagtet hun ved, at hun ikke kan andet end støde Publikum fra sig. Tør er hun — men lad nu det være nok! »Tørvebunkerne«! — nei om De kunde ane, i hvilken Grad et saadant Ord synes os bagvent, blødgigt — jeg ved ikke hvad! — Torvstakker! siger vi — o Skræk! — om nu Hendriksen trykker Tørvebunker i min Ravn — som De formodentlig ikke kan lide, siden De saa fint springer over den. — Tørvebunkerne — altsaa, ere ikke for store efter Skikken her, men hun har tegnet selve de Torv-

stykker, hvoraf »Bunken«! bestaar altfor skjødesløst og insignifiant. Det sagde jeg ogsaa, hvortil hun svarede — »n—e—i«! Jeg sidder og ser paa dette Spørgsmaal: Er Deres Søster Kunstnerinde af Fag eller af Lyst? — det ved jeg Bitterdød ikke at svare paa; — af Fag? — eller af Lyst? — nei, forklar! — begribeligvis har hun Lyst, — 5 af Fag — ja jeg giver Dem mit Ord paa, at det forstaar jeg ikke — det er ikke, forat vrænge Ord! Min lille Datter sidder her ved Siden og synger Bjørnsøns Fædrelandssang paa følgende Maade:

Ja vi elsker dette Landet

Jamen gjør vi saa! 10

Den, som siger noget andet

Han skal Juling faa.

Ja hun har ikke fundet paa det selv — forstaar De. Juling betyder Bank. Jeg tænker at anvende dette Vers i Romanen. Den skrider jævnt fremad og den skal beholde sin Titel! Hvor jeg er gal 15 paa Dem, hvergang De klager over mine Titler! — men det er ogsaa et svært Punkt. Naar De har læst Manuskriptet, faar De tænke Dem om; jeg har en ubegrændset Tillid til Dem, siden De fandt paa Hans Majestæts Foged. Ja De ved kanske, at den er refuseret ved det kongelige Theater. Jeg kan med Sandhed og Oprigtighed sige, 20 at det ikke overraskede mig. Stykket er slet ikke over det Middelmaadige og jeg undrer mig ikke over, at man har Betæneligheder ved at tage det. Det værste var, at jeg nu gaar glip af Asperges og Champagne, som jeg havde lovet mig selv, hvis det blev optaget — ja og saa af de mange Penge. De skal ikke ængste Dem formeget, 25 om jeg synes lidt grisk efter Skillinger; det er snarest en Vane, jeg har lagt mig til i det sidste. Jeg har igrunden ikke Næringsørg og skal ikke komme i Lommen paa Hegel; finder De, at det han byder mig, naar saa langt kommer, er for lidet, skal jeg ikke være bange for at gaa til en anden. Naar jeg tænker paa mange Penge, 30 saa mener jeg saadan med Heste og Villa ved Comosøen og en Laxeelv for mig selv oppe i Nordlandene — og det er dog uskyldige

Drømme. — Jeg vil ikke bede Bjørnson om nogen anbefaling til en svensk Boghandler — ialfald nødvendig; og jeg vil her — mellem os — i al Hemmelighed betro Dem som en paalidelig Ven, at jeg aldeles ikke tror paa Bjørnson. Hvis han for Exempel faar en lang
5 Rygmarvshistorie à la Heine, saa forraader han os alle »den gode Sag« og hele Sulamitten, og med alle sine største Ord og alle sine Sandhedsbrøl kan han ligge overende i Præsternes Arme, før vi ved Ord af det. Jeg er bange for den Slags Skuffelser blandt mine Venner, og det ved jeg, De ogsaa er; derfor er jeg saa ræd for, at nogen —
10 jeg ikke har Tillid til — skal have noget tilgode hos mig; — det er ligesom med Endossements — og hvem vil paastaa, at Bjørnson er »solid«? — De synes vist, jeg er lidt vigtig, som i min Alder og i mine første Forsøg holder saa stræng Dom over en Veteran; men vi ere jo mellem os, og jeg kan ikke nægte, at jeg i mange af de
15 Ting, som Bjørnson nu indbilder sig at opdage for os alle, er ham overlegen, og at jeg for saavidt har havt en lykkeligere Udvikling som jeg er langt mere paalidelig. Nu nok om det! han har været altfor elskværdig mod mig, jeg skammer mig halvt ved at snakke saaledes om ham, men det er min Mening.

20 Hvad er et Udhængsark?

Om Deres Virksomhed i Dagbladet og især om den i »Ude & hj.« kommer jeg aldrig til at tale, eftersom jeg faar Aviserne saa længe efter deres Dato. Ristori glædede jeg mig meget ved, skjønt jeg har saa liden Forstand paa de Ting; men om Molbechs Ring
25 har jeg ingenting set i U. & h. Hvem var det, som skrev forleden i Dagbladet og blottede endel af Molbechs smaa Jammerligheder — om Fru Heiberg og A. Munch o. s. v.?

A propos! er det en Feil ved en Roman, at der er liden Samtale og megen roligt fremskridende Fortælling? — det falder mig ikke
30 let at skrive Samtaler og der er vist for faa hos mig.

Lyriske Indskud — jeg mener Vers og Sange, som Heltene hos de danske Forfattere improvisere »i Baaden« eller »ved Natlampen«

har jeg ikke; baade fordi det er mig en unaturlig Ting, og fordi det er et Helvedes Arbeide for mig at lave Vers.

Saavidt jeg forstaar, er jo Deres Broder nu i Kjøbenhavn? vil De hilse ham fra mig og minde ham om, at det er hos ham Korrespondencen er blevet stikkende fast. 5

Selv maa De skrive jo før jo heller.

Deres
Alexander L. K.

22. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger
den 19de November 1879. 10

Kjære Ven!

Deres to Breve af 4de November kastede mig til Jorden. Først idag er jeg kommen mig af min Overtaskelse og iler med at forøge Forvirringen i vor Korrespondence.

Jeg tror Dem ikke! — nej — jeg tror Dem ikke, naar De siger, at De har glemte min Gut, som græder i »Folkefest«. Og der er ingen 15 Tvivl om, at naar Deres kloge Broder — som forresten gjerne kunde skrive til mig — faar se selve Historien, vil han skjændt alvorligt paa Dem for den Fremstilling, De har givet. Saaledes er det gaaet for sig:

Edvard: Ser du! — det hele er et Sensationsstykke med Rette 20 og Vrange: Boderne er saa glimrende paa Forsiden og saa smudsige paa Bagsiden. Bajadserne ere mavre og Fruentimmerne pyntede udvendigt og lastefulde invendig — og saa har han en Fugl —

Georg: Naa saaledes! — aa jo, vi kænner dem; disse melodra- 25 matiske Skabninger! — kan den tale?

Edvard: Ja næsten! ialfald gestikulere. Og saa er det altsammen lagt tilrette — forstaar du! forat gode Mennesker ret kan faa en Sjat Vand i Øinene ved Uligheden her i Verden, hvor nogle Mennesker maa gøre sig til Nar for 30 andre — bare for disse lumpne Skillingers Skyld —

forresten er der ingen mer gal efter Skillingerne end netop min Kælland — kort sagt: det er noget —

Georg: Snøvl

Begge: noget Snøvl!

5 Saaledes og ikke anderledes gik det til hin Eftermiddag, da De fortalte min Folkefest. Men bare vent! — naar De ser min Gut igjen trykket, saa skal De nok sande mine Ord: han er den bedste, jeg har til Dato! —

— Med Damenavnene? — jeg tror skinbarligt, at jeg beholder
10 dem begge baade Abel og Warden — ialfald Abel. Kan De ikke finde noget mere hjemligt, saa lad dem staa.

Og giv mig saa endnu et godt Raad: I et af de sidste Kapitler har jeg to Personer, som træffes i Paris og ønske at gifte sig strax; men Præsten vil ikke, da de hverken har Daabsattester eller Konge-
15 brev; de give da Præsten en god Dag og gifte sig paa egen Haand: une chambre à deux lits. Nu er der en norsk Præst i Paris, som jeg kjender — ansat — forstaar De — som Præst for de norske og danske i Paris. Skal jeg nu gjøre min Præst saa ulig den virkelige (som jeg sletikke vil tillivs!) men bibeholde ham som norsk; eller skal
20 jeg lade optræde en dansk Præst, som der ikke findes? Den svenske Præst vil jeg nødvendig lade min Helt henvende sig til af politiske Grunde. Opgive det hele kan jeg ikke. Vil De give mig et Raad?

— Med mine Reiseplaner gaar det op og ned. Nufortiden ere de saaledes: Saasart jeg er færdig med »den anden Skrivning«,
25 reiser jeg til Bergen og læser. Gaar det mig da godt deroppe, tænker jeg — med min Kone — paa at drage helt til Trondhjem. Derfra gaar der nu Jernbane til Christiania og saa skulle vi træffe Dem der — hvad behager? Hvis jeg saa har Raad, saa tager vi os en Tur sammen — ligegyldigt hvorhen. Saavidt jeg nu kan beregne
30 vil jeg være færdig til at reise til Bergen i Slutten af Februar; altsaa mødes engang i Marts i Christiania. De finder det tidligt? — ja jeg skal sige Dem, at enten jeg nu sælger Teglværket eller beholder

det, maa jeg være herhjemme i April, naar Driften skal sættes igang — derfor er det.

Hvorfra jeg faar Lyst til at skrive? — ja De kan ikke tro, hvor det igrunden morer mig. Naar jeg begynder et Kapitel, som jeg har rigtigt varmt i Hovedet, er det saa morsomt — ja jeg vil ikke 5 paastaa, at det er fuldt saa morsomt som at have en Lax paa Stangen, men ialfald som en stor Ørret. Imorgen begynder jeg det 20de Kapitel, mine Venner begynde at dø, og jeg er allerede tilmode som Værten, der gaar omkring og blæser ud Lysene i Salen, mens Gjæsterne rulle bort en for en nede i Gaarden. Jeg ved aldeles ingen 10 Ting at sige om Bogen; stundom tilfreds og stundom høist misfornøjet; men saaledes gaar det vist altid; den er lidt for kort til de mange Skjæbner, — men De skal faa se den!

Der var bestemt noget, jeg skulde have spurgt om.

Deres hengivne 15

Alexander L. K.

23. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

19 Nov. 79.

Kære Kielland!

Det er virkelig kønt af Dem at skrive mig saa lange og morsomme Breve til isærdeleshed da jeg er saa daarlig en Makker i den episto- 20 lare Kunst og gengælder Godt med Slet. De faar tage Viljen for Evnen. For dog i noget at efterligne Dem havde jeg bestemt mig til at svare ligesaa punktlig som De. Denne Gang opsatte jeg dog min Skrivning et Par Dage, fordi jeg ikke ret var klar over, om De har modtaget tvende Breve fra mig med 24 Timers Melleumrum, 25 og vilde afvente om De endnu skulde faa i Sinde at bære mig. Nu tænker jeg, der intet kommer.

Jeg takker for Oversendelsen af det indlagte Portræt. Deres Frøken Søster ser svært alvorlig og dygtig ud, som en hel Karl. Jeg fandt ogsaa Behag i hendes Tegning. Den kommer vist paa Søndag i 30

»Ude og hj.« Læg Mærke til nogle Vers, der staar i Bladet af en Pseudonym Karl Borel og sig mig, hvad De synes om dem.

Vær rolig! Deres dyrebare Dialektord ville alle blive bevarede. Der er dog altsaa noget, De er norsk i, thi, Spøg tilside, saa tror
5 jeg virkelig, at De indbilder Dem at Torvstakker lyder bedre end Tørvebunker. Det forekommer mig Hip som Hap. Men jeg har meget lagt Hendriksen Deres Mani paa Sinde og han har lovet at behandle Dem saa skaansomt som en Syg altid fortjener at behandles. Iøvrigt synes jeg rigtig godt om »Ravnen«, Slutningen er
10 overmaade morsom.

Og saa blev »H. M.« forkastet. Ja, man kunde jo nok tænke det. Molbech, den Lump, havde sagt til Hegel, at han intet havde mod Stykkets Opførelse. Det var min Ringhed, som havde sat Skandalhistorierne om ham i norsk »Dagbladet«. Det er ogsaa det Eneste,
15 jeg har skrevet i denne Journal, som nok nu er Fru Vullums Eje. Hvor slem den end er, det var dog Synd og Skam, om den skulde gaa ind.

De læser i »U. og hj.« alt hvad jeg skriver. Ja, jeg har dog forresten andetsteds skrevet en lang Biografi af en italiensk Skuespiller. Men
20 det var noget Møg.

Her er udkommen en Roman af Forf. af »En Idealist«: Det unge Danmark. Den skal due. De læser vel »les rois en exil«, der er dejlige Ting deri. For Tiden er Zola og Alex. Dumas i Polemik sammen, og jeg nyder deres Artikler som de mest velsmagende Lækkerier.
25 rier.

...

Kun dette endnu: Georg gjør stigende Lykke med sine Forelæsninger og jeg har stort Haab om hans Ansættelse. Han er saa optaget af at udarbejde sine Foredrag fra Time til Time, at han næppe
30 kommer til Brevskrivning her.

Med venlig Hilsen

Deres
Edvard Brandes.

24. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger
den 25de November 1879-
le soir.

Kjære Ven!

Nu har jeg ogsaa Deres Brev af 19de — hvori Kitty's Fotografi — og jeg er henrykt over Dem. Men jeg tænker mig, at naar De nu 5 faar mit sidste, saa vil De udmattet afvente dette, og vi saaledes begge to komme iorden igjen.

Mine dyrebare Dialektord! — Hendriksen vil behandle mig som en Syg! Torvstakker skulde ikke lyde bedre — mer malende — end Tørve-bunker! — min Mani! — dersom ikke den hele Formastelse 10 havde havt Sukker i Enden: iøvrigt synes jeg rigtig godt om »Ravnen« — saa, ja saa var jeg vel blevet endnu vredere end jeg er. Men jeg er virkelig saa glad over, at Ravnene duede, at jeg tilgiver Dem det andet; jeg havde en Fornemmelse af, at den var noget rent forfeilet noget, siden den blev skrevet en Formiddag og sendt 15 strax uden videre Overtanke.

Det vilde isandhed være Skade, om Dagbladet gik ind; i den senere Tid har det efter min Formening været endog meget godt. Man kan vist ikke vente, at et saa lavt Erhverv som Dagpressen kan være synderligt bedre, og der kommer mangt et Ord slængende, 20 som kan gjøre godt. Forleden Aften skrev jeg en fulminant Artikel for Dagbladet — som jeg ofte gjør — og om Morgenens lagde jeg den tilside i Pulten — som jeg altid gjør — naar jeg har udøst min Galde direkte. Tror De, at jeg gjør Ret i at holde mig paa denne aristokratiske Distance fra Dagens Kamp? dersom De mener, 25 at man burde tage fat for Exempel i Dagpressen, vil jeg svare Dem, at jeg ialfald ikke gjør det, før jeg har faaet mere Fodfæste, mer Respekt — og selv da! — mon det virkelig skulde være en fornuftig Vei? Mangengang — som nu i min Roman — tænker jeg under Arbeidet: hvorfor Fanden gjøre denne Omvei gjennem Billedet — 30 gjennem Digtingen, hvorfor ikke slaa lige løs med direkte Ord

paa det, som man dog vil ramme. Da trøster jeg mig med saadant som: Sandheden maa smugles ind i Menneskene, Mistroen til det Bestaaende, til de indgroede Fordomme maa lures ad Bagveie ind i de firkantede Hoveder — og alligevel! det var dog saa meget be-
5 kvemmere at slaa løs, gaa lige paa Tingen i Afhandlingsform — som Prædiken eller direkte Angreb. — Naar jeg har disse Anfald, synes jeg min Stræben er feig — idetheletaget er jeg træt af at skrive denne Roman, den er flau! — Tro ikke, at jeg giver det op; men nu har jeg skrevet i tre samfulde Maaneder — jeg har 115 Ark
10 som dette — og det er formeget for mig. Stilen er bleven saa forbandet ensformig; to eller tre Vendinger eller Konstruktionsmetoder komme igjen i hver Sætning, forliden Samtale, forliden Afvevling, forliden Liv — men jeg skal jo skrive det hele omigjen, saa kan der kanske rettes paa meget af det. Imorgen skal jeg begynde paa
15 mit Yndlingskapitel, som jeg kan udenad. Det er en rig og en fattig Begravelse — Retten og Vrangen — der har De en ny Eftermiddags-tur med Deres kloge Broder — som jeg ønsker alt Held af mit ganske Hjerte —; faar jeg det til, saa skulde det blive une danse macabre en plein soleil — nous verrons!

20 Vil De nævne mig et Par Steder i les rois en exil, som De finder fortræffelige; jeg skal nemlig betro Dem, at min Ven Alphonse begynder at dale for mig.

Vil De hilse Deres Broder venskabeligst-ærbødigst fra mig, og sige ham, hvormeget jeg tager Del i det Haab, hans Venner
25 knytte til hans Forelæsninger, og at jeg vist skriver til ham en af Dagene.

De selv skal skrive til mig strax, enten kort eller langt, enten tungt eller let, mig gjør det godt og det vil ikke skade Dem — og De ved, at De kan stole paa mig.

30

Deres hengivne Ven

Alexander L. K.

25. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger
den 12te December 1879.

Kjære Ven!

Nu er der atter gaaet en Tid uden Brev fra Dem. Men idet jeg skriver idag, er jeg vis paa, at der er Brev fra Dem underveis; for nu ikke at geraade i en ny Konfusion, maa De betragte dette som 5 et Extrabrev, paa hvilket der ikke skal svares, og oppebie (min Yndlingsform!) mit næste.

Hvorfor jeg skriver idag? — fordi jeg igaar endte min Roman — 25 Kapitler — 130 saadanne Ark som dette. Lad mig saa en Gang for alle sige, hvad jeg synes om den selv: Gode Enkeltheder; 10 let Stil — men lidt ensformig; altfor svag Tendens; Mangel paa skarp Psychologi; Hverdagsmennesker; svag — alt i alt svag — kjære Ven! — det skal blive bedre næste Gang. Da vil jeg tage et Par Personer ordentligt for mig og føre dem omhyggeligt ud, hvis jeg kan. Hvad jeg har gjort var — eller er bleven — snarere som 15 et Slags Prøve: om jeg overhovedet kunde.

Jeg regner ikke paa, at faa Renskrivningen og Omarbejdelsen rigtig igang før over Nytaar, da vi i vor Familie æde og drikke os halvt ihjel ianledning af Deres lille Landsmands Fødsel. Men saa skal det gaa som en Røg, og De skal læse det efterhvert og afgjøre, 20 om det kan »læses« som det er, eller om jeg maatte foretage et Arrangement, forat faa Bogen i Oplæsningsform. Det vil De jo — ikke sandt?

Idag gaar nok min Foged for første Gang i Christiania. Jeg maa vist have et fornuftigt koldt Blod; thi jeg er ganske rolig, ja lige- 25 gyldig. — Dagbladet har ikke nævnt mit Navn i et halvt Aar; min Kone mener, at jeg paa en eller anden Maade maa have fortørnet »Herren« eller »Fruen«. Ikke engang »Ude og hj.« Indholdsfortegnelse optages i Dagbladet, naar jeg findes der — dette er vel Indbildning; men komisk nok er det. — Med Kittys Tegning var jeg 30 saare fornøiet. Min Text var ogsaa fin, kun vilde jeg saa nødig have det væmmelige set for sēēt, let for lēēt — ellers var der en priselig

Hensynsfuldhed for min »Mani«!! Kommer ikke Samvittigheden snart?

De bad mig sidst sige min Dom om den unge Karl Borel; — vil De tro, at det smigrede mig? — ikke fordi, jeg indbilder mig, at
 5 De skulde lægge nogen særdeles Vægt paa min Dom; men alligevel! Nu har jeg været saalænge herhjemme, at — ja at det smigrede mig — eller rettere, at det glædede mig.

Jeg fandt i hans Vers — jeg har dem ikke for mig — virkeligt en ny Klang og det er efter min Forstand — alt. Hvis der noget-
 10 steds behøves nye Former, saa er det i Versepoesien. Der var lidt nyt; men der var ogsaa meget gammelt. For Exempel det ellers gode Digt »Møde«. Husker De et Vers hos Heine, som jeg har glemt? et Vers med Solskin og saa et Paralelvers med Graaveir:

Die Sonne grüsste verdriesslichen Blicks

15 . . . Dann knickstest du deinen höfflichsten Knicks

— eller noget sligt.

Silkekjolen var tildels god; Katten og Hunden ligesaa, men ikke rigtig klar nok. Han har en stærk Smag for Kontrasterne Ansigt til Ansigt (det har jeg ogsaa — ved De) for Ex. i »Møde«. Forat
 20 vise, at jeg har fundet Smag i ham, har jeg prøvet at efterligne ham, hvilket er det høieste, jeg kan drive det til i Lyriken. Hør om det ligner:

25 Solen skinned den Dag saa lang,
 Hvert et Kryb under Himlen sang,
 Lo og hilste saa jubelglad
 Sommerdagens lange Rad —
 og saa var det den sidste!
 Ja — var d'ikke det, jeg vidste!

30 Hele Stuen af Venner fuld
 Varme Hjerter saa tro som Guld;
 Smil og Haandtryk, der gik og kom,
 Bløde Arme var slynget om —
 — Og saa altsammen miste!
 Ja — var d'ikke det, jeg vidste!

Livet løb som en lystig Fest
 Bedre og bedre — tilslutten bedst!
 Udenfor kom der stærke Trin
 Otte Mænd gik i Stuen ind,
 Satte paa Gulvet en Kiste —
 Ja — var d'ikke det, jeg vidste!

5

Her kommer en Vogn med Gjæster fra Byen — Farvel!

Deres
 Alexander L. K.

26. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Den 15 Dec. 79. 10

Kære Ven!

...

De maa absolut lade hin Præst, der i Paris ikke vil gifte Parret, være dansk. Det skader intet, at der ingen saadan er. De skal ikke lade den norske udpege som Original, thi De maa huske, at der 15 ikke gives mer end én af den Slags.

Jeg haaber, De var fornøjet med Korrekturen paa »Ravnen«. Jeg glæder mig til, at De med Deres Roman slaar et stort Slag, saa at Folk ordentlig vil høre efter for Fremtiden. Thi jeg vil ikke skjule for Dem at saadant lille Kunstværk som »Ravnen« slet ingen 20 Opsigt gjør, medens Folk strax spidser Øre ved det daarligste Vers af f. Ex. Drachmann. De er endnu ikke kommen ind i Rangforordningen. Nu skal jeg Søndag d. 27 Dec. blæse en Smule Trompet for Dem. Det skal blive et kønt lille Stykke, som nok skal skingre Publikum i Ørene. 25

Hvorfor i al Verden lader De ikke de Artikler trykke, som De skriver? Det begriber jeg mafoi ikke. Saa ivrigt jeg vilde fraraade Dem at tage nogetsomhelst fast Sæde indenfor et Bladkontor, saa højligt forbavses jeg over, at man gider skrive for sin Skuffe. Det volder mig ulægelig Spe, at jeg har nogle Ark Manuskript i Pulten. 30 Nej, kære Ven, De er inde paa rette Vej, naar De ikke vil arbejde journalistisk til Stadighed, thi Bladskrivning er et demoraliserende

og aandssløvende Arbejde, men at sende en Artikel til »Dagbladet« vilde jeg i Deres Sted betragte som tilsvarende til at sige min Mening i et tilfældigt Selskab. Man gjør altid lidt Nytte med Sligt. Synes De, at min Broder ikke gjør Gavn ved sine Korrespondancer?

5 Jeg mener jo. »Dagbladet« bør ganske sikkert støttes — men det besværer i alt Fald mig dette ved sin meget uartige Opførsel.

Vær blot ikke forknyt over Romanen. Jeg raaber til Dem som Hexene i Macbeth: Thou shall be king hereafter! Vær rolig, Kære, De har faaet Gaven. Jeg er saa lynende vis paa, at Deres Bog bliver
10 god.

Georg er nu atter i Berlin (16 In den Zelten) belæsset med Penge og Ære. Hvordan det vil gaa med hans Ansættelse, maa Atheisternes Gud vide. De kan ikke tro, hvad det er for nogle Lurendrejere disse Politikere.

15 Bjørnson var her i forrige Uge paa Hjemrejsen og nu skal De høre noget, som jeg alt har berettet min Broder til hans uhyre Indignation. Bj. havde i et tysk Blad kaldt det danske »Dagbladet« for et reaktionært Organ. Da han kom her til Byen, fortalte »Dagbladet« literære Anmelder, Galschiøt ham, at Topsøe var fornærmet
20 herover, og saa gik Bj. efter hans egne Ord op at aflægge Topsøe et Besøg og gjøre ham en Afbigt. »Han havde gjort Uret, han burde have skrevet »konservativt Organ«. Og dette Blad har overhaanet og besmudset Bjørnson paa det Skammeligste, og ingen Dødelig kan betvivle, at det er yndeligt reaktionært.

25 Her er kommet meget Jux ud. Schandorph æsler sig. »Unge Dage« ist schon dagewesen, i de »Fem Fortællinger« duer én, halvgaaende: »Kagepigen«. Drachmanns Digtsamling hovedsagelig fortrinlig. Gjellerups »Unge Danmark« læseværdig. »Et Dukkehjem« har jeg endnu ikke læst, men der kan efter den almindelige Dom nok ingen Tvivl
30 være om, at det er brillant. — Resten kan overspringes.

Jeg har ingen bestemte Rejseplaner. Jeg tror snart jeg gør noget Splittergalt af lutter Melankoli. Jeg er led ved alle Mennesker og

ved mig selv, ked af hvad andre skrive og hvad jeg selv skriver, meget ene og dog overløbet af Besøg, gammel og syg og dog kun 32 Aar og temmelig sund. — Det minder om Krakas Egenskaber. — Desuden er jeg

Deres hengivne Ven 5

Edvard Brandes.

27. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

den 20de December 1879.

Kjære Ven!

Som De ser er jeg flyttet ind til Byen. Deres Brev imorges er det eneste glædelige som er mødt mig, siden jeg forlod Malde; vi havde 10 vænnet os til det lille ensomme Hus derude — midt paa en flad Excercerplads, hvor der var 7 Rognbærtræer, og hvor jeg gik frem og tilbage som et Locomotiv og lavede »Romanen«. Nuvel! skrive den om, kan jeg vel altid her. Lad mig ligesaa godt fortælle Dem i denne Forbindelse, at jeg hverken faar Brug for en norsk eller 15 dansk Præst i Paris. Jeg fandt nemlig, da jeg kom til Stedet, at Romanen paa det Punkt er saa langt fremskreden, Slutten ligger saa nær i Luften, at der ikke bør være mere end to Slutningskapitler efterpaa. Men skulde jeg gjøre noget af Mødet i Paris, maatte jeg have en aaben Plads paa mindst et Kapitel til. Og derved vilde 20 Bogen blive et saadant Rumpetrold som »Adam Schrader« (den var »svag«!) — jeg mener saaledes, at der hænger en Hale af Kapitler, efterat Bogen i Virkeligheden er sluttet. Naar De faar Manuskriftet og ser, hvor Pariser-ægteskabet skulde været indflettet, vil De give mig Ret. Ideen var god og jeg opgav den modstræbende. 25 Men det var mig ikke muligt at tage den med, jeg havde en saa bestemt Følelse af at det rent vilde skade Romanens Bygning.

Som De kan vide var jeg over Forventning tilfreds med Udfaldet af HMFoged; men jeg maatte le, da De spurgte om Publikums Dom. Hvordan skulde jeg vide den endnu? Jeg er sikker paa, at 30 De i Kjøbenhavn har læst Kritiker over Stykket, som ikke komme

hertil paa en Uge endnu — her er en Post, som!!! Et Brev har jeg vistnok faaet fra min Svoger Prof. Skavlan; men han skriver i en Stil fra 1850 og med en Haandskrift fra 1750 og i en Elskovsrus af 1879, hvilket alt gjør, at hans Skrivelse er dunkel. Faktum
5 er, at Brun har reddet det og mig med.

— Hvor er det, De vil blæse i Trompet henne? — i Ude og hjemme? — jeg er saa spændt, jeg vilde saa gjerne være berømt i en Fart, forat kunne slaa kraftigere til. Ved De, hvad jeg vil skrive i Sommer? Vers — Far! Jeg føler, det vil herud — gennem Side-
10 benene — min Tilstaaelse til Dem, om hvad jeg agter at skrive, skønt jeg saa vist havde besluttet, at Ingen skulde vide det, men det er saa morsomt, og De maa være discret! Tænk Dem! jeg vil skrive en Operatext for Joh. Svendsen — som jeg har megen Tillid til. Handlingen foregaar her i Stavanger Domkirke og Omegn i
15 1600 og den Tid og Operaen hedder: Ecclesia triumphans, den er i tre Akter og der er en Linie færdig, en Linie, som egentlig er den Pølsepind, hvorpaa det hele skal koges. Det er Præsternes Jubelchor i tredie Akt, da Helten er besnæret og forlokket til aabenbar Gudsbespottelse og denne Pragtlinie lyder saaledes med Basuner til:

20 »Han er fordømt — Halleluja!«

— det lyder allerede for mig i fuldt Orkester.

Jeg har skrevet om de to første Kapitler af »Garman & Kruse« og strøget meget. Bogen bliver for liden til alle de Mennesker; den er ikke god.

25 Forleden blev jeg saa sint, at jeg sendte en halvgal Artikel til Dagbladet; jeg har ikke seet den endnu, men jeg haaber, De kjender den, naar den kommer.

Forleden fik jeg Brev fra Deres Broder in den Zelten og skrev strax. Det var glædeligt at høre, at han ialfald var i godt Humør;
30 men hvad skal jeg dog gjøre med Dem — stakkels Ven! det bedste bliver, at vi mødes til Vaaren; thi jeg synes nu at være sikker paa, at vi ikke ville skuffe hinanden. Min Kone, der altid søger at op-

snuse, hvad der staar i Deres Breve, hilser Dem paa det venskabeligste.

Det er slet ingen daarlig Ide, at komme herop i den fæleste Vinter-tid, saa skal jeg vise Dem det styggeste Sted paa Jorden indimellem nogle Fjelde her ved Kysten, hvor min næste Roman skal begynde. 5

Glædelig Jul — kjære Ven! — saa glædelig som muligt.

Deres

Alexander L. K.

28. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Nytaarsaften 1879.

Kjære Kielland!

10

Jeg har to Breve at takke for.

Jeg sendte Dem igaar det Nummer af »Ude og Hj.« hvori jeg havde skrevet et Par Linjer om »Fogden«. De ere mærkværdigt slet sammensatte. Jeg véd ikke, hvorledes jeg kan have været saa kluntet. Men det holder Dem altid i Publikums Erindring, og De faar tage 15 Viljen for Evnen. Er det muligt, at De ikke havde mærket at Karl Borel og Undertegnede er samme Person? Efter Deres Ord skulde jeg næsten tro det, men De er jo som bekjendt en stor Diplomat. Jeg har en Bunke saadanne Vers liggende, og saa fik jeg det Indfald at lade et Par trykke. Er det ikke løjerligt, hvor triviel jeg 20 kan være, selv hvor jeg er ganske original? Saadant et Vers som Deres, skjønt det intet Mesterværk er, er helt igjennem holdt i Deres egen Tone. Derfor er De, — enten De nu vil det eller ej — Poet.

Altsaa Romanen er færdig. Til Lykke! Hvad vil De egentlig jeg 25 skal gjøre med den? Ud skal den jo i alle Fald. Misforstaa mig ikke, det skal være mig en Fornøjelse at læse den. Men der kan jo slet ikke være Tale om Enkelthedskritik paa Brev mellem Stavanger og Kbhv. Jeg har engang for alle foresat mig, at jeg altid tilraader Udgivelse, selv om et Mskrpt, der præsenteres mig, intet duer. Dem 30 er jeg vis paa, saa jeg kunde kun inklade mig paa Detailler. Som

sagt: jeg er ganske villig til at læse, men det forekommer mig, at det mere vil blive til min Fornøjelse end til Nytte for Dem.

Her er sket en stor Ulykke. Min Broders Ansættelse strandede i det sidste Øjeblik paa en Koalition af Had til Ministeren og Fana-
5 tisme mod Georg. Det var et haardt Slag for min stakkels Broder som med megen Umag havde sat sig tilrette i Tanken om at vende tilbage, havde skabt sig ny Interesse for vor fattige Literatur og glædet sig noget til den Vrede, hans Ansættelse vilde vække hos Fjenderne, og den Aktion, den vilde aabne hos Vennerne. Nu er
10 det forbi. Han kommer aldrig til Danmark. Har Fischer ikke kunnet ansætte ham, vil ingen Minister i en overskuelig Fremtid kunne gjøre det. Naturligvis tænker jeg mest paa at det er en Ulykke for min Broder og en stor Skuffelse for vore gamle Forældre, men De forstaar jo ogsaa, at jeg mener at det er en international Ulykke.
15 Alle i Danmark og Norge, der ville noget Dygtigt, ville komme til at lide derunder. Georg var den eneste, der kunde opdrage en Slægt 3: et Publikum, alle de andre kunne kun gjøre Allarm. Digterne akcepteres halvt af de Herskende, men Georg maatte enten tages helt eller slet ikke.

20 I mange Aar har jeg arbejdet paa, at Venstre skulde gjøre det Skridt, som nu ingen Nytte blev til ved Mænds som Grev Holsteins (min fordums Vens) og Høgsbros infame Lumpenhed.

Tro mig, dette Udfald vil svie til mange. Har De set Drachmanns Digtsamling med ypperlige satiriske Vers? Den er aldeles ikke bleven
25 solgt. Hegel har været ubehagelig og Dr. er inderlig forknytt taget til Rungsted for at bruge Mælkekur.

De har vel læst »Et Dukkehjem«? Det har gjort stort Indtryk paa mig.

Jeg finder nu i Deres Brev, at jeg skal læse Romanen for Oplæsningens Skyld. Det havde jeg glemmt. Jeg skal give mit Besyv saa
30 godt jeg kan.

Og saa et glædeligt Nytaar til Dem og Deres Hustru.

Deres hengivne

Edvard Brandes.

29. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

Slette Menneske!

den 8de Januar 1880.

Saaledes at mystificere sine Venner! — saaledes at tage mig ved Næsen! lade mig i al Troskyldighed kritisere en ung Digter og saa staa bag og le! men det værste kommer tilslut: — De siger, at efter 5 mine Ord skulde De næsten tro, at jeg havde gennemskuert Pseudonymet; bare jeg havde mit Brev her igjen, der stod vist nogle gruværdige Dumheder? Thi jeg havde sat mig det saa fast i Hovedet, at jeg havde med en ganske ung Lyriker at gjøre — og saa er det en gammel Filur! Og saa — tænke sig Topmaalet af Slethed, For- 10 dærvelse og Frækhed! — efter at have narret mig op i Stry kalder De mig »en stor Diplomat«! — og — »Poet«!!! — Faar jeg nogen-sinde Fingre i Dem, vil jeg knibe Dem i Øret for dette Puds. Og dertilmed er jeg ved denne Opdagelse bleven ganske desorienteret over Dem. At De havde skrevet Novelle og det en god, fandt jeg 15 i sin Orden og det — og mere til kunde passe. Men Vers! — Vers med Rim og Dikkedarer og Kunst og alle disse Fandens Pillerier, som skal til — nei! det havde jeg aldrig troet om Dem. Og saa har han en hel Bunke af saadant noget! Jeg er slet ikke endnu kommen til mig selv igjen, og jeg har en Følelse, som næsten har 20 en Smag af Ærgrelse, indtil jeg faar tænkt Dem ind i denne Deres nye Bestemmelse — eller faar denne til at passe ind i Dem, som jeg mener at kjende Dem. Ved den Ting — at gjøre Vers — er der for mig noget, som jeg ikke kan udtrykke paa anden Maade end saaledes, at jeg generer mig for at skrive Vers. Misforstaa mig ikke! 25 — jeg indbilder mig saagu' ikke, at jeg kan; men jeg har en saa stor Sky for, at Læseren skal mærke Arbeidet — Strævet med det tekniske (man sieht die Absicht und wird verstimmt); og dertilmed finder jeg noget — ja næsten noget ydmygende i den Omstændighed (som jeg ikke tror, de største Mestere ganske kunne undgaa) 30 — at den, der skriver Vers — af Hensyn til Rim, Rytme og anden Ørensløst er nødt til at vælge i Ordforraadet det Udtryk, Verset kræver, selv om han har et andet ved Haanden, der bedre dækker

Tanken og stærkere, præcisere vilde bringe den frem for Læserens Sjel. Det er dette, jeg ikke kan lide, at Tanken ydmygt skal aale sig frem gennem Sproget, istedetfor souveraint at gribe i Dyngen og tage, hvad den just behøver. Men saa er der ogsaa en yndig
5 Leg med Ord og Lyd og Takt, skjønnere end Musik i de gode Vers, hvor Mesteren spiller med de blanke Terninger for Spillet mere end for Gevinstens Skyld. Thi en Tanke, som vil noget — en Tendens — skal have vanskeligt for at komme gennem Verse- sproget uden at have lidt noget. Hvorfor jeg fortæller Dem dette?
10 — som De ved før? — ja det er ikke godt at sige; det staa i Forbindelse med min Forbauselse over i Dem at træffe en Digter — en Digter, som skriver Vers. Og jeg har læst Deres Vers omigjen — de vare mig ganske ny nu med Deres Billede i Baggrunden, og jeg beder om Undskyldning, hvis jeg var vigtig i min Kritik. Versene
15 ere saa gode — at jeg forbauses ved at finde — ganske som De selv siger — noget der ligner »Trivialitet« — histogher; det er paa en Prik, hvad der rammer mig, naar jeg vover mig ud paa den Galei, og Drachmanns »Ungdom« er fuld deraf. Den Samling skuffede mig. De satiriske Digte synes jeg ikke staa saa høit (nævn mig
20 et Par, De liger); Beskrivelse og sublim Ordleg er hans Domæne; men jeg er saa gal paa ham for — idag faar De vist døie et langt Brev! — fordi han er saa uefterrettelig — det er hans »herskende Evne« — i Fruentimmervejen. . . .

Og saa har Skjæbnen spillet mig det Puds, at jeg just for nogle
25 Dage siden (før jeg kom til Pag. 320) skrev et venligt Brev til Drachmann ianledning af den mærkelige Tildragelse, at hans »Lars Kruse« netop er Navnet paa Helten i min Roman. Ogsaa Titelen har jeg maattet forandre og Bogen kommer til at hedde »Garman & Worse« — jeg har ikke Held med mine Titler!

30 — Jovist skal De læse Bogen først, — baade fordi jeg tror, De kunde synes, det var morsomt, og fordi jeg vil have Deres Dom i Omrids, før jeg drager paa Oplæsningerne.

Ja — det er jo sandt! her er meget at sige idag.

Jeg har skrevet til Hegel og budt ham Bogen, forlangt at høre hans Tilbud og bedt om at faa to Exemplarer Korrekturark, saa vil jeg »læse« efter det ene. Manuskript vil jeg sende strax i smaa Portioner og gennem Dem (jeg nævnte Dem ikke) og alt skulde være inde medio Februar, Korrektur trykt og læst i Marts, og jeg 5 paa Oplæsninger i Slutten af Marts. Saasnart jeg faar Svar fra Justitsraaden, vil jeg underrette Dem, forat konferere, om Tilbudet er antageligt. Ikke sandt? De vil fremdeles bistaa mig med gode Raad og uforandret Taalmodighed?

Fra Deres Broder i Berlin har jeg havt et venligt Brev; han er 10 meget forstemt — som vi alle. Jeg blev ikke overrasket; Danmark er virkelig et lidet Filleland og Kjøbenhavn er Hovedstaden. Hvad vil han der? — ja hjemme er jo hjemme, og da jeg hører, at I ere saa lykkelige at have Forældre, kan jeg jo godt forstaa det. Men jeg forstaar ikke rigtig, hvad han vilde med den Smule Statsan- 15 sættelse. Kan han ikke give baade Ministeren og Bispen og Universitetet Fanden med Fedt paa og stifte sit eget Universitet. Eller var det for Revanchens Skyld?

— Jeg kan ikke rigtig læse, hvad De skriver om Drachmann; er han »forbrugt« — udslidt — træt? — og er han virkelig paa »Melke- 20 kur«? fik han ikke sælge »Ungdom« — og var det — tror De — for de satiriske Vers' Skyld? Han skriver sig ganske op, og jeg var saa vittig — i et Brev til Deres Broder — at kalde ham Skrivekuglen. Hvad er Lars Kruse for noget?

Ja — ikke sandt! et Dukkehjem er dog ret en Forfriskelse — saa 25 simpelt og knapt som en Statue; man hører formeligt, hvor det rasler nedover den slanke Skikkelse efter de ubarmhjertige Hug, hvormed Mesteren nu i to—tre Aar har hugget væk alt overflødig. Jeg ved intet saa fuldendt.

Vore — min Kones og mine — venskabeligste Nytaarsønsker. 30

Deres hengivne

Alexander L. K.

30. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.* Torsdag d. 22 Jan. 1880.

Kære Ven!

Jeg erfarer idag igennem Hendriksen, at »Novelletter« skal udkomme i andet Oplag. Gratulerer! Jeg maa tilstaa, at Nyheden er
5 overraskende. Jeg kan deraf slutte, at Justitsraaden vil være coulant med Hensyn til Romanen.

Tag ikke »U. og hj.« ilde op, at det ikke har trykket »En god Samvittighed«. De kan ikke tro, hvor den arme Udgiver er en plaget Mand. Man vil nu ham tillivs herhjemme, fordi han giver Folk som Drachm.,
10 Schand., ikke at tale om min Forfærdelighed, Husly, og da han har sat en Mængde Penge i sit Foretagende, er han svært bange for en Ruin. Jeg véd, at Deres Nouvelles mørke Karakter har forsinket Offentliggørelsen. Jeg har i Kommission at bede Dem om en anden, den skal straks blive trykt. Men tag engang al Deres gode Humør
15 sammen og skriv en Spøg i Lighed med »Haabet osv.« eller »Slaget ved Waterloo«. De vil gavne »U. og hj.«, som vi alle har en vis Interesse af at støtte, og Dem selv derved. À l'œuvre!

De véd, at jeg engang for alle er rede med saadan Assistance, som mit Ophold paa Trykstedet for Deres Sager tilsteder mig.

20 Vær af den Venlighed ikke mere at omtale mine digteriske Præstationer. De flover mig — jeg laver dette nye Ord for Tilfældet. Det var ganske unødvendigt, at jeg lod mit Kram trykke, og det er om muligt endnu unødvendigere, at De spilder et Ord derpaa.

Jeg er ikke enig med Dem i Deres Teori om Tankens Underlegenhed overfor det sproglige Element i Verset. Det passende Udtryk,
25 det ene passende vilde J. P. Jacobsen sige, faar altid sin Plads — det er netop det som giver Rytme, Rim o. s. v. Hvad man skal have sagt, kommer langt sikrere frem i Vers end i Prosa, fordi man ingen Digressioner kan tillade sig. Og saa er det morsomt at over-
30 vinde alle Vanskeligheder.

. . .

Deres hengivne
Edvard Br.

31. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

den 26de Januar 1880.

Kjære Ven!

Nei nu lader De mig vente forlænge — altsaa et Extrabrev.

Fortalte jeg Dem sidst, at Hegel havde budt mig 50 Kr. pr. Ark for 2det Oplag af »Novelletter«? — for 1ste fik jeg 40 Kr. Jeg svarede, 5 at jeg vilde forøge Bogen med »Præstegaarden«, »En god Samvittighed« og »Folkefest«; jeg ymtede endogsaa om Illustrationer. Men idag fik jeg det Svar, at om Illustrationer kan der ikke være Tale, og han vil helst trykke Bogen som den er. Dertil gav jeg naturligvis mit Minde, saameget mere som Justitsraaden forklarer mig — hvad 10 jeg sletikke vidste —, at det ikke gaar an anstændigvis at trykke op igjen Ting, der have staaet i Blade eller Tidsskrifter, inden et Aar er omme.

Et Brev, jeg for nogen Tid siden skrev til Hr. Redaktør Hendriksen, om strax at sende »En god Samvittighed« — i Manuskript 15 — til Hegel, er altsaa forsaavidt overflødig som Historien ikke kommer med i Bogen. Derimod skulde jeg ikke have noget imod at erholde Manuskriptet tilbage fra »Ude og hj.«, eftersom jeg er fornærmet, fordi Tidsskriftet lader et Bidrag fra mig lige og vente og vente fra Uge til Uge. Nu ler De vist godt af mig? — men lige- 20 meget! jeg vil behandles fint og ønsker itide at vise en Smule Tænder. Folk af Sværtefaget faa en forbandet Færdighed i at fare flot frem mod Forfattere!

Saa vil jeg ikke tale et Ord mere om mig selv idag; men takke Dem hjerteligt for Deres Betragtninger over »et Dukkehjem«, som 25 jeg læste igaar. Jeg har det ikke med Komplimenter, og jeg antager, De ved, hvormeget jeg beundrer Deres klare Stil med dens brudte Klang hist og her af haabløst Vemod; men jeg vil takke Dem — ogsaa paa Beates Vegne for den Sætning: hvad der mangler i dette Ægteskab er Venskabet. Det var en hel Hjertestyrkning at faa denne 30 Tankehjælp fra Dem; især for mig, der gaar og vader i al denne

Snak om, at det egentlig var Kristendommen, som manglede. Nu — ved dette ene Ord — ligger det klarere, bedre forskanset i mig; og det berører desuden min Yndlingside — den om Venskabet contra Elskoven. Det er Synd, at jeg bor her og ikke kan faa se
 5 Skuespil; paa denne Maade lærer jeg neppe nogensinde at skrive for Scenen, og nu har jeg dog Lyst igjen. Det lille Proverbe »Det hele er ingenting«, som De har læst, skal spilles i Kristiania. Jeg holdt trodsigt paa mine Vers, men strøg hans Sang — dog De husker det vel neppe saa nøie længer.

10 . . .

Jeg tror ikke, De har skrevet til mig siden ifjor Vinter! fy!

Deres

Alexander L. K.

32. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

15 Kjære Ven!

den 28de Januar 1880.

Det var et afskyeligt Brev, De nu endeligt sendte mig! — jeg er uenig med Dem i hver Linie. Lad mig begynde paa Begyndelsen og faa Ende paa saa meget som muligt, for jeg skal reise om et Par Timer — ud til min gamle Jomfru, forat faa sluttet den Hel-
 20 vedes Roman, som plager Livet af mig.

Fordi De beder mig, vil jeg skrive noget for Ude og hj. (skulle vi ikke være enige om at sløife den lange Titel og kalde Bladet: — efter Titelvignetten). Det skal hedde: »Løverne i Fontainebleau« og ligne Heines Reisebilleder saameget og saa lidt som
 25 muligt. Men jeg maa absolut have en Tegning af disse Løver. Det er to chinesiske Fabeldyr — halvt Løve halvt Frosk — som staar i Gaarden foran Karpedammen — »cour d'Odyssevs« — hedder den vist. Er der ikke en dansk Tegner i Paris, som kunde skaffe en Tegning? — den vil være af Vigtighed for Texten. Men at »En
 30 god Samvittighed« er for trist! — jeg synes bitterligt Synd i Hr.

Hendriksens gode Penge; men endmere maa jeg beklage os alle, at det staa saa skidt til med os. Kjære! kan vi ikke faa gjenopvakt »19de Aarh.« — eller noget sligt. Jeg for min Part skal være en ivrig Medarbeider. (Min Artikel til Dagbl. — som jeg vist nævnte engang — blev aldrig optaget; den var god, men den var bedsk).⁵ Mit Manuskript til »Samvittigheden« vilde jeg gjerne have tilbage — siden De er saa snil at tilbyde Deres Tjeneste.

Alt hvad De siger om Versedigtningen anser jeg som splittergalt! for hvert lykkeligt Greb i Versepoesien er der ti Linier Konsessioner mod Sproget, og de Emner, der bedst behandles i Verseform ere¹⁰ efter min Formening meget indskrænkede. . . .

»Lars Kruse« er fortræffelig. En saadan Strand kan jeg misunde ham — det er en hel Digtergage! og den Skagens Beskrivelse er et Pragtstykke. Det med »Ordenen« er svagt og »Bille« forstod jeg ikke. Islandsfærden var ogsaa saa fuld af Danske, jeg ikke kjendte,¹⁵ at jeg først begyndte at følge med i Slutningstableauet; men jeg skal læse det igjen.

Derimod har jeg den Fornøielse at kjende et Par af disse »Fiskere, der redde Menneskeliv med lige saa stor Lethed som vi andre spiser Østers«; og det er stor Skade for Dem, at De ikke er i det Tilfælde.²⁰ Til Gjengjeld kan De formodentlig med stor Lethed spise Østers, medens jeg har en uovervindelig Afsky for dem. Men det kan jeg forsikre Dem, at i alt hvad Dr. har skrevet — saa »realistisk« som han skaber sig — er der ikke et Ord, der har slaaet mig saaledes med Virkelighedens Magt som denne Strand og disse Fiskere —²⁵ især Stranden.

. . .

Jeg er utilfreds med Tonen i mit Brev. Tag mig den ikke ilde op. Jeg er jo alligevel

Deres hjerteligt hengivne³⁰
Alexander L. K.

33. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Den 8 Febr. 80.

Kære Kielland!

Jeg har modtaget to Breve fra Dem, et første, der var venligt og elskværdigt som altid, og et andet, der i mindre høj Grad besad
5 de samme Egenskaber. Jeg vil begynde med Komplimenterne og ende med Grovhederne.

Jeg er meget fornøjet over at »Novelletter« komme i andet Oplag, og jeg giver Hegel Ret i, at Bogen skal være uforandret. Dog er det Snak, at det ikke havde været passende at trykke de i
10 udgivne Sager inden ét Aar. Tilladelse til at bryde denne Regel havde Hendriksen givet som en rén Selvfølge. Men jeg synes, at det er bedst for Dem at faa en ny Samling ud til Jul.

Min Kritik over »Et Dukkehjem« duede slet ikke. Jeg vidste det godt selv, men jeg havde mine Grunde til at skrive som jeg gjorde.
15 Stykket er en Overlistelse. Det ender, hvor det skulde begynde. Publikum aner ikke Katastrofen, og derved faar Ibsen sit tilsyneladende Angreb til at glide ned. Hvis første Scene havde fremstillet Forholdet mellem de Tvende saaledes som det staar for Nora i sidste Akt, og hele Stykket havde handlet om Skilsmissen, istedet-
20 for den nu kommer dumpende som en satanas ex machina, ja saa havde Publikum ikke klappet men Ibsens Handling — jeg mener Gerning havde været klarere og dygtigere.

. . .

For min Skyld skal De intet Bidrag sende til . Jeg har
25 ingen Aktier i Bladet. Jeg mente, at De havde den samme Interesse som jeg i, at der gaves her i Kbhvn. et nogenlunde hæderligt Organ, i hvilket der kunde offentliggøres Smaating. Fra Hendriksen har De sagtens faaet Brev om »En god Samvittighed«. Den kommer nok idag fjorten Dage, hvad der rigtignok er meget sent.

30 . . .

Lars Kruse er noget Jux. Hverken »Strand« eller Fiskere, hvor-
mange Menneskeliv de saa end redde, due for en Pibe Tobak. Jeg

holder meget af Østers, endskønt jeg anser dem for mine Forfædre og saaledes ikke burde spise dem levende med koldt Blod. Det gør mig ondt for Dem, at De har en Afsky for dem; det berøver Dem en Nydelse. Jeg har lagt Mærke til, at der hørte en høj Grad af Dannelse til at forstaa de finere gastronomiske Produkter. Trøfler, 5 Oliven, Vildsvineskinke kan ingen Fisker sætte Pris paa. — Dog nu vil jeg ligesom De og Heltene i de franske Tragedier standse, fordi jeg frygter, at min Vrede skal henrive mig til Ubesindighed.

...

Deres hjærteligt hengivne 10
Edvard Brandes.

34. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger
den 9de Februar 1880.

Kjære Ven!

Jeg sendte Manuskriptet igaar og samtidigt nogle faa Ord, der — det mindes jeg — indeholdt en meget flot henkastet Anmodning 15 til Dem. Tag mig det ikke ilde op, jeg var saa optaget.

Men Meningen var at bede Dem læse Bogen, fordi endnu ingen Dødelig har læst den uden Forfatteren, og han har aldeles mistet Evnen til at have nogen Dom om den. I fem Maaneder og 9 Dage har disse Mennesker vandret om i min Hjerne, og tilslut var jeg 20 saa træt af dem, at jeg ikke kunde skjelne ondt fra godt. Skriv mig et Brev, naar De har læst; og hvis De vil sende mig et Telegram efter den opgivne Formel, vil De i høi Grad glæde mig. Thi jeg gaar jo i Spænding, indtil jeg faar vide, om det er Skidt eller Kanel — eller hvad der er mest af. 25

I denne eller næste Uge reiser jeg til Bergen med tre »Novelletter« — De kjender dem alle —, forat holde en Prøveoplæsning. Thi sæt nu, det viser sig, at jeg ikke kan læse, saa er det saa flaut at have begyndt paa den lange Bog med Forpligtelse til at fortsætte.

Synes De, jeg maa omarbeide Bogen for Oplæsningen? eller kan 30

jeg læse den hel som den er? bør noget udgaa paa Grund af Kjedsomhed? eller fordi det er for skarpt?

Jeg venter et Brev fra Dem saa udførligt som Deres Venskab vil diktere det, og saa strængt i Bedømmelsen som Bogen paa nogen
 5 Maade kan taale. Jeg tænker paa den med Ængstelse: Stilen blev monoton, forliden Samtale, de humoristiske Partier tildels mislykkede — jeg kan slet ikke være saa morsom, naar jeg skriver, — og ellers kan jeg dog godt mærke, at Menneskene finde, at jeg mangengang er morsom, naar jeg snakker. Og saa! — hvorledes
 10 er den bygget? — jeg er bange hel slet — og jeg faar flyde paa Enkeltskildringerne; der er nogle, som ganske vist ere gode. Bag- efter skal jeg sige, hvilke jeg selv sætter høiest.

Naar jeg kommer fra Bergen, vil jeg tage fat paa Fogden, vrænge ham rundt og begynde med Sivertsens Flugt, saa er vi kvit ham,
 15 og saa kan det kanske blive et muntert Toaktsstykke. »Fogden«, »Paa Hjemveien« og »Det hele er ingenting —« kunde saa kanske blive et Bind til Høsten under den horrible Titel: »Tre Theaterstykker«! — kan De finde en bedre saa Skaal for den!

Ja — nu vil jeg skrive et Par Linier til Justitsraaden og saa sætter
 20 jeg mig hen at vente paa Brev fra Dem. Omkring den 15de kan De have Manuskriptet — qvod felix!

Deres meget hengivne Ven

Alexander L. K.

35. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Den 14 Febr. 1880.

25 Kære Ven!

Jeg modtog igaar aftes sent to Breve fra Dem, et kort og et langt, samt Deres Manuskript. Jeg tilbragte Natten til Kl. 3 med at læse Romanen — thi jeg var nysgerrig — og har idag afsendt et Telegram med den forlangte Besked. Jeg gaar nu lige løs paa Kritiken.
 30 Dog først dette. Jeg er ikke sikker paa min Doms Rigtighed. Jeg er det saameget mindre som alt tager sig helt anderledes og

daarligere ud i Manuskript end paa Tryk. Fem Timers Skriftlæsning ved Gas stemmer ikke Sindet modtageligt for Poesi og dog skal jeg tilstaa det: der var et Par Gange noget Fugtigt i mit Øje, som gjorde mig Læsningen endnu besværligere. Det Rørende er lykkedes Dem godt i denne Bog, det Humoristiske mindre. 5

Som Helhed er den vel fortalt. Den er interessant ved Afvevling, ved stærkt farvede Billeder og ved sin store Række af Personer. Den er ogsaa velskrevet. Megen Stemning i Bredden. Jeg nægter ikke, at jeg kunde ønske noget Knappere og Fastere i Formen hist og her. Især mod Slutningen synes jeg De glider noget ud i en 10 Fortællerprosa, som ikke er tiltalende. Hvorfor har De ikke hellere skildret Mødet mellem Rachel og Jacob i Paris end Gildet i Kjøbenhavn — som oven i Købet ikke er gjort — og Landstigningen i ? By, hvor der les mere end det forekommer mig naturligt. — Jeg vilde imidlertid ikke straks ind i Enkeltheder, men De maa 15 tage dette Brev som det falder: lutter løse Bemærkninger. Jeg er endnu varm i Hovedet efter Nattelæsningen.

Handelshuset staar godt i Forgrunden; man føler, at alting drejer sig om det, at det har Tag i alle Personer eller at de i alt Fald paa en eller anden Maade magnetisk tiltrækkes af det. Man ser, 20 hvorledes der leves i det. Den første Middag er fortræffelig. Især var jeg under Læsningen forelsket i den staalsatte Skolebestyrer der med de mandige Sætninger tiltaler den »retfærdige« Rachel. Skade, at han ikke holder alt hvad han lover. Vi kende ham ikke nok til ret at forstaa Omslaget i hans Sjæl. Men det er efter min Mening 25 Bogens Hovedfejl — for at sige det rent ud straks — at den ikke gaar dybt nok ned. Vi bevæge os altfor meget paa Overfladen, se ikke Menneskenes bevægende Lidenskaber men deres Manerer og Væremaade. Saaledes Pastor Sparre. Overmaade fint tænkt og udført. Jeg forstaa hans Smil, hans Evne til at lade alt løbe ud i Vrøvl, 30 hans Uforstyrrelighed. Men hvad er der bagved Masken? Ærgerrighed, Pengelyst el. lignende dog vel? Hvorfor maa jeg ikke se det?

Jeg synes udmærket om Skildringen af Madeleines gradvise Forførelse eller Fornedrelse, hvad man nu vil kalde det. Men ogsaa her mangler jeg noget. Pers og hendes første Kærligheds-Møde er mig rent ud Duftvaudeville. Vil De for Alvor bilde mig ind, at en stor stærk Fisker tager saa varlig paa et Pigebarn, der kaster sig om Halsen paa ham. Og hun — hun er da heller ikke saa helt uskyldig som De vil lade. Ja, forstaa mig ret, jeg vil blot vide, hvor barnlige og hvor voxne de ere, men De siger Ingenting derom. — Og det gør mig saa hjærteligt ondt for hende, at hun skal have den Præst. Jeg begriber slet ikke, at Rachel ikke hjælper hende, ikke forstaaer hende. Der er som De selv rigtig bemærker for lidt Samtale i Bogen. De maatte have vist os, hvorfor en Forstaaelse mellem de to var umulig.

Deres Bipersoner ere lykkedes fortrinlig. Et stort og godt Galleri: Væggelusen, Onkel Richard, Svenskeren, Fru Fanny, — fremfor alt Georg Delphin. Den Art Lapse kender De. Undrer det Dem, at jeg tager Richard med iblandt Bipersoner? Men, Kære, hvem er egentlig Hovedpersonerne? Jeg kan sandt for Dyden ikke finde ud deraf. De har saa temmelig ligeligt fordelt Lys og Skygge paa dem alle. Jeg finder den korrekte Konsul ikke ganske original uden at kunne paavise noget bestemt Forbillede for ham. Men alt dette med Handelshuset er mig for engelsk, for meget »Dombey«. Noget genkalder mig ogsaa »Fromont«. Desirée = Sypigen, Fanny = Sidonie. Dog det er lutter Smaating.

Kompositionen er fortrinlig. Bogens Ende og Begyndelse udmærket, indrømmende paa det Bedste. Man føler, hvormeget Stygt der ligger mellem de to Kystophold.

Der er en Mængde Enkeltheder, jeg beundrer højlig. Blot saadant et Træk som den til Krudt raadende Ingenieur, er Guld værd. Drikkebrødresekskabet mens Pigebarnet vælter sig ovenpaa fortrinligt. Hollandsk. Ogsaa mesterligt er Slagsmaalet.

Kære Ven! Jeg er træt idag, har en Mængde at bestille, og en

hel Del at være vranten over. Tag mig det derfor ikke ilde op, at disse Bemærkninger baade ere sporadiske og altfor kategoriske. Blot jeg kunde tale et Par Timer med Dem.

De har skrevet en god Bog, alvorlig, fin og følt. De er en sand Gentleman i Deres Produktion. Den vil gjøre Lykke, indbringe 5 Dem Ære.

Den vil faa stor Udbredelse netop fordi den mangler en vis Indtrængen, som jeg er gal efter. Men maaske er min Smag fordærvet — De véd jeg holder af Østers.

Tag tiltakke hermed for denne Gang. Jeg vilde blot sende Dem 10 nogle Linjer straks. Vi faa jo Lejlighed nok til at udveksle Tanker.

Og læs saa bare op, naar det kan more Dem.

Deres hengivne

Edvard Brandes.

36. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

15

Kjære Ven!

den 25de Februar 1880.

For Deres Brev af 14de Febr. — indeholdende den første »varme« Kritik over Romanen — skal De mer end nogensinde have Tak. Ikke saa, at jeg bortsilede Daddelen og nedsvælgede Rosen; men jeg fik Ros, hvor jeg ikke ventede det og Daddelen var paa ethvert 20 Punkt fortjent — dels saaledes, at jeg paa Forhaand ventede den netop der, dels saaledes, at jeg blev opmærksom og erkjendte den. Men bedst af alt var den faste Klang af Forstaaelse og Venskab, der gik mig til Hjerte og gjorde mig glad og stolt.

Jacob og Rachel (tænk jeg har ikke før lagt Mærke til den bibelske 25 Konstellation!) — deres Møde i Paris var, som De ved, i den første Plan. Det var uden Tvivl blevet bedre end det, som nu staar (især er Gildet i Kjøbenhavn et af Bogens svageste Punkter); men — som jeg ogsaa sagde Dem den Gang — skulde Mødet i Paris blevet efter Planen, saa var det for tungt, for indholdsrigt til at hænges 30 saa langt i Halen af Bogen; det vilde — det er jeg endnu vis paa

— have skadet Bogens Façon. Og det er jeg saa glad over, at De siger, den er velskabt, — især at De roser min »Ramme«, som i Virkeligheden er min Stolthed.

Et Sted, hvor jeg ventede Daddel er: hvorfor tager ikke Rachel
5 sig af sin Kusine?

Der følte jeg klart, at faar Rachel Haand i Hanke, saa faar jeg ikke den stakkels Madeleine ødelagt, og det skulde hun nu. Og da jeg hele Tiden havde saadan Hast, saadan ond Samvittighed for alle disse Personer, jeg havde paataget mig at være Formynder for,
10 og da jeg tilslut har en saa stor Skræk, forat blive kjedelig, — saa gav jeg mig ikke Tid til at klare det Punkt, men fortalte kort og godt, at de to Kusiner aldrig kom sammen i Fortrolighed.

Jeg var mig Mangelen bevidst baade der og mange andre Steder, men mest der. Og næste Gang skal jeg give mig mere Tid; jeg har
15 været for ødsel — paa en vis Maade denne Gang, og omvendt sparet, hvor det skulde været rigeligere. Men er ikke det Dele af Kunsten, der til en vis Grad kunne læres?

At Handelshuset er godt, kommer af, at det er seet. Det er — det kan jeg forsikre — ikke engelsk, men ligefrem Jacob Kielland
20 & Søn, omdigtet og forvrænget efter bedste Evne. Men alligevel vil det indbringe mig hjemlige Ubehageligheder. De to Brødre have ikke existeret saaledes. Legationssekretæren var Carl Johans Kammerherre og skjød sig tilslut af Kjedsomhed nede i Torvmyren. Intet ligner i andet end Tonen, Sandsgaard er opfundet, vi har
25 boet i over hundrede Aar og bor endnu i Husene omkring Torvet.

Men at De roser Ingeniøren! — ved De, jeg var paa Nippet til at stryge ham, netop fordi jeg tænkte: dette er paa Randen af en Forfatterbemærkning; disse gjenvendende »som Ingeniører pleie« — smager formeget af personlig Uvilje, det gjennembryder for stærkt
30 den upartiske Stil. Mon jeg har fortjent Ros der? At det er godt og en sikker Iagttagelse, som jeg indestaar for, — ja det kan saa være; men — alligevel! — det er udenfor den gode Stil! — ? Ma-

dam Rasmussen og Paryken derimod skal jeg bede om en Kompliment for.

Alt i alt kan jeg altsaa være glad og tilfreds, og jeg arbejder flittigt videre. I Bergen ved min Prøvelæsning gik det mig noksaa godt. Jeg læste middelmaadigt og — eller rettere men — tjente 5
240 Kroner. Jeg beder Dem lægge Mærke til min Underskrift idag

Deres hengivne

Alexander L. Kielland;

jeg har nemlig faaet en Streg i mit Alderstal efter Navnet: XXXI = 31 Aar, som jeg fyldte den 18de Februar. 10

Min Kone beder hilse!

37. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

den 29de Februar 80.

Kjære Ven!

Hegel har budt mig 70 Kr. pr. Ark for 1500 Exemplarer. Det var en Skuffelse for mig, der sikkert havde gjort Regning paa 80 Kr. 15

Først tænkte jeg paa at telegrafere til Dem og spørge, om jeg skulde tage det. Men saa tænkte jeg — alt vel overveiet, er Tilbudet kanske ikke saa ilde, og det er ikke værdt at spille Tid. Saa svarede jeg Justitsraaden pr. Telegram: »Jeg modtager Deres Tilbud, som forresten har skuffet mig, og beder Trykningen fremmet hurtigst.« 20

Idag har jeg da skrevet ham et Brev, hvor jeg aabent gjentager, at jeg havde ventet mere; men jeg gjør ogsaa udtrykkelig opmærksom paa, at jeg slet ikke har Forstand paa de Dele; heller ikke ved jeg, hvor mange Ark han vil gjøre af Bogen.

»Format som Novelletter med 28 a 30 Linier paa hver Side« — 25
(I Novelletter er der 27 a 28).

Bliver det f. Ex. 25 Ark, saa er jeg tilfreds; men bliver det bare 20, saa synes jeg, at jeg faar forlidet.

Hvad synes nu De? — jeg vilde saa nødigt synes altfor pavet overfor Justitstingesten; men paa den anden Side forlanger jeg, at 30
han skal betale mig ordentligt, naar jeg saaledes giver mig i hans

Vold. Jeg er sikker paa, at han godt forstaar, at der bliver noget at tjene paa mig fremover i Tiden.

Og kan han give 50 Kr. for 2det Oplag af »Novelletter«, saa synes der mig at være liden Mening i 70 Kr. for en ny Bog af en allerede
5 kjendt Forfatter, og saa 1500 Exemplarer!

Kjære! — skynd Dem at lade mig vide Deres Mening. Jeg tog al min Bitterhed og al min Finhed og blandede Hr. Justitsraaden en saare blandet Drik med Sukker paa Bunden. Jeg vil dog — naar alt kommer til alt — hellere vise mig lidt bøs end lade mig behandle
10 som etslags Supplikant, der maa takke til, at man overhovedet trykker ham.

Saa var det en stor, svær Bøn til Dem! — det vil tage en allersabians Tid at sende Korrekturerne op og ned til og fra mig; thi her er saagodtsom ingen Post for Storm og Snekev.

15 Vilde De gennemgaa Bogen tilslut og passe paa, at de ikke snyder mig i Trykkeriet. Det kunde ligne den fine Hegel at stryge en raadden Kat eller enkelte stygge Ord og det var Skade. Vil De svare mig oprigtigt?

20 Jeg skal i Middagsselskab.

Deres hengivne

Alexander L. K.

38. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Mandag d. 8 Marts 80.

Kære Ven!

Jeg synes ikke, det er værdt mer at ræsonnere over Hegels Til-
25 bud, eftersom De allerede har modtaget det. Jeg tilstaar, at det ikke er efter min Kogebog, naar De udtrykker Deres Skuffelse overfor ham, men at det rentud forekommer mig — uklogt, naar De fortæller ham, at De ikke forstaar Dem paa de Dele. De kan tro, at det havde han nok selv opdaget uden Deres Vink, thi han er
30 ikke saa dum, han Justitsraaden.

75 Kroner burde De have havt i hvert Fald — men nu er det jo forsilde.

Jeg vil paatage mig at se anden Korrektur hvis der kun skal være to. De sørger da for at 1ste Korr. er en tro Afbildning af Deres Manuskript og jeg passer, at 2den Korr. atter nøje repræsenterer første. Er det ikke dette, De vil?

Dernæst har jeg en Lykønskning til Dem i Anledning af Deres 5 forløbne Fødselsdag, som De betroede mig altfor sent til at jeg kunde gratulere selve Dagen. Men med Tiden bliver De jo nok saa berømt, at man kan læse sig til den i Aviserne. Jeg misunder Dem svært det Aar, De er yngre end jeg — dog nej, naar man først er 30 Aar, er Ulykken dér. Saa er man hverken ung eller gammel — en ræd- 10 som Middelalder! som jeg vilde ønske, jeg snart var udover.

Tillad mig et Par Ord om »En god Samvittighed« som vel nu foreligger Dem trykt. Jeg blev mere overlegen over den efter den fornyede Gennemlæsning. Den er stærkt karikeret eller lavet. Det gaar ikke saaledes til i Virkeligheden. En rig Dame siger ikke saa- 15 ledes Nej til en Kjole fordi hun skal understøtte de Fattige og bestiller ikke igen Kjolen efter det mislykkede Forsøg. Man mærker Hensigten. Der ytrer sig dog i Sligt et dramatisk Talent, De forstaar at tilspidse Situationen meget stærkt. — Forresten véd De, at den lille Fortælling har en Beundrer i mig. 20

Hold mig à jour med Deres Held, naar De læser Dem selv op à la salig Andersen, der iøvrigt gjorde det gratis. De maa jo alt i alt tjene en Hoben gode Penge.

Det var en god Ide, De havde, at begynde Fogden med Sivertsens Flugt. Man har saa straks hans Fortvivlelse, Vennernes Tilbud 25 om Dækning o. s. v. —

Undertiden forekommer det mig ganske løjerligt, at jeg slet ikke véd, hvordan De sér ud indeni, om De er blond eller brun, klog eller dupe, karsk eller syg, glad eller melankolsk. Det trøster mig, at De ligesaalidt kender 30

Deres hengivne

Edvard Brandes.

39. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

Kjære Ven!

den 15de Marts 1880.

Jeg har gaaet et Par Dage — ganske mod Sædvane — uden at kunne besvare Deres Brev af Mandag den 8de Marts.

5 Det er især denne Korrekturlæsning, som ligger mig tungt paa sinde. Først nu forstaar jeg, at det er altfor galt at paabyrde selv en saa venlig og tjenstagtig Ven det Arbeide at læse Korrektur paa en hel Bog. Men det kom saaledes:

Hegel foreslog — forat spare Tid — at lade Korrekturen — den
10 første — læse for min Regning af en dertil skikket Person; — men — foreslog han videre — kunde De formaa en herværende Ven til at læse den sidste Korrektur, var det jo bedst.

Jeg samtykkede — hvilket var dumt! — og skrev samtidigt til Dem, forat bede Dem læse denne sidste Korrektur. Dertil har De
15 jo velvilligst erklæret Dem beredt; men nu staar det med en Gang for mig, at det, der egentlig er det vigtige, det er at sikre sig den absolute Konformitet mellem Manuskript og Tryk.

Og her har jeg en spansk Tro til Justitsraaden. Thi i »Novelletter« var der f. Ex. udeladt en hel Sætning — (den om, at Hestene bides,
20 naar Krybben er tom — i Sørensen Ægteskab) — og det slog mig, at her havde vist en »nænsom« Haand været ude, forat gjøre det lidt mere »pent«.

Nu tænker jeg mig, at Hegel gjør saadanne smaa »nænsomme« Fingerpeg i Manuskriptet, Korrekturlæseren No 1 respekterer dem
25 og hverken De eller jeg selv engang vil være istand til overalt at mærke det. Thi det er det fortvivlede: jeg har ikke noget ordentligt Manuskript herhjemme.

Saa har jeg da efter megen Overveielse taget den Beslutning at bede Hegel alligevel sende mig Korrekturen og mit Manuskript
30 — ja jeg vil vedlægge Brevet og lade det stemple her paa Posthuset — han behøver jo ikke at vide, at De har læst det. Vil De da læse det, forsegle det og sende det, medmindre De skulde være af den

Formening, at min Frygt er ugrundet, og at jeg tør lade det bero med den lønnede Korrekturmand No 1, og saa De vil være saa snil at læse over det sidste Korrektur.

Naar jeg nu tænker mig om, synes det mig helt ubegribeligt, at jeg kunde overlade Korrekturen til nogen anden; det bør man 5 ganske vist gjøre selv — ikke sandt?

Jeg er desværre mere sensibel end man skulde tro efter min Skabelon; men dette har misstemt mig meget og gjort at jeg ikke har Lyst til noget — allermindst til at »læse mig selv op a la salig H. C. Andersen« — et yderst hjerteløst Ord; thi De ved meget godt, at 10 jeg aldrig vilde gjøre det »gratis«; men kun saa-længe jeg er for-gjældet og trængende til Penge. Jeg kan ikke tænke mig, at De ikke skulde vide dette, skjønt De hverken ved det ene eller det andet om mig — som De siger. Men det kommer kanske af, at jeg aldrig — det tør jeg nok sige — har gjort mig saamegen Umage med at 15 blive kjendt med og af nogen som med og af Dem, derfor er kanske ofte min Tone mere — skjødesløs end De ligger.

Nu reiser jeg imorgen ud til Kysten — til den gamle Jomfru, forat skrive en ny »Novellette«, saa haaber jeg at høre fra Dem om kort Tid.

Deres inderligt hengivne 20

Alexander L. K.

40. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger den 27de Marts 1880.

Kjære Ven!

25

Det glædede mig i Deres Brev af 22de at se, at det hele er i god Gang — trods mit Vrøvl. De kan tro, jeg skal ikke en anden Gang lade Korrektur læse af Andre; — de 100 Kroner, De mener det vil koste, satte Kronen paa min Anger. 100 Kr.! — jeg forsikrer Dem, jeg ærgrer mig halvt krybrygget og træffer jeg nogensinde 30 det Afskum Translatør Larsen, vil jeg trive ham i Struben. Gylden-dal havde indbildt mig, at det ikke kostede stort.

Og saa den Titelvignet! — har De i Deres Levedage seet noget saa forfærdeligt! Det ligner alt andet end min Strand og mit Fyr. Tegneren har end ikke gidet læse Texten. Jeg har bedet Hegel skaane mig for dette Svineri, hvis der er Tid.

5 Men det er altsammen min egen Skyld — jeg skulde givet mig god Tid og selv ført Opsyn med det hele.

Jeg takker Dem hjerteligt for Deres opofrende Arbeide, og siden jeg hører, at Hegel ikke selv har læst Bogen, bliver jeg mere bero-
liget m. Hensyn til mulige Udstrygninger. Jeg har fundet en liden
10 Trykfeil; men hvis jeg ikke finder store, vilde jeg helst slippe for den utækkelige Liste bag i Bogen.

Jeg har faaet 10—11 Ark ganske færdige paa fint Papir. Derfor er jeg saa ræd for, at Resten skal komme mig saa sent ihænde, at der ikke bliver nogen Tid for mig til min Oplæsningstourné, — at
15 Bogen følger mig lige i Hælene eller vel endog indhenter mig. Thi at indbinde Bogen tager vel ikke megen Tid?

Har jeg fortalt Dem, at Bjørnson har skaffet mig Albert Bonnier til Forlægger i Sverige? — Men da saa jeg havde arrangeret mig med Bonnier, og Hegel havde givet sit Samtykke, saa faar jeg et
20 Brevkort fra Bjørnson, hvori han siger, at jeg sletikke maa indlade mig med Bonnier. Jeg svarede ham, at nu er det gjort, og jeg maa staa ved mit Ord. Hvad det er, Bjørnson mener, ved jeg ikke; men jeg kunde jo ikke gjøre andet, og Bonnier skal være et vel renommeret Forlag.

25 Jeg er halvt fortunlet nu om Dagen, for jeg læser »Nana«. Alt i alt er jeg greben — underligt og alvorligt greben; men af og til er jeg færdig til at brække mig — især af Nana og Satin! — endnu har jeg den sidste Fjerdepart igjen — formentlig den »værste«!

30 Jeg vilde saa uendeligt gjerne træffe sammen med Dem isommer; men jeg kommer neppe saa langt som til Kjøbenhavn. Kunde De ikke komme til Kristiania? — skjønt — der har jeg igjen saamegen

Slægt og saamange »Venner«! — alligevel! om De kom, kunde vi gjøre en liden Reise sammen etellerandetstedshen — hvad? — jeg skal itide — f. Ex. fra Trondhjem — underrette Dem om, naar jeg kommer til Kristiania.

Min Kone glæder sig ogsaa saameget til at træffe Dem og jeg tror, 5 vi tre vilde passe godt for en Tid.

Deres hengivne Ven

Alexander L. Kielland.

41. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Lørdag 2/4 80.

Kære Ven!

10

Jeg har nu gennemlæst tyve Ark af Bogen og tror stadigt at kunne indestaa for, at intet er udeladt. For Himmelens Skyld tal ikke om mit opofrende Arbejde — det koster mig hverken Tid eller Ulejlighed. Desværre er jeg en daarlig Korrekturlæser, saa det undrer mig ikke om der indsniger sig nogle Trykfejl. Dem rette vi i andet 15 Oplag. Vullum var her i Byen i Paasken og gav Frokost for Literater af Venstre — et herligt Selskab af drikkelystne, forløjede falsklystige Kumpaner — og talte meget net om Dem. Deres Artikel, som han ikke optog, havde været altfor bidsk. Han havde for Resten faaet et ledt Redaktørvæsen og en Gambetta'sk Mave, der ikke 20 klædte hans Seraph-hoved. Han læste øjensynligt aldrig en Bog.

Jeg kan ikke istemme den almindelige Fordømmelsesdom over »Nana«. Jeg finder den partielt genial og partielt slet. Bifigurerne ere alle svage, altfor allegoriske. Ingen skal bilde mig ind, at en Grev de Muffat for ét Fruentimmers Skyld ofrer Formue og Liv. 25 Hun betegner her al Sanselighed, han al usund Asketisme. Begyndelsen, Skildringen af Theatret er pragtfuld. Da jeg havde læst Bogen, havde jeg en Fornemmelse som om jeg var aldeles udhoret med Respekt at sige. Der er ikke Spor af Liderlighed i den. Det er en meget moralsk Bog.

30

Men tilbage til Dem. Titelvignetten har jeg slet ikke set. Jeg tvivler

ikke paa, at den er rædsom, skønt det nok er Blache, der har tegnet den.

Hvorfor begynder De ikke straks at læse op, hvorfor er De bange for at Bogen indhenter Dem? Har De ikke et Manuskript endnu?
5 Om højst otte Dage er Trykningen endt. Indbindingen tager næppe én Dag. Den bliver vel næppe 25 Ark. Det tyvende Ark slutter med Begravelseskapitlet 3: Afsnit XXIII ud.

Hvordan gaar det med Fortællingen fra Fontainebleau og med Operateksten? Bliver Sars' Tidsskrift til noget? Har ogsaa han sagt
10 sig fra »Dagbladet«?

Jeg kommer næppe til at rejse i Sommer. Jeg har lejet mig et Hus i Taarbæk, lidet landligt men meget bekvemt; der skal jeg boe med mine Børn. Min Moder skal styre mit Hus. Det har da desværre svage Udsigter med at mødes. Og jeg vilde overordentlig
15 gerne træffe Dem og Deres Frue. Familien Brandes er bleven forøget med en liden Pige, som Georgs Kone har skænket ham til Paaskepræsent.

Vil De tilgive dette Brevs Indholdsløshed i Betragtning af dets Prompthed.

20

Deres hengivne

E. B.

Ved Gennemlæsningen af Korrekturen blev jeg frapperet af den
brillante Beskrivelse, hvor det brændende Skib gaar i Bølgerne.
Har jeg rost Dem derfor? Men hvad Djævelen er det, Drengen siger:
25 Hu' sige (hun se?!).

42. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Kjære Ven!

Stavanger
den 8de April 1880.

Deres meget prompte Brev skal De have Ros for, og det er mig en sand Fornøielse strax at svare paa Deres mange Spørgsmaal.
30 Jeg er i Perlehumør idag, for jeg har faaet nye Klær fra Hamburg — wie gegossen!

Nu har jeg for flere Dage siden sluttet »Nana«, og det stærke Indtryk af Ækelhed har tabt sig noget. Det er en Pragtbog — det er sikkert; men det er formeget, — for stærkt understreget. Liderlig er Bogen slet ikke; men den er lidt væmmelig. Jeg er enig med Dem i at Muffat's Ruin mere ligner et afskrækkende Exempel end et 5 paalideligt Stykke Liv. Alt i alt sætter jeg l'assommoir høiere, men begge to staa temmeligt høit over alt andet, jeg har læst.

Hvorfor jeg ikke strax begynder at læse op? — Sagen er jo den, at jeg ikke har noget Secunda-manuskript herhjemme; og derfor kan jeg ingen Vei komme, før jeg faar alle Arkene. Hvis Indbindingen 10 gaar saa fort som De siger, er jeg rent om en Hals. Nu har jeg netop telegraferet til Hegel, forat faa vide paa Dagen, hvad Tid Bogen expederes til de norske Boghandlere.

Fortællingen fra Fontainebleau? — jeg har rent ud sagt været doven. Naar man gaar saadan og venter paa noget, arbejder man 15 ikke godt. Imidlertid tror jeg, at jeg samler Stof til en større Roman for Vinteren; jeg har gjort et Par morsomme Ture nede mellem de værste Fjeldene ved Kysten — De burde virkelig komme herop en Svip isommer.

Men det var Fontainebleau! — jeg kunde godt skrive noget ret 20 morsomt i Avisstil, naar jeg satte mig hen. Svar mig, om De tror, det var heldigt at vælge et Brev til min Kone? — begynde med: Kjære Beate! og slutte: din Alexander?

Operatexten har jeg lagt hen af Mangel — tror jeg — paa musikalske Anregungen; her er et aldeles uddøet Hul i saa Henseende 25 og Klaverspil gider jeg ikke længer høre. Men jeg tænker paa et Proverbe: »Naar han blir voxen« — hvor et af mine »retfærdige« Fruentimmer rider en Fætter Hans tilvands og saa er der nok en gammel Onkel.

Om Sars's Tidsskrift ved jeg kun, at han selv haaber at faa det 30 igang til Høsten. Tænk! — jeg har en næsten barnagtig Lyst til

at skrive tørre Afhandlinger, jeg har en færdig om Dyrplageri! — De kan tro, den er snurrig i min Mund. Vil ikke De ogsaa være med i det nye Tidsskrift?

Jeg vidste ikke engang, at der stod det famøse »hu' sige!« Det
 5 er et Raab, som er uadskilleligt forbundet med et Skibs Afløbning herhjemme. Jeg skrev det til min egen Fornøielse, fordi det hørte til; men jeg husker, at det var min Tanke at stryge det. Thi det vil ikke forstaaes overalt i Norge engang; det er vestlandsk — ja
 10 sige, seg, har seget = at glide langsomt. Hu sige(r); — r- i Præsens bortkastes af Almuen — ja saagar af temmeligt fine Folk her i Byen f. Ex. »sige (af siger, sagde, sagt) du det?« udtales: »sie du de?« — Men hvad Pokker bryder De Dem om dette! — undskyld min Snakkesalighed.

15 Det var dog altfor skidt, om vi ikke skulde træffes isommer. Hvis jeg tjener godt paa min Reise, kommer jeg kanske til Taarbæk; men det er dog saare uvist. Derimod er det ingenting for Dem at svippe herop engang i Laxesaisonen Juni—September; De kan tro, her er en morsom Natur, og Reisen er en Spas, — en ren Spas!
 20 — direkte Dampskib! Jernbane over Jæderen; hvis De ikke liger Søen kunne vi mødes i Kristiansand og kjøre Landveien hertil — udmærket Vei, Karioler og smaa raggede Heste, Skydsskifter med Fleskepandekager og sur Melk, — etsteds har jeg saagar en Broder at byde Dem paa, han er vistnok Præst, mais bon zig tout de même!
 25 Byen her er forfærdelig! men vi kunde jo holde os for os selv — bare et Par Dage! — prøv dog! De var snil, om De vilde adressere Deres næste Brev til Professor O. Skavlan, Holbergsglads, Kristiania; — thi hvis De ikke svarer uhyre prompte, naar Deres Brev mig ikke her.

30

Deres hengivne Ven
 Alexander L. K.

43. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

den 6te Juni 1880.

Kjære Ven!

. . . At det aldrig falder Dem ind at komme herop til mig! Nu har De været en Svip i Paris — hører jeg; hvorfor ikke heller vandre paa Jæderens flade Sand og se Solen gaa ned bagom England — 5 enten alene eller vi to sammen. Det synes mig umuligt andet, end at jeg maatte kunne friske Dem lidt op, og De kan ikke tænke Dem, hvormeget jeg længes efter at se Dem igjen.

Bekjendtskabet med Deres Broder var mig ogsaa til stor Glæde. Han er saa uhyre klog. Vi kom godt overens — haaber jeg — alle 10 tre, — min Kone var med; og han kan altsaa fortælle Dem om den underlige Krog af Verden, hvor jeg lever. De skulde dog tænke paa at komme herop.

Med »G & W« gik det — som De spaaede — godt. Jeg har alt faaet mit Honorar for 2det Oplag — ligesaastort som for 1ste. 15 Saa det regner jeg som en udmærket Forretning. Derimod optager Hegel med stor Kulde mit Forslag om at samle mine tre dramatiske Arbejder i en Bog. Deres Broder mente ogsaa, at det var Ting, som ikke vilde gaa.

Imidlertid har Skjæbnen føiet det saa, at Manuskriptet nu for- 20 modentlig allerede er i Hænderne paa Hegel. Jeg sendte det nemlig til min Svoger Professor Skavlan, da han ønskede at se min Omarbejdelse af H. M. Foged. Og saa sender han det direkte til Gyl-dendal — refererende sig til en gammel Aftale os imellem; medens jeg i Mellemtiden havde skiftet Sind og ikke var tilbøielig til at 25 bede Hegel om Forlag, naar det skulde være etslags Naade. Nu er det imidlertid skeet, og jeg beklager igrunden mest, at jeg derved gaar glip af Deres Gjennemlæsning (thi det er nu engang Deres uundgaaelige Skjæbne at læse mine Manuskripter) — især for »Fog- 30 dens« Vedkommende.

For Deres store, prægtige Bog, som De sendte mig, takker jeg hjerteligst. Den glæder mig meget, ligesom jeg ogsaa glæder mig

over at se det store Arbeide, De har fuldbragt. Nu maa De strax gribe Deres bedste Pen og skrive til mig, saa vi kunne komme igang igjen. Jeg bliver nu her helt til Vaaren, og er jeg da færdig med min nye, store Roman: Arbeidsfolk, saa vil jeg tage mig en
 5 Tur til Kjøbenhavn. — Ved De, at mine Oplæsninger i Bergen og Trondhjem skuffede mig blodigt; der kom næsten ingen Mennesker! — det gjør jeg nu ikke opigjen.

Min Kone sender sin venskabelige Hilsen, og jeg gjentager, at nu maa De endelig skrive strax.

10

Deres hengivne Ven

Alexander L. K.

44. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Den 14. Juni 1880.

Kære Ven!

. . . Jeg boer nu i Taarbæk i en ganske god Villa, hvor min Moder
 15 holder Hus for mig og Børnene, der ere saa runde som to Hvedeknopper. Ellers er Sommeren skrækkelig her, Kulde og Regn og især en rædselsfuld Blæst, som tuder alt Ens Velbefindende bort. Jeg kommer næppe til Norge i Sommer, derimod muligvis til Efteraaret, hvis det projekterede Tidsskrift blev til noget, og hvis jeg
 20 fik redaktionel Bestilling derved. Jeg kunde da nok have Lyst til at tale med de norske Medarbejdere. Desuden vil jeg kun gaa til Kristiania, naar der er Theater paa samme Tid. Det er nu engang min Passion, og jeg kan næsten ikke mere tilfredsstillen den her, hvor jeg kender alle de Spillendes Maner fra deres Suk til deres Opstød;
 25 jeg kunde rimeligvis finde Anledning til en pæn Afhandling ved at se Komædie en Maanedstid i Kristiania. Norge har desuden vundet mit hele Hjærte ved den dejlige Statsraadssag. At der er Mennesker, der i den lovgivende Forsamling bekende Friheden og Republikken, det er saare frydefuldt at læse om for En, der opholder
 30 sig i det mest snobbete af alle Smaalænde. De maa da endelig i

den nye Samling af Noveller — den der udkommer til Jul — optrykke hin Satire over Kong Oskar, De engang læste for mig, og desuden skrive et Par andre Satirer til (der maa være Stof nok) for ret at tone det rene røde Flag. Georg fortalte mig en hel Del om Dem. Det gør mig ondt at høre at De er saadan en Laps; dog 5 er jeg selv saa svag overfor »le sexe«, at jeg lettelig tilgiver paa dette Omraade. Meget undrede det mig, at De ingen Lykke gjorde ved Deres Foredrag og at De ikke havde læst godt! Hvor er det muligt. De læste saa nydeligt hos mig. Jeg bliver nødt til at give Dem nogle Timer deri, naar vi atter ses. Det glæder mig, at De alt har en stor 10 Roman for og jeg finder det rigtigt, at Deres Stykker udkomme. Hegel vil næppe være uvillig overfor en Mand, hvis to første Bøger have oplevet to Oplag. Gratulerer misundeligst!

Mon saa Bjørnson har Lyst til Tidsskrift? Jeg har endnu intet hørt fra Georg derom og det synes mig mistænkeligt. Jeg tror ikke 15 ret paa Muligheden af at det kunde udkomme i Norge. Det vilde i saa Fald ikke faa en dansk Abonnent. Og skulde jeg være Redaktør med to andre Herrer til Udgivere, vilde jeg have absolut Magt til at løse og binde, og det er vel et Spørgsmaal om f. Ex. Bjørnson vilde give mig den. Blev jeg den praktiske Mand ved Tidsskriftet, 20 saa var der da Mening i at jeg gennemlæste Deres Manuskripter. Nu kan det næppe gøre Dem nogen Gavn. Derimod tilbyder jeg Assistance med Korrekturlæsning ved de paatænkte Bøger (Stykker o. s. v.). De kunde jo læse den første og jeg den anden. . . .

Jeg haaber, at vi nu komme igang igen paa den gamle Maner. 25 Hvor De er lykkelig, at leve i et Land, hvor man udbringer Skaaler for Republikken. Blot de nu snart jog Kongen bort. Det er underligt at ingen nordisk Digter endnu har skrevet en Hofroman.

Med ærbødig Hilsen til Fru Kielland

Deres hengivne

Edvard Brandes.

45. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Ogne
den 25de Juni 1880.

Kjære Ven!

Det var rigtig saa morsomt at se Deres Haandskrift igjen og at faa begyndt den gamle Forbindelse paany. Men allermest glædede
5 det mig at se, med hvormegen Interesse De synes at omfatte Tanken om et nyt ugudeligt Tidsskrift. Da jeg var i Kjøbenhavn — og senere, syntes De mig fast bestemt paa ikke at ville være med. Bare det nu ikke strander paa de norske Stivnakker! Jeg arbejder det lille, jeg kan for Danmark — dansk Forlægger etc.; men de ledende
10 Mænd i Kristiania ere saa stive paa det, forstaa sig igrunden — tror nu jeg — saa lidet paa, hvad der kræves af et moderne Tidsskrift, at de let blive aldeles uregjerlige. Isaafald — hvis de skaber sig ganske gal og ikke vil være med — saa burde vi faa istand et helt dansk Tidsskrift med norske Bidrag; thi noget maa Bitterdød gjøres!
15 Men om det gik iorden, skulde det være en Fest. Det forekommer mig, somom Tidspunktet er gunstigt; her høres jo ikke en frisindet Lyd i hele Fælleslitteraturen; medens det dog er aabenbart, at vi i Stilhed har et stort Parti, der sidder og venter paa forløsende Ord. Med begge Landes Kræfter synes det mig ogsaa, somom Skriftet
20 maatte blive let at fylde og fylde respektabelt. —

— De taler om min Satire over Kong Oscar; i »Novelletterne« vil jeg ikke have den, — dertil er den ikke god nok som Novelle betragtet; derimod kunde den kanske egne sig for det nye Tidsskrift?

25

• • •

Deres hengivne Ven

Alexander L. K.

46. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Tirsdag d. 13 Juli 1880.

Kære Ven!

Nogen rigtig Besked om Tidsskriftet kan jeg ikke give Dem, og
30 det var dog i den Hensigt jeg opsatte at svare paa Deres Brev. Jeg har ikke faaet talt ud derom med Georg, og han har, synes det mig, ikke opnaaet et redeligt Svar fra de norske Stivnakker. Jeg har en

Del Betæneligheder, og jeg skal sige Dem min fornemste rent ud, ved et Foretagende, for hvilket Georg staar i Spidsen og som jeg virker redaktionelt ved. Et saadant Tidsskrift kan ikke virke agitatorisk for det der er Hovedpunktet i al Frihedsbestræbelse i Danmark: min Broders Ansættelse ved Universitetet. De maa ikke le 5 ad dette, ikke tro, at det er personlige Forhold alene, der bringer mig til at lægge saamegen Vægt paa denne Sag. Jeg er sikker paa, at Udviklingen herhjemme absolut beror paa, om Georg kommer tilbage eller ej. Vi leve i en slem Reaktion med et klerikalt skinhelligt loyalt Højre og et udannet grundtvigiansk Venstre, vi gaa 10 værre Tilstande imøde, et Ministerium Topsøe, en Regering af fuldkomne Lumper og begavede Middelmaadigheder. Vi har kun den ene Mand, min Broder at slutte os om som Fane og Stormbuk, kun han kan samle et Parti og revolutionere de Unge. Højre har vel vidst, hvad de gjorde, da de jog ham bort. Han ønsker endnu 15 at komme tilbage, altsaa maa der agiteres derfor.

Hvad jeg hidtil har arbejdet i denne Retning, har vist sig frugteløst. For mig er det nu slemt, at det paatænkte Tidsskrift kun hjælper hans Parti, lader dette manifestere sig som Parti, hjælper Schandorph og Drachmann og Dem og mig, men ikke ham. De andre 20 have taget Indtægten af hans Virksomhed, ere blevne Personligheder og Forfattere paa den, men han selv omtales nu kun lidet herhjemme, han glemmes, man undgaar at røre ved hans Ansættelse som ved noget Stygt, der ikke taaler Omtale.

Normændene kunne umulig have Forstand eller Følelse for dette. 25 Jeg begriber saa godt, hvad Skavlan—Sars vil: manifestere sig overfor specielt norske Modstandere, drille den eller den Biskop eller Professor. Dertil mangler jeg Lyst at hjælpe.

...

Jeg har endnu intet set til »For Scenen« (en styg Titel). Jeg vil 30 læse den, inden jeg tilraader Indlevering.

Med venligst Hilsen

Deres

Edvard Br.

47. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

den 2den August 1880.

Kjære Ven!

. . . Jeg vil være saa ærlig at indrømme, at De har Ret, naar De siger, »at Nordmændene umuligt kunne have Forstand og Følelse«
 5 — for Deres Broders Ansættelse i Kjøbenhavn. Isærdeleshed jeg, der er saa lidet polemisk anlagt, har ved Talen om dette Tidsskrift kun det Maal for Øie: at en stor Del gode, frugtbare Tanker, der nu forblive liggende ubrugte hist og her i Hjernerne, kunde komme frem i Lyset; — og at en stor Del Mennesker, der tørste efter et fri-
 10 gjørende Ord, maaske ved saadant et Tidsskrift kunde finde en Styrkelse for Livet. Ser De — derfor er jeg det ubrugeligste Møbel, hvor der skal agiteres. Men jeg vil dog være med Eder, siden vi høre sammen paa saa mange Maader; skjønt nu tvivler jeg mer end nogensinde paa et norsk-dansk Samarbeide. Og hvis der nu
 15 blev to — tænker jeg mig; hvorledes vilde da ikke jeg — Arme! sønderslides af Patriotisme paa den ene Side og Sympati paa den anden; thi Eders Tidsskrift blev følgelig det bedste. Formodentlig bliver der ikke noget af det hele; naar jeg læser et Brev fra Bjørnson og saa et fra Dem, bliver jeg ganske utrøstelig.

20 Det glæder mig at se, at De kanske faar Dem en ordentlig Rus i Deres Livspassion, idet Aviserne tale om Sarah Bernhards mulige Besøg i Kjøbenhavn. At jeg dog idag igjen har glemt at tale om Deres fortræffelige Bog, — den er overordentlig interessant selv for mig, der forstaar de Dele saa lidet og er ukjendt med Personerne. Jeg
 25 haaber, De har havt Glæde af den?

Deres hengivne

Hils Deres Broder!

Alexander L. K.

48. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Den 12 Aug. 80.

Kære Ven!

30 . . .

Sandheden maa ud: »For Scenen« synes mig den ringeste af Deres Bøger. »Paa Hjemvejen« er det bedste Stykke; her er meget ind-

presset i en ringe Ramme, en skarp tænkt Situation, en karakteristisk Dialog og et lille Tableau fra en Provinsby. Indvendinger har jeg ogsaa. Hvorfor taler f. Ex. Kandidaten det samme salvelsesfulde Sprog som Pastoren; og hvorfor i al Verden er ikke Samtalen med Mand og Kone ordentlig udviklet — hvilken skulde være Styk- 5 kets Midtpunkt, medens dette nu udgøres af Scenen mellem Præsten og Fruen. »Kongens Foged« synes mig ikke at have vundet ved sin Omstøbning i 2 Akter. Det Hele gaar nu i en altfor urimelig Fart. Især synes Lorenz' pludselige Ankomst mig nær det Komiske — ingen Nysen kan arrivere mere uforberedt. Dog findes der i dette 10 Skuespil et Par udmærkede Scener, som vi forhen have diskuteret sammen. Jeg er bange at have gjort Dem en daarlig Tjeneste med mine Forandringsforslag. Endelig »Det Hele er Ingenting« — o kjære Ven! det har mit unaadigste Mishag. Ét Indfald — det med Chocoaden — og forresten Citater. Som om man havde Lov til at citere 15 paa Scenen, som om det ikke brød al Stemning — og alt det samme har Georg sagt Dem og lige haardnakket er De. Men Deres Synder skal tilgives Dem for Deres store Talents Skyld. Af alt dette følger, at jeg absolut vil fraraade Dem en Indleverelse til det kgl. Theater. De bør ikke udsætte Dem for det Afslag, De faar. Men i Deres Sted 20 vilde jeg gøre et Forsøg paa at lave et stort Skuespil ud af Garman og Worse. I den Henseende kan De lære noget af Deres tilbedte Alphonse for hans kloge Udnyttelse af sit Stof. De har Materialet liggende, hvorfor da ikke anvende det? alle Karakterer og Hovedscenerne færdige. Med en Smule dramatisk Teknik og en skarp og 25 ubarmhjærtig Kritik og en Smule Opofrelse af det Ikketrivielle — er Stykket færdigt. Tænk derover!

Men vær nu i alt Fald ikke sint paa mig som forud paa Hegel, fordi jeg saa rent ud siger min Mening. »For Scenen« er et Tilbage- skridt, det nytter ikke at nægte det. Men De vil nok faa Ros derfor, 30 thi De er nu engang i Skuddet. Maaske tager jeg ogsaa Fejl. Jeg syntes f. Ex., at Georgs Artikel om G. Sand og Musset var affek-

teret og ham lidet værdig og nu ser jeg af et Brev fra Bj. Bjørnson, at den var et Mesterstykke. Dette Brev er i andre Henseender langt mærkeligere. I dette melder nemlig Bj., at nu kommer det norske Tidsskrift, med en Stab af Udgivere (hvortil han indbyder os at
5 være med) med en Redaktionskomite: Garborg, Sars, Skavlan, og en Redaktionssekretice Fru Amalie Møller. Denne sidste Ansættelse er det mig umuligt at se fra andet Synspunkt end det komiske. At alle vi Mænd skulde lade Forretningerne besørge af en ganske illiterær Dame, fordi hun tilfældigvis tilbyder Bj., det er rakt ud latter-
10 ligt. Hvad i al Verden skal hun kunne udrette? Bj. lokker med mange pæne Ord: skiftende Redaktionskomite er én Lækkerbidsken. Han forklarer intet om Foretagendets materielle Sider, intet om, hvorledes det skulde være muligt for en dansk Redaktionskomite at influere paa et Hæfte-foretagende, der trykkes og udgives i Kristiania. Jeg
15 gyser ved Tanken om den Brevskrivning, dette vilde medføre. Georg og jeg skulle nu forhandle om Sagen imorgen og blive enige om de Betingelser, under hvilke vi kunde tænke os en Samvirken. I hvert Fald maa der være ligemange danske og norske Udgivere.

Det lader altsaa, i Modsætning til hvad De troede, at noget sættes
20 igennem fra Bj.s Side. Thi han vil have Foretagendet frem ogsaa uden dansk Medvirkning og er muligvis ikke videre lysten efter den. Hans Tidsskrift skal være demokratisk, bondebelærende, trykt paa daarligt Papir med grimme Typer. Jeg antager at det intet Honorar vil betale og udkomme meget uregelmæssigt.

25 Hvad jeg vilde have foreslaaet Dem, var dette. Jeg vilde bede Dem om Deres Navn og saa vilde jeg udgive et dansk-norsk Tidsskrift med Dem og mig alene som Udgivere. Deres Arbejde med Redaktion blev intet. De skulde blot staa udenpaa og lade Deres Sager trykke indeni. Tidsskriftet skulde komme hver fjortende Dag med 4
30 Ark hver Gang. Det skulde være dyrt, fint, paa Højdepunktet af Dannelsen, radikalt og overlegent. Voilà tout. Jeg véd, jeg stillede et stort Krav til Dem, nemlig det at overlade mig Deres Navn paa

Tro og Love, at jeg intet Dumt gjorde med det, men det var jo muligt, at De vilde vise mig den Tillid. Stedforholdene bevirke jo, at Redaktionen ikke kunde besørge af os begge.

Saadan var min Plan og tænk lidt derover. Skriv mig ogsaa om dette i al Almindelighed synes Dem forsvarligt. Jeg vil kun lidet 5 opholde mig ved Fordelene. Jeg tror vi kunde samle alt hvad her er af Dygtigt og udtale alt hvad der kan siges af Ærligt — og saa kunde vi agitere iøvrigt lidt for min Broder.

Nu maa vi vel vente og se, hvad der bliver af med Bjørnson. Giv dog ikke strax et bindende Løfte til ham uden ret at kende hans 10 Slagplan.

Muligvis tager jeg i Beg. af September til Christiania. Men derfor ses vi vel næppe.

Levvel. Vær ikke mismodig og ikke gnaven paa

Deres hengivne 15,

Edvard Brandes.

Malde pr. Stavanger
den 17de Aug. 1880.

49. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Motto: Ak! hvilken rædsom Kval! mit Hjerte splittes ad!

Kjære Ven!

20,

Thi hvad skal jeg gjøre? jeg har saameget at sige, at jeg vil fatte mig i yderste Korthed. De ved, jeg hendrages meget mere til Dem end til de norske. Deres Forslag huer mig i høi Grad; kun synes jeg, det er lidt flaut at staa som Redaktør, naar jeg ikke gjør nogen Nytte; skulde jeg kanske ogsaa have Betaling for det? 25,

Alt, hvad jeg hører om B. B.'s Foretagende, er jo dummere end latterligt. Jeg oprøres som Forretningsmand mod den Slags Svindel. Saa har jeg da besluttet for det første at sige ham det rent ud; — forklare ham, at jeg har Mistillid til det hele og ikke vil laane mit gode nye Navn til det Foretagende, der maa ende med Spot og Spe. 30.

Sammen med Dem er jeg dog sikker paa en god Holdning i Liv og Død og et redeligt liqvideret Regnskab. Saa faar vi se, hvad den store Bjørn svarer mig. Jeg er glad ved at se, at De ogsaa har en Følelse af, at min Stilling er precair; thi saa vil De forstaa mine
5 Bevæggrunde, naar jeg ikke strax modtager Deres Tilbud, men beder Dem vente til Forholdene antage fastere Form. —

. . . Heller ikke paa Dem er jeg muggen, skjönt De er saa himmel-
raabende uretfærdig mod mit lille »fine« Stykke. Saa det er bare
Citater og et Chokoladeindfald! — og hvad Fanden skulde der
10 være iveien for at citere paa Scenen? De skulde bare seet, hvor det
Stykke vilde taget sig godt ud paa det kngl. Theater; men nu skal
det ikke indleveres, saa kan De have det saa godt!

Derimod tror jeg, De har ganske Ret m. H. t. »Fogden«, ligesom
jeg — unter uns — er lidt enig i Deres Dom om Artikelen: Musset
15 & George Sand af G. B.

Tror De ikke, jeg har tænkt paa at dramatisere G. & W.? Men
jeg faar det ikke til. Naar vi to vare sammen om det, skulde det
kanske blive til noget; men jeg tør ikke engang tænke paa det nu,
for ikke at distraheres fra min Roman. Dog et maa være iorden,
20 før jeg begynder paa den. Jeg vil have et Novellebind til Jul, forat
faa Skillinger. Hør nu, hvad jeg har: 1) Torvmyren, 2) Folkefest,
3) En god Samvittighed, 4) Præstegaarden, 5) Siesta (som De ikke
behøver at fortælle mig noget om; jeg ved, den er maadelig),
6) En Examenserindring (hvis De synes, den gaar an), 7) Et Brev
25 (fra Fontainebleau, som jeg vil skrive imorgen). »En Debat« er vel
aldeles umulig? Synes De ikke, at jeg skulde udgive en saadan
Samling? Svar mig saa aabent som muligt, og tænk aldrig, at jeg
kan tage Dem noget ilde op — i den Vei. Hils Deres Broder og
Sarah Bernhardt.

50. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Den 22 Aug. 1880.

Kære Ven!

Jeg giver Dem ganske Ret i, at De bør udgive et Hæfte Noveller til Jul, saameget mere som jeg synes Samlingen kan blive ganske anselig. Jeg tror ikke, at det vilde være nogen Skade til, om den 5 blev lidt skarpere end den første. Hvorfor da ikke medtage hin Historie om Kongeskibet? De ser, jeg er tenace. Og var der ikke nogle satiriske Feuilletoner fra »Dagbladet«, andre end de tilsendte. Af disse tilraader jeg ubetinget Examenserindring (som ikke bør omdøbes »Humoreske«, men snarere »Abekatten«) og fraraader »En 10 Debat«, særligt fordi den er saa slet skreven. Altfor mange H. C. Andersenske Reminiscenser (»Men da brød Stormen rigtig løs over ham og det havde han da ogsaa godt af«) og i det Hele Begynderstil. Men der er jo noget ved Anekdoten, der kunde bruges til Scene i et Lystspil. — »Siesta« er ingenlunde maadelig, tværtom. Den er 15 rigtig god, kun lidt for meget Variation over et oftere af samme udmærkede Forfatter behandlet Thema. De andre kender og ynder jeg. Men var der ikke nogle Breve fra Paris, som kunde medtages, da dog Skuffen skal vendes og Tingene paa Assistenshuset? Det bliver en lille Bog. 20

Jeg forstaar udmærket Deres Stilling til de forskjellige Tidsskrifter og vil ikke med et eneste Ord insistere.

Tak De Voltaires Gud — hvis De vil have en Gud at takke — for at Deres Proverbe ikke kommer paa Scenen. Derved vilde De kun sætte Deres gode Navn til, hvilket De med Rette er øm over. 25 Jeg tror, jeg ved Lejlighed laver et Scenario til »Garman og Worse« og sender Dem.

Ja, jeg har glædet mig ved Sarah Bernhardt. Men ikke saa meget, som jeg havde tænkt. Mine imbecile Landsmænds savlende Begejstring have fordærvet mig Nydelsen. Og saa have de foranstaltet 30 en Fest for hende — jeg var ikke med — hvor de begik enhver mulig Taktløshed. Dette Land er det dumme paa Jorden.

Har jeg anbefalet Dem »Röda Rummet«. Læs den endelig. Han ligner Dem, men er skarpere og har mindre Formsans: engelsk Humor i fransk Sauce, ganske som De. Jeg er nu ved at studere hans andre Bøger. Stort, stort Talent.

5 Vær venligst hilset fra

Deres
Edvard Brandes.

51. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde
den 27de August 1880.

Kjære Ven!

Idag for et Aar siden skrev jeg de første Linier af »G & W«; de
10 første Linier af min nye Bog ere vistnok ogsaa skrevne; men jeg
er ikke fornøiet med dem. Jeg skal fortælle Dem noget: jeg er mod-
løs og doven.

Planen til den nye Bog ligner formeget den første; her har jeg
atter en »Madeleine«, der kommer fra Landet og gaar tilgrunde i
15 Byen; og saa skal hun plent faa Syphilis, og det gruer jeg for. Saa
skal Scenen være Kristiania, hvor jeg ikke længer er rigtig kjendt
— og Departementerne, hvor jeg aldrig selv har gjort Tjeneste.
Slutningskapitlerne ere gode; men hvad der skal staa i Midten af
Bogen, det begriber jeg ikke! Kommer De til Kristiania ihøst, saa
20 telegrafer efter mig, hvis De har Lyst; kanske kommer jeg da. Jeg
raader Dem til at tage Victoria Hotel — ikke Grand Hotel. Tak
for Deres Brev med de retournerede Manuskripter. De vil nok ærte
mig ved at underkjende alle mine Domme om mig selv. Siesta er
— som jeg sagde Dem — skidt, — baade fordi den er en Varia-
25 tion over mit gamle Thema, men helst fordi den er lapset i Stilen;
det er en væmmelig Historie, som jeg ærgrer mig over. Der skulde
egentlig have været en Explosion i en Kulgrube; men det fik jeg
ikke til.

Det glæder mig — thi jeg har saa faa —, at De finder »Abekatten«
30 god nok; hvad De siger om »Debat« er som talt ud af mit eget Hjerte;
og andet har jeg ikke fra Paris. Der var et Par Korrespondencer;

men de kunne slet ikke bruges, selv om jeg havde dem. Men sig mig dog, om et Brev fra Fontainebleau kan passere i »Novelletter«. Stilen skulde være i Smag af: »Madame! — ich habe Sie belogen; ich bin nicht am Ganges geboren, sondern an der Dusil u. s. w.« Forleden Nat drømte jeg en Novellette og var saa sjæleglad; men 5 den har jeg glemt sporløst. Jeg siger Dem det for syvende Gang: Historien om Skibet passer ikke i Samlingen. Den er aldeles tosset som Novellette og som ren politisk Satire hører den ikke hjemme i den Bog.

Ja hvis De vilde nedlade Dem til at arrangere min Roman for 10 Scenen, vilde jeg være glad; skjønt jeg slet ikke tror, jeg fik det til alligevel. Jeg har aldeles ikke nogen dramatisk Evne; det kan jeg blandt andet vide deraf, at jeg ikke har nogen sikker Dom i de Ting, medens jeg smigrer mig med at forstaa mig godt paa Fortællestilen. Endelig har jeg faaet »Röda rummet«. Jeg læste et Kapitel 15 igaaraftes. Noget saa ligt mig selv har jeg aldrig seet; — Sætningsbygningen, den Maade, hvorpaa han ordner Naturbeskrivelsen, de Spurve, som fandt alverdens Ting under Bænkene — det er saa slaaende ligt mig, at jeg er glad over, at Ingen kan sigte mig for Efterligneri. Naar jeg har læst Bogen, vil jeg — medmindre den 20 skuffer mig i Enden — sporenstregs skrive til Manden; jeg er nysgjerrig efter hans Bekjendtskab. Ved De hvad? — jeg tror, vi staa ved Indgangen til lysere, literære Dage for Skandinavien. Synes De ikke ogsaa, at det dages lidt?

Bjørnson var her forleden paa Gjennemreise til Bergen. Han vilde 25 op og tale ved Ole Bulls Grav. Gud ved, hvad han har sagt der for Ungeheuerlichkeit. Ole Bull var nemlig — efter de Norskes Mening — ikke blot en Spillemand, men ogsaa en stor »Personlighed«; jeg tror, han var et Stykke af en Nar. Nuvel! — Bjørnson havde ikke faaet det Brev, jeg skrev samtidigt med mit sidste til Dem. 30 Altsaa maatte jeg personligt sige ham mange Ubehageligheder om Tidsskriftet. Nu skal De ikke tro denne Gang, at jeg var feig; thi

jeg har min paalidelige Kones Vidnesbyrd for, at jeg var modig og sagde min Mening rent ud. Han er nemlig ikke god at modsige — især for mig. Bjørnson kan nemlig — og hvem vil fortænke ham i det? — ikke tænke sig andet, end at jeg selvfølgelig er henrykt, 5 smigret, stolt ved at faa følge ham. Han kan jo ikke forstaa, at jeg (vi ere jo alene) er ham overlegen i alt, hvad der sorterer under evropæisk Tæft. Han tror — denne store Gut! at dette klippefaste Norge formaar at frembringe og holde Liv i et literært Foretagende af den Art, hvorom her er Tale! Ja vi to behøver jo ikke at tale 10 mere om den Ting: det er Tøv fra Begyndelsen af og kommer til at ligne Svindel paa Slutten. Dette sagde jeg ham, og han reiste misstemt mod mig. Han kommer kanske tilbage og besøger mig. Jeg staar fast paa dette Punkt: Førend jeg ser en holdbar Plan, et garanteret Budget, tillidvækkende Navne i denne »Redaktions- 15 kommitte«! — før jeg er sikker paa anstændigt Selskab og anstændigt Lokale, gaar jeg ikke paa Ballet, og jeg tillader ikke, at mit Navn nævnes mellem Medarbejderne.

Men til Dem tør jeg heller ikke komme af den Feighed, man kalder Patriotisme. Mine Landsmænd vilde ikke lade mig i Fred, og deres 20 Raahed ligger under tynd Fernis. De derimod — med Deres diskrete og hensynsfulde Tænkemaade vil undskylde mig, om jeg ikke følger min Lyst og gaar sammen med Dem. Men derved faar De ikke realiseret en Plan, De maaske satte Pris paa. Ja — saaledes — kjære Ven! — gaar det med os fine Mennesker! — det er Skraa- 25 lerne, man er bange for og de beholde Valpladsen! — Valpladsen! — ja mon ikke hele det norske Tidsskrift bliver en kort Dødskamp; saa kan vi komme efterpaa; vi ere jo unge, og jeg ialfald har til Hensigt at leve meget længe.

Dette Brev er Dem vist lidt for langt? — men svar dog strax.

30

Deres

Alexander L. K.

Er Deres Bror reist?

52. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

1/9 1880.

Kære Ven!

Jeg skal svare strax paa Deres Brev, skønt jeg ikke har meget at sige derom. Jeg billiger jo ganske Deres Optræden overfor det Bjørnsonske Foretagende, hvis Liv formodentlig vil blive kort. Jeg 5 vilde maaske have nogen mere Sympathi med den politiske Agitation end De har; thi jeg skal ikke nægte, at det for mig fortvivlende ved Tilstandene i Danmark beror paa, at vi intet politisk Parti kunne danne men maa nøjes med en literær Opposition. Paa en vis Maade er Slaget vundet i Literaturen, de Reaktionære have 10 kun et Par elendige Knager at hænge deres Hatte paa, men i Politiken leve vi under det modbydeligste Regimente. Kun med en eneste Mand kunde vi slutte en Alliance og denne ene Politiker, Hørup, der er en saa fortrinlig Pen, er et Menneske, hvem det er yderst vanskeligt at faa Rede paa: en Proletarnatur, mistænksom, 15 ironisk, med en tilsat poetisk Begavelse. Samtaler med ham ere altid sande Orddueller. Og det er saa trættende aldrig at kunne hvile ud i en Samtale og saa rædselsfuldt ikke at arbejde sammen med Folk, man kan kalde Ven. Men ligemeget det Værste er, at vi komme til at leve under nationalliberalt Regimente hele det 20 19de Aarhundrede ud — hvis da Danmark bestaar saa længe.

Derimod i Norge — forekommer det mig paa Afstand — er der Haab om at knuse Regeringsmagten. Og der er noget ved Bjørnsons hele Virksomhed — hans Kamp mod Konge og Præster, hans republikanske og fritænkerneske Galenskab — som elektriserer mig. 25 Det smager dog lidt af den store franske Revolution. Og derfor undrer det mig, at De kan forholde Dem saa kølig overfor Politiken og at den saa ganske overspringes i Deres Produktion. Se engang, hvorledes Daudet i sin sidste Bog bliver Politiker med bestemt antimonarkisk Program. Læste De »les soirées de Medan«: 30 lutter literariseret Politik. Vi er og bliver Æsthetikere, som Strindberg skrev til mig i det eneste Brev, jeg har faaet fra denne mærke-

lige Fyr. Jeg anbefaler Dem endnu hans »Mäster Olof«, det sidste Skuespil derimod duer ikke stort. Hans Lighed med Dem er utrolig. Jeg har isinde at skrive en Opsats om ham, hvis jeg kan faa noget pint ud af min kraftløse Hjærne. Men jeg tror ikke, at den ynder
5 produktive Svingninger.

Berolige Dem! Jeg finder sandelig ikke Siesta noget Mesterværk, dertil minder den mig formeget om Herman Bang. Men den kan da godt passere og der var noget vist »schwül« ved den, som til-
talte mig. Jeg tænker, at et Brev fra Fontainebleau godt kan passe
10 ind. Skal Samlingen atter betitles *Novelletter*?

Georg rejser om en Uge. Hans Skjæbne ligger mig tungt paa Sinde. Meget have vi forhandlet og lidet er kommet ud deraf.

Jeg véd ikke om min Norgesrejse kommer istand. Men De kan være sikker paa, at jeg telegraferer efter Dem, saa skal vi dramati-
15 sere »Garman & Worse«.

Deres
Edv. Brandes.

53. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger
d. 6te Sept. 1880.

Kjære Ven!

20 Tak for Deres prompte Svar. Tingene ere indtraadte i en ny Fase, efterat det rygtes, at Bjørnson reiser til Amerika. Hvis saa er, falder vel hele den norske Plan til Jorden, og da kunde der igjen blive Tale om at realisere Deres. Men mon De er tjent med mig som eneste
Medudgiver? Ja — det maa De jo bedst dømme om selv; men
25 synes De, jeg allerede er kjendt nok? — og saa dertil min politiske Umulighed! Nu kommer jo rigtignok — som De kanske har hørt hos Deres Broder — den politiske Parabel i de nye *Novelletter*; men det sker nødtvungent af Mangel paa Stof. Og i et Tidsskrift af politisk-agitatorisk Art vilde jeg være — ialfald overflødig. Men
30 saa kunde jo jeg representere andre Sider af den gode Sag. Det skulde ikke genere mig stort, hvad der stod i Skriftet af politisk Radikalisme; jeg ved ikke, hvad der skulde være for radikalt for

mig; men jeg kan slet ikke opdrive nogen Interesse for selve de politiske Fægtninger. Nuvel — Ære være de, der ville paatage sig dette i mine Øine mindre — undskyld! — renslige Arbeide; hvad der vil falde af for mig af personlig Ubehagelighed i min Omgang og i den hjemlige Presse, skal jeg bære uden Knur. Tjen mig i at 5 udvikle Deres Plan for mig; hvad De venter af mig, hvilke Bidrag, hvilket Arbeide overhovedet. Om et Par Dage faar jeg sikker Underretning om Bjørnsons Reise, og da skal jeg skrive til Dem.

»Les soirées de Medan« — har jeg just læst (glem ikke hyppigt at give mig Vink om de Bøger, jeg bør læse; herhjemme sidder 10 jeg med en Potte over Hovedet, ser og hører ingenting). Talgklumpen var en mageløs Historie. »Röda rummet« var en gribende Bog, sund og sand og sikker, men ikke fuldt behændig nok for min Smag. Min Behændighed er netop mit skjæbnesvangre Fortrin for ham, der gjør, at jeg saa ofte forspilder Slagets Virkning; han er saameget 15 djærvere og større; jeg synes, han maler grellere end Virkeligheden; men derfor skinner det vel ogsaa i Læserens Erindring, længe efterat Bogen er lukket. Jeg er meget — meget stolt over, at jeg ligner ham; thi det ser jeg, at jeg gjør.

— »hvis jeg kan faa pint noget ud af min kraftløse Hjerne« — 20 hvad tænker De paa? — Mand! — og De vil udgive et Tidsskrift sammen med mig — den upaalideligste af alle Arbeidere. Tænk Dem! — jeg kan ikke faa mig overtalt til at begynde den nye Bog. Jeg lægger Papiret for mig, dypper Pennen, jeg ved Ord til andet, hvad der skal staa — og alligevel ser jeg ud af Vinduet, indtil jeg 25 faar Lyst til at reise ud og fiske, jeg steiler som en Hest foran Læsset; hvad ialverden skal jeg dog gjøre? —

Alle mine Børn staa omkring mig; her skal være »Lakforestilling« — som de kalde det; d. v. s. jeg skal forsegle mine Breve, hvilket forresten er en stor Fornøielse for mig ogsaa. 30

Deres hengivne

Min Kone sender sin Hilsen.

Alexander L. K.

54. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

11/9 80.

Kjære Ven!

I den skjønneste Modstrid med mit sidste Brev — og dog i en vis Sammenhæng — staar følgende Omstændighed, at jeg stiller mig
5 til Valg ved det den 22. Septemb. i Rudkjøbing paa Langeland
forestaaende Folkethingsvalg. Det radikale Venstre 3: Berg og Hø-
rup have presset mig saa stærkt at jeg har givet efter. Eller rettere
jeg har ikke vovet at bortkaste den Chance, som en politisk Stilling
for mig kunde afgive for vort Parti. Ved min Kandidatur er For-
10 eningen mellem det politiske Venstre og det literære (3: Fritænke-
riet alias G. Brandes) fuldbyrdet og rundt i Landet hedder det sig
allerede, at Berg styrter sig i Fordærvelse ved at opstille en Atheist.
Man siger mig at mit Valg er sikret i Kredsen. Jeg tvivler meget
derpaa, men jeg ved at hvis jeg faldt, vilde jeg være ret glad, thi
15 saa havde jeg gjort min Pligt og blev fri for den »mindre renlige«
Stilling som Politiker. Skulde De ikke ville kjende mig som Folke-
thingsmand saa vil jeg dybt beklage det. Men jeg agter at bevare
en vis Interesse for Literaturen.

Jeg har ikke en Times Fred inden d. 22. Derfor er jeg ganske kort.
20 Jeg tør intet sige om Tidsskriftet nu, inden jeg véd, hvad denne Poli-
tik bliver til. Hvor er dog Bjørnson upaalidelig; er med hans Rejse
hele den norske Plan røget i Lyset eller optræde de resterende Med-
arbejdere?

Tag saa fat paa Romanen, had alt det Rakkerpak som omgiver
25 os saa dygtigt, at De maa pidske dem med Svøber.

Bed Deres Frue, for hvis Hilsen jeg takker, beklage mig Hoved-
stadsbarn, som skal ud mellem Bønder, der lugte à la Venteper.

Deres nervøse

Edvard Brandes.

55. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger
d. 16de Sept. 80.

Kjære Ven!

Havde jeg kanske ikke allerede seet af Aviserne, at De skulde op at udskjældes! — Arme Ven! — jeg beundrer Dem! bliver De valgt, vil jeg være stolt; falder De, vil jeg være glad. Jeg er ihvertfald 5 henrykt ved at se Dem ivrig, handlelysten, ung og modig som en Kriger!

Dersom jeg var rig, vilde jeg sende en »special artist« — som London News gjør — til Langeland — det Ord maa jeg skrive omigjen — altsaa til Langeland! forat tegne Dem, bagfra, forfra 10 og fra begge Sider! — omgiven af Vælgere! — ak! ak! disse Vælgere! — mine Tænder løber i Vand efter at se dem! Jeg har en uhyggelig Fornemmelse af, at De finder min Spøgefuldhed yderst utækkelig; men jeg er virkelig altfor oprømt til at kunne præstere et for Anledningen høitideligt Ansigt. 15

Men er virkelig De bleven Ridder i Pantser og Plade, — De, som jeg holdt for endnu sensiblere og mere finnæset end jeg selv, saa skylder jeg ogsaa — synes jeg — at tage ordentlig fat. Og det vil jeg; min Roman skal nu blive politisk og helt infam.

Jeg vil gaa i Spænding for dette Valg; De maa endelig under- 20 rette mig om Udfaldet.

Ak om jeg kunde faa skrive Folkethingsmand! næste Gang! jeg vilde lade trykke Konvolutterne til Dem. Aber Spass beiseite! — vi ere alvorlige Mænd, — Folkets Mænd!

Deres politiske Ven 25
Alexander L. K.

56. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.* Den 27 September 1880.

»Dansken har Sejer vundet, Hurra, hurrah«. De kjender maaske ikke, kjære Ven, Melodien til denne populære Sang og vil saaledes ikke være istand til at istemme det Kor, som udføres hernede. Det 30 er første Gang, vi har vundet en lille Smule Luft og det føles højst

tilfredsstillende. Desuden var selve Valgkampen for mig en af de intensiveste Nydelser, jeg har havt i mit Liv; uforglemmelige Dage tilbragte jeg paa det fede Langeland, blandende mig med Bønderne og lærende at sætte Pris paa dem. De ere i politisk Henseende Paa-
 5 lideligheden selv og de opførte sig saa taktfuldt og hensynstagende f. Ex. ved vore Fællesspisninger, at Tonen i Studenterforeningen i Kbhvn. er langt, langt slettere end den var mellem de langlandske Bønder.

Skulde jeg nu ikke komme til at fortælle Dem derom personlig?
 10 Jeg rejser herfra vel d. 9., 10. Oktober til Christiania for at se lidt paa Tilstandene og særligt paa Theatrene og det vilde være mig utroligt kjært, om vi kunde mødes. Jeg har dog rejst den halve Vej, gider De nu ikke rejse den anden?

Iøvrigt vil jeg sige Dem, at skriver De nu ikke en politisk Roman,
 15 saa gjør jeg det selv.

I Haab om at træffes

Deres hengivne

Edvard Brandes.

57. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger
 den 30te Sept. 80.

Kjære Ven!

20 Jeg har sunget den skjønne Sang om Danskens Sejer med stor Jubel og læst Deres Brev med stor Fornøielse. Det var et mærkeligt Brev ogsaa af den Grund, at det kom hid imorges og er dateret 27de; — formodentlig er det galt dateret, da De vel gaar i Ørskén efter saamegen politisk Henrykkelse.

25 Ja — Ære være Bønderne — ikke sandt? men om de ere paa- lidelige, nederdrægtige, havesyge eller ædelmodige — det ved hver- ken De eller jeg; thi vi kjender dem ikke, og vi lærer dem aldrig at kjende. At Bønderne in casu har fundet sig tjent med Deres Valg er klart; men kun fordi de endnu en Stund har Brug for de fine
 30 Folk til at rage Kastanierne af Ilden. Men naar de faar afluret os vore Kneb, vil det komme frem, at de hader os med et velfun-

deret, historisk Had, som vi saa inderligt vel have fortjent alle Mand. Jeg siger dette om Bonden som en stor Ros; thi Resultatet af mit Kjendskab til ham er, at han er mig uendeligt overlegen i Klogskab, i at skjule sine Tanker; at han kan snakke mig efter Munden uden at jeg mærker det, at han altid er paa sin Post mod mig, altid 5 narrer mig og i sit Hjerte nærer en uudslukkelig Mistro mod alt, hvad der hører mig til. Men et er sikkert: Bondestanden er — ialfald i dette Land — den mest velopdragne. Og kan det lykkes — jeg siger ikke: at vinde hans Tillid; thi det kan vi ikke —, men bare berolige hans værste Mistro, saa er Bønderne — det vil da 10 sige: de ved Havet — saare behagelige Mennesker at omgaaes. Fornuftige, velbetænkte, frihedselskende og videbegjerlige indtil det rørende.

Jeg er just i det morsomme Tilfælde at høre en Række Præster (jeg har en Bror blandt dem), der alle variere dette Thema: 15 Jeg kjender Bonden, — jeg har kanske mer end de fleste — saaat-sige levet med Bonden, sat mig ind i hans Stel, hans Sorger og Glæder — o. s. v. — det allerkosteligste Tøv! Der er ingen, Bonden lyver mere for end for Præsten; jeg kan kontrollere det paa hundrede Punkter; de juridiske Embedsmænd staa ham forholdsvis 20 nærmere; dem hader han mere aabenbart.

Alt dette er jeg kommen til at skrive, fordi det just er derom jeg skriver i min Roman; den skal blive politisk — det lover jeg; det skal blive mig kjært at se, hvem af os to, der gjør det skarpest. Det bliver vel Dem, og da skal jeg være lærvillig for næste Gang; bare 25 at se Dem — Dem opildnet — handlelysten — nær havde jeg drevet det saa vidt at sige: forhaabningsfuld —, det er en hel Fest for mig. Saa skulde da jeg ogsaa have en Glæde af den Satans Politik! Kjære Ven — lad nu ikke den Onde tage Dem; men lad mig se, De beholder rene Manchetter. Siden jeg ikke kan møde 30 Dem i Kristiania, thi det kan jeg ikke af Økonomi, sender jeg her-ved mit sidste Billede som Bidrag til Deres Galleri.

Nu skal De — enten De vil eller ei opgive mig to danske Blade — et, hvori De vil blive rost og et hvori De vil blive udskældt paa Thinget; hvad Tid begynder Komedien? for hvor lang Tid er De valgt?

5

Deres

A. L. K.

58. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

5 Okt. 1880.

Kære Ven!

Jeg kunde ret af Hjærte takke Dem for Deres elskværdige Brev
10 og Tilsendelsen af Billederne, var ikke den Omstændighed, at De
ikke gider gaa til Kristiania. Jeg rejser imorgen Onsdag og havde
haabet De lod Dem bevæge og at vi skulde have havt det fornøjeligt
og godt sammen — nu er jeg bleven temmelig ked af min Plan. Mon
der er noget ved Deres Theater? og mon der er nogen Mulighed
15 for mig at faa Samtaler, udbyttelige Samtaler med Politikere. Det
Fæ, Vullum, har sat i »Dgbl.« en Forkyndelse af min høje Ankomst,
blot fordi jeg ganske privat havde antydet ham min Hensigt. Nu
er det ovenikjøbet Vinter — jeg vilde ønske jeg var vel hjemme
igen. Men det hjælper ikke, jeg maa afsted og jeg har jo Lov at
20 gøre Rejsen overmaade kort om jeg vil.

Hvad Billedet angaar, saa finder jeg Dem uden Smiger langt
kønnere. Jeg kan ikke lide at De ser ud som en »gourmet« — eller
skulde De have forandret Dem og ligner ikke mere den Norges
Kæmpe, De var. Det havde været godt om vi havde truffet hinanden
25 for at jeg kunde faaet det rigtige Billede af Dem.

Ganske sikkert kender man ikke Bønderne helt igennem — og
jeg mindst af alle da min Erfaring er en 5 Dages — men gør De
dog ikke dem altfor megen Ære? De ere næppe særdeles sammen-
satte og i alt Fald de danske nære næppe et kraftigt Had til Dan-
30 nelse. Mistænksomme det er de — dog ikke mer end De og jeg.

Men jeg har iaften ikke Tid til mange Betragtninger. Jeg er ud-

slidt af meget og mangt. Igaar aabnedes Rigsdagen for at lukkes til 9. Nov. Jeg tilbragte hele Dagen sammen med politiske Mænd. Jeg har mange Planer blandt andet til at skabe et stort frisindet og fint (elegant med rene Manchetter) Dagblad ud af det lidt gemene Venstreblad, som kommer her i Kbhvn. Navnet er »Morgenbladet«. Det skal De holde og hvis De ogsaa vil have Modsætning saa »Dagbladet«.

Højre har slaaet mig op til en stor Mand, et Princip, en Repræsentant for europæisk Venstre og hvad véd jeg. Men der er Flamme i mig for Tiden og kan jeg, saa vil jeg.

Kom saa til Hotel Victoria.

Deres
Edvard Brandes.

59. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger
d. 10de Oct. 1880.

Kjære Ven!

Da Moses ikke kunde komme til Muhamed — eller hvorledes det nu var, saa synes jeg, Bjerget faar komme til mig. De kan ikke tænke Dem en deiligere Egn end den, hvori jeg bor, og her lever et Folk, der vilde bringe Deres bondevenlige Hjerte til at svulme af Fryd. Det værste er med Logementet. Her i Huset kan jeg kun byde Dem en Æske at sove i paa mit saakaldte Studereværelse, hvor der ikke er Ovn. Men tæt ved os kunde De bo hos en Halvbonde; — forresten skulde vi — De, Beate og jeg — reise paa Jæderen; der er gode Logis og en Natur — aa! Det er aldeles ubegribeligt med mig; jeg vidste ikke, før jeg begyndte at skrive, i hvilken Grad jeg har Øie for Naturen, og hvormegen fri Luft, jeg trænger. Jeg forsikrer Dem, der gaar ikke en Dag uden jeg tænker den Tanke: hvor er det dog muligt at tænke og skrive nyttigt og godt, naar man ikke har en vid Horizont og faa Mennesker. Med det samme jeg har slugt min Middagsøvn løber jeg ud, forat se Solen gaa ned. Vi har i Vest et lidet, smukt Fjeld (i Danmark vilde man kalde

det: Himmelhovedessvimmeltop!) — en Udsigt derfra, naar Solen gaar ned i Havet — ja De kan s'gu nok komme! — De vil lægge Aar til Deres Liv, berige Dem med en broget Skat af Naturminder, som De kan tære paa, naar De sidder og fiser i Rigsdagen, og —
5 fremfor alt vil De glæde en af Deres bedste Venner — denne Stil maa være rørende!

...

De spørger mig, om jeg tror, De vil faa Udbytte af Deres Kristianiatur. Skuespillerne er — efter hvad jeg ved — noget Skrab,
10 — hovne, uvidende og drikkfældige. Ellers maa jeg rent ud tilstaa, at jeg ved lidet om Hovedstaden — altfor lidet til at skrive en Bog om den, — som jeg nu gjør. Hjerteløse Person! — som siger, jeg »gider« ikke møde Dem. De skulde bare vide, for en Lyst jeg har; — baade til at se Dem igjen og til iro og incognito at snuse lidt om
15 i Staden.

...

Jeg lykønsker Dem til Deres politiske Karriere og lover mig mangan god Latter deraf. Men mest af alt lykønsker jeg Dem til Deres »Flamme«! De skal se, De ender med at blive lykkelig og fed.
20

Deres forudgangne

A. L. K.

60. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Den 18 Okt. 1880.

Kjære Kielland!

Imorgen forlader jeg Kristiania, den Tid er udløben, som jeg
25 kunde skjænke min Norgestur, og jeg haaber at jeg endnu kan komme en 14 Dage til Paris, inden min Rigsdagsvirksomhed begynder. Jeg er overbevist om, at De intet Øjeblik har tænkt Dem Muligheden af mig i Stavanger paa denne Aarstid; ikke desmindre takker jeg for Deres venlige Opfordring. Jeg tilgiver Dem, at De anbefalede
30 mig dette for Lorder beregnede Hotel, i hvilket jeg optrækkes, og søger at undskylde, at De ikke mødte mig her. Jeg har forsaavidt

ikke savnet Dem, som jeg har tilbragt meget behagelige Dage her i Byen.

Theatret var en slem Skuffelse. Georg — det Asen — har engang ytret noget om Théâtre-Français, paa hvilket der endnu leves. Mig synes den norske Scene undertiden mest minder om et Forstads- 5 theater til en stor By. Værst er det, at Fru Juell Primadonnaen er et saadant raat og opblæst Fruentimmer, hvis Nykker regjere Skuepladsen. Hun alene har forhindret, at jeg fik »Leonarda« fordi hun, skinsyg paa Fru Gundersen, ikke har tilladt denne at vise sig i en stor Rolle. Jeg har kun set faa norske Stykker, hvad jeg til Dels 10 var kommen for.

Jeg har truffet Mænd af alle Fag med stor Fornøjelse og Udbytte. Den radikale Presse her synes mig udmærket betjent. Mænd som Grevstad, Thommessen, Berner, Garborg ere sande Landsevingere. Sverdrup fik jeg i en enkelt Samtale et lidet tilfredsstillende 15 Indtryk af. Han var mig for meget Orator. Jeg har dernæst set hele den Sars'ske Kreds, af hvilken jeg føler mig mest i Overensstemmelse med Skavlan. Hans Frue, Deres Søster, tiltaler mig svært; hun viste saa nydeligt Sars tilrette, da han fremkom med nogle mod Præsterne rettede Udfald. Jeg lider godt, at en Dame vedstaar sin Me- 20 ning selv overfor en Mand med Navn.

...

De skal se, at de nye Novelletter faa tre Oplag. Nu er De naaet saa vidt, at jo slettere Deres Produktion er, desbedre gaar den. Videre kan ingen »Digter« drive det!

25

Deres hengivne

Edvard Brandes.

61. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Malde pr. Stavanger
d. 26de Nov. 1880.

Kjære Ven!

... Jeg læser de danske Aviser, De gav mig Anslag paa, og jeg 30 vil ikke med et Ord plage Dem mere med denne Ed. Jeg synes i

høi Grad Synd i Dem, og naar jeg tænker paa alt det, De vader i, siger jeg til mig selv: han havde bedre Støvler end jeg troede.

Far er desværre saa daarlig, at han lidet agter paa, hvad der foregaar; hvis der bliver noget Vrøvl, tænker jeg, at jeg skal kunne
5 holde ham udenfor. Derfor har jeg for længe siden skrevet til Hegel, at han kunde lade Bogen komme; men jeg har endnu ikke seet den. Skulde den endnu ved dette Brevs Ankomst ikke være fuldt udsprungen, maa De gaa til Hegel for mig — eller ialfald telegrafere til mig strax; thi da maa mit Brev være forkommet.

10 Jeg vilde saa gjerne talt med Dem om min nye Roman; men det bliver for langt at skrive. Jeg har nu kun to eller kanske tre smaa Kapitler igjen; men — vil De tænke Dem! — jeg som er saa stærk og tykblodet — jeg er bleven nervøs; naar jeg har skrevet mine Formiddagstimer er jeg halvt syg om Eftermiddagen, og jeg
15 tror, at naar jeg faar læsset af mig Slutningen, faar jeg hvile mit Hoved lidt. Det er høist besynderligt, at jeg mod min Vilje tvinges til at tænke paa min næste Bog — en liden Julefortælling, som skal flaa »Godgjørenheden« og hedder »Loppen«. Jeg er bange for, at jeg har overanstrengt mig og skrevet altfor fort disse to Aar; hvis
20 jeg faar Raad, maa jeg se til at komme ud at reise til Vaaren.

Ja — det var denne Roman! — jeg formoder, at den er meget god; men den er bleven næsten vel politisk; jeg bliver vist hængt for den. Forresten maa jeg — som jeg ogsaa skrev forleden til Deres Broder — le af mig selv; thi altid fortæller jeg paa Forhaand, at
25 jeg er saa skrækelig voldsom, og naar det saa kommer, saa er det jo ingenting. Jaja! — nu skal I se!

Har De Tid og Lyst til at fare gennem Manuskriptet, eller vil De heller vente til det er trykt? — i Midten af Februar skal det sendes — efter min Plan.

30 Synes De, at det ser stygt eller søgt ud, om jeg anvender følgende Vittighed, jeg har hørt fra min Barndom: Den fine Embedsmand: »Hvorledes faar de arme Fiskere Nattelogis?« Lodsoldermanden:

»Aa — det er s'gu skidt nok. De fleste lægger sig paa Maven og breder Rumpen over sig saa godt de kan.« Historien er altfor god til ikke at anvendes — ikke sandt?

Paa Størrelse bliver Bogen netop som Garman & Worse, og jeg haaber paa mange Penge. Titelen »Arbejdsfolk« falder lidt klodset. 5 Det skal være ironisk, idet »Arbejdsfolkene« ere Departements- og Embedsdrog; men De ved Titler!

Lad mig snart høre fra Dem igjen.

Deres hengivne

Alexander L. Kielland. 10

62. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.* Den 4 December 1880.

Kjære Ven!

Jeg skriver dette i Folkethinget, imedens Justitsministeren imødegaar Anskuelser om Loven angaaende Ulykkestilfælde paa Søen. Efterat jeg har afleveret min Jomfrutale — som gik ganske godt 15 og som De maaske har læst i »Mrgbl.« — har jeg ikke fundet Anledning til at give mit Besyv med. Og det er uendeligt harmeligt at høre andre Mennesker tale i Timevis uden at kunne hævne sig ved at lade dem lytte efter Ens Visdom. Desuden er der en hel Del Ting som min Filosofi aldrig har drømt om. Al almindelig Politik ligger 20 for Tiden udenfor Debatten, man vælter sig i Kontorudgifter og Dyrtdstillæg, og det kan jeg ikke trods min Alsidighed være med om.

Jeg gik strax til Hegel imorges. De har jo allerede faaet Besked fra ham. Bogen udkom officielt igaar og har iøvrigt længe været i 25 Boghandelen. Jeg haaber at faa den til Skjænk. Det gjør mig ondt at høre, at Grunden til dens Udgivelse ligger i, at Deres Fader befinder sig saa ilde. Det er en forfærdelig Sygdom, han efter Deres Mening har, og skulde hans Tilstand ikke for en stor Del være Aarsag i Deres Nervøsitet? Jeg tror ikke ret paa, at De er over- 30 anstrængt, skjønt det unægteligt forbavser mig, at De er saa nær

færdig med Romanen. Jeg glæder mig til den, men jeg vil hellere læse den i Korrektur end i Manuskript. Sætningerne tage sig helt anderledes ud paa Tryk. Jeg synes ikke videre om Titlen. Nu har Schandorph udgivet »Smaaafolk«, arbejder paa en Novelle »Kjøb-
 5 stadsfolk«; skal vi nu have »Arbejdsfolk« af Dem? Desuden er det en kilden Ting med ironiske Titler; de maa være typiske som »Samfundets Støtter« hvis de skal due. Lav et Ord, der sidder paa saadanne Folk, som De har for, saadan som højsalig Dickens — Jacobsen vilde sige den for tidlig afdøde Dickens — i sin Tid skabte
 10 »Omsvøbsdepartementet«. Tag sligt til Mønster og saml hele Deres Satire i ét Stikord! Det er let for en Mand med Deres Vid og i alt Fald det er det, De skal gjøre. Fortæl mig nu lidt om, hvad Romanen handler om, hvis De gider. Fiskervittigheden er henrivende, den maa De absolut beholde.

15 Af nye Bøger maa De læse Jacobsens Niels Lyhne som kommer paa Fredag og lille Gjellerups Antigonos.

...

Hils Deres Frue fra

Deres hengivne

Edvard Brandes.

20 63. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

d. 12te Decemb. 1880.

Kjære Ven!

Altid skal jeg da have Plage med disse Titler, og altid skal De være Plagefogden! Lidt af det, De siger bryder jeg mig ikke om, — det nemlig, at Schandorph's sidste Titler ligne min; thi det er
 25 en ephemer Grund, som har ingen Vægt, hvis bare Titlen var træffende. Men der er det, det kniber. De har nemlig saa svinagtigt Ret i det, De siger om de ironiske Titler; jeg har kun altfor vel følt det selv. Ser De, saaledes ser Bogen ud: paa den ene Side skikkelige Bønder og dumme jævne Mennesker, der slide sig ud i vore
 30 ufrugtbare Forhold og overalt tørne mod det officielle, de med Guldsnorer paa, de fine, de regjerende. Tilslut chikaneres mine

simple Venner ud af alle sine Positioner og gaar ombord paa et Udvandrerkskib. Paa den anden Side har jeg et godt Galleri Embedsfæ, der uafsladeligt snakker om, at de arbejder, medens de driver det skrækkeligste Spilfægteri med Retspleien og med alt, hvori det juridiske Støv er indbanket. Havde jeg kaldt G. & W. 5 for »Filt«, saa kunde jeg kaldt denne for »Støv«.

Jeg bevæger mig helt op i de høieste Cirkler i Hovedstaden blandt Statsraader og svensksindede Embedsmænd. Mens det er paa det allersørgeligste med mine Venner, slutter Bogen med Kongens glimrende Indtog og en Opsats i »Folkets sande Ven«, hvori 10 Oppositionen faar en Strøm af Skjældsord. Den sidste Sætning — efterat Avisen er læst høit i Departementet — er saaledes: »Redaktør Mortensen havde læst med sit sædvanlige tvetydige Smil — halvt ironisk halvt høitideligt. Men der var ingen, som lo; i dette Øieblik følte de alle, at Mortensen havde Ret.« — 15

Paa Emigrantskibet har jeg da en Noæ Ark med skikkelige Bønder forud, som ikke kunne udholde de indsnevrede Forhold hjemme; og agterud paa første Plads har jeg en brav Broder og Søster (Børn af Statsraaden) samt det almindelige fine Krapyl, som »Familien« 20 sender over til den anden Verden. I Byen er der Fest efter Indtoget; man ser af og til en Raket thi: »Kongen havde i Vinterens Løb havt en Halsbyld; derfor gjorde Studenterne Fakkeltog til Slottet, hvor de sang: Hör os Svea, — Moder åt os alla! — I samme Anledning var der ogsaa stor Takkefest i Tivoli med Deklamation og Fyrværkeri.« 25

Der er utvivlsomt meget godt i denne Bog; den er skrevet ud af min Sjæls Harme og med al den Ondskab og Kløgt, jeg har kunnet opdrive. Men Titlen! — ja den faar staa! — At jeg har været »nervøs og overanstrengt« er glemt sporeløst. En Trediepart af Romanen er allerede ganske færdig omskrevet til Trykning, og jeg avancerer 30 hver Dag et langt Stykke. Med Far gaar det jævnt nedad. Jeg har den Plan at komme til Kjøbenhavn til Vaaren og se efter et Land-

hus, hvor jeg kunde bo med Familie f. Ex. et Aars Tid. Er det dyrt? Naar jeg havde c. 8 a 10,000 Kr. om Aaret, kunde jeg ikke da leve godt? — Min Kone hilser og glæder sig »skrækkeligt« til Kjøbenhavn.

5

Deres

A. L. K.

64. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

23/12 80.

Kjære Ven!

Jeg synes overordentlig godt om hvad De fortæller om Deres nye
 10 Arbejde. Slutningen med Kongens Indtog er henrivende. Det vil
 ogsaa gjøre godt herhjemme, hvor vi ere befængte med Loyalitet
 opover Ørene. Dette Danmark er saa dumt, saa grimt og koldt,
 at man daarligt kan opfordre Folk til at opholde sig her. Men
 muligvis er dog Kjøbenhavn bedre end Stavanger. Og jeg skal ikke
 15 nægte, at Tanken paa at De kunde bo her og at vi ordentlig kunde
 tale sammen, opfylder mig med en douce Glæde. De kan fortræffe-
 ligt leve her af 8 à 10,000 Kr. naar De da ikke vil give Middags-
 selskaber med talrige Retter til mange Personer. Gid nu denne
 Plan vilde realiseres, ellers ses vi nok aldrig, da Stavanger ligger
 20 udenfor min Rejseroute.

Jeg har arbejdet svært i disse Maaneder. Jeg har udrettet det,
 at fra Nytaar vort Venstreblad »Morgenbladet« vil udkomme meget
 forøget og forbedret. Min Broder bliver fast Medarbejder. Hele den
 literære Klike knyttes omkring Bladet og dette haaber jeg skal ikke
 25 blive uden Betydning. Jeg vilde ret ønske, Bladet kunde afkjøbe
 Dem Deres Roman til Feuilleton, men vi har desværre saa faa
 Pengemidler. Jeg glemmer nok at fortælle, at Berg, Hørup og jeg
 danne Bladets Overbestyrelse. Hvad dette Foretagende har kostet
 mig for Uendelighed af Samtaler, Ærgrelser og Sløvhedsøjeblikke,
 30 det vil De aldrig forstaa. De er lykkelig som kan sidde inden Døre,
 skrive Deres Bog og kun komme i Berøring med Verden ved de

Trompetstød, den sender Dem tilbage til Tak. Men jeg elendige skal leve mellem alt Rakket, skal i Rigsdagen lade mig forhaane af den lumpneste gamle Routinier, som har en sleben Tunge, blot fordi jeg ikke kan alle Knebene. Dernæst skal jeg slide i den praktiske Politik sammen med Meningsfæller, skaffe Penge til forskjel- 5 ligt, forhandle med Medarbejdere, give Raad og lade mig give Raad — det er drøjt men det maa gaas igjennem. Jeg trænger desuden til at have min Hjærne bestandigt virkende.

Har De læst Nyhederne? »Tordenskjold« fersk, »Antigonos« brav, »Niels Lyhne« genial men tung. Interessant er den, men saa ujævn. 10 Fantasteriet kjeder mig, naar det ikke rentud er Onani, som i Schacks »Fantasterne«. Har De læst denne, hvis ikke ved Lejlighed.

Tag venligst tiltakke med disse Linjer. Glædelig Jul og Nytaar til Dem og Frue. Jeg skal have Juletræ for mine Smaapiger, hvortil jeg glæder mig forskrækkelig. 15

Deres hengivne

Edvard Brandes.

65. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Kjære Ven!

Stavanger
d. 3die Jan. 1881.

Jeg ved ikke, om jeg har fortalt Dem hele min Fars Elendighed. 20 Det optager alle mine Tanker og Størsteparten af min Tid, og der er vist endnu Uger igjen, inden han faar dø. Det er en høist sørgelig Tid.

Glædeligt Nytaar forresten! —

Mine Flytteplaner — ja alle mine Planer maa skyves tilside nu 25 en Tid; men jeg tror dog, at jeg kan komme til Kjøbenhavn til Vaaren. Vi — det vil sige — Jacob Kielland & Søns Arvinger — ejer en Eiendom ved (i?) Kjøbenhavn, som hedder Rolighedsdal; — ved De, hvad det er?

Naar jeg har Tid for Far, læser jeg — nei det gjør jeg jo netop 30 ikke! — jeg skriver — vilde jeg sagt — paa min Roman, og derfor

faar jeg kun lidet læst. Desuden læser jeg mindst ved Juletider, for da læser Alverden; og saa er det saa uhyre bekvemt til al den taabelige Snak at kunne svare med Sandhed: den har jeg ikke læst. Imidlertid har jeg dog seet saameget i »Niels Lyhne«, at jeg bøier 5 mig dybt; — han er egentlig — mellem os — den eneste Prosa-fortæller nutildags i vort Sprog, som jeg bøier mig rigtigt dybt for. Er jeg vigtig? Jeg ser nok, at baade Schandorph, Lie og andre kan gjøre mange Ting, som jeg ikke formaar; men saa er jeg dem overlegen i andre ligesaa væsentlige Ting. Jacobsen derimod kan 10 gjøre alt, hvad jeg kan og tyve andre Ting, som jeg ikke evner. Dog har han store Feil! — Fantasteriet og en utækkelig Fylde af Ord; desuden ere hans Personer altfor mærkværdige f. Ex. Huslæreren; hvad skal det til?

Men jeg er mat og træt; det er somom jeg selv led i disse Dage; 15 De kan ikke tænke Dem, hvor ondt han har det.

Deres hengivne

Alexander L. K.

66. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

10/1 81.

Kjære Ven!

20 Jeg har iaften modtaget Deres Brev som jo er meget trist. Jeg kan saa godt forstaa, hvor slemt det maa være at se et Menneske, man har kjær, døe langsomt under svære Lidelser. Hvor dog Lægekunsten og Menneskene ere ubarmhjærtige?

Det gaar vel daarligt med Arbejdet, siden De intet taler derom. 25 Jeg giver Dem Ret i, at De ikke skal bøje Dem for andre Prosaister end Jacobsen. Men han er absolut den allerførste. Et Talent saa stort, saa fornemt og modent, at vort usle Land med dets Præster, Grundtvigianere og Wühlere ikke fortjener ham. Jeg skrev til ham for lidt siden, hvor højt De satte ham.

30 Jeg arbejder ganske flittigt, søger at uddanne mig som Taler, og bestræber mig for at omgaas Folk af mange Klasser. Man maa

jo kjende sine Folk. Jeg har ogsaa en Del at gjøre med »Mrgbl.« Jeg har skrevet Lederen Lørdag d. 8. og Literaturartiklen Søndag 9. om Herman Bang.

Med Georgs Arbejde gaar det lidt smaat. Maaske vender han hjem ad Aare. Saa skal vi tage Kampen op saa det kan forslaa. 5 Saa skulde De være her og staa broderligt ved vor Side.

Jeg sender Dem en lille Pjes, som jeg imorgen udgiver til de Indfødtes Forfærdelse. Jeg fusker Dem i Haandværket som De ser.

Tag tiltakke med disse Linjer og hils Deres Hustru hjærteligt fra mig. 10

Deres hengivne

Edvard Brandes.

67. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Søndag Aften —
jeg tror den 24de Jan. 81.

Kjære Ven!

Om jeg kunde skrive Dem til i en Fart, hvad jeg har sagt mig 15 selv, mens jeg nu har vandret op og ned i min nydelige lillebitte Storstue, saa vilde det lette mig meget, og kanske kunde De finde et godt Ord for mig. Ialfald maa jeg springe over den lange, onde Tid, jeg har levet nu, hvor Far langsomt pintes ihjel og døde som en indbarket Kristen — uden Tanke for andet end lempeligt at 20 smyge gennem det vanskelige Naaleoie, dernæst i en Mylder af Smaating ved Skiftet og Delingen af Formuen, Salg af Papir og faste Eiendomme, mit Teglværk f. Ex., og saa denne fordømte Roman, som jeg nu har endt — den er fuldtfærdig til Trykning. Ser De — kjære Ven! jeg er bestemt syg; jeg har noget ondt, som sidder 25 mig i Nakken og gaar op i Baghovedet. Doktoren siger, det er Overanstængelse ved Nattevaagen og Sindsbevægelse; men igrunnen er der ingen, som ved, hvorledes jeg har det. Det ligner den Følelse, hvormed jeg første Gang brød min korrekte Existens og løb til Paris; men dette er værre. Og det samler sig alt i den mest uret- 30 færdige, ufordragelige Kjedsommelighed, jeg føler ved alt og alle;

jeg plager Livet af min Kone og mine Børn; jeg er misfornøiet — aa det forslaar ikke! — jeg er saa rasende, at jeg undertiden, naar jeg er alene, tror at jeg er lidt gal. For mig selv ser det ud, somom jeg skammer mig over mit Arbeide. Det ser saaledes ud:

- 5 Før jeg begyndte at skrive, var der en Magt i mig, en Indignationens Glød, som jeg virkelig selv følte som min Styrke og som en stor Styrke. Nu — ja nu ligger jeg doven og beskuer mig selv — ikke saameget i Forfængelighed, men med en Følelse af, at nu har jeg faaet Luft, nu har jeg gjort mit — nu er der ikke mere!
- 10 Og hvad er det saa, jeg har gjort! — ingenting — aldeles ingenting! Thi hvorledes skulde alle kunne rose den, som virkelig havde gjort noget? og de roser mig jo alle, — der er ikke en, som under mig Æren af et hadefuldt Ord. Deraf kan jeg vide, at jeg er paa gal Vei. — Saa læste jeg i denne Stemning Deres Broders første
- 15 »Indledningsforedrag»: »Thi saasart en Skribent ikke naar ned til det Væsentlige i Menneskesjælen o. s. v.« og efter den Tid er min onde Samvittighed over mig som en Høg. Ikke at jeg krymper mig ved at tage Plads mellem de underordnede Talenter, hvis Værker ere kolde Lig efter en Menneskealder; thi var jeg bare vis
- 20 paa, at der er min Plads, skulde jeg vel vide uden et Suk at sætte mig ned. Men Tingen er, at jeg har en Mistanke til mig selv. Forkjælet og ødselt udrustet (vi ere under uns) med et sundt og smukt Legeme, kvikt Hoved og et godmodigt Humør, har jeg alle Dage faaet Livet i Present; jeg har aldrig anstrængt mig, og hvad jeg
- 25 har villet gribe, er faldet mig i Skjødet — kort sagt — som Deres Bror siger — jeg er »en Tilhænger af Alladdin«.

Men derfor er jeg ogsaa saa doven, tager mig det hele saa let, at mit Arbeide umuligt kan være godt — d. v. s. saa godt som jeg burde og kunde gjøre det. Fra Skolen hører jeg endnu denne Tale,

30 som har fulgt mig: Ja — det er ret godt; men du — Kielland! — burde kunne gjøre det langt bedre!

Dette er mit Onde i Nakken — tror jeg. Se nu den nye Roman!

— overfladisk vil jeg saa nødig kalde den; thi den er dog kommen op dybt nedenfra i mit Sind; men den er kommen altfor let; den har taget forlidet op med sig; — den er gjort i en Haandevending — klar, grei, flydende, kanske delvis glimrende, — men let — let — saa forbandet let som jeg selv! 5

Er nu dette min Grændse? — eller er jeg en Laps, der ikke vil lægge Skulderen ærligt til? — Ja De skal ikke svare, forstaar De; men hvis nu min nye Bog virkelig er let Gods, saa maa De tage mig alvorligt fat og hjælpe mig. En hel ny Plan har jeg i Hovedet — fix og færdig! — samme Slags! — en Mængde Skikkelser, der skulle 10 illustrere Hulheden i det, vi kalde »christelig Godgjørenhed«. Men hvad er det saa mere? — Folk vil more sig; de vil beundre min Behændighed, bukke og sige: De er en skarp Satan! — og saa er den Historie ude. En Ting er sikker: nu maa jeg bort herfra en Stund; dette holder jeg ikke ud, der er noget galt i Hovedet. 15

Jeg har læst Deres Lægemedler; jeg har beundret Deres sikre, rolige Haand, Deres Nøgternhed og den Dybde, De har naaet med saa simple, klare Midler. Og atter er jeg faret op i Skræk over mig selv, somom jeg var den letfærdigste Charlatan under Solen. Nu faar jeg ondt i Nakken; Doktoren har forbudt mig at skrive, naar 20 jeg føler det; derfor Godnat! — jeg kommer til Vaaren.

Deres hengivne

Alexander L. K.

68. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

1/2 81.

Kjære Ven!

25

Forhaabentlig træffer dette Dem i en lysere Stemning end den, i hvilken De afsendte Deres Brev. Iøvrigt har dette ængstet mig noget. Hvad er dog dette med Deres Hoved og Nakke? Lider De af en legemlig Smerte? De bruger jo Lægehjælp. Paa den anden Side synes De selv at mene, at De rent aandelig er ilde stedt. De 30 har jo oplevet en slem Tid med Deres Faders Sygdom og Død, og samtidigt maa De have været yderst flittig, siden Romanen er færdig.

Jeg kan da godt tænke mig, at De er overanstrengt, og jeg kan særligt vel begribe, at De kan føle Dem kjed over Forholdene, i hvilke De lever. Men det gaar os alle ens, maa De huske. Jeg havde forleden et Brev fra Strindberg; deri stod disse Ord: »Jeg er saa en-
5 som, at jeg dør. Alle omkring mig ere saa fejge, at de tie«. Er det ikke en fælles Grundstemning? Men Strindberg har bedre Lov til at lade sig beherske af den, da Svenskerne øjensynligt ere langt uslere end vore respektive Landsmænd.

Men nu til disse Indbildninger, De nærer. Det er jo de rene
10 Griller. De minder jo om hin Græker, der blev bange for Lykken. Hvorfor De roses af alle? Af lutter Politik, Kjære! For desbedre at skille os, særlig Georg ud fra de andre. For desbedre at falde over den Enkelte, fordi vore Fjender forstaa Valgsproget: divide et impera (hvad vi aldrig have begrebet). Tror De ikke, man hader
15 Dem, frygter Dem, ønsker Dem alt ondt? Vær ganske rolig for det. Men man er klog nok til ikke at sige det, fordi De, Digteren, der ingen Dumheder har gjort (rent personligt mener jeg) og hvis Bøger Publikum læser og køber, ikke er nær saa god Skive, som vi andre svage Dødelige, Kritikere, Politikere, hvad De vil. Deres
20 Tid kommer nok. Vi komme endnu i Krig sammen, skal De se, men glem saa ikke den Vinterstemning, De nu er i. Lad den lære Dem ikke at være altfor fornem og reserveret. De har jo ikke sat Indignationen [til].

Jeg glæder mig saadan til Deres Bog, De Lykkelige, hvem Guderne
25 have skjænket saa meget, at De skammer Dem derved. Jeg staar til Tjeneste med en Korrektur. Men mere endnu glæder jeg mig til at træffe Dem til Vaaren, til at faa en uendelig lang Passiar med Dem. Jeg hader at skrive men saadan en Aftenstund som nu at sætte sig hen og tale ud efter Aftensbordet, med Frugt og Vin
30 ved Siden, det lider jeg godt.

Mere har jeg ikke Tid til. Hils Deres Hustru fra

Deres hengivne

Edvard Brandes.

69. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

Kjære Ven!

d. 10de Februar 1881.

Tusinde Tak for Deres Trøstebrev! — som jeg trængte til. Det er daarligt med mig. Ikke legemligen, men aandeligen. Jeg trænger til Stivere. Mit Hoved er som Værelserne, naar et stort Selskab er 5 gaaet om Aftenen: nedbrændte Lys, tyk Menneskeluft, som har været nede i mangfoldige Lunges, Møblerne i Uorden, Album og Bøger, hvorover Gjæsterne have kjedet sig, — og ikke kan man invitere nyt Selskab, før der blir udluftet. Saa har jeg drukket — rent ud sagt Rum og koldt Vand! — og saa tilslut er det værste 10 hændt mig!

Sonne, Mond und Sterne lachen

Und ich lache mit — und sterbe!

Nei — det gjør jeg ikke; men jeg skammer mig og ærgrer mig frygteligt. 15

Vil De saa til alt dette lægge en citrongul Filipens paa Næsen saa stor som saa: ○ — omgiven af et livligt Violet, saa haaber jeg, De tror mig paa mit Ord at jeg er elendig.

Saasnart jeg bare anstændigvis kan komme fra denne Skifte-kommers, vil jeg ile til Dem og faa den lange Passiar; thi jeg tør 20 ikke slippe mig løs paa Papiret: De kunde dø, Brevet findes og saa stod jeg der! Men snakke vil jeg — aa hvor jeg kommer til at snakke. — I Marts kan jeg nok være færdig. Dette Skifte er dobbelt kjedeligt, fordi jeg arver saagodtsom ingenting; men det skal jeg forklare Dem en anden Gang. — Kjære — jeg gruer saa frygteligt for at 25 leie Hus o. s. v.; — er ikke De en praktisk Mand?

Mit Onde i Nakken kjender jeg idag igjen; men Lægen — som er doven — tror det er Forkjølelse. Kan nok være; men der maa være lidt Skidt i Hjernen.

— Deres trøsterige Forklaring af det beskjæmmende Faktum, at 30 alle roser mig, gjorde mig godt; skønt jeg ikke fuldt ud tror, De har Ret. Ellers har dog en undt mig et hadsk Anfald. Jeg læste

i en Bergensavis, som blev mig sendt, en pragtfuld Artikel, som skulde være af Herman Bang — fra Dagstelegrafen? — tror jeg. Er det saa? — og hvad har isaafald jeg arme Neger gjort, at saa den hvide Mand ham hader? Jeg tænker helst, det er, fordi De
5 har kaldt ham for Topsøes bedste Kylling; nu vil han hævne sig paa Deres Kylling. Men det var en grundig Artikel, og jeg tror, den var en Lækkerbidsken for mange af mine kjære Venner. Forresten har han Ret i meget — specielt forstaar jeg saa godt, at man med en Gang kan blive kjed af Novellletterne; — men det er da
10 ikke noget at blive saa sint for?

Jeg har intet imod at komme i Krig, hellerikke imod Krig sammen med Dem, men dette sammen med hvemsomhelst bringer mig til at steile. Det er dette sammen, som gjør mig til en umulig Ægtemand, til en umulig Soldat eller — endnu galere — Anfører,
15 ja — det synes mig endog, at mit Venskab bliver upaalideligt, fordi jeg ikke kan tænke mig, at jeg skulde ville bøie min Tanke eller mine Handlinger eller min lille Finger et Haarsbred af Hensyn til at jeg hang »sammen« med nogen eller nogetsomhelst i denne Verden. Jaja — det faar vi nu tale om. Jeg kommer i Marts, men
20 skriv dog strax igjen.

Deres hengivne
Alexander.

70. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

18/2 81.

Kjæreste Ven!

25 Hvor ondt jeg end har af Dem — desmere fordi De ikke fortæller det Slemmeste — har jeg dog maattet smile af Dem. De er vred over ikke at blive omtalt med et agtelsesfuldt Had, og saa skriver en uselig Pjalt som Herman Bang nogle Sottiser om Dem — strax spørger De, »hvad kan jeg dog have gjort ham, at han er saa vred
30 paa mig«. Han er ikke vred paa Dem, nej han hader Dem, fordi Deres Talent er ligesaa balanceret og fornemt, som hans lille Be-

gavelse er vippende og pøbelagtig. Havde De blot én Gang set dette lille Mandfolk, vilde De saa godt forstaa, hvorfor De er ham en Vederstyggelighed.

Iøvrigt ser De Spøgelse ved højlys Dag. Lad være at gaa i Krig, naar De ikke vil! Tag Verden som den er! Man lever nu éngang, 5 og Liv vil sige Resignation for Folk som os, boende i nordiske Lande. Vi ere nødte til at arbejde for at bevare vor Vitalfølelse, ellers synke vi sammen. Om vi ikke udrette noget — og det gjør vi næppe — hvad saa? Vi har en god Samvittighed. Naar man ikke har Næringsssorger, synes jeg, at alt Liv kan leves. Jeg vilde ikke 10 kunne udholde at se mine Børn fryse eller sulte, og det er derimod mig en ubændig Glæde at se dem tumle sunde og fornøjede omkring mig. Jeg har i Sinde at skabe mine Børn en lys og lærerig Barndom og Ungdom. Derpaa lever jeg foreløbig.

Jeg glæder mig hjærteligt til at se Dem. Naar nu blot Mødet ikke 15 skuffer Dem. Jeg har altid travlt og derfor faar jeg ikke Tid til at gjøre mig saa mange bitre Bekymringer som De.

Deres hengivne

Edvard Brandes.

Hils Fruen og sig hende, at hun skal paaskjønne at have saa 20 talentfuld og smuk en Mand.

P. S.

Jeg finder følgende sande Ord om Ægteskabet i Emile Zolas sidste Artikel:

»Quand on est marié, le mieux, à mon sens, est de s'arranger 25 dans son coin, pour être le mieux marié possible. Cela dépend absolument de l'homme et de la femme. Il faut, qu'ils sachent se tolérer, la cohabitation continue de deux êtres étant le plus souvent désagréable. La vie est triste, la bêtise et la scélératesse sont partout. Dès lors, on doit s'en tenir à son lot, tâcher de l'améliorer par 30 le plus de raison possible, se dire surtout qu'à droite et à gauche les souffrances sont les mêmes et qu'il n'y aurait par conséquent

aucun avantage réel à tenter ailleurs la félicité parfaite. Imaginez un malade qui se tourne et se retourne dans son lit, sans arriver à trouver une position vraiment agréable. Eh bien, ce malade, c'est la pauvre humanité dans le mariage».

5 71. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

d. 8d April 1881.

Kjære Ven!

Jeg vil skrive dig et Par Linier, forat sætte Maskinen i Gang igjen, og forat takke dig hjerteligt for al din Venlighed. Naar dette Brev kommer til dig, har du vel læst min Bog tilende, og jeg er spændt
10 paa din Dom. En Ting, vi talte om, har jeg tænkt paa siden. Du sagde omtrent saa: Ja — se nu denne Kristine! hvem er hun! hvad er der i hende; vi faar ikke vide nok om hende — o. s. v.

Herimod har jeg at svare: Dersom hun var gjort dybere, interessantere, betydeligere, saa vilde jeg have forfeilet min Hensigt. Thi
15 jeg vilde ikke have et usædvanligt Bondefruentimmer og jeg vidste, at jeg ikke fuldt ud kunde skildre et typisk Bondefruentimmer; men jeg vilde netop prøve at faa hele vor fulde Sympati og Forstaaelse over paa et ganske almindeligt, tarveligt, insignifiant, lidt grovt Væsen, — saaledes som jeg tror, de fleste ere. Dersom det
20 er lykkedes mig, føler jeg mig gladere end om jeg ved at »skabe« en central Figur havde opnaaet større Virkning paa Virkelighedens Bekostning. Og desuden gjør jeg mere Nytte paa denne Maade. Thi — (jeg forudsætter, at det er lykkedes mig) — naar man maa følge denne arme, ubetydelige Pige med hele sin Medlidenhed,
25 aabnes vore Hjerter nedover langt mere end om hun ved sjeldne, mærkelige Egenskaber eller særdeles Dybde i Karakteren var rykket ud af den graa Almindelighed, hvori de mindre Dannedes Verden staar for os. Og at være en ærlig Tilhænger af Nyttepoesien er min Stolthed, — det maa du endelig slaa fast, hvis du vil skrive noget
30 om mig, — samt endelig ikke glemme at paapege, hvor Dyrenes lystige Brylluper »staar godt mod« Menneskenes væmmelige Parring.

Forøvrigt har jeg det godt. Hils dine Smaa og mine Venner — specielt Danmarks Riges og Hendriksen.

Din hengivne

Alexander L. K.

72. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Marienlyst Helsingør 5
29/6 82.

Kjære Ven!

Først: Møller sendte mig igaar aftes et Brev fra Jacobsen til hans Frue, meget nydeligt og uden mindste Klage. Han syntes Appetiten bedrede sig, og overfor dette Faktum maatte Hensyn til Kjedsomhed vige. Men Brevet var mat og melankolsk i Tonen og tydede 10 paa noget — hvad skal jeg sige — Brustent, som han ellers ikke lod komme frem. Maaske dog kun mit Indtryk.

Dernæst: Bogen er god, udmærket endda. Ved en langsom Postbefordring kom den først mig ihænde igaar. Jeg var lidt angst for den, thi paa min Bymandag havde Godvenner (foruden Skram) 15 kritisk rystet paa Hovedet. Men jeg læste mig svært glad i den, og skjønt min Dom langtfra er færdig — jeg maa mindst have den engang endnu — er jeg dog sikker paa ikke at tage Fejl i det Væsentlige. Aldrig har hin Bebrejdelse for Overfladiskhed passet mindre end ved denne Roman. Det er en plastisk Bog, og til Plastik hører 20 der Overflade. I store Basreliefer ligger Byens naturlige Grupper for En: de fine Rationalister og de Vakte og Mellempartiet (Skipper Worse med sin Randulf og sin Klub). Aa, hvor det er godt, da Fennefos ser Garman spasere i sin Have og hans Nidkærhed derved styrkes. Den rige Mand i Kjødets Lyst betragtet af den asketiske 25 Lægprædikant — det er Tidsforklaring i Psykologi. Jeg holder ogsaa saa meget af Bogen, fordi den tager det Religiøse fat og saa fornemt, overlegent og alvorligt. For de tre vigtigste Personer har Du fuldtud interesseret os, for Konen, Manden og Elskeren, jeg savner noget Lys overfor de mindre. Især er Henriette stedmoderlig be- 30 handlet. Selv hendes Selvmord kommer rent dumpende ind, uden

Udmaling, uden at være »gjort«, næsten hverdagsligt. Det lader os koldt, fordi vi ikke kjender hende bedre, og fordi vi ikke have set hende og Lauritz sammen. Madam Torvestad er god, Garman allerkjæreste. — Jeg tror det er en Fejl, Du har taget altfor ordrette
 5 Anføringer af Dine gudelige Smaaskrifter. Du skulde have fabrikeret mere selv. Du véd, det Sande ikke altid er sandsynligt, og undertiden synes endel Gudelighed mig ikke komponeret ind i den blanke Overflade men ligger udenpaa den.

Men jeg tør ikke endnu kritisere, blot gratulere. »Skipper Worse«
 10 er en fin, en nobel og en varm og fyldig Bog. Se, det er da noget, vi ikke kommer op at kegles om; thi i den sidste Tid forekommer Du mig ellers at maatte behandles med samme Varsomhed som raadne Æg.

Og det var dog snarere Din Kone, der skulde puttes i Bomuld.
 15 Vil Du hilse denne altfor forfatningstro Dame med alle mine bedste Baslemaner.

Tak for sidst. Jeg er altid lidt bange for at være til Ulejlighed, naar jeg kommer »af mig selv«.

Din

20

Edvard Brandes.

For 2det Oplag: associé, ikke associée.

73. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Kjøbenhavn,

d: 30 Juni 1882

Øresundsgade 34. Ø.

Kjære Ven!

25 Som en Mand af Principer vil jeg herved bryde et og takke for din underhaands Kritik af igaar. Det er altsammen efter min Mening ret, hvad Du dadlende siger; kun undrer det mig, at du roser Fennefos's og Gamle Konsulens Kapitel. Det Kapitel skulde nemlig have været et monumentalt Kapitel af mine symbolske, men det
 30 mislykkedes, saaat jeg selv ikke taaler at læse det.

Du burde dog reise ned — eller op! til Jacobsen; jeg staar frem-

deles paa et Ben ved Reden — nynnende: Hytten er lukket, Natten er stille. —

En Ting ere vi sinte for, at du efter Komlerne, som dog serveredes med al Freidighed og Aandens Frimodighed endnu kan være rød for at »komme til Uleilighed«. Velkommen! 5

Din hengivne

A. L. K.

74. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

25 Juli 1883

Kære Ven!

Det er vist ganske uforretningsmæssigt, naar jeg ikke strax har 10 meldt de Tusindes rigtige Modtagelse. Jeg sender indlagt Din Kvittering.

Jeg kom lidt senere hjem fra min Rejse end jeg havde ventet. Garman & Worse maatte bie efter mig og bliver først i næste Uge færdig fra Trykken. Jeg har optaget med forsvindende Undtagelser 15 næsten alle Rettelser og Forkortelser. Ulykkeligvis har Du mere sat din Kritik end din Opfindsomhed i Bevægelse, og nu frygter jeg, at Stykket ikke skal slaa til for en hel Aften. Da det dog er skrevet uden lave literære Bevæggrunde alene for at tjene Penge, vilde det deraf opstaaede Tab blive højst ubæreligt. 20

Jacobsen bor en halv Times Kørsel fra mig i et lille Hus med lave Værelser, hvor kun en Gang skiller hans Stue fra Vilhelm Møllers. Han erklærer at trives vel — Appetiten er stegen med et Stykke Wienerbrød til Frokost — skønt Vejret er nederdrægtigt, koldt og regnfuldt. Han har ikke skrevet én Linje, end ikke fuld- 25 ført den begyndte Besynderlighed om Dr. Faust. Og jo mindre han selv gør, Stakkel, des ubarmhærtigere dømmes han andre. Han vil til Vinteren slemt komme til at savne Dit Hus.

Jeg selv bor ikke ved Kysten, men oppe i Landet paa en stor Bondegaard, meget ensomt og ukomfortabelt. Jeg har stærk Omgang med 30 Heste, Kør, Hunde o. s. v. I Øjeblikket er hele Gaarden optaget

af den lige indtrufne Begivenhed, at Soen har faaet ni Grise, som mine Børn drømme om at føre omkring i blaa Silkebaand. Jeg vilde nok ønske, at man snart med Anstand kunde lade, som den Sommer, vi ikke har, var forbi.

5 Din Hustru har forhaabentlig modtaget den Zolaske Roman.

Med venligst Hilsen

Din

Edv. Brandes.

75. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stokke pr. Stavanger

10 Kjære Ven!

den 29de Juli 1883.

Jeg har læst i Social-Demokraten, at J. P. Jacobsen ligger syg, og vi ere meget bekymrede for ham. Vel var han daarlig, og jeg tænkte jo ikke at se ham igjen, da vi skiltes; men alligevel er det dog saa trist at tænke sig, at han nu kanske ligger og svinder hen
15 — uden at faa se ham, uden at faa trykke hans Haand en Gang til. Du maa skrive mig til, det maa du endelig; og hvis han virkelig ligger og venter at dø, maa du bringe ham en hjertelig Hilsen og Tak fra mig, fra Beate — ja fra Børnene ogsaa. Hvor jeg skulde ønske, at jeg kunde samle, hvad jeg raader over af Stilkunst, forat binde
20 nogle Ord, jeg kunde sende Jacobsen — saa dybe og sindrige, at de kunde fortælle ham, hvormeget jeg holder af ham, og smukke nok — for ham. . . .

Skriv endelig snart og lad mig høre om Jacobi — kanske er det ikke værre end saa mangen Gang tidligere?

25 . . .

Din

A. L. K.

76. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Den 4 August 1883.

Kære Kielland!

Forhaabentlig saa' Du strax efter Afsendelsen af Dit Brev til mig
30 »Soc. Demokr.« Dementi af dens ganske falske Efterretning. Jacobsen har det efter eget Sigende saa godt, som han ikke længe

har havt det. Han ser ligesom rask og rørig ud, naar han med en lille Hat paa Hovedet sidder i et elendigt Lysthus i den fattige Have, der skiller Hus fra Landevej. Han staar op Kl. 10 — han kan undvære Sovesophaen — oprigtig talt, er det ikke muligt, han kan leve saaledes i alt Fald nogle Aar endnu? Om man tør ønske ham 5 det, ja det synes jeg næsten. Som han nu har det, har han havt det længe. Det er snart ti Aar siden, at han blev opgivet af Lægerne. — Dog i Øjeblikket er der i alt Fald ingen Grund til Frygt for det Pludselige.

...

Din 10
Edvard Brandes.

77. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stokke pr. Stavanger
den 29de October 1883.

Kjære Ven!

Jeg er overtydet om, at du i dette Øieblik sidder og skriver til mig; men det faar være det samme, det er bedre, at Brevene krydse 15 hinanden end om de skulde uddø. Og nu har vi ikke hørt fra hinanden paa lang Tid. Af Aviserne ser jeg, at G. & W. rykker frem paa det kngl. Theater; men jeg er endnu halvveis bange for Skuespillernes Intriger. I Bergen var en stor Del Borgere »forfærdede« over det. Det er ubegribeligt, men sandt, og jeg er vis paa, at Fru 20 Emil Poulsen vil forfærdes, og Fru Emil Poulsen raader for den danske Skuespilkunst. Å propos! det var en munter Fyr, som vilde have dig og P. Hansen sammen til Censores!

Det eneste, jeg er rigtig spændt paa med Hensyn til Stykket, er Sophus Petersen; er han der, saa er alt tabt. Forresten syntes jeg 25 ved gjentagen Læsning, at Stykket er vel gjort og har baade Interesse og Fart. Ellers er der ikke meget at læse nutildags. Det er dog forfærdeligt, alt det Snavs, som trykkes; det er forskellige Begivenheder, som fortælles mer eller mindre ubehjælpeligt; men ikke en Tanke, ikke et Ord af nyt eller af følt og seet. Og det mest 30 kreperende ved dette er næsten, at man skal være Kollega mellem

saadanne Forfattere — kritiseres, sammenlignes, bedømmes efter samme Maal som disse rutinerede Smørere, der ikke ejer en Gnist af Talent. Schandorphs Bog er jo naturligvis ikke saa slet; men den er dog et sørgeligt Tilbageskridt, fordi det viser, at han ikke
5 har mere end disse tre fire Pøsepinde at koge Suppe paa. (En Hanske har jeg glemt). Og saa har jeg — naar jeg tænker mig om — alligevel fundet en rigtig god Bog: Garborgs Bondestentur. Jeg ved ikke, hvorledes det gaar Eder danske; men paa mig har den gjort et overordentligt stærkt Indtryk af noget tilforladeligt og
10 oplevet. Jeg kjender disse forkomne Fyre, »Fram« var fra 1867 ligesom jeg; han hed Fjørtoft og redigerede et vildt Blad, som hed Fram; men var desuden et ganske usædvanligt mathematisk Talent. Hele Skildringen fra Barndommen og til han — jeg mener nu Helten — gaar og sulter finder jeg næsten feilfri; men da vi efter
15 hans kjedsommelige og halvklaare Ophold paa Landet skal se alle de forkomne endnu engang og høre deres Vrøvl omigjen, saa er det forbi. Fruentimmer forstaar han sig nu aldrig et Gran paa.

Jeg finder den saa god som Röda rummet — som jeg forresten slet ikke husker klart; idetheletaget har Garborgs Bog glædet mig
20 ved sin Kraft; der er noget af det moderne russiske ved den; havde han bare sat nogle Fruentimmer ind — Værtinder, Ludere — hvadsomhelst!

Det bedrøvede os, at Jacobsen var draget ind i sin gamle Hule; men der er vel ikke noget at gjøre ved det; han faar jo raade sig
25 selv, og Værtsfolkene ere jo snille og vante til ham. Hils ham; jeg skal snart skrive til ham. Andet end Breve skriver jeg ikke; jeg gruer for den nye Bog og kan ikke faa Tag i nogen mindre Ide, som kunde sysselsætte mig, indtil jeg skal igang med den store. Her er trist og tungt høstligt — saaledes som jeg liger det; men
30 alligevel er det altid min værste Tid.

Alle ere friske og hilse dig og dine.

Din hengivne

Alexander L. K.

78. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.* Søndag d. 4. Novemb. 83

Kjære Ven!

Tak for Brevet. Igennem Jacobsen hører jeg fra Dig og Dine, véd at Fruen keder sig og længes efter de Kjøbenhavnske Kød-gryder og at Du befinder Dig vel. Han — Jacobsen — sakker mer 5 og mer af. Han kom saa frisk ind fra Humlebæk, Landluften havde skaffet ham en Smule Fylde og Rødme paa Kinderne — men næppe fjorten Dage derefter var det forsvunden, og nu ligger han som altid hen med en af disse afskyeligste engelske Tauchnitzere i Haanden (kan Du begribe, at han kan læse dem) og skriver ikke én Linie. 10 Han gaar endda nødigt ud, kun én Gang om Ugen maaske, og taler trøstesløst om at hænge sig men snart ogsaa om at skrive store Bøger. »Døden og Eros« fik han aldrig færdig. Hvor kummerligt det dog er! Jeg har intet andet at glæde Dig med end at han har faaet et Do anbragt i sit Sovekammer; saa skal han dog ikke vandre 15 den lange besværlige Vej for at blive af med hvad Pokker maa vide, hvor han faar fra. Han spiser næsten ikke. Det kan da umuligt gaa Vinteren ud saadan.

Ja nu kommer Garman & Worse strax. Enten Søndag 11. November eller senest 18de. Rollebesætningen har jeg idag sat i »Mrgbl.« 20 Du ser, at Soph. P. lykkeligt er undgaaet. Du vilde være fornøjet med Frk. Benelli, en pragtfuld Debutantinde — tysk Moder, italiensk Far, begge Kunstnere. En Skønhed, Du, som jeg godhedsfuld indstuderer Rollen med paa mit Værelse — hvad Du kan slikke dine Fingre efter. Fru Gjølring, hvem Rollen var tildelt, blev heldigvis 25 frugtsommelig. Mon det hele gør Lykke? Jeg tvivler; nu synes jeg slet ikke mer derom. Vi er vel lige glade, hvad der sker, og det er desværre en Sanning, der er fast og urokkelig, at Helaftensstykke er det ikke. Kun til 9¹/₄. Aa, hvorfor skar Du bort og lavede intet til, slette Menneske. Jacobsen ler af os og siger, vi kan have det 30 saa godt. Det var pinedød en slem Streg i Regningen.

Du klager over de nye Bøger og hvad skal jeg da sige, som maa

læse og anmelde alt det gyselige Jux, der paa dette Efteraarsmarked raabes til Salg. Ja, Schandorph var fæl — snart alkoholiseret forbi og nu kommer vist Herman Bang med den rent hysteriske Affektation. Der er lidt ved Peter Nansen. Nej, Literaturen er til at op-
 5 give, men det ser lidt bedre ud i Politiken. For Tiden gør Venstre ingen Dumheder. Berg er som Formand mindre skadelig og Hørup er skudt langt frem. Han er det mest fornøjede, jeg længe har set ham, og Du maa indrømme, at »Mrgbl.« er respektabelt. Garborgs Bog har jeg ikke faaet læst endnu, men glæder mig dertil efter din
 10 Dom. Men maa jeg anbefale Fru Edgrens: Sanna kvinnor. Den Dame har Talent. Og maa jeg fortrinsvis lægge Dig paa Sinde at læse: Barbey d'Aurévilly: Ce qui ne meurt pas — der i disse Dage udkommer i Paris. Jeg kender den fra Føljeton og den er genial. Lad Dig ikke forskrække af Stilen, han er en gammel Romantiker,
 15 tilhører det yderste klerikale Højre i Frankrig. Det er en mærkelig dybt moden Bog.

Du er vist en Smule melankolsk ved ikke at arbejde. Hvorfor kommer Du ikke med en liden Dynamitpatron? Den vilde gøre skøn Virkning under det almindelige selvglade Højhedsvanvid.

20

Din hengivne

Edvard Brandes.

79. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*Stokke pr. Stavanger
den 8de November 1883.

Kjære Ven!

25 Tak for dit Brev af 4de dns. — jeg skriver strax nogle Linier — ikke forat svare ordentlig; men forat bede dig laane mig 1000 Kroner, hvis du har ligesaa let for at gjøre det som sist. G. & W. skal snart likvidere — haabe vi! — jeg tror, det vil gjøre Lykke — ikke svært megen, men nogenlunde. Da jeg skar af Stykket, havde jeg
 30 sandelig ingen Tanke om, at jeg kunde spolere det som Helafstensstykke. Da skulde Fanden skaaret! det var først bagefter, du ytrede

din Frygt. Du maa sige til Skuespillerne, at de maa give sig Tid og klæde sig om mange Gange — der er fint paa Sandsgaard.

Næste Gang — en af Dagene — et ordentligt Brev —

Din hengivne

A. L. K. 5

80. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.* Mandag 12 Nov. [1883]

Kære Ven!

Vedlagt en Anvisning paa 999 Kr. — Du forstaar, at mit Bud maatte afgive en Kr. af de medbragte for at købe Anvisningen. Samtidig er det bedst jeg meddeler Dig, at jeg har tilgode hos Dig 10 50 Kr. af de 150 Kr., Du fik af mig som Antagelseshonorar. Da G. & W. ikke er Helafstensstykke er dette Honorar kun 200, ikke 300 Kr. Væ, væ, Siebenbürgen!

Det gik da igaarftes. Jeg var der ikke. Man tror paa en succès, for der klappedes stærkt og pebes ogsaa; det kommer an paa, hvor 15 ondsksfuld Bladkritiken bliver. Endel er der jo at tage fat i baade i de svage Scener og i de gode. Enstemmig menes, at sligt aldrig er hørt før paa det kgl. Theater — noget saa hasarderet aldrig set. Det giver dog altid Stykket nogen literær Værdi. Forresten interesserer Du Dig vel ikke synderlig meget for det Hele. 20

Jacobsen var her igaarftes, nok saa livlig. Men det gaar dog svært ned ad Bakke med ham. Jeg synes ofte, det ser græselig sort ud. For de, som har Talent, er altid i en eller anden Misère — legemlig, huslig eller hvad det nu kan være, og de, hvem Livet ikke trykker, ere saa elskeligt talentløse. Det er derfor, Du bør 25 tage fat, forny din Manèr og forbavse Verden.

Ja! Dette er heller intet Brev.

Med Hilsen til Familien

Din

E. B. 30

81. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stokke pr. Stavanger
den 23de Nov. 1883.

Jeg sender herved bare den taknemlige Erkjendelse af modtagne
999 Kroner samt af min tidligere Debet 50 Kr.

5 Jeg har seet Sophus Petersen i Aanden!

Jeg er sort af Dovenskab.

Jeg er tom.

Alt er forbi.

Din forhenværende

A. L. K.

10 82. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stokke pr. Stavanger
den 10de Decemb. 1883.

Kjære Ven!

Du er en snurrig Fyr. Kan du ikke forstaa det: naar jeg — ned-
trykt og mismodig over min hjælpeløse Dovenskab kun i korte Suk
kan lette mit Hjerte, saa maa du strax sætte dig ned, trive Pennen
15 og skrive rigtig lange og opmuntrende Trøstebreve. Det synes mig,
du maatte forstaa, som er saa overhændig klog; men se! hvorledes
du bærer dig ad? — aldeles som jeg bærer du dig ad: kortere og
kortere Suk, tilsist det korteste af alt kort — et Kort!

Medfødt Vittighed er dog en skøn Gave!

20 Hvad synes du egentlig om G. & W. — dets Skjæbne — mener
jeg? — jeg gider ikke tale derom og du vist ikke heller; men jeg
forstaar aldeles ikke, hvorfor det faldt i Kristiania.

Med Kjøbenhavn maa vi vel være tilfreds; gaar det endnu? og
hvorledes? Svenskerne er det gamle servile Pak, vi alle kjende saa
25 vel. Det norske Morgenblad, som vist udgjør den svenske Konges
hovedsagelige Læsning, er Skyld i det; Kongen har sendt Bud, at
her var Anledning til at være dydig og uartig, — saaledes opfatter
nu jeg det. Jeg har aldrig havt og venter mig aldrig andet end
Ærgrelse fra Sverige; men kan du forstaa dig paa Kristiania? —
30 ja det er jo halvveis svensk, det er vel det, som gjør det.

Hvad mig selv angaar, saa er jeg fremdeles i min tidligere Elen-

dighed — uden en eneste Gnist af Lyst til at gjøre nogetsomhelst. Jeg kan ikke engang perte saameget ud af mig, at Ude og hj. kan faa nogle Linier til Julenummeret. Hvad synes du? mon du ikke vil fælde en Taare ved denne knuste Harpe?

Indtil Baby saa har hun et bebreidende Blik, naar jeg maa til-
staa, at jeg ikke endnu er begyndt. Ak! det er altsammen de slette
danske Bøgers Skyld! man kan jo ikke længer skrive midt i hele
denne lurvede Bande af Klodrianer, som hverken kan eller vil noget.
Der maatte ialfald findes paa noget nyt — frygteligt! — jeg ved
ikke hvad; men jeg ved, at min Stil er mig væmmelig som en Luder. 10

Dette lange Suk kan du ikke besvare med mindre end fulde fire
Sider, som jeg imødeser pr. omgaaende.

Hils Jacobi og sig, jeg skriver vist til ham før Jul. Kone og Børn
hilse dig og dine paa det venskabeligste.

Din hengivne 15

Alexander L. Kielland.

83. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Den 6. Januar 1884.

Kære Ven!

Hvor kunde Du falde paa at forlange Trøstebrev af mig! Jeg blev
ganske forfærdet derover og har først nu fattet Mod til at svare. 20
Ja, jeg er god til Trøst. Her ramler det alt sammen om En, og vi
faa ærlige Folk og gode Kristne, vi sidde som Jøderne ved Flod-
vandene langt mere hjemløse end hine — for Babylon var vist
egentlig en morsom By. Men her er alt forbi. Vel at mærke, jeg
forlanger ikke mindste Medlidenhed med mig. Nej, Du, der er 25
andre, som det ser galt ud for. Der er f. Ex. Hørup. I mange Her-
rens Aar har han redelig tjent Berg og nu smider denne ham væk,
Du kan aldrig forestille Dig paa hvilken sjofel og lumpen Maade.
Han er en stor Slubbet, vor fede Ven, som nu er ifærd med at til-
købe sig en Ministertaburet for mange Millioner til Kjøbenhavns 30
Befæstning. Maaske bliver han dog snydt. Og saa er der Georg,

som aldrig bliver for gammel til at begaa smaa Dumheder. Jeg maa dog sige Dig, at jeg ikke anede min Optagelse blandt Portræterne i en Bog, som jeg desværre ikke finder helt god.

Nej, vidste man ikke, at Ens Skjorte og Samvittighed var ren, 5 saa kunde det se galt ud. Nu vil jeg med en Filosofs Ro betragte Lumpernes endelige Sejr. Og imidlertid sidder Du i Storhed og Uberørthed og klager over din aarlige Impotens, umulig til at producere. Men hvorfor skriver Du saa i den Tilstand et saadant Brev til Borchsenius? Tre Schandorphske Citater — alle udtraadte, Baby 10 koket indført i Literaturen og Hilsen til Klareboderne!!! Var det Alexander den Store, der nedlod sig til sligt?

Fra Jacobsen er intet godt at melde. Det gaar nedad Bakke. Forleden gik jeg op for at overvære hans Middagsmaaltid. Der sad han alene og hentede sig Pælemuslinger op af en hermetisk Krukke. 15 Er det Dessert, sagde jeg. Det er Middag, svarede han. Skal Du ikke ha' varm Mad? — Nej, jeg kan ikke faa det ned. — Men det kan Du da ikke leve af? — Hvad skal man ogsaa med den Leven i disse daarlige Tider? — Du begriber, han ikke skriver én Linje og selv Planer udkaster han kun sjældent. Ud gaar han meget lidt, kun 20 en Gang om Ugen vel og Besøgene hos ham tager vist ogsaa af. Der kan undertiden gaa tre, fire Dage, hvor han ikke snakker med nogen.

Jeg kunde lide at høre din Mening om »Over Evne«. Mig syntes det som B. gik den gale Vej med den Bog, var fuld af Respekt for det uendelige Vaas, man kalder Kristendom og Religion. Det er 25 jo nu Mode at være paa Maven for saadanne Middelalderligheder. Og det er til syvende og sidst dog derom Kampen skal staa. Kun Georg og jeg har været enige om Stykkets Slethed, men jeg ser, det roses overalt.

Nu da Julefesterne er forbi, tvivler jeg ikke om din Frugtbarhed 30 begynder. Gid Du vilde slaa et ordentligt Slag mod disse Tidens lumpne Hyklere. Nu gaar alle de andre paa Accord.

...

Din

E. B.

84. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stokke pr. Stavanger
den 25de Januar 1884.

Kjære Ven!

...

Jeg er endelig begyndt! 3 Sider har jeg skrevet igaar og idag; det er ganske morsomt at være i Sadlen igjen, naar bare det gamle 5 Dyr vilde lære sig nogle nye Kunster. Istedetfor at være vigtig skulde du derfor hellere glæde dig over de tre Schandorphske Citater, det er nyt i min Stil. Og hvad det angaar at skrive til Borchsenius, saa maa du betænke, at jeg er flere Uger bagefter Begivenhederne i Danmark med vor nuværende Postgang, saa det er ikke saa godt 10 for mig at holde mig à jour med de Danskes Falskheder. Imidlertid gjør jeg, hvad jeg kan; saasnart jeg havde læst Drachmanns Ostende-Brügge sagde jeg vort Venkab op i rene Ord, og havde jeg læst Borchsenius's Forsøg paa at holde fast paa Drachmann, havde jeg selvfølgelig ikke skrevet til ham, — det synes jeg, du maatte kjende 15 mig godt nok til at vide. Forøvrigt er jeg nedtrykt — næsten skamfuld over al den pludselige Elendighed dernede; jeg er glad, jeg er herhjemme, og ikke minst, fordi jeg har hjemme her. Alligevel skulde jeg give meget for en god lang Passiar i din magelige Armstol, saa du ret kunde afsløre og forklare mig baade, hvad der er 20 skeet og hvad der nu vil ske. Jeg kan ikke tænke mig rigtig ind i Tingen; der er kommen nye Navne, jeg ikke kjender.

Jeg kan hellerikke faa i mit Hode, at din eller Hørups politiske Stilling kan være skadet eller forandret derved, at I ere frattraadt Bladet; eller er det saa? vil det vanskeliggjøre dit Gjenvalg til For- 25 samlingen? Jeg var netop en Tur inde i Kristiania, forat tale med de store Herrer om min Digtergage — som det kaldes her. Det var ikke noget paalideligt Indtryk, jeg fik af Venstre; vigtige vare de, og de saa ud som Alvorsmænd — der de gik og vandrede fra Rigsretten og gennem de store Gange og Sale til den lille Præsident, som 30 mellem os sagt gjør Indtryk af en rigtig poseur. Syg var jeg selv hele Tiden, og ikke har jeg stor Tro til, at der bliver noget af det hele.

— Mit Brev — jeg mener dette Brev har været afbrudt mange Gange igaar og idag. Igaar havde vi to Kortpartier — Beate er bleven gal i Whist — og idag har vi havt og har endnu en orkanagtig Storm, som bringer vort lille Schweitzerhus til at hoppe og
 5 pibe i en utallig Konsert af uhyggelige Lyd. Saadan en Kongens Nytorver som du forstaar ikke den ængstende Fornemmelse ved at skulle forestille Høvedsmand for et Hus fuldt af Børn og Fruentimmer — alene i svarte bælmørke Natten, naar Stormen hyler om Hjørnerne, Hagel pisker paa Ruderne og Tagstenene klapre
 10 mod hinanden, før de begynde at flygte af, og i Ovne og Piber brøler det som Ildebrand. Mit Aneroidebarometer staar endnu fra inat paa 71 — har du et, saa se og tænk! Naar du skriver — og det maa helst være strax —, saa fortæl om Jacobi, saa trist det er; og hils ham fra os alle. Beate hilser dig og Børnene dig og dine Smaa-
 15 piger.

Din hengivne

A. L. K.

85. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Lørdag 23 Febr. 84.

Kære Ven!

20 . . .

Jeg hører da, det gaar med Bogen — lidt langsomt men saa bliver det vel desto bedre. Vi trænger gruelig til en god Bog, og jeg skal paa Forhaand love dig ikke at dramatisere den, hvor fuld af ud-
 mærkede Optrin den sikkert er. Men rose den kan jeg heller ikke,
 25 eftersom de har taget Bladet fra mig og nu svinefylder det med den dumme Æsthetik. Du skulde blot se, hvor mager Hørup er bleven af den Historie, hvordan Ulvetrækket, Ulvehungeren slider i Ansigtet paa ham, men han har ogsaa lidt stor Uret. Hans politiske Stilling er just ikke angreben; han og Berg vil gaa til Valg
 30 sammen som Venner, der vil ingen Splittelse finde Sted, fordi der ingen Situation foreligger. Den kan kun komme, naar engang der

kæmpes om andet end Magten eller naar Berg stræber at naa den ved Opgivelse af gamle Forsikringer. Foreløbig synes hans Mini-sterudsigter ganske svundne. Og iøvrigt er alt i den skønneste Op-løsning; vi har vort Mas med at holde Rede paa Studenterne, der løbe højst akavet om. Ulykkeligvis har Georg sat sin meste Prestige 5 over Styr, han maa forholde sig ganske rolig nogen Tid og dernæst skrive en utrolig udmærket Bog, der kan gøre ham til en National-helt. Hvad mig selv angaar, saa er mit Lys ganske udpustet og jeg gad nok vidst, hvem der kunde tænde det igen.

Ak Du, med Jacobsen er det tyndt, tyndt. Han lever egentlig 10 kun et Par Timer om Dagen og i dem er han den gamle, oplagt til Snurrigheder og topfyldt af Kritik. Han taler nok om Forfatteri, Pengemangel driver ham i alt Fald til Planer derom, ikke til en eneste skreven Linie. Hvad gjorde saa det, hvis man kunde hjælpe ham til et behageligere Liv! Nu skal Mutter Ewald flytte, og han 15 véd endnu ikke, om hun flytter ham med. Hvis ikke eller hvis Lejligheden ikke passer ham, hvor skal da det dødssyge Menneske hen? Jeg synes egentlig, hans Familie er rene Umennesker. At hans Mor og Søster har set dette Værelse og ladt ham blive deri, ikke sporenstregs lejet ham en smuk Lejlighed og fæstet ham en Pige 20 — det er dog skændigt. Du burde have sagt det til dem — Du plejer ikke at genere dig hverken for at spørge eller for at have Mening.

Igaar traf jeg sammen med Fru Edgren. Ak, hvilken Skuffelse! De havde indbildt mig, at hun var smuk og elegant. Gud forbarme sig! En rød Braksnude, et grimt gult Haar af Hør, en Teint som 25 en Stuepige, en »rank« Figur uden Form og en brun Fløjelstrøje og uægte Perler. Og jeg, som havde ventet mig Aurora Bunge selv. Iøvrigt gjorde hun et ganske fornemt og reserveret Indtryk. Hvad hun sagde om Literatur var forstandigt; iøvrigt tydede intet i hendes Samtale paa, at hun kunde skrive saa gode Bøger. »Sande Kvinder« 30 var dog virkelig fortræffelig. Har Du læst Strindbergs sidste Digt-samling — den synes jeg er højst interessant. Hans Novellesamling

har jeg endnu ikke faaet tillivs. Læs »la guerre et la paix« af Tolstoy — tre tykke Bind.

Theatret er rædsomt. Nu forberedes »Hamlet« hvor Emil Poulsen skal slaa Lindberg. Jeg er lige glad, hvem der sejrer. Det er saa
5 rart, naar man ingen Skibe har i Søen, og efterhaanden skal jeg nok faa alt mit paa det Tørre.

...

Levvel!

Din

Edvard Brandes.

10 86. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stokke pr. Stavanger
den 9de April 1884.

Kjære Ven!

. . . Jeg skulde ogsaa have godt af en Passiar med dig og et Par andre; jeg er — rent ud sagt — svært ensom. Bogen gaar langsomt fremad: 6 Kapitler; der skal være 17 tror jeg; den lyder noksaa
15 godt, men har ikke den Fart, jeg ellers er saa stolt af, og den er desværre ogsaa ganske blottet for Latter. Mange Folk — som sædvanligt, men tung — henimod klodset. Naar jeg er færdig med den, synes jeg, at jeg kan være færdig med Grupperomanerne — Skilddring af en Stand — en Sekt — en Tid —, og da tænker jeg at
20 tage fat paa de Enkeltes Romaner. Helst burde det være Dramaer; men jeg er født for tidligt til den Kunststarts Gjenfødelse, og jeg er ikke dens Messias; som det nu staar, er det kun glædeligt, at Skuepladsen overlades til Møllere, Farmaceuter og Musikanter; Teglbrændernes Tid vil da ogsaa komme.

25 Hvad synes du nu om vor Politik? — jeg tænker, du var ret fornøiet med Rigsretten, ialfald var jeg det; og da Kongen var uartig, men alligevel maatte tage Dommen tilfølg, tænkte jeg paa en Artikel af Hørup, hvori der stod omtrent saa: »Menneskenes Smag med Hensyn til det: at søbe Kaal er høist forskjellig. Nogle fore-
30 trække at søbe den sans frase; andre ville paa ingen mulig Maade smage Kaalen, førend de har spyttet rigtig dygtig i den; men naar

det først er gjort, saa er der ikke noget iveien.« Dette tænkte jeg om Kongen og glædede mig; det syntes mig, Konflikten var nogenlunde løst og venstre havde dog uimodsigeligt sejret i Principet. Men nu er det meget galere end før; jeg er næsten mere bedrøvet end ærgerlig; aa nei! — jeg er dog mest ærgerlig; det er forfærdeligt med disse Konger, men endnu forfærdeligere med Kongernes Tjenere og deres Afkom; deres Had til Friheden er som de Religionshad, Menneskene før sloges for; der er Martyrer blandt dem, rene begejstrede Kvinder — ja — og saa Pak!

Og Bjørnson vil hjem, forat sidde i Fængsel; det er jo som man maatte vente det af ham; han har altid en Mands Opfatning af personlig Ære. Men de andre, hvor vil de juble! hvor vil de stikke ham med tusinde Naale! Og saa er han saa ubehændig, især er hans Munterhed saa klodset — og munter vil han være, forat vise, hvor lidet han bryder sig om det. Men saa haaber jeg ogsaa, at han faar sagt nogle gode Alvorsord i Processen, ligesom han er saa vigtigt et Stykke af Norge, at hans Proces, Dom og Fængsling vil være af de Begivenheder, som modner Situationen og fremskynder Afgjørelsen. Ja — Politiken er nu — som du kan vide — alt herhjemme; det er dog noget, det giver Liv. Men ulykkeligvis ere nu Partierne komne saa langt fra hinanden, at man i Selskabelighedens Interesse maa afholde sig fra det eneste Emne, som interesserer, og saa er her jo lige dødt.

Skriv snart. Hilsen fra os til Dig og Dine

venskabeligst 25

A L K.

87. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Den 13 April [1884].

Kære Ven!

Jeg skal paa ren Kærestevis besvare dit Brev i samme Time, som jeg modtager det, og saaledes sanke gloende Kul paa dit tyndt-behaarede Hoved. Det er ilde, Du, med Jacobsen. For en tre Uger

siden spyttede han stærkt Blod, og det tog svært paa ham; han syntes næsten skeletagtig mager. Men nu er det atter bedre; min Læge siger, at den eneste Grund, hvorfor der er Haab om han kommer over Foraaret, er den, at han i det Hele lever endnu. Og 5 virkelig synes det som han endnu i nogen Tid skal føre dette usle Liv — han er mindre munter end før; i gamle Dage var han egentlig aldrig trist, nu kan der undslippe ham de trætteste Ord. Og saa skal du dog høre, hvad hans Broder fortæller mig — han er kommen hid til Fødselsdagen: J. P. havde sagt til ham, at han ikke 10 frygtede for Brystet mere. Det havde været en Fortætning af Lungespidsen, som nu var forbi, men ingen Tuberkler; blot han kunde faa Maven i Orden, saa vilde han blive rask igen! — Mener han nu dette eller siger han det blot til Broderen for at trøste den skikkelige Fyr? Imidlertid sidder han i de elendige Værelser og vil ingen 15 Penge tage imod til at indrette sig hyggeligere. Og nu til Sommer! Han fabler om at tage til Thisted, men gaar det an? Jeg tænker, om han rejser derop, faar han aldrig Kraft til at vinde herved igen. Og det er dog for trist, om han skal tilbringe mange Maaneder oppe i dette usle Hul. Jeg lokker for ham og vil bevæge ham til at tage 20 paa Landet med mig — men det strander sikkert paa hans uomgaaelige Stolthed. Han vil intet tage imod. Jeg skal bo i Ellekilde, jeg har faaet mig et henrivende lille Hus, ensomt og friskt, med den skønneste Udsigt og en vid Forstrand til Tumleplads for Ungerne. Paa den Maade haaber jeg at faa din Frue at se, naar hun 25 kommer til Danmark, da hun jo har sine Venner netop ad den Kant. Jeg trænger uendelig til at fjærne Kjøbenhavn fra mig en Stund, for det har været en stræng Vinter — hu ha — vanskelig at faa Has paa, fuld af Snobberi og Lumpenhed, hvor jeg har ærgret mig i alle Farver. Du, som rejste, valgte det bedste. Det lader som 30 du ikke udgiver Bog før Efteraaret — men der trænges vist til en ny succès for at give Fart i de gamle Oplag. Er der ikke Stands? Og hvad siger du saa til Skram, som faldt i?

Tror du virkelig, det gaar i Norge? Hvad Løsning er der uden Revolution, og den hører ikke hjemme nord for Eideren. Jeg har ingen Tro til de nordiske Venstre'r, de farer op som Stormflod og falder ned som det bare Vand. Du skal se, en skønne Dag dør Sverdrup og det Hele gaar i Smadder. Næste Gang erklærer Højesterets- 5 dommerne sig selv inhabile og hvad saa? Mon det ikke vil tage Aar endnu, før der opnaas noget virkeligt Resultat. Men jeg er bleven svært pessimistisk og udenfor.

Alle Hilsener til alle

Din

E. B. 10

88. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stokke pr. Stavanger
den 2den Mai 1884.

Kjære Ven!

Jeg er lidt i daarligt Humør, og ved du hvorfor? — ja du vil le, og jeg ler selv, thi noget, der mindre synes at ligge for mig end Næringsssorg kan jeg neppe tænke mig. Men hvis jeg ikke var en 15 uheldbredelig Micawber — han, du ved i David Copperfield, saa burde jeg vist være bekymret for Fremtiden. Du har engang sagt — eller du har kanske sagt det mange Gange, at det var dog godt, jeg ialfald var fri den skjæbnesvangre Sorg for Udkommet, der drev saa mange Talenter til Frafald og Feighed; nuvel! vi ville 20 stole paa Micawber — something must turn up, og det er kun i meget sjældne Øieblikke, jeg for Alvor synes, Stillingen er skidt. Værre er det, at vi skal flytte, og for alt det Roderi gruer jeg allerede saa meget, at det forstyrrer mig i Arbeidet. Mon hvordan min Bog bliver? Jeg formoder, at jeg nu er halvveis i den, og det staar 25 nu saa taaleligt klart for mig, hvad der skal fortælles i de næste Kapitler, og Slutningen har jeg helt. Zola's nye joie de vivre tænkte jeg skulde friske mig; men det var en daarlig Bog; han gjør sig stundom Arbeidet altfor let: en Engel, nogle Husdyr og et — forresten gribende ækelt — Kapitel fra et medicinsk Fagskrift — det 30 er for lidet af en saa stor Mand. Desuden er Lazares Frygt for Døden

— og det brændende Hus lige paa Randen af Sludder; Frygten for Døden er fuldstændig paahængt hans Karakter; den er ikke i Strid med hans Karakter; men den er ikke karakteristisk, den vedkommer os ikke; og hver Gang vi mindes om den, siger vi: ja det er ogsaa sandt: han er ræd for at dø. At saadan en Bog alligevel hænger saa fast i for Exempel en Hukommelse som min, det kommer pinedød for en stor Del af den aldeles utilladelige Masse Gjentagelser; hvormange Gange tror du, Katten slikker sin Mave? Naar jeg tænker paa den Masse Pagina, der anvendes paa de symbolske Dyr — ja hvad skal vi med det Bæst Loulou? — og paa den Gamles Gigt, saa maa jeg sige, han faar saamænd sine Ideer mange Gange betalt, — og det — kan du vide — ærgrer mig. Og din nye Bog har jeg ikke engang faaet; Boghandleren »venter« den, og imidlertid har jeg allerede læst etslags Kritik i norsk Dagblad; danske Aviser har jeg ikke faaet paa en Maaned, fordi min Kommissionær i Byen havde forsømt at betale; nu faar jeg altsaa en forfærdelig Bunke, som jeg ikke læser. Du kan nok være i din gode Ret, naar du ikke sender mig et Exemplar; men du betænker ikke, at jeg nu bor afsides, og desuden lærer vi Kristne, at du bør gjengjælde ondt med godt; husk det, naar du iovermorgen udgiver en ny Komodie.

— Jeg har igjen læst dit Brev af 13de April om Jacobsen; man kunde næsten fristes til at ønske, at dette snart maatte tage en Ende; naar nu Livet aldeles ikke har mere at byde ham, saa vilde jeg næsten heller have ham vel forvaret i Jorden end vide ham slæbe sit elendige Legeme fra Dag til Dag; og dog! — hvem ved? — kanske er den menneskelige Natur saa ulykkeligt blandet, at noget, der ligner Haab, kanske lige til Slutten flimrer for vort Øie; — det er dog en Elendighed altsammen!

— Idag har jeg faaet din Bog og en Masse Aviser; jeg er i daarlignende Humør og vil ikke skrive mere.

Din hengivne

Alexander L. Kielland.

89. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Hillevaag pr. Stavanger
den 9de Juli 1884.

Kjære Ven!

Vor Politik har forbedret sig, jeg har seet dit og de andre gode danske Valg; vi lever alle godt og det nye Sted, vi bebor, er i alle Henseender tilfredsstillende; selv er jeg ifærd med de siste Kapitler 5 af Fortuna, og den ser god ud, — og alligevel er jeg tung og nedtrykt som jeg aldrig har været det før. Det er endelig Pengesorg, som tiltrods for min ihærdige Modstand har slaaet sin Klo i mig; du ved, jeg maa leve rummeligt, uden at jeg er bundløs ødsel, og det gik i de Aar, jeg tjente 10 à 12,000; men ifjor havde jeg kun 7, 10 iaar endnu uvist, og mine Skibsparter ere ogsaa daarlige. Derfor slæber jeg endnu paa en Regningsgjæld fra forrige Aar paa 3 à 4,000 Kroner. Det er denne Elendighed, som trykker mig, og som — om den end ikke kan synes saa overvældende — alligevel er mig en utaalelig Byrde. 15

...

Det er længe siden, jeg hørte direkte fra Kjøbenhavn; og jeg har selv været saa lidet oplagt til at skrive, at jeg endogsaa har liggende et ubesvaret Brev fra Jacobsen. Du maa altsaa fortælle mig om fælles Venner, om Politiken og om den danske Bevægelse! — det 20 var dog ret tilpas for Drachmann, at han sveg venstre, just som det synes at gry ad Dag for os. Thi det Pølsesnak faar han ingen til at tro, at han svingede fra fransk (!) til dansk; han tilbød høre sin brede Lyre — som Borchsenius siger —, forat brede sig i Naadens Solskin, lad ham nu sole sig. Kan du huske hans storsnudede Vers 25 til Sverdrup? — jeg har glemt det; men det forekommer mig, at det var værdt at trykkes opigjen nu. Ja — hvad siger du om vor Revolution! — er du ikke ganske forbauset? — jeg er endnu ikke kommen mig af min; husker du, hvormange Gange jeg blev dig Svar skyldig, naar vi kom til det Punkt: nuvel! — anklag Stats- 30 raaderne, døm dem, — hvad saa? — Kongen beholder dem eller tager værre; Revolution faar vi aldrig hverken i Danmark eiheller

i Norge. Og nu har vi havt den — »den snigende Revolution« — som vort Morgenblad siger. Ja det var sandelig mere end jeg havde tænkt at opleve i saa ung Alder. Og dog er det for galt at tænke sig, hvormeget der altsaa er afhængigt af en enkelt Mands Vilje — til-
 5 med en Udlænding; jeg haaber, mange heraf vil se det farlige i at holde Konge. Det er saa uvant at være sat ud af Oppositionen, at jeg slet ikke kan orientere mig; min »Indignation« — ser du — gjør mig uskikket til at være Seierherre, og jeg kan dog ikke blive ved med at udskjælde de faldne? Dette Problem sammen med det
 10 økonomiske forbitrer mig Livet og den skjønne Sommertid. Hils vore Venner paa Ellekilde; Beate kommer i Slutten af Maaneden.

Din hengivne

A L K.

90. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Ellekilde pr. Hellebæk

15 Kære Ven!

11 Juli 1884.

Igaar rejste Jacobsen med Skib til Thisted. Han frygtede Storm og naturligvis sørgede det naadige Forsyn, der beskytter de gode, for en stærk Blæst. Her har været Blikstille i 8 Dage, men da det arme Menneske, som har ondt ved at faa Vejret i den kvalme
 20 Kahyt og desaarsag helst maa være paa Dækket, steg ombord, var Vinden øjeblikkelig paafærde og har vist beredt ham en slem Rejse. Han vil blive borte til September — hvem véd, om han kommer igen. Selv er han ved bedre Haab, fordi han har havt nogen Apetit paa det sidste, men hans Udseende er afskrækkende. Han er
 25 mager som aldrig før, hans Ben gruelig tynde og hans Holdning en Oldings. Det var blot hans Afrejse, jeg vilde meddele dig. Jeg tror, han i lang Tid ikke havde hørt fra dig, og det har jeg da heller ikke. Dog det er nok min egen Skyld; jeg er vist gældbunden og vil derfor sende dig en Sommerhilsen, herfra hvor Varmen virkelig i nogen
 30 Tid har tilfredsstillet mig. Naturligvis naar det engang en Sommer træffer ind med otte hede Dage, strax faar Europa Kolera. Du kan

være forvisset om, at Ministeriet Sverdrup og Socialisternes Valg i Kjøbenhavn høre nøje sammen med denne for Menneskeslægten saa velgørende Sygdom. Iøvrigt befinder jeg mig i en ren Højre-rede herude, hvis Damer er dydige og sletpaaklædte. Jeg har i lang Tid kun set en ordentlig Kjole paa forbifarende Vøgne, der 5 kører Fremmede fra Marienlyst nordpaa. Hjærtet hopper i Livet paa mig ved en rød Silkeparasol — efter den lange Faste. Ovre paa Langeland var det ganske saaledes. Det var dog muntre Dage: lange Møder, store Taler, Middage og Punch med Bønderne — jeg morede mig fortræffeligt og erobrede definitivt min Ø — det vanske- 10 lige er nu, hvad jeg skal anvende den til. Tror du, Pingel vil gøre Underværker? Nej, vel. Og Trier er et Bavl og Socialisterne sne-dige — dog hvad interesserer du dig vel for Danmark. Du udgiver ingen Bøger mer og trænger saaledes ikke til Læsere. Og Litera-turen synes mig helt forbi — i indeværende Aar er der ikke ud- 15 kommet en eneste Bog. Nu vil Politiken sluge det altsammen, hvad jeg for min Del ikke skal beklage.

Her er heldigvis et Damepensionat i Nærheden. Jeg har vundet Forstanderindens Hjærte — hun har brune brændende Øjne, be-finder sig mellem 40 og 50 og anerkender »den frie Kærlighed«. Idag 20 præsenterede hun mig den første Pensionær. En Dame paa 26 Aar fra Holbæk, ugift, barnløs, harmfuld over Kvindernes Underkuelse, levende interesseret i fordomsfri Samtaler. Jeg betragter hende som et Avancement fra Værtinden og haaber at vi naar yngre Datoer og mere Bryst. Sker dette ikke, forstaar jeg ikke Sommeropholdets 25 Sundhed. De er alle gifte her omkring, og der maa dog vel tages sømmeligt Hensyn til Løsgængerne.

Jeg gad vide, om noget i dit sidste Brev forlangte Svar. Det ligger i Kbhvn., hvor jeg fik det for to Maaneder siden, og i hvert Fald har du nok faaet Besked af andre i Mellemtiden. Mine solbrunede 30 Børn hilse dine, jeg haaber engang igen at høre fra dig.

Din

Edvard Brandes.

91. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Hillevaag pr. Stavanger
den 25de Juli 1884.

Kjære Ven!

...

Tænk — jeg kan ikke komme mig til at skrive til Jacobsen, uagtet
5 jeg har en saa stor Sjældenhed: et Brev fra ham at besvare. Men
det er mig ikke muligt at sætte mig hen og underholde mig med
ham — nu, da jeg er saa sørgeligen overbevist om, at han snart
slukner. Og paa den anden Side tør jeg ikke tale rent ud som jeg
kunde og kunde ønske at tale af Hjertet til Farvel og Tak for det
10 kjære og uforglemmelige Venskab, han undte mig og mine; thi
det er jo saa forunderligt med denne Art Syge, de taaler slet ikke
altid, at andre lægge deres triste Hemmelighed i Dagen. Saaledes
har jeg flere Gange lagt hans Brev bort; men det er dog kanske
Uret; skulde han paa sine siste Dage sætte den mindste Pris paa
15 et venligt Ord, saa maatte man jo hele sit Liv angre, om man
havde ladet ham forgjæves vente; derfor vil jeg strax skrive til ham.

...

Det var ganske vist til dig, jeg skrev engang, at Drachmann havde
valgt et uheldigt Øieblik til sit Omslag; er det ikke saa?, at han nu
20 er lige mistænkelig for venstre som for høire, ingen vil tage ham
— undtagen disse blødhodede Evangelister, der nu tumle sig i
dit og Hørups gamle Morgenblad. Jeg har aldrig havt saa megen
Interesse for Drachmann som nu; og jeg vilde føle en oprigtig
Glæde, om det endelig engang skulde mislykkes for en Renegat af
25 hans Fuldblodighed.

...

Hils dine Børn, dine Brødre og min Kone, som du vel træffer i
disse Dage.

Din hengivne

92. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Ellekilde Hellebæk.

Kære Ven!

4 August 84.

Tak for Brevet, hvis Hilsner til din Frue jeg strax kunde bringe, da en Byge bragte hende og Fru Drewsen til at søge Læ hos mig. Jeg véd ikke, om du alt har skrevet til Jacobsen; men jeg vil dog sige, at ingen kan vide, hvorlænge det vil trække ud med ham. Du synes vis paa en hurtig Opløsning; han har dog beholdt sin Lejlighed i Kbhvn og lovet og bestemt sin Hjemkomst til September. Nu har jeg skrevet indtrængende til ham, og saasart jeg faar mindste Besked, skal ogsaa du gennem mig eller andre erholde Underretning. Der falder saameget sammen, naar han dør; han var en Fane for de bedste blandt os: den største Kunst og den nobleste Sjæl. Det er saa græsselig usselt det meste, vi enten skal elske eller hade. Og naar Vore engang kommer til Magten, bliver det vist endnu usmageligere. Hvad er nu Sverdrup for en Gamling! Kommer hertil Byen i et taabeligt incognito, lader sig ikke modtage af det svenske Gesandtskab, der dog havde havt forbasket godt af at bøje Ryg for den norske Statsminister, gaar heller ikke til Hoffet . . . men lader sig istedetfor invitere til en Venstrefest, som velunderrettede endog paastaa, han har bestilt fra Norge af. Det er ussel Politik, thi han, den norske Konseilpræsident, kan ikke demonstrere mod en venskabeligsindet Nations Regering, og hvad nytter han sig selv dermed? Nej, han gavner kun Berg, til hvis Ære Festen bliver, en Efterretning til den danske Konge om, at ogsaa hans Barkis er villig til et moderat Kompromis. Nu skal vi iøvrigt til at gøre vor gamle Medudgiver Livet noget surere. Jeg tænker, Hørup og jeg begynde Blad til Oktober og genoprette det Nederlag, vi har lidt. Saa skal der holdes Rettergang og Dom over de Frafaldne, saavidt Kræfterne strække til. Siden vi nu ere blevne gamle skaldede Alvorsmænd, hvem Kvinder fly og Ryggen smerter, saa lad os slaa de sidste Aar ihjel med unyttige Kampe om Ord! Man narrer sig selv og tror, man lever. Naturligvis gælder

dette ikke stolte og glødende Digersjæle som dig, hvis Værker Verden venter i stor Spænding. In casu er jeg naturligvis lysten efter at læse Korrektur, og skal lade det urimeligste passere som originalt. Jeg holder mig til visse Dogmer som f. Ex. at »Mand« staves
 5 saaledes og ikke »Nand«, og styrter mig iøvrigt ud i Orthografiens vildsomste Bølgegang. Jeg har hærdet mig i Sommer til enhver Vinterkampagne ved at drive et Par Maaneder, brænde mit Legem med stikkende Sol som aldrig gør dens Beundrere Skade og fugte mit Hoved og min Krop med Saltvand. Hav er decideret til at
 10 bade sig og fiske i, men slet ikke til at sejle paa. Som Udsigt kan det taales.

...

Venligst Hilsen.

Din
 Edvard Br.

15 93. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.* Nørre-Farimagsgade 17. K.
 Kære Ven! 24 - 10. 84.

Jeg har idag faaet et Par Ord fra dig, og omend jeg ikke har Tid til et ordentligt Brev — for »Politiken« sluger al min Tid og al min sølle Hjærnematerie — saa maa jeg dog skrive min Glæde over
 20 din Bog til dig. »Du liger den ikke« siger du, men deri gør du sandelig Uret. Jeg finder Begyndelsen lidt slæbende, jeg blev lidt ængstelig, den blinde Grete var og bliver mig lidt for romantisk og hendes Far kender jeg en Smule til fra andre udmærkede Forfattere —
 25 komplet god, og saa er der hint Kulminationspunkt Carsten Løvdals Jesuspaakaldelse overfor Præsten i det grønne Kontor efter Falliten — ja, min kære Ven, det er et af de mægtigste Optrin, den moderne Roman rummer og der findes i hvert Fald intet der overgaar det, ikke mange der staar ved Siden af det.

30 Naar nu hertil føjes glimrende Episoder (Guldstrømmen, de gamle Koner m. m.) og god Psykologi (Løvdahl og Clara [ikke

Abraham, lidt kendt] Præstefolkene Christensen) saa udkommer en Bog, der fuldkommen staar i Rang med sine Søkende — der maaske ikke overalt er saa underholdende som de, Folk finder morsomst, men som naar dybere i sin Satire, i sin Livsanskuelse, i sin Indignation og derfor er større end de andre. 5

Forresten kender jeg endnu ikke Slutningen. I Korrektur læser man daarligt, maaske er min Kritik fejlagtig, sikkert ikke min Ros.

Julen bliver din og Ibsens. Georg siger at Bjørnson er fæl og efter hvad jeg kender, synes det mig sandsynligt. Alt det øvrige er Pæremøg. 10

Det glæder mig, at du finder »Politiken« slidelig. Har du engang noget paa Hjærte, gaar du vel ikke vor Dør forbi. Men det passerer vel ikke.

Jacobsen hører jeg intet fra eller til — jeg har ingen Tid at skrive. Hvad skal man ogsaa sige? Somme Tider tror jeg ogsaa man bare 15 er ham til Plage. Al den literære Rastløshed ærgrer ham.

Som du vil bemærke er jeg flyttet — men har ikke faaet det godt og har mange Ulemper. Mit Sovekammer ligger over en Port og under en Violinspiller — og i mit arme Hoved nedtrampes der Fodtrin og spilles der Valsetakter den halve Nat. 20

Med venligst Hilsen til Familien og fra Smaapigerne.

Din

Edvard Brandes.

94. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stokke pr. Stavanger
den 1ste Novemb. 1884. 25

Kjære Ven!

Du skal rigtig have Tak for dit siste Brev; du følte vist selv, at jeg trængte til lidt Opmuntring. Jeg var nemlig denne Gang usikker; Bogen er mig ikke kjær saaledes som de andre — af mange Grunde. At du strax vilde sætte Fingeren paa Grete, var jeg vis paa. Ved du, hvorledes hun kom der? Jeg havde gaaet dagevis, kanske uge- 30 vis uden at skrive, og saa forhaanede jeg mig selv ved at sige: du

faar tage en blind Pige med en fuld Far; og saa en Dag i Fortvivelse gjorde jeg det, bare forat komme videre, og nu kan hun ikke tages ud. Hun og Faderen ere fuldstændigt Molbech — eller Drachmann; jeg har aldrig gjort noget saa usandsynligt. —

5 3die November. Jeg er desværre sint paa dig idag, efterat have læst Politiken.

Det er en Indiskretion, jeg har vanskeligt for at tilgive, naar du berøver min Bog dens beste Triumf: det Slag, Læseren uventet skal faa ved Navnet Jesus. Jeg ved nok, en Journalist synes, han
10 maa og kan gjøre alt for sin Avis; men du ved vist ogsaa, at jeg ikke anser Journalisten i dig for dit beste Stykke; jeg har med Rette ærgret mig over denne reklameartige Artikel, der forgrover mange fine Steder i min Bog; men jeg forvinder ialmindelighed snart saadanne Sager, og naar nu Bogen kommer, saa haaber jeg,
15 det glemmes snart.

Endelig har jeg prøvet et Par Ord til Jacobsen; du maa altid nævne ham, naar du skriver, om du end ikke har meget at fortælle om ham.

Jeg skal til Byen med Toget, saa dette bliver ikke længer. Alle
20 hilse dig og dine.

Din
Alexander L. K.

95. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

17 Nørrefarimagsg.

Kære Ven!

14-3-85.

25 Vedlagt sender jeg Dig et Brev fra William Jacobsen, hvoraf Du vil se, hvor daarligt det staar til. Skønt dette vel ikke kommer overraskende, saa skærer det dog En i Hjertet mere end man gider tale om. Samtidig maa jeg dog fortælle, havde jeg et lille Brev fra J. P. Jacobsen selv. Deri er han ligesaa elskværdig men maaske et Gran
30 tristere end ellers.

Har Du ikke tænkt paa at besøge ham? Jeg har den Fornemmelse,

at han haardt trænger til »dannet Selskab«, til os andre, til en lang Passiar om alt muligt. Jeg kan ikke rejse nu for det evige Avislaveri og jeg passer vel ogsaa daarligt for Familien. Jeg har tænkt lidt paa, om jeg muligvis kunde slippe derop til Fødselsdagen.

Men Du! For en Mariner som Dig, hvad vilde det vel være at 5 sejle til Göteborg f. Eks. og derfra paa 4 Timer til Frederikshavn. Blot en Dags Behagelighed. Ja, Du maa da selv der om, men jeg syntes det var min Pligt at underrette Dig om, hvor ilde vor Ven er faren.

Ellers har jeg lidet at fortælle. Her er temmelig dødt. Lidt poli- 10 tisk Roderi, men vi ved endnu ikke ret, hvad der kommer ud deraf. Og det er saadant Rakkerpak altsammen, Højre og Berg'ere, at jeg ikke kan sige, hvor lidt jeg længes efter, at Landet skal skiftes mellem dem. Naa, vi gør dem da ogsaa begge mange Kvaler ved det forbistrede Blad, som tager alle mine Dage og Nætterne med. 15

Det er svært, hvor man er faldet over Dig for »Fortuna«s Skyld. Du betaler for gamle Triumfer. Den rare Lies tynde Historie sættes i Lighed med »Fortuna« — det er dog usigelig dumt. Han skriver mig pæne Breve til, og jeg vil gerne rose ham, men han er dog en ringe Mand, en middelmaadig Poet. Kommer Du snart med 20 noget? Ellers skal Foraaret gaa uden Fanfare.

Det er sandt, Du er bleven maadeholden. Hvor kan jeg nu hovere over Dig! Du, Lovpriser af Vin og Snaps, hvor er nu det Hul, i hvilket Du kan skjule Dig. Hvad blev jeg dog ikke gjort til — en vissen og umandig Natur — blot for min Ædrueligheds Skyld. 25 Jeg vil skaane Dig for mere.

Men som sagt, udgiv noget! Der er god Plads. En af mine Protegéer, Gustav Esmann, venter jeg en net Bog af, ellers ved jeg intet. For de Gjellerupske Rejser interesserer Du dig vel ikke for. Apropos, Du har vel hørt om hans Antisemitisme. Han er en vakker Lump. 30 Det kvalmer En undertiden her i Landet. Men nu faar man løbe Linen ud og dernæst se til. Mig skal de intet gøre.

Har Du det vel? Hvordan Humøret, hvordan Familie? Jeg takker for et Nytaarskort; jeg ejede ikke saadanne elegante Sager at kunne gengælde det med.

Vil Du sende mig Brevet fra W. J. tilbage og bringe din Hustru
5 min ærbødige Hilsen.

Din
Edvard Brandes.

96. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.* Hillevaag pr. Stavanger
den 23de Marts 1885

10 Nei — Kjære Ven! her er ingen Grund til at hovere, tværtimod!
saaledes stiller Sagen sig ædrueligen schematiseret:

E. B. 1. ingen Lyst paa Drik — ikke drikke = elendigt

G. B. 2. ingen Lyst — drikke alligevel = kjækt

S. S. 3. Lyst — drikke = menneskeligt

15 A. L. K. 4. Lyst — ikke drikke = overmenneskeligt

— saa du ser, der er da endnu en stor Afstand mellem os — fra
1 til 4.

Og det er en surt erhvervet Afstand, — det kan du vel tænke dig; jeg passede saa ualmindeligt godt til »et Glas i Haand«, og naar
20 jeg gjentager for mig selv, at nu skal jeg aldrig mere smage den søde Vin eller kjende Hovedet varmes i den første Rus, ja saa synes jeg mig snydt for en stor Del af Livet. Elskoven, som jeg en Tid havde negligeret, maa nu pudes op igjen.

Men naar vi skal tale alvorligt, saa var s'gu Sagen alvorlig nok;
25 jeg drak formeget — allerede i Kjøbenhavn, og det bliver ikke mindre med Aarene, naar man først har den ulykkelige Lidenskab. Derfor har jeg i de 2 Maaneder, Afholdenheden har varet, kjæmpet mer end nogen tror, og endnu er det en nederdrægtig Ting. For delene ere: et fredeligt Sind, Velbefindende, langsom Afmagring
30 og et godt Udvotes. Men saavidt jeg endnu kan forstaa, lider min literære Side ved dette Thevand; jeg er ikke saa sint længer; jeg

bliver ikke saa gal i Hovedet mer; det er meget beklageligt! — jeg har ikke skrevet andet end syv smaa bitte Humoresker — det er et yndigt Ord! — og dem er jeg saa kjed af selv, at jeg ikke vil se dem samlede, men ofre dem til »Nordstjernen« paa Hegels Alter.

Danmark begynder nu at blaane bort i det fjerne for mig; man 5 bliver tilslut saa træt af dette troløse Vrøvl, som hver Dag stiger tilhest paa store Ord og aldrig rider fremad en ærlig Tomme. Man bliver næsten smaa-ond bare af at se paa det; følte kanske ikke jeg selv etslags Krislen af Velbehag, da jeg saa O. Borchsenius forsvinde i Morgenbladets »brede Lag«? Gjellerup har jeg slet ikke 10 læst — hverken Reiser eller Tragedien; — jeg kan virkelig ikke. Er det dog ikke besynderligt, at den danske Literatur, som efter Slutningen af Eders Tidsskrift: 19de Aarh., brød frem med saamegen Kraft — ja med Tilløb til Voldsomhed, at den saa hurtigt faldt ned til det, den er, naar Jacobsen gaar bort? — der er — 15 undskyld — noget forfærdeligt dansk i dette.

Om Jacobsen har jeg opsat at tale tilslut; — og dog er der ikke andet at sige, end at det er for trist til at tale om. Du giver mig en Reiserute over Göteborg, som er saa grinagtig, at jeg virkelig vil undersøge Tid og Omkostninger ved en fornuftig Reise: Sta- 20 vanger, Kristiansand, Frederikshavn, Aalborg, Thisted.

Forresten vil jeg om 3 Uger gjøre en Reise med et af vore Dampskibe til Spanien og Middelhavet; muligens de spanske sorte Øine kunde alkoholisere mig til ny Virksomhed. — Men hvis det lader sig gjøre at besøge Jacobsen paa 14 Dage, vil jeg tænke paa det; 25 sig imidlertid intet: det er saa uhyre uvist. Jeg fik ogsaa et Brev fra ham — samtidigt med dit; det er underligt, — du ved hans triste Galgenhumor; lidt Haab er der dog altid i ham — det stakkels Menneske! Tak for Broder Williams Brev; hils ham. Mine hilse dine.

Din hengivne 30

Alexander L. K.

97. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Lissabon

den 11te Mai 1885.

Kjære Ven!

Kitty sendte mig fra Paris dine Ord om Jacobsen, — Ord som Guld, og Tak ogsaa, fordi du gav mig en Plads. Det var underligt
5 at staa her saa alene og langt borte og tage den siste Afsked med den stille Excellence midt i Støien af et vildfremmed Sprog blandt tusinde fremmede Ting i en liden Skibshandlerbutik. Siden har jeg gaaet omkring saa besynderligt halvvaagen, i den mest forvirrede Blanding af Indtryk.

10 Hvis du ved noget nærmere om hans siste Dage, saa skriv mig — er du snil — nogle Linier til vort Konsulat i Bordeaux.

Forresten har jeg det godt.

Din hengivne

Alexander L. Kielland.

15 98. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.* Nørre-Farimagsgade 17. K.

19 Maj 1885

Kære Ven!

Jeg har faaet dine Linier fra Lissabon, og jeg vil naturligvis gjerne fortælle alt om Jacobsen, hvad jeg véd, men mon du ikke har Underretning derom ad anden Vej? Et Brev fra William Jacobsen,
20 hvoraf jeg har en Afskrift, beretter meget omstændelig om hans sidste Dag, dette har Vilh. Møller benyttet til en Artikel i »Nutiden« og har du ikke faaet den sendt?

Du synes maaske, at jeg for ethvert Tilfældes Skyld kunde sendt Afskriften med — men din Adresse synes mig saa ubestemt, at jeg
25 er bange for at miste den. Og du véd, hvor træg en Skrivende jeg er — saa jeg brænder ikke af Lyst til at skrive den af paany.

Han var jo modig til det sidste — lige stærk og tavs til den sidste Time. Klagede ikke, talte ikke om at dø, gemte al sin Fortvivelse for sig selv — hans Familie, der var hos ham, stod ham ikke nær.
30 Maaske hvis en af os havde været der, havde han talt. Maaske, og hvad Trøst havde man saa kunnet give ham.

Og har du læst om Hykleriet ovenpaa. Præsten der ved Begravel-
sen talte med Rørelse om, at der var fundet en Psalme ved hvilken
Jacobsen havde sat Blyantsstreger! Og denne Psalme handlede om
at »vende hjem«! Højrepressen slog Kapital af dette.

Her var endel at fortælle om Literatur, men den Tid er forbi, ⁵
hvor du interesserede dig for Danmark og vore fattige Kaar. Nu
dyrker du andre Guder. Jeg har altid haft ringe Tanker om mine
Medmenneskers Værdi, men saa lumpne og skidne som de falder
iaar, har jeg sjældent forestillet mig dem. Men naar man er 37^{1/2}
og det stadig gaar ned ad Bakke, saa faar man fortsætte med Forret- ¹⁰
ningen, selv om Kunderne ikke formeres, indtil man nødes til at
lukke Butiken.

Det glæder mig, at du befinder dig vel. Altsaa, hvis du ønsker,
saa sender jeg dig Brevet.

Din ¹⁵
Edv. Brandes.

99. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.* Nørre-Farimagsgade 17, K.
Kære Ven! 25-6-85

Jeg skriver til Dig paa maa og faa, ikke anende, hvor Du er i
Verden, om endnu i sydlige Lande mellem sorte Øjne eller om ²⁰
Stavangers blaa Stjærner har draget Dig hjem. Jeg vil Dig blot
en enkelt Ting.

Vi vil udstede en Indbydelse til et Mindesmærke for Jacobsen.
Vi skal være Borgere, Damer og Forfattere — de første alle
Danske, de sidste ogsaa Svenske (undskyld!) og Norske. Jeg har ²⁵
saaledes Tilsagn fra Jonas Lie, Strindberg, Fru Edgren, Snoilsky
— men du vil indse, at Du ikke kan undværes. Henrik Ibsen afslog
at være med.

Af Damer er der f. Eks. Fru Drewsen, Fru Krohn, Frk. Knutzon,
Fru Bergh og flere. Af Borgere lutter honnøtte Mandspersoner. ³⁰
Endvidere af Rak: Vilh. Møller, Georg og jeg.

Jeg havde endel at skrive, men jeg ved ikke, om disse Linier naar dig. I saa Fald svarer Du nok hurtigt.

Din

Edvard Brandes.

5 100. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.* Hillevaag pr. Stavanger
den 29 Juni 1885.

Jeg er naturligvis med til Indbydelsen.

Hvorfor skulde ikke Ibsen ville? — ved du Grunden?

Skriv snart.

10

A L K.

101. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Ellekilde

Kære Ven!

22/7 85.

. . .

Jeg haaber, at du ikke har været misfornøjet med den Maade,
15 jeg har værget Jacobsens Fritænkeri paa. Jeg kan vel tænke, at du
maaske vilde synes, en saa stille Mand burde ligge i Fred i sin Grav,
og at han selv havde været grundig gnaven over, at se Hr. Bertelsen
(= Bigum) og mig slaas om hans Rester — men det forekom mig
dog, at jeg ikke turde lade Sagen gaa uomtalt hen. Jeg har igen
20 imorgen en Artikel til yderligere Oplysning. Hvis en værdigere —
som du f. Eks. — havde sat Jacobsen et Epitafium, havde det vel
været bedre. Men I Poeter er jo saa grænseløs fornemme.

Jeg synes ikke det er nogen Skade til at det norske Venstre har
delt sig med dig som Skelnemærke. At Normændene faar deres
25 Klerikale og Liberale, passer fortræffeligt i vort Kram. »Mrgbl.« og
»Dagsavisen« har tiet stille om Striden, ikke villet tage Parti —
»Politiken« er derimod gladelig rykket i Marken for den gode Sag.
Selv Bjørnsøns Artikel optog jeg, skønt det var mig højst modbyde-
ligt, at han igen gav sig til at tro paa Gud og tog dig med i den
30 Kirkegang. Men om den Mand snart blev Kristen igen, vilde det
ikke undre mig: han er capable de tout.

Jeg fik aldrig din Mening om Esmanns »Gammel Gæld«, som jeg var saa henrykt over. Du maa dog have anerkendt den omhyggelige Stil — selv om maaske ogsaa du har for megen norsk Dyd til ret at værdsætte dansk Døgnflueliv.

Jeg har en lille Ferie paa et Par Dage, ellers binder Bladet mig 5 svært til Kjøbenhavn. I Hornbæk bor Fru Sarauw, hvis stakkels Mand vansmægter uden Haab om Løsladelse. Nogle paastaar, han er dømt til 20 Aars Fæstning. . . .

Hvordan staar ellers Humøret? Paa Sort eller Rødt. Jeg haaber, at din Drengs Sygdom ingen alvorlige Ængstelser forvolder dig. 10 Vil du bringe mig i din Kones Erindring.

Med venlig Hilsen

Din

E. B.

102. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Kjære Ven!

Hillevaag
26de Juli 1885. 15

Tak for dine Breve, mens jeg reiste; jeg er nu hjemme og — som du ser af Pressen — jeg spiller nu en fremragende Rolle i den norske Politik. Det havde du nu ikke ventet, og ikke jeg heller. Derimod har jeg ingenting skrevet, og det havde nok Hegel ventet; men han kommer til at vente mere. Fru Skrams Bog har jeg læst og er af 20 din Anskuelse. Constance er en Nana under nordlig Bredde — forat bruge Drachmann til noget —, og hun træffer just de Mandfolk, hun fortjener. Jeg maatte le, hvergang der staar: hun tog en Bog eller lignende; hvad ialverden skulde den Dame med en Bog? hendes Tanker bevæger sig fra Sofaen til Sengen, og hendes Liv er at skifte 25 Mænd. Paaklædt og i Stuen kjeder hun sig fordærvet, og man føler, at det Tøv, der siges af og omkring hende, kun er ligegyldige Tankeløsheder foran Dagens egentlige Begivenhed: at gaa iseng. Den rigtige Nana har Liderlighedens festivitas til Overmaal; men denne nordlige springer hykkelsk over Natten og lader somom hun har 30 noget at gjøre om Dagen. Det er uheldigt, at Forfatterinden ikke

har havt Mod til fuldtud at gjøre hende til et Offer for den sanselige Skjønhed; det synes næsten, somom Constance Ring skal betyde et Indlæg mod Mændenes Løshed. Men det er der ingen Grund til; som hun er skildret har hun absolut intet at byde uden
 5 sit Legeme — ikke et forstandigt Ord paa hendes Læber, ikke en Skygge af fin Fornemmelse i Hjertet, intet uden denne kvalme beauté du lit, som hun da ogsaa paatvinger Mændene; og naar de saa kommer og forlanger, saa heder det: »Gjør mig ikke Fortræd« — Tonen var klagende. Denne klagende Tone er ubetalelig nordisk.
 10 Jeg har ikke nogen udpræget Fornemmelse af, at Bogen er skrevet med Talent; men jeg tilstaar, at jeg kanske er saa fin paa det, hvad Stil angaar, at jeg ikke kan være fuldt retfærdig, naar min Sprog-
 sans og al Stilkunst saaledes brutaliseres. Du kan vel som fremmed ikke høre den usigelige Simpelhed i Sproget; det synes — og det
 15 undrer mig — somom Forfatterinden mener, at der tales saaledes i dannede Familier i Norge; det er imidlertid aldeles ikke Tilfældet; Sproget, Dialogen ligger langt under de Agerendes Niveau forøvrigt — især ved Lorch, hvis Navnelyd ialfald frembringer Forestillingen om god Familie og velopdragen Tone. Men se alt dette vilde
 20 ogsaa passe, hvis Constance var fuldtud Nana; nu er det bare grinagtigt, naar disse Mennesker afhandler Kristendom og Kyskhed, før de lægger sig.

Forresten synes Bogen at gjøre stort Indtryk blandt illiterære og halvklare Personer; — »for den gode Sag« — i al Almindelighed er
 25 den efter mit Skjøn en tvivlsom Gave. Men saa er den dog bedre end Drachmann og Gjellerup, — dog lad mig ikke træde dit Lands Ligtorne.

Paa Reisen læste jeg to gode Bøger og en daarlig: die Brüder Karamasow og Tolstoi Guerre et paix; — den første best, den
 30 anden interessant, weltmännisch; men saa læste jeg Cherbuliez' Pendant til Germinal — den var græsselig; jeg gad nu vide, hvorlænge saadanne Bøger kan skrives — samtidig og i samme Land

som Germinal; — Du har vel neppe paa mange Aar faaet et saa literært Brev fra mig; paaskjøn det og vær venskabeligen hilset.

Din

A L K.

103. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger 5

Kjære Ven!

d. 6te April 86.

... Hvad synes du om de Tider, vi lever i? — har du kunnet tænke dig et saadant Omslag fra den Tid, da vi vare unge? Om Danmark og Drachmann vil jeg nu ikke tale; men se paa vor Regjering, som har »lagt sig tilro paa Magtens Hynder«, 10 som atter begynder at bole med Kongen og det forbandede Sverige! Her maa være nogle urenlige Golfstrømme i Folkenes Udviklingshistorie, som aldeles uimodstaaeligt fører mod Reaktion og Feighed; thi det kan sletikke forklares ad den simple Vei, at naar Folk af Oppositionen kommer til Magten, gaar de over i 15 Reaktionen, — dette er vistnok et Faktum, men Grunden til dette maa ligge i dybe Strømninger af Trællesind og Afgudsdyrkelse, som kun momentvis kan bringes til at stanse, for strax igjen at rulle tilbage og tilbage og atter tilbage. Thi ellers maatte de jo være gale — de af Ministeriet Sverdrup; de ved jo dog — for Pokker, 20 at det var en møisommelig oparbeidet Vilje i Folket, som satte dem op paa Regjeringsbænken, og naar de allerede nu tør borte sig, saa er det ikke, fordi de har mistet Forstanden, men fordi de instinktivt føler, at Strømmen har vendt, at nu vil Feigheden igjen dyrke de gamle Afguder; og jeg frygter meget for, at de har Ret: 25 at vi efter det lille Glimt af Frisind i vor Ungdom vil ende i et haabløst, ligegyldigt Bagstræv. Thi jeg kan ikke tænke mig en lykkelig Arbejderrevolution, saalænge Staterne har saa udmærkede Kanoner; de vil skyde de beste, og saa bliver der Plads — ja etslags gode Dage for de mindre gode, og saa fortsætter Systemet som før. Nei — det 30 er ikke Kanonerne, det er igjen Trællesindet og Afguderne og Golf-

strømmen — det er min Mening. Tror du ikke, jeg burde grunde et politisk Blad? — klare Ideer, simple praktiske Maal — hvad? —

Og saa alt dette paa en begsord Baggrund af Elendighed! — det er for den, som ikke lider direkte Nød, ligesom et langt Mareridt, 5 hvor man maa besinde sig for at huske, at der dog er Brød til ens Børn; ellers er alt jævnt sort — ikke til at holde ud. Stundom tænker jeg, det var bedre, at være i en stor Nation med mere Plads og større Chancer, men det er lige galt overalt.

Vor frisindede Studenterforening har opført sig saa godt i Jægers 10 Sag, at jeg næsten kunde ønske at være Æresmedlem; havde det hændt, før jeg betakkede mig, vilde jeg taget imod sans frase. Selve Bogen har jeg endnu ikke faaet; jeg vil sandsynligvis ikke taale den, og jeg finder — som du kan vide — meget flabbet ved Jæger og hans Venner; men men vi kan ikke minsæl ikke være tjent med 15 Hr. Sørensen! — jeg synes, Ullmann er en Helt —

Nu gaar Hesten til Byen, det er bedre, du faar disse gyldne Ord strax; — Beate hilser! — skriv snart.

Din hengivne

ALK.

20 104. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Vesterbro 149 V.

Kære Kielland!

19/8 86.

Kan jeg slaa et Ord ud af dig? Jeg har nok en Fornemmelse af, at det er mig, som skylder Brev, men det er nu saa længe siden, at den Gæld maa anses for glemmt. I de Maaneder, som ligger imel- 25 lem, har kun dette naaet til mig, at du vil bort fra Norge og til Frankrig. Jeg hørte det hos Lie, da jeg i Maj var i Paris, og blev helt forbavset over denne Bestemmelse, jeg synes det er slemt, at alle I Nordmænd drager bort. Det var bedre I forvandlede Kristiania fra Frieles By til Eders Hovedstad, men I gider jo ikke. Du 30 skulde have set Friele i Dampskab, kun Hovedet ubevægeligt fortrukket i en Grimasse ragende ud igennem Laagets Hul. Han saa

brillant ud. Jeg gik tre Uger ved Siden af ham ved Grefsen uden nogensinde at veksle et Ord eller en Hilsen med ham. . . .

I Grefsens mange kolde Bade dukkede jeg mine syge Nerver uden nogetsomhelst Resultat. Tilsidst jog Rygtet om nye Presselove mig hjem — hjem til ingenting, for det er hverken værre eller bedre 5 end før og vil blive uforandret éns. Jeg vilde ønske, jeg kunde være helt fornøjet med »Politiken«, men der flyder meget ind i et stort Blad, som en Medudgiver ikke billiger. Jeg har ikke ene Kommandoen, og Hørup — Gud velsigne ham iøvrigt — har det Princip at lade Folk græsse, hvor de vil paa hans Mark. 10

Jeg var bedt af Konow til Sagatun, men Dr. Vetlesen forbød mig Turen. Saadant noget som Fru Vullum som Taler, Fritænker o. s. v. kan dog gøre et Menneske sygt. Det er jo godt, hvad Ullmann og Brücker siger — det vil sige frisindet af Theologer at være, men alligevel er dog saadant et Møde den rene Middelalder. Reflexioner 15 om Biblen skal læses som en almindelig Bog eller ikke, om Jacobsen er salig i sin Tro — hvad skal man svare paa den Art Seminarist-alvorlighed.

Nu kommer forresten J. P. J.s Efterladte Sager. Der er ganske dejlige Ting imellem; noget meget ungdommeligt naturligvis men 20 ogsaa fine og hjærterørende Ting.

. . .

Venligst Hilsen

Din

E. B.

105. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Aarre pr. Stavanger 25
3die Sept. 86.

Kjære Ven!

Mange Tak for dit Brev; nu skulde det atter være morsomt at træffes og faa nogle gode lange Samtaler om os selv og vore Medmennesker. Du siger, det er galt, at vi ikke alle reiser til Kristiania; deri tager du fejl. Hvis den By blev Hovedstad i mere end den er 30

det, saa vilde det være en stor Ulykke for os alle. Se til Kjøbenhavn. At de indfødte Nytorvere elsker den, er jo ikke andet, end at jeg elsker Stavanger, — det synes lidt større at være fra større By, men det er mest Indbildning. Men se, hvad du gjør ved at være
5 et helt Folks fælles Ovnskrog uden hvis Lunhed de ikke trives. Sagde ikke engang en dansk Berømthed til en Kollega: Men Gud! hvad vil De i Udlandet? — der kjender dog ingen Dem! — Nei — det er galt, — det er jeg vis paa at klumpe sig sammen — ja Resten kan du udenad; den skal du altsaa slippe for, og jeg reiser med
10 god Samvittighed; men jeg gruer frygteligt for det fremmede Land — med Børn og Kameler.

Det vil glæde dig, at jeg endelig har været flittig og netop i disse Dage skriver mig Fingrene krogede paa Slutten af en Bog, som desværre ikke er stor. Men saavidt jeg forstaar, er den kraftig paa
15 Slutten; derimod er den ikke god paa Façon; — den kommer vel ud før Julen.

Din Broders Artikel om Alladin har jeg læst med Henrykkelse; det er en stor Nydelse og gjenkalder mig de Aar, før jeg blev til noget selv, da hans første Hovedstrømninger gav mig Mod og Tillid
20 til at vrage og vælge udenfor Reglerne. Det, som manglede mig — og formodentlig hele Ungdommen — var Mod til at foragte den Tid, paa hvis vamle Levninger vore Fædre i ubegribelig Døsighed levede. Og det er mærkværdigt, hvilken beau dedain (jeg gad vide om det er galt; du siger altid, jeg skriver galt fransk) — men der
25 er noget fransk i denne freidige Foragt, som nu gror op bagved os igjen hos de Yngre. Eller kanske er det altid saa. — Heine syntes sig jo en beskeden Flue imod Lassalle. En Ting er sikker: det literære Mod har voxet uhyre siden Syvti-aarene. . . .

Jeg glæder mig til J. P.s Bog og gruer alligevel lidt. Hvad han
30 skrev, havde i sig et eiendommeligt fint Fluidum, der besad den chemiske Egenskab at kunne udskille Dumhed og Grovhed i deres Følelsesliv, som læste; og det er disse udskilte Stoffe, som jeg nu

igjen gruer for at se blottede, medens den arme fine Excellence ligger hjælpeløs i Jorden. —

— Vi lever alle godt og der tænkes paa Reisen i denne Maaned. Jeg drives fremad af Beates og Begivenhedernes ubønhørlige Alliance. Jeg er ikke som du gammel, vissen, stiv hist og blød her — ; men jeg 5 ynder Ro og gruer for nye Ansigter. Jeg skriver ikke pent idag, men jeg har skrevet uden Stands i fem Timer — det er meget for mig. Skriv snart igjen og hils fælles Venner.

Din hengivne

A L K. 10

106. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Vesterbro 149. V.
7 Sept. [1886].

Kære Ven!

Tak for Brevet. Det var yderst hyggeligt at høre fra dig igen. Jeg glæder mig over, at din Bog nærmer sig sin Slutning; jeg var saa diskret forrige Gang ikke at spørge til dens Befindende, skønt 15 jeg i norske Blade havde læst, at den laa fuldfærdig i trykt Tilstand og ventede paa Kulde i Vejret. Den er nok god; du er jo for hver Dag mere moden og mild og fändenivoldsk. Jeg undres altid paa, hvorledes du bestandig kan gribes af nye Tanker overfor gamle Ting; jeg véd ikke hvoraf det kommer: men hvad der er synes 20 mig at ligge paa Ens Bryst saa centnertungt, at man ikke vover et Haab om at sprænge det bort; du derimod tænker i Dynamit. Alligevel er Forholdene ikke helt rædsomme her; Højres Hykleri kildrer Nerverne ganske behageligt, hvis jeg blot ikke skulde gaa paa de københavnske Gader og møde Peter Hansen og de andre 25 Cabiroer, saa vilde jeg finde Livet i Danmark taaleligt og passende for en Vissenpind som mig. Men Gud hjælpe mig, om jeg længer er en Nytorver; ikke alene bor jeg udenfor Byen i en Villa, men min Drøm vilde være slet ikke at vise mig i Kbhvn. Et Hus med en Have og en Mængde Vand i Nærheden er mit Ideal; jeg sav- 30 nede i Sommer ved Grefsen usigeligt Øresund og jeg har en For-

nemmelse som om Vesterhavet vilde være det Egentlige, skønt jeg aldrig har set det. Alligevel bliver jeg ved mit: Det er Højforræderi, at I Nordmænd forlader Kristiania og ikke gør den til en Hovedstad. Ja vist er Kjøbenhavn en frygtelig Rede for al Uhumskhed
5 med sine kongelige Indvaanere, men den er det eneste Værn mod Grundtvigianismen, hvilket er et mildt Ord for Religionen. Og Klerikalismen, det er Fjenden, som salig Gambetta saa træffende bemærkede. Estrup gør liden Skade mod en Oftedal at regne. Og dertil kommer, at jeg er Skandinav; jeg tror, at de tre smaa Folks
10 Frelse er den nøjeste Sammenslutning. Men naar I rejse bort, saa bliver kun Frieles og Jakob Sverdrups Norge tilbage og med det er der intet Udkomme for en redelig dansk Radikal.

. . .

Jeg er glad over, at du synes om Georgs »Aladdin«; jeg husker
15 ikke, om jeg roste den varmt. Den virkede befriende paa mig, men ak! saa skrev han sidst igen saadan slem Artikel om Honorarer og Gratiale. . . .

Du skal ikke ængste dig for Jacobsens Bog; jeg tror ikke den vil være hans Venner andet end en Glæde og et Minde. Jeg har vraget
20 meget omhyggeligt — taget lidt ungdommeligt, der er naivt og rørende — og kun fra Mandsaarene det virkelig Gode.

Jeg skriver saa straks fordi jeg blev fornøjet over dit Brev og for at tilbyde min Korrekturhjælp — det er sandt, lovende ubrødelig Tavshed.

25 Hils din Hustru hjertelig fra

Din

E. B.

107. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Aarre

Kjære Ven!

d. 27de Sept. 86.

Du har forandret dig — og til det bedre; du begynder at se Na-
30 turen og du er bleven Skandinav! — jeg har forsødet min Ensomhed med Billedet af dig — paa en Talerstol under en Trofæ af de

tre Flag og med disse bævende Ord paa Læberne: jeg er Skandinav! Vel forstaaer jeg din gode og fornuftige Mening; men — ikke sandt? — der er hældt saa megen sød Punch over dette Ord, at det er som Vrangen af et helt Studentertog at se det bæve — o dette bæve! paa dine Læber! Jeg for mit Vedkommende har aldrig kunnet for- 5 staa denne Trang til folkelig Sammenslutning. Thi enten mener man politisk Styrke, som skulde vindes; og det er noget Sludder; thi tre Lus ere ikke stærkere end en. Eller man mener, at det intimere Kjendskab og Samliv skulde avle en Fælleskraft, og det tror jeg endnu mindre. Thi jo mere man lærer om hinanden, jo dybere 10 man kommer gennem den overfladiske Lighed mellem disse tre Folk, desto tydeligere bliver man var, at det ulige er det væsentlige, at Forskjellen er Kjærnen, og at Beblandelsen eller Trangen til den er Skal. Derfor vil Folk ligesom Individier blive stærke af at føle Uligheden tvers igjennem Ligheden; og jo mere det for- 15 øgede Kjendskab vil borttage Forbauselsen over al denne ydre Lighed, desto lykkeligere ville vi føle os hver for sig ved at vide et dybt Svælg mellem Nationerne; der er en Følelse af Tryghed i at forstaa og forstaaes; men Lykken — eller den inderste Bevæggrund til at leve er for Folkeslag som for Mennesker: Bevistheden om at have 20 og være noget ganske for sig selv, — noget som strax og energisk protesterer mod det fremmede, — mod ethvert Broderskab udenfor det rent nyttige eller konventionelle. Derfor stiger jeg ned af Talerstolen og frafalder Ordet: jeg er aldeles ikke Skandinav.

Men at du er bleven det, finder jeg at være et glædeligt Tegn 25 paa, at det er saare langt fra Sandheden, naar du ynder at fremstille dig for mig som et vissent Blad paa Vesterbro. Nu mangler du bare Havet for ganske at blive af med Nytorveren; du vil komme til at skildre Bølger og Skyer og du vil lære — sent desværre! at paaskjønne mine Naturskildringer, mine Parabler fra Dyrene, lige 30 til mit symbolske Hus i den nye Bog, der er saa overmaade brøstfældigt. Men du skal ikke læse Korrektur denne Gang — Tak for-

resten! — thi jeg har lovet mig selv, at denne Gang skulde jeg efter saa lang Tid falde ganske færdig og uforberedt ned paa Bordet hos alle mine Venner; og naar du har læst den lille Bog, skal du tage dit Brev og skrive mig til, om du synes, jeg har fundet et godt
5 Sted og om jeg har truffet rigtig midt i Blinken. Jeg tror det nemlig selv.

Du nævner Oftedal. Er det ikke ogsaa din Mening, at Religionen, som nu gaar over til at være frisindet, er værre end den gamle aabenbart reaktionære? Derom handler min Bog; men det
10 er ikke Oftedals Type. Han er selv en Bog — det vil sige: han kan ikke bruges til at vise en Retning, idet han selv er noget af det mest originale, jeg kjender. Efterat de gamle Tordentalere ere faldne overende, faar vi nye Mænd, der følge Strømmen et Stykke, incasserer en Masse Arbeide, som andre har gjort, og »lader Sand-
15 heden suge Kraft af Vildfarelserne« — nogle farlige Folk. Idet jeg ledsager Tordentalerne til Graven, peger jeg paa de nye, — det er Bogen. Nu føler jeg, hvor ondt det er ikke at kunne faa snakke med nogen, naar man er færdig.

Vi lever alle godt og reiser i første Halvdel af næste Maaned.

20

Din hengivne

A. L. K.

108. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Cernay la ville,

Seine et Oise

den 29de Dec. 86.

Kjære Ven!

25 Aaret holder paa at gaa ud, før jeg faar skrevet til dig efter denne lange Taushed — rig paa Begivenheder for mig og mine. Jeg har ikke hørt fra dig siden før »Sne«; og jeg har stundom tænkt, du kunde være lidt muggen paa mig, fordi jeg saa underfundigt lod min Komedie uomtalt. Det var min Drøm at faa et Stykke spillet
30 anonymt; og da det drog ud i Maaned paa Maaned med Snak mellem Erik Bøghs Dyd og Kammerherre Phallussens Last, blev

jeg selv saa tvivlsom overfor det hele, at jeg troede, det vilde blive et nyt mislykket Forsøg paa at komme op paa Scenen. Det blev det dog ikke helt; og din Anmeldelse var mig en stor Trøst; jeg vil prøve en Gang til — uden Spor af Moral — bare lempelig Moro uden Karikaturer og uden Problem. 5

Thi nu har vi Pinedød nok af det for en Stund. Eller er ikke ogsaa du underlig brækkefærdig af alt dette Alvor? Ak — om vi nu kunde faa os en af de store gode Samtaler; thi nu har Stoffet ophobet sig. Især føler jeg det, som lever i Ensomhed og ingen taler med. Inde i Paris har jeg ikke været endnu; Lie har jeg ikke talt ti Ord 10 med i mit hele Liv! — og Bjørnson er jo saa meget ældre og anderledes end vi. Hvor skal jeg da begynde i et lidet Brev? — Først igaar fik jeg 2den Serie af J. P. Jacobsens Breve. Det var en Glæde og dog — hvor vemodigt for os, som kjendte ham. For os er hvert Ord et Lys, der streifer over en af hans 63 Sider; jeg gad vide, om 15 Fremmede faar Indtryk af, hvor uendeligt mangesidig han var, og hvor fint Facetterne vare slebne. I samme Hefte stod en Fortælling af Fru Skram, som jeg havde seet dig rose.

Den gjorde et dybt Indtryk paa mig og aftvang mig en Anerkjendelse af Talent hos hende, som du ved, jeg før — ja du forstaar: 20 Sætningen blev saa kjedelig. Men sig mig — ganske mellem os — faldt det dig ind, at det lignede Beate og mig? — os faldt det ind; men lad mig høre, hvad du mener. — Rosmersholm greb mig, som den jo maa. Men jeg kan ikke længer lade være at smile lidt af al denne Forskrækkelse og af disse arme Idealer, som tuller hjemløse 25 omkring. Din Anmeldelse var ualmindelig god. Mimoser skuffede mig, og jeg blev meget overrasket, da du fandt den dristig. Jeg synes ikke, den er paalidelig i Skildringen, lidt overlæsset i Stilen, samt snobbet. Han kjender ikke disse høie Herskaber, saaat han tilbørligt kan tumle dem overlegent. Derimod har han Ret — hvad 30 du modsiger — i at Baronen falder over Malkepigen; — thi det er nedarvet hos ham som det selvfølgeligste: hvor der ligger en

Malkepige, der lægger man sig. Og nu paa siste Side kommer først de siste norske Bøger. Jeg læste netop din Broders — hils ham fra mig! — hans Brev til Krohg. Det er sandt: det er lige galt overalt. Og dog blir jeg ikke saa nedslaaet af sligt; — jeg blir nok gal og
5 sint; men jeg tænker alligevel som saa: det er godt, at det kommer ud, at Samfundshykleriet viser sig i saadanne Bylder, som man kan tage og stikke i. Men det er jo en Skam og en Tort for os alle, at en enkelt skal lide for Tanker, vi alle ere med paa; — det blir formeligt generende ikke at rammes af saa dumme Love. Mon
10 hvordan jeg skal faa fat paa Albertine og Mandfolk, for den gaar vel snart samme Vei? Og saa Krigen — nu er Arket ude.

Vi lever noksaa godt og meget billigt; saa jeg haaber om et Par Aar at være paa fode igjen, og da taler vi om at komme til Kjøbenhavn. Beate sender venlig Hilsen og mine Smaa til dine et glæde-
15 ligt Nytaar!

Glædeligt Nytaar! — og Tak for det gamle!

Din hengivne

Alexander L. K.

109. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

20 Kjære Ven!

d: 22de Dec. 1888.

Jeg tænker, dit Ansigt har staaet i et stadigt Smil — af dem, der i Romanerne kaldes sardoniske, siden du hørte, hvilken Kaal jeg agter at søbe. Saa lære da alle heraf, at i ingensomhelst Kaal skal nogen spytte, aldenstund han ikke er ganske vis paa at have
25 anden Mad for hele Livet.

Som du vel kan tænke, agter jeg at brandskatte Politiken; og derom maa du underrette Hørup og alle de andre. Selve Avisen bliver ganske lokal, og det, som virker mest her, vil de udenfor-
staaende minst forstaa. Her er nemlig i det smaa værre Tyranni
30 og værre »Ringe« af Mægtige end i en stor By —, her er ogsaa en »Overmagt« at sætte sig op imod; men det er jo noget afsides.

Lad os imidlertid tale om noget andet.

Vi lever godt, og jeg for min Part skulde nok kunne slaa mig tilro i min Faders gamle smukke Hus. Beate derimod trives ikke her og længter bestandig ud igjen.

Guttene, som nu er næsten voxne, kom just hjem fra Kristiania, 5 hvor der er bedre Skole end her, og hvor Tonen mellem Guttene synes bedre end her; thi denne By er ligesom ganske ny nu; alt det gamle er gaaet overende eller staar for Fald, og det nye og raa rykker nu op. Det er for dette nye, jeg skal lave Avis. Vil du ikke hjælpe mig? Kan du ikke skrive et Brev af og til? Skulde dit Sprog 10 være altfor galt, saa har jeg nu Jonas Collins Regler, saaat jeg kan rette det værste. Din Broder Ernst maa ogsaa være forberedt paa, at jeg tager ham — naturligvis med hans Navn.

Før talte og skrev vi altid om Literatur; men nu er det altfor længe siden; hvor skulde vi vel begynde! Din Broder Georgs Bøger 15 — især Rusland har glædet mig overmaade. De kultiverede Mennesker blive saa sjeldne i Literaturen; — eller mon det er, fordi jeg ældes, at jeg finder, Selskabet blir saa simpelt omkring Parnas? — Ved du, at nu er det netop 10 Aar siden jeg læste mine Noveller i din Salon — det var i November 78, da jeg kom fra Paris. Siden 20 den Tid forekommer det mig, at der er gaaet Mesteparten af Livet, — og det er vel ogsaa det Meste af Livet, der gaar for sig mellem 30 og 40 Aars Alderen. Jeg vilde saa nødig blive Medlem af den gnavne Alderdom. Nu faar vi se, hvad Avisen gjør ud af mig. Mon jeg skal være Redaktør i 10 Aar? 25

Det er dog et Gode, at jeg ingen Kapital risikerer. Jeg skal have al Indtægt første Aar — ikke engang betale Renter af Anlæg og Trykkeri.

...

Glædelig Jul og godt Nytaar for dig og dine og skriv strax. 30

Din hengivne

Alexander L. Kielland.

110. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger
den 18de Sept. 1889.

Kjære Ven!

Tak for dit elskværdige Brev; det var en stor Glæde at se din Haand igjen. Du gjør dig ingen Ide om, hvor usselt jeg lever aandeligen, og hvor jeg formodentlig gaar tilbage; jeg vil hellerikke underholde dig derom. Ved 1ste Januar er jeg ialfald fri denne latterlige Avis, naar jeg saa bare kunde gjenfinde noget af den gamle Glød; men ak! — jeg synes ikke, her er noget at gjøre længer. Folk, som i 40 Aars Alder ikke begynder at bøie sig mod Throne og Alter, 10 er forunderligt tilovers i vore Samfund. De maa være rige.

Ingensinde har jeg som nu savnet en ordentlig Samtale med et Mandfolk. At ikke du, som dog elsker Havet og dets Farer! — at du aldrig kan strække dig til Stavanger! Vilde du ikke gjerne sidde en fredelig Stund og snakke med Beate? — gjense Baby — og Else, 15 som blev født paa Hjortevang? Nu synes jeg, du er i Kristiania hvert Øieblik; da er du langt paa Vei; og her er — ja her er jo unægtelig fælt, men jeg og mit Hus — siger Josva.

...

Din hengivne

20

Alexander L. Kielland.

111. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

2 November 89.

Kjære Ven!

Dit Brev har ligget saa længe, fordi det er saa trist at svare paa. Du tror, jeg har det godt og trives; — ak, du har ingen Ide om 25 mit Hundeliv. Men jeg kommer kanske til at fortælle dig det mundtlig. Over Nytaar — naar jeg bliver fri denne saakaldte Avis — kommer jeg vist til Kjøbenhavn.

Skal vi opsætte alt til da? — ialfald min Del opsætter jeg at fortælle, indtil vi sidder sammen igjen; men jeg vil være overmaade 30 taknemmelig, om du vil blive ved saa elskværdigen at skrive til mig. Beate og de Smaa hilser paa det beste. (Jeg vil nok ogsaa svare

— forstaar du —, men ialfald idag kan jeg ikke skrive ordentlig).

Saa har jeg ogsaa læst din Bog, der var saa god som mange Breve. Gud bevare mig! hvor den ligner dig fra Blad til Blad; og hvor jeg — men neppe mange fler — kan høre tydeligt, hvergang du er fornøiet med det, du faar frem, og hvergang du lader det halv- 5 gode passere, fordi du ikke gider — eller fordi de Bæster er ikke bedre værd. Selv synes jeg mig som en aldrende Hippopotamus, der iagt-tager den unge Zebra — det er dig, som gjør Caprioler. Saa skriver du til mig noget Rolp om Stof, — det er ikke Stof, jeg mangler — for Fanden! men jeg mangler Grovhed til at bruge en udtygget 10 Stil og nogen ny faar jeg ikke mere i Gave. Farvel.

Din

A L K.

112. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Kjære Ven!

Stavanger

d. 14de April 1890. 15

Tak for sist! — og hils Fruen! — Det blev noget længe, inden jeg kom til at skrive, fordi jeg reiste til Bjørnson — som du ved. Han er altid jild at besøge, og dernæst er han en af mine taknemligste Tilhørere, fordi han selv og hans Kreds er saa aldeles blottet for Vittighed. Han fik sig derfor mangan god Latter, og jeg fik 20 Anledning til at give ham nogle Grund-Tvivl om Sædeligheden . . .

Der var idetheletaget gyseligt i Kristiania. Bare dette, at den store By ikke kjender til nogensomhelst offentlig Rengjøring. Sølen i Gader, i Trapper, i Gange, i Vogne — overalt en Søle, en ubeskrivelig ækel seig Søle, som man gik og æltede i overalt den hele 25 Dag; — aldrig har jeg seet sligt. Og i tørt Veir faar man dette Svineri til indvortes Brug i Form af Støv. Jeg kan ikke dele din Beundring for vor Hovedstad; du skulde se Bergen; den er langt friskere i Livet. Kristiania har for os Indfødte en bestemt udpræget Smag af Sneversind og Bureaukrati. Jeg tror aldrig, jeg vilde komme 30 tilrette i den By; men jeg tror nok, at jeg i kort Tid skulde opnaa

at gjøre mig grundigen forhadet derinde; thi de savner aldeles en Tugtemester.

...

Det gaar, men ikke med den vanlige Fart med den nye Bog; —
5 formodentlig er den ikke saa god eller jeg er muligens ikke rigtig greben af den endnu. Det er saa vanskeligt for mig at skrive. Jeg vilde heller være Skovrider eller Strandfoged; men her i Landet faar jeg neppe noget Fogderi.

Her er forresten allerede nu et yderst spædt, men deiligt Foraar;
10 jeg gjorde forleden min første Fisketur iaar, og gjensaa alle gode Venner — fra de sølvblanke Sø-Ørreder til Viben, Lærken, Ederfuglen og en vild Svane ude paa Vandet. Det morer mig saa ofte, naar jeg tænker paa dig — gamle Kongens trofaste Nytorver! — at du i den Grad er bleven omvendt at du fantaserer om en liden
15 Gaard paa Landet. Du ved neppe selv, hvilke Nydelser du har tilgode, om du virkelig engang er saa fornuftig at realisere denne Plan; og kunde du komme en Trip udover Jæderen med mig, skulde du glæde dig over meget, du ikke kjender. Her er iaar en Turistudstilling i Stavanger, — jeg ved ikke, om den tiltrækker dig? —
20 os driver den ud paa Jæderen; men reis med din Kone overland her til og underret mig paa Forhaand; du burde dog se mit milieu saa gode Venner som vi ere.

Hils Kone og Børn —

Din hengivne

A L K.

25 113. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

Kjære Ven!

den 4de Nov. 1891.

Jeg telegraferede iforgaars, og mer er der ikke at sige — ialfald ved jeg ikke mere. Oftedal har efter min Mening havt saa mange Koner og Piger, han vilde, og engang maatte det ende galt. Nu
30 kommer al Sladderen over ham; men jeg tænker, han laver sig en lun Gaaserede paa Stumperne; der er Trofaste nok. Men som

offentlig Mand er han falden — til stor Lettelse. Hellerikke de lokale Blade vil melde Rygterne — formoder jeg; best var det, om I sendte et lidet Federspiel herop; jeg tvivler ikke paa, at Byen i dens nuværende Bevægelse vilde være et taknemligt Feldt for en Reporter i Politikens Stil. Jeg kunde anvise gode Kilder, hvor man 5 med liden Omkostning uden Tvivl kunde faa meget at vide om den faldne Pave, — som forresten forbliver her i Byen og vist ikke viger et Haarsbred mere end strængt nødvendigt.

Det er en uendelig Tid, siden jeg skrev til dig; og det var mig, som skulde begyndt — om ikke af anden Grund saa fordi du an- 10 meldte »Jacob« saa ypperligt; det var mig en stor Fornøielse at læse; Bogen blev alligevel etslags Sejer, men af de med Elefanter — du ved.

Nu har jeg rapset sammen nogle middelmaadige Ting fra min Avis-Tid og senere — Breve om Natur og sligt, det er ikke meget 15 betydeligt, men bliver dog et Bind til Jul.

...

Saa har jeg en god og from Komædie i Hovedet; men jeg er saa optaget herhjemme. Nu skal jeg ogsaa lave noget til din Broder; ja du ved: jeg vilde saa gjerne bringe ham det ypperste; men al- 20 drig faar jeg noget til, naar jeg skal. Festen var vel ligesaa stor og glimrende som Politiken meldte? Det var godt for din Broder og godt til Fienderne. Tænk! jeg følte næsten Medlidenhed med Drachmann, som sad og drak alene!

Nu er det allerede saa længe siden jeg saa Kongens Nytorv, at 25 jeg hartad længes. Og Beate er nu ganske mismodig — især da her nu kanske kan blive Tale om et varigt Ophold i Stavanger. Selv er jeg ikke rigtig frisk. Den lange Søreise gjorde mig fed og jeg har atter disse Anfald af Søvnighed, som du kanske husker, jeg klagede over for en 4—5 Aar siden. Nu kommer her en Massage-Dame 30 hver Morgen Kl. 8 og behandler mig en hel Time med Gymnastik og Bankning.

Peter Nansens Bog var god og fin. Gabr. Finne's er ogsaa god, men mindre fin. Han har med al sin Raahed megen Kraft og jeg er mange Gange imponeret over hans Psychologi. Ellers har jeg i lang Tid ikke læst noget godt. Kan du give mig op nogle Navne
5 paa nye franske Bøger?

Beate beder mig hilse dig og takke Eder for al Elskværdighed mod Baby; Baby siger, hun har en saa hjemlig Følelse, naar hun kommer blandt Jer.

Skriv nu snart igjen, at vi ikke kommer altfor langt fra hinanden
10 under Adskillelsen — den blive nu lang eller kort. Faar jeg min Komædie godt til, vil jeg selv indstudere den i Xania, — det er jo din Boldgade! — saa der kunde vi mødes.

Hils din Frue, Børn og alle gode Venner.

Din hengivne

15

Alexander L. K.

114. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.* Den 24 Nov. 92 [p: 91].

Kære Ven!

Det gør mig ondt, at jeg plagede dig med Oftedal, men vi vilde gerne bragt den skandaløse Krønike mit Umbstænden. Hvor hel-
20 dige I er i Eders Land, hvor meget vi maa misunde Eder! Her bliver altid værre: undertiden tror man, at man er paa Bunden af Mudderet og saa pludselig opdager man, at der kan synkes endnu flere Alen — hvilket vi da gør. Hver Ting, vi rører ved, gaar galt eller bliver til Ubehag. Sad man ikke nogenledes lunt
25 inden Døre, vilde man dømme sig selv til evig Taushed.

Nu har I, Gud hjælpe mig, et nogenledes rent Venstreministerium sikret i tre Aar, medens vi her ser udover ti trøstesløse Aar mindst. Politisk har vi uigenkaldeligt tabt, og literært har vi da kun, aandeligt set, vundet. Jeg ser dig formelig sidde rød og trind med en
30 Borgmestermave og le højt over os Danske, der kravler omkring paa den nøgne Mark. Og saa har du endda en Dame, der masserer

dig om Morgenen — dette synes mig Højdepunktet af menneskelig Lyksalighed.

Synes du virkelig, at Finnes grundkedelige Bog er god? Maaske, jeg kan, tror jeg, egentlig ikke læse mere hvad der med det dejlige Ord kaldes Belletristik. Hvad Pokker rager disse imaginære Per- 5 soner mig! Hvis man ellers befandt sig vel, havde et smukt Hus, en god Have ved Søen og mange letlevende og skønne Elskerinder, hvad skulde man saa med Bøgerne! Romaner og Poesi, det er et Slags Onani, tror jeg nok. Dog er Journalistik noget endnu værre. Danske Højreblade anser jeg for det Laveste, Jorden overhovedet 10 rummer, og den stakkels »Politik« er ogsaa mange Gange grumset.

Du véd, at Festskriftet til Georg gik ind. Festen lykkedes pænt, en god Stemning bødede paa uheldigt Arrangement.

Vi ser lidt til Frøken Baby: hun er grumme sød, reserveret, næsten dameagtig og munter. Hun ligner ikke lidt Nina, endda i Ydre. 15

Du skriver altsaa paa et Stykke — ja Krohn fortalte mig noget derom. En Satire over Kvindeløgn! Herregud som om de rare Fruentimmer dog ikke var dette Livs Honning. Alligevel anbefaler jeg dig Fru Heibergs Erindringer som et sjældent Eksempel af en kastopisk Bog. Hvilket væmmeligt Fruentimmer, der skaber sig 20 dydig og hellig firehundred Sider igennem.

...

Venligst Hilsen fra og til Familien

Din

Edvard Brandes. 25

115. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

13 Dec. 91.

Kære Ven!

Hjærteligst Lykønskning til Embedet, Uafhængigheden og Triumfen. I har et Land, som I nu vil eje Eders Levetid ud; vi lever i den Krog, hvori de evigt Fordømte befinder sig paa Dommedags- 30 billederne.

Din nye Bog er endnu ikke kommen, og jeg drukner i Literatur og Anmelderi. Jeg har end ikke Tid til at skrive men vil bare gratulere med det nye Aar, der ser en fritænkensk Forfatter for første Gang i et nordisk Embede. Der gives dog en Retfærdighed.

5 Hilsen fra min Kone til Dig og Familie og fra

Din

Edvard Brandes.

116. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

den 14 Juli 1893

Ak — Kjære Ven! hvor længe siden!

10 Jeg faar begynde med at fortælle om mig selv og mine, saa faar du fortsætte om dig og dine; thi træffes og snakkes sammen er der lange Udsigter til. Tænk, jeg tror ikke engang, jeg har skrevet til dig, siden jeg blev Borgermester; — ja, du har vel faaet dig mangeliden Latter over det. Jeg mindes et bevinget Ord fra din Frue,
15 som Baby sendte mig: Hils din Far og sig ham, at naar han nu ikke kunde blive Pave, saa var Borgermester det passeligste. . . .

Du kan tro, jeg var syg. Min gamle Huslæge og Onkel forstod igrunden ikke, hvor galt det var. Først oppe i Bergen fik jeg vide, at mit Hjerter var saa over-udvidet, at jeg hvert Øieblik kunde faaet
20 hovne Ben — hvad synes du om hovne Ben? — Vattersot og en brat Død!

Saa blev jeg sultet, masseret og pint under Pontius Pilatus og nedfor igjen til det Helvede, hvor jeg er Borgermester, som en rask og smækker Yngling, færdig til atter at indtage min Plads som For-
25 mand i Fattigcommissionen. Ak! at Exellencen er død! hvor vilde han have gottet sig over mig i Spidsen for Thisted.

Nu lever jeg videre uden Tobak, Kaffe, The, Øl og Brændevin; men jeg har efter 3 Maaneders Spægelse opnaaet Tilladelse til at drikke Vin til Maden, naar jeg er i Selskab og det — ved Du —
30 er egentlig mit Fag — eller Kald som vi Norske siger. Saaledes lever vi — knebent desværre, yderst knebent og forsigtigt paa en

kneben Gage, hvilket vi alle har vanskeligt for at lære. Jeg har i lyse Øieblikke den Tro, at endnu ser vi ikke alle Dages Ende, og at, naar engang Børnene ere komne i Vei og afveien, skal der blive en bedre Anvendelse for mig end dette Idioti, hvori jeg gaar rundt; thi jeg er dog endnu for fint et Dyr til at dreie Tærskemaskinen ⁵ i Stavanger. Politiken tænker jeg mange Gange paa; men jeg kan ikke komme med. Det er endnu umuligt for yderste Venstre at tage en ureligieus Mand, — ja de vil det igrunnen ikke. Hvad Hykleri angaar foretrækker jeg næsten den høire Form med Vorherre til Besteborger fremfor den venstre, hvor han er de smaa og snottedes ¹⁰ ømme Fader. Hvilken Verden vi dog lever i, og hvor snurrigt, at ogsaa Danmark, som I paastod var færdigt med Præster og Religion, skulde faa Kaninpesten. Synes du ikke ogsaa, at vi ere blevne gamle og vise? — mon vi ikke, om vi igjen mødtes, vilde sætte os hen som Oldinge med hvide Stave og rokke med vore gode Hove- ¹⁵ der? Lad mig snart høre en Venskabs-Lyd fra dig og hils dine fra mine.

Din hengivne

Alexander L. K.

117. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.* Villa Gefion Helsingør ²⁰
Kære Ven!
d. 23 Juli 1893

...

Du kan umuligt tænke dig, hvor fælt her var i Landet det sidste Aar. Lutter Ulykker og Nederlag: Hørup faldt og Ernst døde. Der var mange Øjeblikke, hvor man fik Lyst til at krybe ned i sin Hule ²⁵ og ikke længer lege med i offentligt Liv. Jeg synes, det maa være nok saa herligt at være Borgmester, ikke at skulle leve af hvad man møjsomt udgraver af sin Hjerne, men have et Embede med en fast Arbejdstid, hvor man intet skal hitte paa. Jeg opgav Politik, Journalistik og Forfatterskab, om jeg vidste nogen, der vilde give mig ³⁰ 6000 Kr. om Aaret for at køre Heste eller lign. Jeg har desværre

et gammelt Øg herude som det ikke morer mig at køre med. Men blot noget Manuelt, uden Meningstilkendegivelse og Personbedømmelse. Og naar jeg ser, Antisemitismen rase i Evropa, saa opgiver jeg Evret: hvad kan det nytte, naar Menneskene endnu ikke er
5 længere. Men paa den anden Side, man maa da være glad ved at bo i Danmark og ikke i Rusland eller Tyskland.

Øvrigt er jeg som din Hustru: jeg vil ikke give op! Hvem kan vide, hvad der endnu kan passere En. Jeg har oplevet saa meget Mærkeligt i mit sølle Liv, jeg kunde maaske endnu faa en lille Præ-
10 sent af Forsynet. Undertiden ønsker jeg at lette lidt paa mig, men de fire Børn, der er spændte omkring mig, generer min Bevægelse. Man skal aldrig have mere Familie end der kan være i en Droske: fire kan rejse, 6 ikke.

Jeg har talrige Hilsener at bringe til alle dine, mest til Baby,
15 som elskes højst her hos os. Jeg skulde spørge om den unge Dame ikke kunde faa Lov til en Sommertur herved til Helsingør: hun skulde faa en god Beboelse og Behandling hos os. Altsaa hun vilde være saare velkommen.

Farvel, kære Ven, lad os skrive engang imellem til hinanden.
20 Hold dig tapper, bevar det dyrebare Helbred og drik ikke formeget.

Din

Edvard Br.

118. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Aarre

den 28de August 1893.

Kjære Ven!

25 Idag fik vi Brev fra Baby, hvori hun melder, at hun er ankommen til dig og glimrende modtaget. Jeg er meget glad ved at vide hende hos Eder, og min eneste Sorg, som jeg ogsaa derfor vil begynde med, er, at hun skal falde Eder til Besvær, naar I nu snart skal flytte ind til Byen. Det var for saa vidt uheldigt, at hun kom saa sent af-
30 sted. Men nu maa det være en Aftale, at I aabent sender hende fra Jer, saa snart hun er i Vejen. Jeg har tænkt mig, at Baby kanske

kunde faa tilbringe nogle Dage hos Drewsens i Lyngby, siden hun nu er kommen den lange Vei derved. Men bortset fra dette Besvær-Spørgsmaal er vi meget glade over, at Baby kom en Tur til Eder. Forholdene i Stavanger er af en saadan Beskaffenhed, at unge Mennesker maa forkvakles. Det gik enda an, dengang jeg 5 voxte op. Thi da var vor Familie saa stor og rig, at vi levede for os selv et mere eleveret og forfinet Liv end Byen ellers. Men nu er de Gamle borte eller ruinerede, og vi Unge trykkes af Traditioner, vi ikke har Magt eller Raad til at opretholde. . . .

Ellers er jeg ogsaa glad, fordi vi ved Baby kommer hinanden 10 nærmere. Man kan ikke skrive saa meget, og det kan have lange Udsigter med vort næste Møde; men jeg haaber, du vil sætte Pris paa at snakke om mig med Baby, ligesom jeg vil faa Besked om dig, naar hun kommer tilbage. Desværre er jeg gaaet meget nedad paa de siste Aar; — jeg mener ikke legemlig saa meget; men Be- 15 kymring for Børn og Udkomme har taget svært paa mig. Jeg læser næsten ingenting. Du ved, jeg var aldrig nogen Læser efter din Maalestok. Men nu i de siste Aar har jeg ikke engang læst Ting som Zola's Bøger efter *bête humaine*. Har du noget at laane mig, saa send; her er ved Gud ikke en Bog at faa og ikke et Menneske, 20 der følger med.

Læste jeg kanske ikke igaar Schandorphs »Hjemkomst« uden at forstaa et eneste Muk! — eller er det andet end Tøv?

Selve Borgermesteriet er der ikke noget at klage paa; din Kone har Ret: det passer for mig. Men det er Gagen, som er for liden: 25 4,500 Kr. og intet Spor af Sportler eller sligt. Arbeidet er noksaa morsomt, fordi det interesserer mig at se Sagerne passere og fordi selve Expeditionen og Afgivelsen af Magistratens vise Betænkning (jeg er nemlig selv hele Byens Magistrat i én Person) — det er slet ikke kjedeligt. Og da jeg ikke har den fjerneste Interesse — for 30 nu ikke at tale om Ærgjerrighed — angaaende »Sagernes« endelige

Skjæbne, hellingen Indflydelse eller Afgjørelse, saa vil du indse, at Arbeidet passer for mig, — saalænge jeg ikke faar noget bedre i Hovedet.

Hils nu Fru Ingeborg og de unge Damer fra Beate og mig —
5 og Baby fra os —

Din hengivne Ven

A. L. K.

119. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

den 20de November 1894.

Kjære Ven!

10 Det kan ikke nytte at spilde den første Side med Betragtninger over, hvor længe det er siden. Men længe er det, og meget kunde vi have havt at snakke om imens. Vi vil let springe hen over det, som er hændet os begge og se at knytte de gamle Traade igjen, for ikke helt at flyde fra hinanden. Vi nævner ofte dig og dine og
15 nu i det siste især, fordi vi gennem Jens hører, at I er saa snille med ham for gammelt Venskabs Skyld. Idetheletaget har jeg for min Del ophørt at existere som det Enkeltvæsen, jeg var; og jeg er nu ikke andet end den forvirrede Aarsag til, at der er en Del andre Mennesker i Verden, som jeg er ansvarlig for og som jeg skal
20 skaffe Plads. Hvilket skrækkeligt Bedrageri Livet er paa Grund af den Forplantning af Slægten! Og hvor har vi ikke alle ladet os narre.

Der er nemlig intet af det gale eller dumme, som man selv gjør, der svider saaledes i Indvoldene, som det Børnene gjør — saaat-
25 sige paa vor Conto. Og vi maa jo endda være glade, naar vi ikke har sat helt mislykkede og lastefulde Efterkommere. Du vil af disse nye og vise Betragtninger se, at jeg holder mig fremdeles som en fremragende og vidtskuende Tænker. Men min øvrige Forsumpelse kan du vel begribe skrider raskt fremad; og dog tror jeg ikke, der

skulde meget til forat jeg igjen kunde komme til Live, om jeg var blandt Mennesker, — ikke saa, at jeg nogensinde mere kan tænke mig at skrive — at finde op noget; men dog forsaavidt blive levende, at jeg kunde indhente Jer andre i Interesse for Folk, Bøger og Begivenheder, som jeg nu aldeles ikke kjender eller fornemmer noget 5 af. Men jeg indser ikke, hvorledes dette nogensinde skal kunne ske. At bevæge mig videre opad Embedsstigen, vover jeg ikke; jeg har nok med at holde mig paa Stolen her, jeg er.

Fra den Verden, som før var os fælles, hører jeg ingenting, og nu falder det mig ind, mens jeg skriver, at jeg næsten ikke har andet 10 at fortælle dig end om mig selv. Det maa altsaa ogsaa være Forsumpelse og end yderligere et Tegn paa, at vi burde snakke sammen et Par Dage, for rigtig igjen at finde Traadene. . . .

Din hengivne

Alexander L. K. 15

120. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Stavanger

Kjære Ven!

den 19de Marts 1900.

Hvor det dog er ondt at skrive, naar lange Tider ligger siden sist. Jeg fik fra din Bror 2 Pakker Breve, og ved siste Sending — det er nogle Dage siden, meldte han mig, at du virkelig skulde i Fængsel 20 for Duellens Skyld, ja, at du kanske er der endnu i dette Øieblik. Vi er for gamle — undskyld! — men det er mig umuligt at tage dette paa nogensomhelst let Maade, og jeg tænker, at du ogsaa er saa alvorligt sint som hele Historien fortjener fra først til sist. Endda jeg, som bare ser Politiken, jeg ser vel ikke Halvdelen, — saaledes 25 viste jeg ikke af, at der virkelig var Rets-Sag — Politi-Sag? og Dom til Fængsel. Kjære Ven! enten du ler, — men det gjør du ikke, jeg er vis paa, at du ganske alvorligt tillader mig at bevidne hvor jeg tager Del med dig i Mistrøstigheden over den Art Raahed, som følger vor Tid og voxer med den. 30

Jeg er bange, du begynder at glemme mig, nu da vi ikke engang længer har Forbindelse gennem Døtrene. Men jeg selv er netop i disse Dage saa optaget af gamle ganske forglemte Minder fra min første Forfatteretid, fordi jeg samler Brevene. Du vil ikke holde
5 dig tilbage med din Andel, naar du faar Tid?

Min Plan er at begynde til Jul med et Bind paa 10 høist 12 Ark — mit gamle Format og Udstyr saaledes: Kiellands Breve 1ste Samling. 1878 til for Ex. 1882. Udgivne af Alexander L. Kielland. Brevene følger strængt chronologisk uden en eneste Note, Register
10 eller Forklaring.

Forsøget vil da bestaa deri, om disse Breve, naar de læses i Sammenhæng, vil give et Billede af en temmelig selvbevist Forfatters Debut i en interessant Tid og fængsle saameget, at man i smaa Bind til Jul kunde udnytte min store Brevskat, som ellers vil blive liggende
15 og komme en Fremtidens Borchsenius tilgode, der da vil fremlægge et Monstrum paa 700 Sider med Noter — til at brække sig af!

Jeg lægger næsten mest Vægt paa dine Breve, som der uden Tvivl maa være mange af, hvis du har gjemt dem? — naturligvis maa jeg stryge; jeg vil nok klæde mig noget af ved denne Leilighed; men
20 jeg vil beholde Buxerne. Og jeg vil ogsaa gjerne beholde mine Venner, saa der maa bruges Varsomhed. Enhver faar sine Breve urørte tilbage, saa han kan se, hvormeget jeg vilde betro Verden af vort. Men saa maa jo ogsaa Vennerne stole paa mig; thi det blev umuligt paa Forhaand at træffe Aftale for alle de luftige Ord,
25 der kan staa.

Næst dine Breve kjæmper jeg nu for at erholde Hegels. Jeg vil nødig gaa i Jorden uden at efterlade mig mine hæderlige Batailler med Forlægger-Vampyrerne i min Tid — saa snille og fine som de var. Det første Bind Breve vilde omhandle Tiden, før jeg kom
30 til Kjøbenhavn, hvor vor Correspondence endnu maa være sparsom. Saa var vi sammen 2 Aar — med spredte Billetter fra Øresundsgade til Tordenskjoldsgade. Der blir saaledes Anledning til

at betænke sig efter 1ste Bind; overveje, hvad der tager sig ud, og hvad der kan læmpes paa, — eller til helt at opgive Planen; — saa ligger ialfald mine Breve samlede til Eftertiden i Afskrift for Exempel i Universitetsbibliotheket, — der har de Plads til Alverden.

5

Nu skal du billige denne Plan — om ikke for andet, saa fordi den kan skaffe mig Penge — he? tror du — din — jeg kan ikke finde paa noget Skjældsord, siden det er saa længe siden; men jeg vil haabe, du ikke skjærer et spodskt Grin over Kelland, som indbilder sig, nogen gider læse hans gamle Breve, — det er jo netop 10 det, som er det forfærdelige Spørgsmaal; men et lidet Bind — he? — man kan altid forsøge — he? — vær enig! og lad mig snart høre fra dig.

Din hengivne Ven

Alexander L. Kielland. 15

121. *Edvard Brandes til Alexander L. Kielland.*

Kjøbenhavn, d. 1 April 1900
Østergade 23. K.

Kære Ven!

Jeg haaber, at du vil være mig lidt taknemlig: jeg har tilbragt en hel Dag med at finde frem og lægge til Rette denne uhyre Pakke. 20 Men nu er disse Epistler da ogsaa numererede og ordnede direkte til at indregistreres i den store Livsprotokol.

Ak, hvor vemodigt at se sin Ungdom, sin Naivitet, sine Forhaabninger og m. m. afspejlede paa disse Blade!

Jeg har kun foretaget det flygtigste Gennemsyn. Men jeg har 25 sikkert ikke mere end dette af nogensomhelst Betydning: Resten er brændt.

Nu maa du bruge dem efter Forgødtbefindende. Kun beder jeg indstændigt og venligst, at alle Hentydninger til mine Kone'r, Børn og øvrige Familieforhold ubønhørligen maa udelades.

30

Jeg kom iforgaars ud af mit Fængsel. Her er ganske græsseligt her i Landet: den svinskeste Presse og vistnok snart den værste Embedsjæger-Regering. Hvem der var Professor i Sanskrit og boede i London!

5 Hilsen til Fruen.

Din

E. B.

122. *Alexander L. Kielland til Edvard Brandes.*

Molde

Kjære Ven!

den 5te November 1903.

Jeg sender dig mine Breve tilbage med Tak for Laanet. To Gange
 10 har jeg forsøgt at gjøre noget ud af dem. Første Gang tog jeg Rub og Stub; men min Ven Consul Hansen i Stavanger, som skulde læse Samling No 1, sagde ærligen, at det var umaadeligt kjedsommeligt. Saa prøvede jeg nu igjen her i Molde, efterat jeg er
 15 blev saa forynget og aandsfrisk. Det var ganske utroligt, hvorledes jeg i 1880—81 overvældede dig med Breve om Alverdens Smaating i mit Forfatteris Begyndelse, men rørende, hvor snil du var og hvor smukt og godt vort Venskab altid har været.

Men saa fandt jeg et Brev, hvori jeg taler om B. B. paa en Maade, som jeg skammer mig ved. Nuvel — tænkte jeg — det Brev putter
 20 jeg til Side og gjør dig opmærksom paa, at jeg har gjort det — Meningen var jo, at udgive en Samling Breve af Interesse, — ikke at blotte mig selv og endmindre at saare Vennerne. Men lidt efter fandt jeg et Brev til din Broder, hvori jeg paa en endnu mere ond-artet Maade talte taabeligt om B. B. og da tænkte jeg jo: hvis jeg
 25 springer over dette, kunde det hænde, at din Broder fandt at maatte oplyse, hvad jeg stikker under Stol, og da var det galt. Saa valgte jeg at sende en Afskrift til B. B.; men det gik ikke godt — ikke helt godt; og nu har jeg lagt bort alle mine Planer; Tak for Laanet; hvis nogen af mine Efterkommere vil tage fat igjen, vil jeg haabe,
 30 de maa tjene godt paa det. —

— Jeg ser, det er over 5 Aar, siden jeg skrev til dig; og alligevel har jeg i dette Øieblik den samme lune Fornemmelse af at tale til En, som forstaar bedre end nogen anden, jeg har truffet, efterat jeg blev voksen. Nu er det i Sandhed paatide, at vi faar os en Samtale — alene vi to om alt det gamle og om alle de gamle, som 5 dels ere døde dels mer eller mindre ramponerede. Kun vi to har holdt os! — jeg er vis paa, vi skulde le som før og glæde os og snakke frygteligt ondt om alle de andre. Tror du, vi er meget forandrede? Der er ganske vist ikke nogen nærliggende Sandsynlighed for, at jeg kan komme til Kjøbenhavn; men du kan da vide, jeg kommer 10 — som Excellencen altid sagde: naturligvis kommer jeg engang til Paris; det gjør de jo alle! — ak! ak!

— Jeg saa bare saa flygtigt i de siste Breve af den Pakke, jeg sender dig; jeg tør næsten ikke tænke paa de onde Aar, jeg har levet. Men jeg maa vist være et sjældent seigt Menneske først og 15 fremst til Legemet, siden jeg ikke er værre faren end jeg er. Tænk, jeg har igjen været paa Gravens Rand med udvidet Hjerte, Vand i Underlivet, ingen Mulighed for at gaa 10 Skridt i Luften, Vægt 135 Kilogram; og nu løber jeg med Lethed op ad Trapperne, bestiger høie Fjelde og føler mig 20 Aar yngre; Vægten 119. 20

...

Om dig ved jeg kun Besked gjennem Baby, og daglig læser jeg din Avis, hvor formodentlig din Skygge gaar op og ned i Spalterne, uden at jeg kan se den tydeligt. Jeg ved, du har bygget Hus og lever lykkeligt og roligt; og jeg kan ikke tænke mig noget jillere 25 end endnu engang at sende mit Kort ind til dig og blive modtaget som den gamle Ven. Thi at du skulde komme her er vel tvivlsomt? — du er en altfor indædt Kongens Nytorver til at vove dig saa langt ud i Fjeldene, men du skulde forresten se mine Fjelde — ja det er sandt! du var vel ganske forskrækket, da de gjorde mig 30 til Amtmand! — ak, hvor skulde vi le sammen over alt det, som kan hænde et Menneske her i Verden!

Lad mig se din kjære Haandskrift i et Par Linier som før, og lad os holde vort Venskabs Lamper tændte! Min ærbødige Compliment til Fruen.

Din hengivne

Alexander L. Kielland.

JONAS LIE OG EDVARD BRANDES

1884-1905

1. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris
16 Decbr. 1884.

Hr. Dr. Edvard Brandes!

Jeg fik netop Deres Bedømmelse af min »Malstrøm« i Politiken og maa faa sende Dem min Tak, — som en Forfatter kan ha Lyst til, 5 der føler sig opfanget af En, der baade sér og forstaar. Den Indvending, at der er noget jagende i Behandlingen, var jeg ikke ganske uforberedt paa efterat have læst Bogen igjennem trykt; det er sket under Følelsen af, at der denegang — mod min Vane — var et helt Galleri af Personer at klare, det gjaldt at anslaa dem tydelig men 10 ikke trætte Læseren, hvad jeg for en stor Del finder, de største moderne Forfattere, endog Mænd som Dostojevski og Zola er forfaldne til. Med stor Glæde tar jeg til Indtægt, at jeg behandler Mennesker menneskeligt.

Tingen er: der er Kritiker, hvorefter man faar Lyst til at skrive 15 videre, og Kritiker, der egentlig buldre af kunstnerisk Interesseløshed. Det føles grejt, naar en Mand skriver, hvis Aand lever i Kunsten!
Med en oprigtig Hilsen

Deres
Jonas Lie.

20 2. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

23-12-84.

Hr. Jonas Lie!

Jeg takker Dem ret meget for Deres venlige Brev til mig. Det er Stridsdage herhjemme, fuldt saa meget i Literaturen som i Politiken, og Kampen i et lille Land føres ikke paa ganske renlig Maade. Naar 25 vi Bladsmørere skal bringe vore Sten til den store Bygning, maa vi

hyppigt træde ud i et Ælte, der er lidet misundeligt. Saa misunder man en Smule Dem og andre, der sidder fri og kvit paa deres Digterbørge — men saa er man ogsaa glad, naar der kommer Brev om, at de dog ikke helt holder sig borte fra Dagens lille Gerning.

De maa undskylde, om Anmeldelsen af »En Malstrøm« blev altfor 5 kortfattet. Men i denne Juletravlhed kommer man ikke til at fordybe sig som man burde i det enkelte Værk. Og man læser saadan en Mængde dumme Bøger, at man bare bliver sløv deraf. Jeg vilde gerne kende Deres Mening om Fru Thoresens sidste Bog — jeg synes, den stod højt over hendes fleste Produktioner og var glad ved 10 at kunne være venlig mod den gamle Dame. Men maaske vil en kyndig Mand som De have talrige berettigede Indvendinger.

Vi stræber nu med et æstetisk Nummer af »Politiken« til Juledag; maaske vil De læse et eller andet med Fornøjelse.

Med Tak og ærbødig Hilsen

15

Deres hengivne

Edvard Brandes.

3. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Hr. Edvard Brandes!

Paris

10 Januar 1885

Jeg har søgt at faa fat i Fra Midnatssolens Land og skrevet efter 20 den men imidlertid mærker jeg, at jeg mere og mere mister, hvad jeg vilde sagt og som jeg havde saa paa det rene, med det samme jeg læste Deres Brev. Idag mærker jeg, at jeg har bare Halen af det, og saa vil jeg skrive, medens jeg endnu holder i den. Det var om Fru Thoresen. Det glædede mig som Faa, at De kunde rose hende og give 25 hende den Glæde, hun vistnok fortjener ogsaa af denne Bog; thi hun er uagtet alt det Sluder og forvredne og det meget af det tidligere efterabede Arne-Synnøvesprog, der maa trækkes fra, i en betydelig Del af sin Produktion en original Forfatterinde, og dertil en fin. Hendes ensomme Præst paa Søndmøre (: jeg husker sjelden 30 Navne og Titler :) er brillant Sjælemaleri af stor Virkning og over-

hovedet overalt, hvor hun er sig selv — Fru Thoresen; f. Ex. i en dansk Fortælling ved et af Sundene. Og ogsaa midt i mange af hendes norske Sager er der glimrende Malerier og psykologiske Virkninger; man mærker det spanske Blod og de mørke Øjne med
5 Dolkeblinket i fra Marquis Romanas Tider i 1808; der er andalusisk Vin paa Tønden og det kan gi' godt Slægtskab med norsk ustyrlig Vildhed, men førte hende i dette ogsaa ind i en kvindelig blind Betagethed, som gjorde hende til kritikløs Eftergjører, jeg havde nær sagt af »Valdershverven« der, hvor hun selvstændig kunde henført
10 os med Fandangoen eller ialfald en norsk-spansk Dans, som hun skabte selv. Og her er Punktet, som de Danske aldrig har kunnet forstaa, — hvorfor hendes norsk-nationale Sager oftere gjorde mindre Lykke, (: medens de ogsaa kunde træffe brillant til sine Tider :). Store Sider af Folkekarakteren og Livet — Fjordene, Nord-
15 land, Sjøen, det ensomme Indland i Finmarkens vidtløftige Øde (: saavel som Mellemlklassernes og Embedsmandens Liv i By og Land :) var hos os endnu saa lidt løftet op i nogen Virkeligheden speilende Literatur. Vi læste dansk, engelsk og fransk og tydsk (i Original og Oversættelse i Lejebibliothekerne) — men vort eget laa
20 uskrevet, om end paa mange Vis brudstykvist digtet i Folkemunde, og disse Brudstykker var til Gjengjæld landskjendte lige til Udtryk og Vendinger. For Fru Thoresen, som havde et lydhørt Øre og lyttede, forekom de ny; men, naar de saa kom paa Tryk, kjendte man dem ofte igjen — hvad I ikke kunde vide i Kjøbenhavn, — og deri
25 laa Hindringen for at optage hende (: i meget :) som original. Folket forlangte hos os af sine Digtere Billeder, som det selv aldrig havde gjort før, men som det aligevel maatte gjen- og erkjende som sit Liv og som sin Natur. Det krævede ubetinget et nyt Digterøje paa det — til den Grad, at det ordentlig ledte efter at finde ud, hvad der
30 ikke kunde være aldeles selvsét, selvskabt originalt. Der laa næsten en Skinsyge i det, men ogsaa en tilsvarende Hyldning og Optagelse i Folkets Sind og Hjerter for Digteren, der næsten var at sammen-

ligne med de naive gammeldags Tider. Det laa endnu saa langt tilbage fra det at faa Ord for sig i Literaturen, at Digtningen kom som en ren Folketrang — ikke blot som en Trang for intelligente literære Krese. Og det er i Korthed Forfatternes Stilling og Historie i Norge; de har maattet anvende sit Syn som Vandkikkerter ned i Folkedybet gennem en Række Aar, til det mere europæiske Krav naade os, og man nu prøver efter Evne at føre det og vort nationale Liv sammen. Men, var Fru Thoresen i mange af sine Sager heldig i at ramme ogsaa dette nationale — og det skabte hende et Navn i Norge, — saa var hun igjen netop paa det Feldt ofte saa inderlig bare udenpaa-original og eftergjørende Rariteterne i en genialere Mands Stil, at det igjen stødte an, og desto mere, jo mere man søgte at føre dette ind som ægte hos os. Jeg kjender jo alt dette, fordi det var mig, man i aarevis søgte at drage over Læsten i dette Stykke — til min Kjede, uagtet jeg var fuldt tryk for, at vort norske Publikum strax saa, hvad der var nyt optaget af Havbunden og hvad der var ældre Driv- og Vragtømmer. Thi jeg havde meget tilovers for Fru Th. baade som Menneske og som Begavelse. 10

Hvad De skrev fra Skoleaarene om de smaa Menneskenaturer, som skal ødelægges i Møllen var et skjærende Billede af Virkeligheden. Politikens Julenummer er baade prægtigt og — vægtigt. Bladet fører overhovedet friskt Vejr med sig fra alle tidsmæssige sociale Spørgsmaal og dertil Pust fra hele den europæiske Literatur. — De maa have en mærkelig Arbejdskraft, — eller ogsaa er det Synd i Dem. De har vel et eller andet Drama igjen under Bygning. Deres klare, sikre Øje der misunder jeg Dem. 20

Og tør jeg saa bede Dem hilse Deres Broder og takke ham for hans geniale Festskrift over Holberg, der forekommer mig som en hel Kulturhistorie.

Og saa mange Hilsener fra

Deres ærbødige og hengivne

Jonas Lie.

4. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

Hr. Dr. Edvard Brandes!

26 Februar 1885.

Jeg havde forskrevet Deres »Et Besøg« og fik da ogsaa idag den Overraskelse, at det akurat netop er det Emne jeg nu har holdt paa en Stund at gjøre et Drama af — saa akurat, at jeg nu lægger den Sag bort. Jeg havde alt opgjort adskillige Scener, og jeg maa jo gjøre Dem den Kompliment at Emnet er saa alsidig udtømt, at det lige saalidt gaar an at gaa bagefter der, som det plejer at gaa an at gaa bagefter der, hvor Ibsen har huseret; der er tat med Rub og Stub alt, hvad der kan tages. Men, naar jeg nu skriver saa er det egentlig ikke for at fortælle Dem en saadan lille Ting om mig selv, men for at sige Dem, at Stykket har grebet mig og gjort mig helt varm — Kunsten i det, det kraftige energiske Greb lige ind i Hjertet af Emnet og den stærke inderlige hjertegribende Virkning De opnaar gennem en saa forstandsklar og nøgtern Stil. Om Udgangen kan virke ligesaa dramatisk som den forekommer mig korrekt, véd jeg ikke — man tror og haaber jo, det hele kun er en Krise, hvorefter de skal komme sammen mere udklarnede mere beskedne i Forholdet, men ogsaa mere faste. Florizels Feiltrin har De motiveret af alle Kræfter, sér jeg.

Jeg synes Stykket er overlegent. Detsamme syntes jeg ogsaa om »En Forlovelse«.

Med min Hilsen

Deres hengivne

Jonas Lie.

25 5. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

3 Maj 1885.

Kære Hr. Lie!

Vil De ikke være vred paa mig, fordi jeg har vist mig som en daarlig Korrespondent. Jeg er det af Naturen ikke, men jeg har aldrig oplevet saa travl en Vinter, hvor alle Dagens og ofte Nattens Timer var optagne. Derfor har jeg ikke takket Dem for Deres venlige Breve tidligere. Dog var der endnu en anden Grund. Da De havde ytret

Dem saa anerkendende om min Smule Produktion, har jeg gaaet og glædet mig til at sende Dem medfølgende Pjes sammen med Brev. Men De véd nok, Bøger bliver aldrig færdig, naar de skal. Og denne her har jeg rent maattet stjæle Tiden til — en Time i Ny og Næ, naar Bladet ikke var over mig. Den er vel ogsaa bleven derefter. Men fær- 5 dig er den da, og jeg haaber, De vil gøre mig den Ære at modtage den.

De talte i et Brev om Skuespilplaner. Jeg haaber ikke, De opgiver dem, selv om Deres Emne skulde falde sammen med et tidligere behandlet. Hvad betyder det? Hvormange Sujetter gives der vel? En 10 halv Snes Stykker, som alle Tider variere. Desuden tror jeg paa, at De kan skrive for Scenen. Jeg slutter det af »Grabows Kat«. Jeg havde ganske sikkert mange Indvendinger mod dette Lystspil, Emnet var mig altfor romantisk behandlet og Karaktererne ubestemte — undskyld Kritiken — men Dialogen havde baade Form og Farve. Og 15 De kan skrive lystigt, med Humør, De ser ikke Verden saa sort — medens vi andre bare ser Forpinthed overalt.

Men De lever ogsaa i Paris, hvor der er saa himmelskønt om Foraaret og hvor der ingen Kjøbenhavnere er. Det er dog en slem Race. Men forresten naar man arbejder og strides og forbitres Dag ud, 20 Dag ind, saa giver Pryglene En den Overbevisning, som gør Livet udholdeligt og Aaret hurtigt svindende.

Lidt drøjt har vi det med Politik. Vort Højre er grænseløs lumpent og brutalt, men imellem os vil jeg sige Dem, at jeg tror: ethvert Venstre har det Højre, som det fortjener. 25

Faar vi snart en ny Bog af Dem? Vi ventede en Roman til Foraaret.

Har ikke Jacobsens Død smertet Dem? Der er endnu mørkere over Danmark, siden han er ikke mere.

Deres ærbødig hengivne 30

Edv. Brandes.

6. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris 7 Mai 1885.
4 Avenue Carnot 4.

Kjære Hr. Edvard Brandes!

Jeg holder netop Sygedag, fik Deres »Et Brud« og er i dette samme Øjeblik netop færdig med at have læst det høit for min Hustru, mere
5 og mere fængslet — og mer og mere spændt i Pine og, jeg har saa ondt for at finde Udtrykket, i den knugende, fortvilende Følelse af hvilken Møllesten Livet er at løfte og hvor det skriger af alt det, som slides ihjel mellem Modsætningerne, som de der straffes med at trækkes ihjel af to Heste. Jeg hadede den Herning og haabede, at De
10 havde kjørt Landsen tvert igjennem ham, indtil jeg saa, — jeg havde nær sagt med en vis Fryd — at De stegte ham i Livsnødvendighedens stille bittre Resignation. Jeg sidder rent vemodsfyldt og mere end det; der er noget i denne Afblottelse saa sort og ubarmhertigt som den græske Skjæbne! En blodig, gribende Livsironi i denne
15 Faderens sidste kjærlige Udvej at kjæle for Datterens Beslutning, — det løftes for mig ind i det tragiske. Ja jeg er ikke Kritiker, men jeg finder dette genialt og min Hustru med. Tak for Værket! Tak da ogsaa for Deres hyggelige Brev, der var mig i mange Henseender kjært — og for Deres Anmeldelse i Politiken af Jacobsens Død, som
20 jeg læste højt for endel, som var hos mig om Aftenen; det rørte alle og gjorde saavel Dem som Deres afdøde Ven Ære. Det var et stort Tab!

Jeg tænker jo ogsaa stadig paa at forsøge mig i dramatiske Arbejder og det glæder mig meget, at De tror, jeg kan have nogen Evne
25 paa den Kant. For Øjeblikket er jeg midt i den skandinaviske Fremmedtummel her i Parisersalonen og en Foraarsherlighed som stadig vinker ud, — beskjæftiget med nogle mindre Fortællinger der skal ud i Septbr. — for bagefter at tage fat paa en større. At skrive Drama er ikke mindst en Karactersag; jeg tænker de skarpe Situationer i
30 Politiken etc. hjælper til at staalsætte Dem. Med mange Hilsener!

Deres hengivne

Jonas Lie.

7. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

21 Maj 1885.

Kære Hr. Lie!

Tør jeg vælge den Dag til at takke Dem for Deres sidste Brev, paa hvilken alle Deres gamle Venner — og deriblandt et stort Publikum — tænke paa Dem og Deres Hjem og i Ord eller Tanke 5 sende Dem og Deres Hustru deres bedste Lykønskninger.

Jeg hører til Deres gamle Læsekreds og til Deres nye Bekendte, og jeg vilde gerne have Lov til at være Gratulant i begge Egenskaber.

Naar man opmærksomt har læst Deres Bøger, og tænker tilbage, saa studser man over deres rige Afveksling: Billeder saa mangesteds 10 fra — helt fra Nordland og ned til Valparaiso — og et Mylr af Figurer af alle Stænder i brogede Dragter og af vidt forskellig Karakter. Og alt i uafbrudt Bevægelse: som et hurtigt sejlende Skib har Deres Fantasi hastet frem hyppigt til det afsides og ualmindelige og arbejdet sig gennem Menneskekredsen som en toppende Bølgeflok 15 paa dens Vej.

Og inderst inde: bag denne Fart, Støj, Rastløshed synes Bøgerne mig dog stille. Der er et Punkt i dem som aldrig kommer i Bevægelse, men som dog ikke er dødt. Bøgernes Centrum er den urokkelige Sandhedskærlighed, om hvilken de skiftende Fantasibilleder grup- 20 pere sig. Meget tilbageholden, paa éngang beskeden og fornem gemmer Forfatterpersonligheden sig i dette Punkt.

Som Læser vilde jeg da takke ikke mindst for den milde og noble Personlighed, som gjorde En Bøgerne kære — for hvis Literatur ikke er god Samvittighed, hvad i al Verden skal den saa nytte? 25

Men som en af Deres fjærneste Bekendte vilde jeg takke ikke blot for den Venlighed, hvormed De har nærmet Dem mig, men ogsaa for den Tryghed, den har skænket mig. Naar de Bedste siger: »det duer, hold ud!« saa styrkes man i sin Foragt for Pakket.

Forhaabentlig vil De ikke finde det urimeligt og ubeskedent, naar 30 jeg vedlægger mit Billede. Jeg synes — da De aldrig har set mig —

at De kunde overbevise Dem om, hvilket Galgenfysiognomi De har sat Dem i Forbindelse med.

Med de hjærteligste Lykønskninger og en ærbødig Hilsen til Deres Hustru, hvem jeg tænker mig som Hjemmets milde og faste Støtte,
5 er jeg

Deres hengivne
Edvard Brandes.

8. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris
3 Juni 1885

Kjære Hr. Edvard Brandes!

10 Deres Brev var en af vore rigtig gode Glæder paa Festdagen; der stod — tillad mig Udtrykket, — baade Hjerte og Tillid af det, og det samme indbilder vi os ogsaa, vi faar ud af Portrætet; den Mand sér baade aaben og god ud, — om just ikke ifærd med at sige Verden Behageligheder, og han sér ud som han mener
15 meget, meget. Ved Leilighed vil jeg bede Dem, om De vil tage ogsaa mit Portræt; men jeg er saa bund lej af det, jeg har, at jeg vil bie, til jeg kommer tilbage til Paris igjen ihøst for at faa tat et andet. Deres, kan jeg se, er overmaade godt!

Deres »Et Brud« gaar rastløst paa Laan mellem Damer og Herrer
20 af vort Bekjendtskab her i Paris, og jeg har endnu ikke hørt mere end én Mening, om at den er gribende. Det er Følelsen tændt »paa kold Vej« gennem Argumentationernes rolige, stedse mere mod Stupet førende Strøm; man læser sig angst. Theologens Ræsonnement er et Mesterværk, ikke et Ord formeget, ikke ét for lidt, — akurat saa
25 maa han tale. Den rørende Hovedsag er naturligvis Faderens Forhold til Datteren, — ikke, som jeg har sét nævnt, Datterens til Præsten. Og det er et psykologisk fint Træk det tilslut, hvor Far og Datter blir enige om at holde deres fremtidige Fornøjelser i Kjøbenhavn hemmelige for Ægtemanden; — det spaar godt! Men Pointet — der,

hvor den stakkars Far maa vælge Løgnens Vej for dog at beholde et Halmstraa igjen af Datteren, det er, — ja det er mere end jeg finder Ord for!

Jeg venter fortiden paa Udfaldet i Storthinget af Kiellands Digtergæge; han trænger den, véd jeg, og er nok heller ikke af de økonomiske. Jeg har efter Evne helt fra først af sat Trykket paa den Sag og vilde af saare mange Grunde, den skulde gaa iaar. De skal ikke faa Lov til at begynde at oversé Literaturen igjen hjemme nu, — efterat Venstre ikke længere har saa haardt Brug for den.

Garborg reiste igaar herfra hjem over Antwerpen; det er en gjæv, elskværdig og højt begavet Mand, stadig under Udvikling, af hvem vi har havt megen Hygge og Glæde i denne Tid. Strindberg bor ude i Neuilly for Sommeren, hvor han skriver og laver Petarder til Kvindesagen, — om for eller imod den, er jeg ikke Mand for at faa ud af hans Tale. Hans Opdagelse eller Angreb gaar nu løs paa den asexuerede Del af Kvindeslægten, som han efterviser er et Udviklingsprodukt, en ny Art inden den. Hans Liv er Feber og blir neppe langt.

Vil De gjøre mig den Tjeneste at huske paa at hilse Deres Bror Georg Brandes rigtig meget fra mig; vi har her i Huset kjendt og holdt af ham i mange Aar længere, end han véd, og vi har altid noget genialt at takke ham for, om ikke andet saa nu det sidste i Politiken om Victor Hugo; han har det ved sig, at han altid kommer med noget, som beskjæftiger En, — og han har ført et stort Liv, maatte han bare faa fortsætte! Tiden skaber sine Mænd — og nu har Forholdene ogsaa skabt en Præst som Henning Jensen! Victor Hugos Ord om en Urostifter (Digtet i Politiken) var som talt af hans Mund. Ja, — mange hjertelige Hilsener og en varm Tak baade fra min Hustru og mig!

Deres hengivne
Jonas Lie.

9. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Berchtesgaden

Kjære Hr. Edvard Brandes!

d. 19. Aug. 1885.

Jeg sender idag mit Portræt. Det er i Vinterdragt og med en Smule tydsk Romantik i Hatten, taget da jeg boede i Hamburg; men man
5 siger, det er det, der ligner bedst.

Det vil da glæde mig meget, om De sætter Pris paa at have en Ven i Deres Hjem, der fra sit Hold har lært at agte og tro baade paa Deres Karakter og Mod som Menneske og Evne som Digter. Jeg har ikke den Slags Øje, som ikke sér, at mine Venner har Fejl, — Deres
10 kjender jeg ikke, — men derfor plumper jeg heller aldrig mine Venner gennem Skuffelsens alle syv Etager ned i den sorte Kjælder.

Jeg antar, at De til Vinteren vil faa Glæde af »Et Brud«; det skal jo opføres baade i Stockholm og Kbhvn. Det er umuligt andet end, at det, stiltfærdigt og fint spillet, saa ingen Replik falder til Jorden,
15 maa naa til Hjertet og røre; der er en skjærende Vemodsstemning i det. Imidlertid lever De jo paa en haard Situation; — men Penne til at ta det op med har I i »Politiken«, der sandelig fører et Aandens Vejr med sig.

Deres Bror Georg sér jeg rekreerer sig i Schweitz. Jeg har læst hans
20 ypperlige Artikler fra Dresden, — hvor jeg har bot, — Karlsbad og Zürich. Hvad han siger om farvede Billedstøtter, tror jeg paa. Sydens Aand var for rig til at forme i bare hvid Sne; dens Natur var Glød og Farve og abstraherede vist ikke bare det hvide ud af sig.

Hvis De eller nogen i »Politiken« skulde vide den Frøken Ficks
25 Adresse, der skal have oversat min »Malstrøm«, vilde jeg være meget taknemlig for at faa det opgivet paa et Brevkort. Jeg er nemlig nu færdig med den sidste lille Fortælling til en Bog, hvori jeg ogsaa samler nogle tidligere. Jeg spekulerer nemlig paa, om jeg for en Gangs Skyld kunde faa en Smule for Oversættelse, hvad jeg for
30 resten har liden Tro til, da alle mine Sager nu i 15 Aar er oversat uden, at jeg har faaet en Skilling for det. — Foreløbig — før jeg gir mig ikast med en ny større Fortælling, jeg har Planen til, — tar jeg

mig et Pusterum til Fjeldturer. Iforgaars var jeg 6000 Fod tilvejs, saa en Stenørn over Toppen, hørte Gemserne pibe om mig og fandt Edelweis; — men idag er da ogsaa Benene i en sorgfuld Forfatning. Det er derfor, jeg sidder her og skriver Brev istedetfor at være ude og sé paa, hvorledes Sneen er faldt paa Tinderne inat. 5

Min Hustru beder mig sende Dem sin Hilsen!

Deres hengivne

Jonas Lie.

10. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

6 September 1885.

Kære Hr. Lie!

10

Jeg har megen Tak at bringe for Deres venlige Brev og Kort og for det gode og smukke Fotografi. De ser lidt ud som en ærværdig Fantast — hvilket Udtryk De forhaabentlig ikke tager mig ilde op.

Forresten har jeg læst Deres Brev med en stille Misundelse. For De er dog en lykkelig Mand. Hele Vinteren igennem i en Verdensby, 15 og naar saa Fliserne begynder at gløde under Ens Fødder, og Mad- og Cigarettelugt staar kvælende paa Boulevarden, saa drager De roligt ned til Berchtesgaden, hvor jeg engang tilbragte en Uge sammen med Jacobsen og en anden, der nu er død, og hvor vi altid spiste paa en Altan, hvor et Bjærg, som hed Watzmann eller noget lig- 20 nende, laa haanligt ligeoverfor. Men det var smukt dernede, og det var ikke Kjøbenhavn.

Men jeg er ikke færdig med Deres Lykke. Nu har De en stor Bog færdig og saa har De Planen til en anden. 8 Fortællinger i den ene, og en Roman i den anden Haand. Og jeg kender den, som er glad, 25 naar han engang hvert andet Aar kan faa saameget Idé, der kan ligge paa en Negl, og som han maa strække tynd og spidse til for at den kan slaa til og blive en Pjes.

Jeg kan begribe, at det er for min store Armods Skyld De saa elskværdigt interesserer Dem for »et Brud«. Jeg synes ærligt talt, Stykket 30 har meget ringe Værdi, er en dramatiseret Avisartikel, fladt og blegt,

— og jeg siger ikke dette for at siges imod. De har sandelig gjort mig kry nok. Lindberg spillede det pænt, og det fik adskilligt Liv paa Scenen. Muligvis skal det i denne Uge opføres her i Byen; i hvert Fald vil Lindberg nu i Efteraaret spille det i Kristiania.

5 Iøvrigt befinde vi os i evig Opposition mod alt muligt — hvad der bliver meget trættende i Længden. Naar man snart er ved de fyrre, vilde det være nok saa behageligt ikke offentligt bestandigt at tilhøre de Unge, medens Ens Hovedhaar daglig bliver lettere og lettere at tælle for Guder og Mennesker. Men i Politiken bliver vi
10 næppe i det første Femaar færdig med Reaktionen, hvis da ellers det danske Folk skulde holde ud saa længe. Kan man tro det? Kan man tænke, at dette bløde og stakkels Folk, der siden Valdemar Sejr eller saa evig er gaaet tilbage i folkelig Værdighed, endelig engang vil holde modigt ud og rejse sig som en Samling af Mænd, der for-
15 staa hvad Frihed er, og ikke som fordem bøje Nakken. Naar jeg ser, hvorledes gamle literære Kammerater demoraliseres af »Overklasserne«, som Strindberg siger, hvorledes de forraade og slaa af, er det vanskeligt at stole paa Politikerne, der mindre bindes af Ideer, mere af Livets øjeblikkelige Fordele.

20 Naa, jeg vil ikke trætte Dem med mere Melankoli. Jeg har spurgt allevegne om Frk. Ficks Adresse, men forgæves; heller ikke Georg, fra hvem jeg har mange Hilsener, kendte den. Maaske falder jeg dog over den.

Jeg glæder mig til den nye Bog (hvad hedder den?) og sluger den
25 samme Dag den kommer. En Bog er dog først ret interessant for En, naar man kender Forfatteren lidt og holder af ham.

Men det er sandt jeg maa begynde paa en ny Side for jeg har noget at bede Dem om. Siden De saa venligt interesserer Dem for »Politiken«, vil De da ikke engang sende os en Artikel. Og særligt
30 har jeg denne Anmodning at rette til Dem: Vi agter at udgive et eller to æstetiske Julenumre med Bidrag denne Gang af ikke alene danske, men ogsaa nordiske Forfattere. Har De noget imod at sende

et lille Bidrag, blot et Par Spalter, et Rejseindtryk, hvad De vil? Jeg vilde være meget stolt, om De var i Spidsen for os ved denne Lejlighed. Og jeg tør love, at Selskabet skal blive honnet.

Nu blot hjærtelige og ærbødige Hilsener til Dem og Deres Hustru fra

5

Deres hengivne
Edvard Brandes.

11. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Berchtesgaden

Kjære Hr. Edvard Brandes!

8 Septbr 1885

Jeg er bange for at De selv under Deres vise, klare kjølige Form 10 gjemmer en »forbandet Poet«. Deres Stykke forekommer Dem nu ved et Sindets Omslag som en »dramatiseret Avisartikel«, men det er det ikke; det har grebet et rørende Forhold lige ud af Tiden, og derfor ejer det Evne til at røre, — og Behandlingen er en over sit Emne i høj Grad klar og varm Kunstners. Det er noget i den, som 15 tar, — som for mig Vildanden, som jeg har faat ud egentlig er et dramatiseret Digt, det gribende Point en ensom forladt Skjæbne, der i Mangel af en eneste skrøbelig Ekdal, den har at holde sig ved i Livet, — bare dukker under! Det er slig dyb menneskelig Sorg, og ind til den havde De ogsaa naat i Deres »Et Brud«, der hvor Fa- 20 deren sér, han maa miste hende og lyver.

De siger, jeg er saa lykkelig — og kanske jeg nu har en liden Lysning henimod den Ting. Men det er netop lykkelig, jeg ikke har været; Livet har lagt for stærkt for mig — ikke som Fantasteri, men som uklare dunkle Fornemmelser og Billedsyner; enhver tankeklar 25 Mand har faat ydre logisk Ret paa mig, jeg har kun havt Syn at stille mod Bevis. Det har været en Udviklingssag, Oversigterne er ligesom nu blet høstklarere, og jeg sér, at der paa alle Kanter er noget at ta i i Livet.

Min ny Bog »Otte Fortællinger«, høres som meget; men flere af 30 dem har været trykt før, og nogle er ganske korte; de er da ogsaa fra

forskjellige Tider; — og noget maa der da bli gjort, naar man stadig lever i det.

Til Deres Julenummer haaber jeg at kunne skaffe en eller anden liden Ting; De skal jo ikke ha det før i Decbr. Fra Kielland havde
5 jeg igaar et rigtig lunt og hjerteligt Brev, lidt vemodig over at skulle spille Kort med Saft og Vand.

Og vær saa snil ikke at bryde Dem mere med Ficks Adresse.

Mange Hilsener til Deres Broder! jeg haaber, han har havt godt af Høifjeldsluften oppe ved St. Moritz; det var saa sundt Humør
10 i hans sidste Tegninger derfra.

Deres hengivne

Jonas Lie.

12. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Berchtesgaden
d. 15 Oktober 1885.

Kjære Hr. Edvard Brandes!

15 Jeg blev ganske bange for, at jeg skal gaa i Barndommen, naar jeg faar saadan Ros fra en Pen, som ikke plejer at være spendabel med den Slags! Saadant vanker gjerne først for gamle Folk, som man
begynder at bære over med. Georg Brandes og De er Saltere i vort ferske Aandsliv; — og Grunden, hvorfor jeg drages til Eder, er sim-
20 pelthen den Respekt, jeg har for jers høje, rene Krav til Kunsten, og hvad I lærer os, — og saa kanske, at I har saa vakker en Kamp og saa velsignet tykt med Uvenner — og slaar saa gjildt paa! Jeg er
nu slet ikke saa sangvinsk som gode Venner i Norge, der fortiden er aldeles berusede af Oftedalsseiren, at tro, at vi kommer til saa raskt
25 at staa i Aandsfrihedens Guldalder. Den er en dyb Dannelsessag og vil endnu langt fremover kun blive forsvaret af en Minoritet; men jeg vil Pokkers saa gjerne høre til denne Minoritet — og har efter
Evne altid hjemme holdt paa og fægtet for den i en Luft, hvor Udviklingen væsentlig gaar for sig gjennem Fanatismer. I vor Fjeldkirke
30 har Meningerne væsentlig været forkyndte som Dogmer under Opinionens Kjætterstraf.

Ja, Meningen var da, kjære Edvard Brandes! at takke Dem for den varme smukke Anmeldelse! Jeg sætter høj Pris paa den, og jeg mangler ikke Øje for, hvor fin den er!

Jeg blir her endnu i en otte, fjorten Dage for i Ensomheden her at faa perset mig ind i min Bog; det er undertiden som at flagse mod en Fjeldvæg; man ved, det er derinde men finder ikke Sprækken. Det er et Par Kvindeskjæbner ud af bagvendte Forholde, som jeg længe har haft paa Hjertet, — bare jeg kan faa det frem!

Ved den danske Krise føler jeg mig som foran en sprængefærdig Dampkedel; — det maa jo explodere, Løsning sér man ikke. — Et Blad med en saa fulminant Artikelrække som Politiken tror jeg ikke, der har været i Norden; — det er varmhjertede, klare Aander og kunstfærdige Hænder, som fører Pennene.

Mange Hilsener baade fra min Hustru og mig!

Deres hengivne 15

Jonas Lie.

13. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

29 Okt. 85.

Kære Hr. Lie!

Hvad ligner det at takke mig saadan for en Stump Anmeldelse? Det er der da slet ingen Mening i. 20

De maa ikke tro — end ikke efter Attentatet — at det kommer til Eksplosion her i Danmark. Hvis Estrup styrter snart, saa bliver det nærmest ved en Tilfældighed; ellers vil denne Tilstand vare i Aarevis. Det er maaske heller ikke saa slemt, som det synes. Thi imedens vi slaas om Forfatningen tilsyneladende — i Virkeligheden om hvilke Anskuelser der skal herske i Danmark, saa slipper vi over en Del Mellemtilstande, der er værre end den uforfalskede Reaktion. Ganske sikkert er det en uhyggelig Tid, og naar man snart er ved de kunde man have Lyst til at leve den kedeligste Del af Livet — den der er tilbage — i Ro. Men vi, der har været i Opposition fra vi blev Student, og det har alle mine Venner, vi har vænnet os til at anse 30

vort Fødeland som et ganske særligt til vort Brug opfundet Plageded.

Naa, jeg skal ikke plage Dem med Jeremiader. Nu venter der os en ny Presselov, men jeg haaber, vi i »Politiken« har smidige Penne nok til ikke at komme i Tugthuset. Alt muligt for »Sagen« men at til-
 5 bringe nogle Aar af sit Liv i en Celle — nej det har jeg ikke Humør til.

Kielland er her i Byen for Tiden og jeg har mange Hilsener til Dem fra denne min besynderlig gode Ven. Han er vel fornøjet med den Rolle som Skedevand, han kom til at spille i den norske Politik.
 10 Han er lidt trist af den Grund, at den næste Roman endnu kun er i embryonisk Form — men alt i alt føler han sig dog ovenpaa. Og det gør godt at se ham stor og bred og smilende mens vi andre somme Tider hænger med Næbet. Hvis man kunde stole paa Folket — men dette danske Folk er vant til at lade sig bastbinde. Naa, nu komme
 15 de forbandede Bondegriller igen!

Jeg staar i levende Brevveksling med en anden Poet, Aug. Strindberg, hvem jeg sætter stor Pris paa. Engang kom vi op at skændes, da han havde angrebet Jøderne, men han har gjort Bod og Bedring, og vi korresponderer som for Aar tilbage, skønt vi aldrig har set
 20 hinanden. Det er en ren Ulykke, at det Menneske med al Magt vil løsrive sig fra Literaturen. Han forstaar sig langt mindre paa Økonomi end han indbilder sig. Og han kunde skrive saadanne udmærkede Romaner, om han vilde.

Paa hele Redaktionens Vegne takker jeg Dem for de venlige Ord
 25 og gode Tanker til »Politiken«. Jeg vover ogsaa at erindre Dem om et skødesløst Ægteskabsløfte til Bladets Julenummer. Naar nu Reaktionen rigtig faar os under Pisken, vilde vi helst vise Højre, at de store Navne i Literaturen ikke unddrog os deres Sympathi. I den første Uge af December kræver jeg Bidrag ind.

30 Med venlig Hilsen ogsaa til Deres Frue

Deres hengivne
 Edv. Brandes.

14. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

Kjære Hr. Edvard Brandes!

5 Decbr. 1885

Jeg sender en liden Passage »fra Frøken Müllers Pension«; — havde først en anden Idé, men den gik ikke.

Jo jeg sér jo hver Dag, i hvilken haard Kamp, De staar, og læste 5
Deres Digt om Samson, — haaber paa den Dannelse i Vilje og Aand, som Folkehøjskolerne nu i saa mange Aar har sænket ned i Folkelagene og paa — Borddansen; De véd det er alle de smaa Kvintinskub som tilsammen gir det forbausende mange Punds-Tryk, som faar Bordet til at danse, — saa ogsaa med den politiske Lov om Opinio- 10
nens Tryk; de som sidder paa Bordet, vil forhaabentlig nok kjende, det letter under dem, om de ikke begriber hvorfor.

Strindberg var her og holdt en Konference over den nyere svenske Aandsbevægelse; det var godt og selvsét men skede jo under Trykket af et just ikke venlig stemt Publikum, der nok ogsaa havde ventet sig 15
mere af Peberbøssen. Han lider, som De siger, under den Galskab, at han ikke vil være det, han er, — Poet; men Tænker og saa hænger han sin Læsning og sine Ræsonnementer rundt Figurerne istedetfor at troværdiggjøre sine Idéer gennem at skabe dem i menneskelige Skjæbner. Jeg prækede det ogsaa sidst for ham; men Profeten i ham 20
er for overvejende, og det er vel paa den uregelmæssige Maade, han skal være sit Lands Sugekiertel for de ny Idéer. Et Axiom hos ham er, at Kunsten skal bli blot en — Fremtidsleg. Jeg tror nu, at er der noget, som forlanger Aandsevnernes Koncentration i Alvor Arbejde, saa er det der, og at det er det Arbejde, han skyr og kun 25
gjør uforvarende.

For Deres sidste saa hyggelige Brev takkes De meget. De skal være glad i den Gjerning, hvori De staar og hvori De i den Grad faar bruge Deres Evner til alle Kanter, — den Dag, da man blir opsagt fra Arbejdet som for gammel og maa sagtne paa, er ikke Festdag saaledes 30
som hver en, hvori man endnu faar slaa sine Ungdomsslag. Kielland klager sig, hører jeg — kan han vente at ha Tilgang af Idéer, naar

han lukker sig inde i en Fiskekiste der i Stavanger, han har afleveret en hel Literatur i disse Aar og maa dog ogsaa trække Vejret, — det maa enhver Forfatter eftersom kun Liv gir Digtning. Vil De hilse ham mange Gange.

5 Til næste Aar haaber jeg igjen paa et nyt Drama af Dem.

Deres hengivne Ven

Jonas Lie.

Jeg var hos Ibsen i München; han skriver nok paa et alvorlig Drama.

10 15. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris 18 Decbr. 1885.

Kjære Hr. Edvard Brandes!

7 Avenue de la Grande-Armée 7.

Dette kun for at sige at jeg purrede Garborg; men at det er ham umulig at sende noget nu. Han er kommet fra Reise og sidder i Slutningen lader det til af sin Bog skrivende og skrivende. Jeg har netop
15 læst Deres Brors Anmeldelse af Erik Grane, der meget glæder mig bl. A. ogsaa for den Virkning den vil gjøre i Sverige. Ja — det er den forb. formalistiske Samvittighed, den Kulturens Pestside i vor Tid, som Kunsten skal prøve at slaa med Klubben, kvæle med Reb, stikke med Kniv, svie med Brændglans, faa Has paa med hvert
20 Middel, den bare har! Man holder Formen og lader om det saa er Land og Rige gaa! Naa, det hele Menneskeliv er jo en Gaade, saa hvert dybere psykologisk Speil paa det er jo en Del af Løsningen. —

Deres sidste Brev fik jeg med endel Postpaategninger paa, da min Adresse som De ser er forandret.

25 Mange Hilsener og Glædelig Jul!

Deres hengivne

Jonas Lie.

16. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

Vesterbrogade 149 V.

Kære Jonas Lie!

27 Maj 86.

Det er usigeligt fjottet af mig, at jeg først nu takker for sidst. Og
30 dog har jeg al Grund til at være Dem taknemlig. Jeg var nemlig lige

ved at rejse ganske gnaven fra Paris. Saa traf jeg Dem, og den Dag, jeg tilbragte i Avenuen var ikke blot min bedste Dag i Paris, nej, den blev en passelig Forklaringsgrund hvorfor jeg i det Hele var rejst derover. Der var da Mening i at have turet 36 Timer paa Skib og Jærnbane for at lære Jonas Lie og Familie at kende. 5

Og da jeg kom hjem, kan De tro, at jeg tænkte paa Deres venlige Opfordringer til at forlade dette Hundehul og slaa mig ned imellem de Franske. For jeg arriverede just i det værste Hurlumhej, hvor Skarnfjærdingerne fór »Politiken«s Daglønnere om Ørene. Det var en lidt uhyggelig Strid, ikke fordi der var Fare for Liv og Lemmer — 10 skønt det kan være galt nok ikke at kunne spadserere sikkert paa Gaderne — men fordi jeg desværre ikke tør frakende »Politiken« en vis formel Uret. Tonen i alle dens Artikler har ikke behaget mig lige godt, og jeg har efter min Hjemkomst — entre nous — maattet virke som Dæmper. Alligevel er jeg bange for, at Sourdinen ikke er min 15 sande Natur, men langt snarere en Optugtelse, som mange Prygl har lært mig Fordelene af — for andre.

Det Nederdrægtige er, at man sætter Humøret til herhjemme. Det er utroligt, hvor alle Folk ser misfornøjede ud. Naar man ser to unge Mænd tale sammen paa Gaden, ser de ud, som om den ene lige 20 havde opgivet sit Bo til Skifteretten og den anden netop havde faaet sin Plads opsagt. To Franskmænd derimod ser ud som smilende Haab; de glæder sig bare over deres By og Øjnene straalere paa dem ved Tanken om, hvor Livet dog er godt at leve.

Og dernæst er det slemt, hvor dybt Trællesindet sidder i Naturen. 25 Man har daglig Eksempler derpaa. Jeg glæder mig ikke, naar jeg læser om Bøndernes Udpantninger. Der kommer Herredsfogden stormægtig spadserende ind i deres Stue og bemægtiger sig for deres Næse de ganske ulovligt opkrævede Penge. Bønderne ler og finder det en pudsigt Sport. Det farer igennem mig ved Tanken om at have 30 en saadan Gripomenu i min Stue. Saa betalte jeg heller straks uden Vrøvl.

Jeg undredes paa ikke at træffe Deres Navn under et Telegram til Berg. Men jeg var ikke bedrøvet derover.

Endnu engang tak for sidst og min bedste Hilsen til Deres kritiske Hustru. Hun dømme mig mildt!

5 Hetna og Vanda omfavne kærligt den fjærne Veninde Elisabeth og jeg selv anbefaler mig til hele Familien.

Deres hengivne

Edv. Brandes.

17. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

10 Kjære Edvard Brandes!

6 Juni 1886.

Tak for det saa hyggelige Brev; det kom saa godt ovenpaa at De havde slaat som et Meteor ind i Huset og tat vort Kjendskab og Venskab med Dem. Der er dog et eget Tag i en Eftermiddags personligt og naturligt Samvær. Mens jeg husker det, vil jeg sige Dem
15 at jeg ved Leilighed vil sende Dem et andet Portræt end det fantastiske tydske med Hatten og ditto et af min Hustru — og af Elisabeth til Hetna og Wanda; hun synes det er to saa mærkelig klingende Navne og de sér saa prægtige ud. Hun bér mig sige, at hun har saadan Lyst til at lege med dem.

20 Jeg maa sige, jeg syntes, den Kampstilling, Politiken stod i da De vendte hjem, var voldsom alvorlig, saa nær som vel mulig Grændeskjeldet mellem Pen og Blæk og den knyttede Næve — ni Generaler, Opløb, Udfordringer og Kraftsvar — det var streng Dans og i det var ogsaa Bjørnson enig. Nu sidst i Køge talte Hørup aldeles
25 glimrende. Og at Avisartikeler kan blinke af baade Forfatter-Staal og Eg har Politiken vist. Jeg synes, De sagde, at De mulig tænker paa at skrive en Roman, og det kan saa være særlig naar jeg tænker paa det udmærkede lille Bidrag, De leverede til Politikens Julenummer. Men jeg og min Hustru ønsker nu, De skulde blive ved hos Dra-
30 maet; De har Blikket for de Tidskollisioner, der dybere griber vor Medfølelse og De har Klarhed og Finhed til aandfuldt at udføre det.

Vi læste, at »Et Besøg« nu ogsaa skal opføres af Meiningerne, hvis de kommer til Norden. Det vilde være storartet, da det naturligvis er det øverste af Deres Dramaer, — skjønt vi her er mest grebet af »Et Brud«. Jeg gad rigtig vide, hvad Deres Bror Georg tænker om dette. Jeg havde jo ogsaa, bevares, Lyst til at forbløffe den Mand med en Bog 5 engang — og faar sé om det ikke kan lykkes. Der er et inderligt Frimureri mellem hele dette Taterpak, som kaldes Kunstnere, et Slags Solbørn let til at le og røres og sørge, og andres Dom og Mening end deres, som er af Racen, bryr man sig nu ikke i Hjertet saa svært om; man sér jo strax hvem der hører til Banden. De var nu 10 bare for kort hos os sidst men som sagt nok til personlig at forsikre den Venneplads, De alt havde baade hos mig og min kritiske Hustru, — hvad hun er yderlig fornærmet over at bli holdt for, hun er kun altfor glad i, hvad der lyser af Kunst, og De skal ialfald ikke klage. 15

Med mange hjertelige Hilsener baade fra hende og mig og os alle og Ønsket om snart at faa se Dem igjen!

Deres hengivne Ven

Jonas Lie.

18. Jonas Lie til Edvard Brandes.

Paris 20

Kjære Edvard Brandes!

28 Oktober 1886.

Endelig er da det sidste Manuskript sendt i Trykkeriet! Bag det ligger en Sommer — hu — tu — tu. Jeg har skrevet med en Operationskniv blinkende i Loftet over mig og hængende i et Haar. Det var Udsigten for min Hustru til Høsten — og det Perspektiv pluk- 25 kede Nerverne kan De tro i Huset midt i Heden ellers; jeg gik i Stilheden og digtede mig hen paa hendes Grav, og saa ind i en Fremtid, hvor jeg gik som Eneboer helst i en Hule i Schweitz (hvor jeg aldrig har været!). Og det var, naar Bogen blev færdig, at Operationen skulde komme. Men Bogen blev aldrig færdig. Og saa gik vi blindt 30 fortullet paa Doktoren en Dag, den store Specialist Lucas Cham-

ponniere, — og han erklærede, at der ikke var Spørgsmaal eller Tale om noget saadant som Operation, medens det nok havde været det ivaar; men hendes sunde Natur havde kureret sig selv. Og der blev med ét nyt Tag uden Kniv, ny Vægge, ny Vinduer, nyt Gulv og ny
5 Luft hjemme — og ny Lyst paa Bogen! Der kom Fart paa Sagen fra den Dags Dato og ogsaa paa mange andre Ting, saa idag véd jeg ikke om jeg skal gaa videre paa Vers, paa Drama, paa et længere Fortællingsemne nu strax igjen — eller nervøst udpersert som jeg fortiden er, ta Fornuften fangen og ta mig Ferier, rundbesé Paris pr.
10 Sporvogne og Adgangskort — jeg har endnu ikke sét min Ungdoms Drøm, Napoléons Grav, — eller kjøre en Tur til Schweiz. Det Experiment at bli i Paris eller en By i varmere Regioner Sommeren over gjør jeg ikke mere; jeg er vant til anderledes Luft og vil ikke lade mig snyde inderst inde i Livskraften. — Og saa har jeg da gaat
15 her i mit Arbejdsværelse og set uden at se og saa standset ved Eskimobaaden, hvori De den ganske Tid har gynget med Deres to Smaapiger, og sét i Øjnene paa dem, hvad de tænkte eller hvad jeg tænkte — der stod et saa stærkt friskt eller eget Udtryk af Dem, og De sad der saa alt andet end i Krigsstemning og holdt Armen om hende og
20 tænkte paa Hus og Hjem. Og en næste Dag stod jeg der igjen og saa paa jer. Men det var i Operationsknivens Dage. Jeg føler mig i visse Maader som en Fisk, der er halet op fra sit Dybvandstryk; jeg véd ikke, om De har set, hvorledes Øjnene staar ud af Hodet paa den da. Jeg har levet i to Skjæbner og syntes saa inderlig Synd dem
25 og, kunde jeg ladet dem faa ligge paa Rosensenge eller det, som bedre er, ladet dem faa t levet, jeg havde gjerne, mere end gjerne gjort det! Men jeg havde nu engang foresat mig at hevne lidt Skjæbner fra vort borgerlige Liv, skrive en liden vidunderlig Saga om, hvorledes det stive konventionelle Liv gjorde Stargræs om i Familjerne
30 især før Arbejde begyndte at bli Udvej for Døttrene.

Kielland kom da, medens jeg sad som hedest med de sidste Kapitler. Vi mødte Abraham og hans Familie paa Jernbanen paa deres

Flytning til det ny Land. Han saa prægtig ud; men nødstedt, som jeg var, maatte vi omtrentlig overlade dem til Bjørnsons Forsorg. Men nu længes jeg efter at faa sé dem herinde.

Jeg saa, De var paa Grefsen isommer; jeg kjender Anstalten fra to Dages Ophold og husker Virkningen af Prietznitzsomslagene; jeg 5 drømte mig død Nat efter Nat og saa eller kjendte Fuglene hakke Øinene ud paa mig. Har det kolde Vand gjort Dem godt; og er der ikke noget Hestekur i det for tendrere Nerver?

Jeg haaber, De nu har et Skuespil under Hænderne; jeg sér, baade Ibsen og Kielland er ude. Ibsen skrev mig fornylig til; han 10 pustede ud efter Stykket; gid, han nu rigtig var i sit heldige Hjørne.

Jeg talte igaar med Walter Runeberg, som netop havde truffet Deres Bror Georg ude hos Bissens og fortalte, at han saa tilfreds og fornøjet ud midt i alt sit. Vær saa snil at bringe ham mange Hilsener fra mig. Deres Bror Ernst udvikler sig jo meget heldig til en økono- 15 misk Forfatter.

Hils Hetna og Wanda fra mig. Elisabeth gaar i Kommunal skolen her med langt sort Forklæde og gult Baand om Skulderen fra Morgen til Aften.

Og saa de bedste Hilsener fra min Hustru og mig, kjære Edvard 20 Brandes!

Deres Ven

Jonas Lie.

19. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

Kære Jonas Lie!

Vesterbro 149 V.
Den 7 Novemb. 86. 25

Tak for Brevet. Det var altfor længe siden, jeg havde hørt fra Dem; men det er maaske mest min Skyld. Jeg oplever imidlertid ikke synderligt og nærmest tristia. Men inden jeg begynder de Beklagelser, som Danske plejer at underholde hinanden med for Øjeblikket, vil jeg først udtrykke min hjertelige Glæde over Deres Brevs Indhold. 30 Ja, jeg kom nok til Dem en uheldig Dag i Paris, skønt jeg ikke ret forstod, hvad der var ivejen. De mumlede noget om en Operation

og jeg kunde ikke spørge og De ikke fortælle, men jeg følte, at der var noget uhyggeligt og tungt hvilende over Huset. Jeg syntes heller ikke om, at De blev Sommeren over i Paris, men nu endelig saamange Maaneder efter faar jeg med éngang at vide mere bestemt, 5 hvad der trykkede Dem og at Faren er ovre. Jeg kan ikke andet, kære Ven, end at lykønske Dem paa det Bedste. Deres Hustru maa være rask og De selv i godt Humør, ellers ser det galt ud for alle os, der fjærnt eller nær hører til Kredsen omkring Dem.

Nu var derfor Deres Brev opmuntrende. Jeg synes nok, De skulde 10 gøre Alvor af at se Napoleons Grav. Men De bør tage Elisabeth med som en Undskyldning for, at De ikke selv har været der før.

Og Kielland har sluttet sig til Deres Koloni. Hvis De tror, jeg synes om den Flygten, saa tager De storligen Fejl. Hvad i Alverden skal det blive til med aandelig Udvikling i disse bitte Lande, naar 15 alle de, der kan paavirke Opinionen, holde sig saa fjærnt fra den som muligt. Se nu Kielland! Hans sidste Bog — det er jo den Sne, som faldt ifjor. Efter min bedrøvede Mening saa duer den slet ikke. Det er ikke Mennesker; det er ikke sét, ikke nyt. Og hvorfor? Fordi han saa bandsat fornemt aflejrer sig paa to Aar i Stavanger. Vil nu 20 Paris hjælpe? Det vil jeg haabe. Maaske staar jeg imidlertid alene med min Mening om Kiellands nye Bog; vist er det, at de gode Her- rer, der rejser udenlands, lader os hjemme i en ynkværdig Forfat- ning, og for hver én der gaar, bliver det mindre udholdeligt for os andre. Saa bliver det saadan ved, tager jeg ogsaa ved Lejlighed mit 25 Rejsepas; dog denne Vinter rider jeg i hvert Fald tilende.

Venstre er foreløbig knækket her i Danmark. Dets Mænd er for udygtige og dets Modstandere altfor brutale, til at der er Sejrsudsigt i de første ti Aar. Politisk vil vi, naar Valgene til Sommer er forbi, glide over i langstrakt Vrøvl. Sansen og Interessen for Politik vil 30 slappes og Literaturen vil tage største Parten af Folks offentlige Interesse. Det begynder allerede godt i Vinter med mange ny Bøger, hvorimod Galskaben for Theater ikke er saa furiøs som før. Der er

allesteder tomt Hus, ingenting vækker Opsigt og Folk har ingen Penge undtagen til Sangere og Sangerinder med europæiske Navne. Her bliver mere og mere sløjt i alle Forhold; Forskellene udjævnes; vi har jo ogsaa dannet ét Parti af de to Venstregrupper (en Sammenslutning, der nok holder til Paaske) og denne Sløjhed avler en 5 Sløvhed, i hvilken man ikke befinder sig helt ilde. Jeg ærgrer mig ikke saa slemt som før, jeg tager det som en Mand, der éngang for alle gennemblødt i en Byge ikke agter paa et Par Drip endnu; og jeg tror en vis Laden-Staa-til breder sig udover Landet. Imidlertid bliver det norske Storting et Byraad for kommunale Interesser og 10 Sverig ligger som en pragtfuld glinsende Flynder i Dødvande.

Efter denne verdenshistoriske Skildring kan jeg nok slutte. Mine Børn er raske og velfornøjede, takker for Hilsenen og ønsker livligt at rejse til Paris og lege med Elisabeth. Jeg glæder mig nysgerrigt til Deres Bog og er Deres elskværdige Hustrus og hendes Mands hengivne 15

Edvard Brandes.

20. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

den 29de Decbr 1886.

Kjære Edvard Brandes!

Her er naturligvis Kritik over Kritiken og den lød saalunde fra min »kritiske« Hustru — jeg serverer det varmt, vi fik vor Afvejning 20 i Politiken for to Timer siden, —: Nei der skriver dog ingen som Edvard B. aligevel! — det føles, at det er saa helt igjennem sét; — bare de Ord der f. Ex. viser, at han forstaar, at det er Marthe, som har gi't sig hen, — det er saa fint og diskret — og saa sandelig det er ikke hans Vis ofte at gaa hen og skrive saa varmt — — — Ja, kjære 25 Ven, jeg nyttter det ferske Indtryk til at skrive det ned — om to Timer til udtrykkede jeg mig vel mindre impressionistisk om derfor ikke mindre glad over Deres Mening om Bogen. Den modtoges i norsk Morgenblad med en hel Sprøjte af Smuds, og i den Mening gik man da og vadede hjemme i Xnia, til der endelig begyndte at 30 hæve sig Røster fra Folk, som havde faat læst den. — Jeg er midt i

Garborgs »Mannfolk« — hu-hi-tu for Billeder! Men det er uomdisputerlig en Digter og et frisk Øje, der fører Pennen. Det er det store Verdenskrig — Proletariatets — paa Mad og Kjærlighed, der stiger op i den mylrende Trængsel af fremtidsløse Kunstnere og
5 Studerende ved vort norske Universitet; det vil paavirke Opinionen og forberede den til Samfundsomvæltningens Dag. Jeg sér, Europa »undgaar Krig«; — mon det er for andet end at sige ind i en Bankerot? Man begynder naturligvis — som i 93 — i Frankrige med at nægte at betale Statsgjælden, og saa følger de andre Nationer Ex-
10 emplet, det er for fristende at bli kvit 25 Milliarder; — Folket dekretter dette over de Rige istedetfor Guilliotinen, det er bare en ny Maade at dekapitere dem paa. Spørg Deres Bror Ernst om det. »Albertine« skal jeg nok faa fat i. Foreløbig er jeg rigtig glad i Deres Bror Georg for hans aabne Brev til Krohg; det gjør fortrinlig paa
15 Godtfolk hjemme; tak ham fra mig. Denne Gang tror jeg, at Autoriteterne kommer daarlig fra den Sag hjemme, — og, saavidt jeg forstaar, gjemmer Bogen en forfærdelig Sigtelse mod Politiet? At den skal være god, vil veje tungt i Vægtskaalen.

Quant à moi, saa har jeg et Emne og nogle Indfald lagt til 'et
20 Skuespil; men lægger det foreløbig bort til videre Modning, medens jeg arbejder paa en ny Novelle. Jeg har svær Fingerklø efter at begynde paa det Skuespil, men man est jo uvidende ud i Tekniken. Jeg haaber, at De har et eller andet fore; De skulde efter min Mening ikke lade Deres dramatiske Forfatterskab afbrydes for længe.

25 Vi haaber, at baade De og Deres Smaapiger lever vel, — og at vi faar sé Dem her i Salontiden om ikke før, — og sender Dem vore hjertelige Ønsker om et godt og glædeligt Nytaar! Min Hustru hilser specielt.

Deres hengivne Ven

30 Jonas Lie.

P. S. Hvad Deres Bror skrev om Strindberg var meget morsomt og meget beføjet; jeg maatte læse det for et lidet Publikum her

om Aftenen, hvoriblandt Kitty Kielland. Alex. Kielland har endnu ikke været her inde i Paris men ventes snart.

21. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

Vesterbro 149. V.
Nyttaarsaften 1886.

Kære Jonas Lie!

Jeg maa faa Lov til iaften at sende Dem og Deres en Hilsen. Det 5 er saa naturligt for mig. Naar jeg tænker tilbage paa det forløbne Aar, véd jeg kun en eneste Aften, som jeg har tilbragt i en fremmed Kreds, hvor jeg alligevel følte mig hjemme, og det var den Avenue-aften, hvor jeg fik Lov til at tale fra Leveren hos Dem og hvor saamegen Sympati skænkedes en sær Fyr, hvis Elskværdighed er højst 10 problematisk. Jeg maa sige Tak for først og sidst.

Jeg har faaet Brev fra Dem idag. Hvor godt, at De var tilfreds med min lille Anmeldelse! Det er saare svært at skrive om sine Venner, vanskeligere at rose end at dadle — og ved Juletid bliver man ganske sløv af at læse den Mængde usselt Sprøjt, som produceres. 15 Jeg sidder timevis fortvivlet og glør paa mit Papir og begriber ikke, hvad jeg skal hitte paa; mange Gange opgiver jeg det ogsaa. Det er bedre med Theater, fordi man skal skrive samme Aften — Kniven paa Struben, saa kommer Pennen paa Papiret.

Det var herligt, at De har Theaterplaner til næste Aar. Men kan 20 der dog ikke sørges for, at Kristiania faar en statsunderstøttet Nationalscene, hvor frie Stykker kan blive opført. Det trænges haardt. Vi har blot én literær Scene og den regeres af Hr. Scavenius og iøvrigt tre Boder paa Fallitens Rand.

Indlagt sender jeg Dem et Udclip af det danske Højre-Organ 25 »Dagbladet« for at De kan se, hvortil min Anmeldelse af »Kommandørens Døtre« kan bruges. Jeg har ogsaa ladet Dem sende det Bergske Organ »Morgenbladet«, hvori findes en Artikel om min Broder Georg. Den vil oplyse Dem om, hvor vore Oftedølere bor. Kan De huske, vi talte om »det danske Venstre« hin Aften hos Dem. 30 Jeg fandt sidenhen ikke Deres Navn under et Lykønskningstelegram

og tænkte mit. Nu tror jeg, at Sagen ligger klar for. Men vi maa tage Fanden paa Ryggen.

Tak nu for det gamle Aar. Jeg har unægteligt noget Literært for til Foraaret og ingen skal have det før i Hænder end De. Og al
5 Lykke for Dem og Deres, fra den søde lille Pige og op til den sikre Ledestjerne. Glædeligt Nytaar fra Smaapigerne og

Deres hengivne

Edv. Brandes.

22. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

10 Kjære Edvard Brandes!

den 11 Januar 1887.

Det var saare lidet opbyggelige Sager, De sendte mig, — fuld
Reaktion mod den ny Tid og dens Bærere, enda den blaaser og suser
de Godtfolk lige om Ørene. At Sagen ikke optages til nogen egentlig
længere Kampforhandling eller Polemik i Politiken anser jeg for
15 meget rigtigt. Og det kjedeligste er, at alt dette egentlig bestemmes
af Politiken, ligesom Beslaglæggelserne hjemme hos os Pokker ikke
sker af Ærbarhedshensyn men med det politiske Hovedsigte at splitte
venstre. Men ellers spiller den nu ind med den Sandhed, at enhver
ny Tid kræver sine Mænd, sine Næb, sine i den fødte og døbte
20 Hjerter. Tiden er kommet for hastig paa og gaar saa raskt over den
nuværende Generation, at en største Del blir staaende igjen i det
gamle, og en hel Del, som var med et Stykke, vender om. Jeg havde
dog ikke trot, at der fra selve venstres Leir nogen Gang skulde blive
raabt imod, at Georg Brandes nu burde være Professor i vor Tids
25 literære Udvikling; men den Slags gavner ham bare; Overdrivelser
er gode Allierede i Kampen. Jeg har nu læst Albertine, en alvorlig,
hel Bog og fuldt kunstnerisk; den gaar ud over det almindelige Stue-
publikum og helt ud til Arbejderen. Det gjorde et trist Indtryk at se
Joh. Sverdrup afvise Deputationerne fra Arbejderne; men — en
30 syttiaarig Oppositionsmand, som har kjæmpet for en tidligere Slægts

Tanker, er vel lidet skikket til Morgenfugl for de ny. Man sér, hvilken uhyre Folkeinteresse, Albertine har formaaet at samle om sig.

Garborgs »Mannfolk« er en vægtig Bog. Der var mange Personer, kanske vel mange; men tilslut samlede de sig i det Hel-Indtryk at de alle bar Bogens Sag frem. Det afmales et raare Leben der i Kri- 5 stiania end jeg har kjendt i min Tid; men det er ogsaa for en stor Del et første Generations Opbrud, begavede Naturer og Kunstnere, der staar fulde af Spørgsmaal og Indignation. Bogen kaster Lys ind paa mange sexuelle Forhold; han har naat meget der; men den burde jo været skrevet paa almindelig Bogsprog. 10

Det glædede os meget at høre, at De holder paa med et dramatisk Arbejde, — saadant noget bærer en højt over Krangelen og De er jo en af de Faa nu, som leverer noget virkeligt for Scenen. Jeg læste igaar, at »Et Brud« skal gaa i Stockholm, og er spændt paa, om den ikke skal slaa endog storartet an der. Tak saa for sidste hyggelige 15 Skrivelse.

Min Hustru hilser

Deres hengivne

Jonas Lie.

23. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Marlotte par Bourron

Seine-et-Marne, 20

Kjære Edvard Brandes og kjære Frue! den 26 August 1887.

Midt i min Middagssøvn idag blev jeg vækket ved at Thomasine raabte: Jonas! hør nu! Og saa læste hun op af Stockholms Dagblad, at I to var blevet gifte Lørdag den 20. August, og de, som blev saare overordentlig glade ved Efterretningen, var vi. Det er to Mennesker, 25 vi holder af, som vi indbilder os, nu har faat det godt, — efter vort Skjøn saa inderlig skikkede for hverandre, baade for den Side af Livet, som vender mod Kampen ude, og inden Huse, hvor der neppe vil mangle Krydder fra nogen af Siderne. Tag, kjære Venner! hjertelige Lykønskninger fra baade Thomasine og mig; det er Eders Be- 30 givenhed, som sysselsætter os idag. Der kom som sligt Humor i Luf-

ten; og, naar vi sex sidder ved Dinéen ved det lange Pensionsbord her iaften i Marlotte, drikker vi Eders Skaal i god, prægtig hvid Landvin, og bagefter skal der holdes en liden Svir.

Mange varme Hilsener fra os.

5

Eders hengivne Ven

Jonas Lie.

24. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

14 September 87.

Kære Jonas Lie!

Mon dette Brev endnu træffer Dem paa Landet? Vær ikke vred
 10 over, at jeg saa sent besvarer Deres venlige Lykønskning og heller
 ikke over, at De ikke fik speciel Underretning om Begivenheden. Da
 vi to gamle Mennesker lod Birkedommeren splidse os, skete det i den
 største Stilhed og der blev ikke sendt Kort eller Brev til nogensom-
 helst. Det er jo ogsaa i høj Grad en privat Sag, men derfor er vi ikke
 15 mindre fornøjede med at gode Venner — og dertil tør nok Ingeborg
 og jeg regne Dem og Deres Hustru — giver os gode Ord med paa
 det sidste Livsafsnit.

Vi har nu fire Børn om os — Ingeborg har begge sine Pigebørn —
 og de er utrolig glade over Søkendeskabet. De har heller ikke tid-
 20 ligere ladet det mangle paa Opmuntringer til os i den Retning. Vi
 fortalte dem ikke vi skulde have Bryllup før fem Minuter inden vi
 gik til Mairén — da vi kom tilbage stod de alle fire paa Trappen uden-
 for mit lille Hus og raabte Hurra med stor Jubel. Det var et nydeligt
 Syn — de to mørke og de to lyse. Og det var nok ogsaa Dagens eneste
 25 Festlighed.

Forresten flytter jeg nu til Byen i næste Maaned. Det er mig for
 besværligt med de lange Ture, naar Rigsdagen begynder. Desuden
 besørger jeg alle Theatre, saa min Aften ogsaa hyppigt er optaget.
 Paa den Maade kom jeg sidste April ikke én Dag hjem til Middag.
 30 Jeg skriver stadig Literatur og Theater i »Politiken«, men jeg gider
 ikke mer sætte mit Navn eller Mærke under. Jeg har Lyst til at leve

i Fred, og jeg irriterer Fjenden mindre, naar jeg optræder anonymt, og ærgerrig er jeg ikke mere.

Og nu har jeg talt saameget om mig selv. Kunde jeg faa at vide, om De har store Sager paa Stablen? Skuespil, Roman? De lod For-
aaret gaa hen uden Tilsynekomst, men Julen skal vel fejres paa 5
vanlig Vis. Og dernæst: kommer De og Familie aldrig til Kjøben-
havn? Nu er jeg da istand til at byde Dem ordentlig Velkommen,
kunnende præstere et hyggeligt Hjem.

Jeg haaber, at De regner mig tilgode, at jeg intet skriver om
Sædelighedssagen. Imellem os, den keder mig grueligt. Men har De 10
læst Arne Garborg contra Prof. Petersen? Det er en stor Fornøjelse.
Ellers er her i Danmark Misèren constant. Jeg véd kun det ene Gode,
at Husleje er bleven billigere. Men det gale er, at man skal bo her.

Mange Hilsener fra Ingeborg til Dem og Frue.

Deres 15

E. B.

25. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Kjære Edvard Brandes!

Paris

den 9de Oktober 87.

Det suser for Ørene og ligger som et gulligt Skjær for Øjnene og
nu er det alt Søndag igjen og jeg husker, jeg fik engang, jeg véd ikke 20
rigtig, hvor længe siden, et Brev fra Edvard Brandes, som jeg vilde
ha svart paa og som er dukket op af og til for mig igjen, fordi det
var nogenting som ærgrede mig og nogenting han spurgte om. Jeg
lever i fuld Steam med Bogen med Øjet nervøst sigtende over Gan-
gen i den frem og tilbage og prøvende at gjøre én Dag til tre og er 25
rød og forfærdet og — lykkelig som den der hver Dag har gjennem-
levet noget og undsluppet Farer. Jeg har det med det at jeg maa gaa,
til jeg sér — og da véd jeg aldrig hvordan det gaar til at det kom-
mer istand. Jeg er endnu ikke klar paa en god Titel, som kan ringe
Indholdet ind — jeg staar nu ved saadant noget som »Hvis er Skyl- 30
den«? Det jeg skriver om er, hvor vanskeligt det er at gennemføre

et Livsforhold mellem to — jeg skildrer et ganske normalt Ægteskab, som kommer ind paa det magelige Terræn, hvor der ikke kjæmpes den alt finere indbyrdes Vrøvl vækholdende haarde Kamp for Føden, — hvilken alt andet end lunken Eros, der maa til,
5 for at bære det igjennem, hvilke indbyrdes Smaaoffre, hvilken Hjertets og Karakterens Levekunst, der kræves, for at det kan bli et Forhold, der velsigner begge med en Udvikling, — og ikke blot det passable, komfortable, konventionelle noget, som Verden kalder et pent Ægteskab. Eros i Ægteskabet, med eller uden Præst, er en fin
10 Blomst, der maa vandes af begge. Ja kjære Ven, De forstaar, at Emnet er svært, og at det bare beror paa, hvor sét og naturligt — og kraftigt visende, jeg kan formaa at lægge det frem. Ja dette var nu om mit — kunde jeg saavist klare at faa det frem, som jeg vilde!

Og saa ærgrede det mig at De gir Dem til at kalde Dem og Deres
15 Hustru for »gamle Mennesker«, De har ingen Ærgjerrighed længere osv. osv. Gammel er den som har omseilet sig selv, saa han føler, han gjentar, hos hvem den fuldendte Form er det samme som Mangel paa Muligheder. Men De, klar karakterfuld med Nytidens Streng dirrende inde i Dem selv som i Deres Kunst — og kun 40
20 — firti — Aar! Det er rent ud bare Koketteri med Dem selv.

Elisabeth blev meget opstemt, da hun hørte, at nu var de to andre Børn, som hun kjendte, kommet sammen med Hetty og Wanda. Gjerne vil vi bede om Portræt af Deres Hustru og hendes to at føje til det, vi har paa Væggen før af Dem.

25 Krig er der altsaa i Verden og at Deres Bror Georg er Polemiker har han da vist — og det var virkelig indtrængende og med Alvor jeg bad Bjørnson at overveje den Sag før han indlod sig paa den; men han maa jo være overalt. Vi har ikke været sammen med ham og hans siden ivaar, heller ikke har jeg fornummet noget til Kiellands
30 siden den Tid; men nu er de jo flyttet hidind og saa kommer de vel antagelig hidop. Jeg er nysgjerrig efter Strindbergs sidste Skuespil »Faderen« — naturligvis med gribende tragiske Momenter — at læse,

naar jeg blir færdig med min Bog. Jeg leder idag efter Titelen, den jeg nævnte, duer ikke.

Fru Ingeborg hilses meget fra os begge — og ligesaa gjør De, kjære Edvard Brandes.

Deres hengivne 5

Jonas Lie.

Dr. Schandorph og Frue var her forleden Eftermiddag, inden de for én Maaned tog ud til Versailles, — hyggelige Folk!

26. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

Dronningens Tvergade 7 St. K.
Kbh. 5 Nov. 87. 10

Kære Lie!

Som De kan se af ovenstaaende Adresse er vi flyttet til Byen og er nu midt i Vrmlen. Vi har faaet det særdeles hyggeligt og lever nu under de fire Børns uafbrudte Kommando. Ikke just meget selskabeligt; vi har nok med os selv og vort Arbejde, Ingeborg slider med Klæder, Hus, Opdragelse o. s. v. og jeg skriver endel og præker saa- 15 megen Fornuft jeg kan overkomme. Var bare ikke Stillingen saa haabløs herhjemme, saa kunde man slet ikke klage. Men desværre oplever vi i mange Aar ingen Forandring, og nye Uvenskaber gør Striden endnu uhyggeligere end tilforn. Nu skal vi slaas med Berg langt hidsigere end nogensinde, og Bjørnson og Georg er ganske 20 brouillerede. Det er saare slemt.

Kiellands Stykke — skønt det er et svagt Arbejde — har gjort stor Lykke ogsaa i Højrebladene. Han vil da nok tjene endel Penge derpaa. Og dem trænger han vel til. Men han burde snart igen slaa et Dommedagsslag — han er bleven saa letsindig paa det sidste. Synes 25 De vel, at Kristofer Jansons Bog duede stort? Eller læser De ikke sligt. Hvis De endnu læser Politikens Føljeton, saa tro blot ikke, at Jord er den rigtige »la terre«. Bogen er kastretet, beskaaret, fordærvet — ja Herregud, hvad skulde jeg gjøre. Bladet var bleven 100 Gange forbudt, om den var bleven ordret og ordentlig oversat. Allerede 30 over dette Uddrag er Forargelsen stor, og det var dumt, at jeg lod Navnet »Jesus Christus« staa. Dog, da den begyndte, anede jeg aldeles

ikke, hvad der vilde komme. Og bagefter var Ulykken sket. Naa, maaske De slet intet véd om denne Affære.

Jeg vilde spørge Dem om en Ting. Har De en tysk Oversætter til Deres nye Bog? Ellers vil jeg anbefale Dem en herboende meget
5 flink tysk Dame Frau Mann, der har svært gode Forbindelser i sit Fædreland, mange Blade, Forfattere og Forlæggere. Hun kan skaffe Bogen ud i Føljeton, mener hun, først og siden som Bog. Altsaa reflekterer De herpaa — og er De maaske ikke videre fornøjet med den gamle Oversætter — saa send mig et Par Ord. Jeg skal saa
10 adressere hende til Dem og bedst var det vel om hun kunde faa Korrekturarkene. Paul Lindau og N. Fr. Presse har hun et godt Forhold til. Jeg tror derfor, De var tjent med hende.

Jeg skal sikkert sende de Fotografier, De ønsker, saasnt vi faar nye aftagne. Det sker nok til Jul. Saa kommer vel ogsaa Romanen,
15 hvortil vi glæder os, Ingeborg og jeg. Gid De og Deres engang kom paa Besøg herved! Vi vilde gjerne have Dem alle til Gæster.

Med hjærtelige Hilsener fra I. til Dem og Frue er jeg

Deres hengivne

Edvard Brandes.

20 27. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

den 11 Novbr 1887.

Kjære Edvard Brandes!

Færdig er jeg da med Bogen. Den heder: »Et Samliv«. Jeg befinder mig endnu indvendig i langsomt stigende fra Trykket under Vandet op mod Overfladen, hvor mine Medmennesker lér og snakker. Og
25 saa om jeg har faat noget ordentlig frem af et saadant jævnt Hjemms stille hverdagslige Mølle. Jeg faar være glad, om det bare er blet naturligt; jeg havde gaat i Hodet med et storartet Livsopgjør der skulde dramatisk ta' tilslut; m-en, og det var det sidste Pust, jeg havde at ta' paa min Fødselsdag 6te hujus — jeg anede ikke Gaase-
30 stegen og det gode, der anrettedes for Dagen, — og den 7de og 8de bagefter. Novellens Naturlighed forlangte bare saa omtrent det mod-

satte. Det kom vist af, at jeg har pønset paa et Drama med de unge til Hovedpersoner bagefter, — som jeg nok — entre nous — tar fat paa strax; det blir en Nutidsbrydning mellem de unge.

Jeg takker meget, fordi De har tænkt paa mig med en tydsk Oversætterinde der kunde udrette noget; men Kaptejn Sarauw henvendte sig til mig for nogle Maaneder siden og ønskede den for at anbringes i Deutsche Rundschau — og der vil jeg da ogsaa gjerne engang sé mine Bøger, der ellers nu gamle og nye, vandrer gennem tydske Blades Feuilletoner. Nu har Wiener Allgemeine Zeitung atter fat i en; Malstrømmen er fanget i Flugten af Reclam og »Kommandørens Døttre« kommer nu ud som Bog hos Engelhorn i Stuttgart ved Mary Ottesen. Det er da vel ligesom noget af de højere Regioner at ansé for.

Bjørnson reiste da — uden at der kom til noget Farvel mellem os; er det da ikke Fanden, at Menneskene skal være saa gale ikke at respektere Venner netop i deres Meninger? Det — Forholdet — begyndte at gabe med Strindberg, som han røg ukklar med, og fortsatte og fortsatte. Det er pinligt at snakke om det og sig det ikke videre til nogen — Deres Broder Georg undtagen, som De endelig meget maa hilse. Det glæder baade min Hustru og mig at tænke paa at I og jers Børn nu lever der i jers hyggelige Rede. Saalænge De arbejder, er ærgjerrig og tar bra Sorger ude — er Hjemmet med en god Kone og fire, siger og skriver fire, Børn om sig Lykkens Bolig, Edvard Brandes! Vi vilde nok gjerne sé jer i jert Hjem, naar vi engang kommer til Kjbhvn. Min Hustru hilser baade Dem og Fru Ingeborg og ligesaa gjør jeg.

Deres hengivne

Jonas Lie.

28. Jonas Lie til Edvard Brandes.

Kjære Edvard Brandes!

Paris

den 5 Januar 1888.

Sig mig oprigtig — findes der i hele Edvard Brandes et eneste Bogstav som heder —o—? Nei, og saa tænkte jeg: Denne til min Bog —

∴ min i Tanken villede Bog — saa fint svarende, overlegent sete og vejende og saa elskværdig det bedste fremhævende og mig med hele sin Maade at komme paa inklusive den udsøgt smukke Plads i Bladet mig saa glædende Anmeldelse, — den er altsaa dog ikke af min
5 Ven Edvard B. Og saa kunde dette ikke være af nogen anden end hans Bror Georg, der jo desuden har dette —o— midt i sit Navn. Og saa tænkte jeg i min Tenderhed som saa, at De kanske igrunden ikke havde bryd Dem videre om Bogen, hvad der jo kan være noksaa lovligt, om det ikke netop er nok saa morsomt; den bestaar jo af bare
10 Smaating, der er dragne sammen i Hob til én stor: — et saare beskadiget Hverdags-Gjennemsnitssamliv, (der netop sjelden strander paa det enkelte større lidenskabsfyldte, men helst forgaar af Lus; de fleste af alle de mange »Ægteskabsopgjør« er derfor efter min Mening gale). Og dernæst at levere ud en Bog i 7000 Expl. til Publiken
15 uden at der er saameget som bag paa min Negl af Handling, bare Forsøg paa at erstatte det ved Fremstilling af et husligt Liv, — jeg kan ikke nægte for at jeg gik med en vis stille ængstelig Følelse af Risikoen i Lommen, saa jeg kanske var vel snar til at tænke, at man ikke skulde like Bogen. Kort, havde jeg trot, at De havde vurderet den,
20 kjære Edvard Brandes! saa De kunde skrevet den Anmeldelse, saa havde jeg saamæn ikke kviet mig for at sende en Jule- eller Nytaars-hilsen ind i Huset til jer med ogsaa en liden beskeden Mindelse eller et noget forundret Forespørgende om, hvor det i sin Tid til Jul belovede Fotografi af Børnene, de to ny, blev af? Vi fik en Engel til
25 Elisabeth fra Kbhvn uden Paaskrift, og vi — ∴: jeg — tænkte svagt, den kanske kunde være fra Eder. Men de to virkelige ny havde jeg forespejlet Elisabeth, som kjender dem. Vær saa snil at sige hele Befolkningen Hetna og Wanda, Nina og Else, at Elisabeth har ligget syg af Feber og Forkjølelse i Julen, saa hun blot fik Lov til at være
30 oppe og se paa 1 Time Nytaarsaften. Men idag er hun for første Gang oppe og siger, jeg maa hilse dem allesammen fra hende!

Naa, dette var en Udglidning fra Sagen, som var at sige Dem et

hjerteligt Tak! — Jeg læste, hvordan De skrev dem Pardi Ord om Literaturmarkedet tilgavns, hvad alle Parter kan have godt af, — idetheletaget Sandhed og Alvor i Legen, skal det være nogen Fornøjelse ved at holde paa med Literaturen. Men hvem der har mest Gavn af Bogforholde, som de er, hvem der vinder og hvem der ud- 5 suges, kan der nu være forskellige Meninger om — Hovedsagen er, at vi holder Norden hél som ét Kulturland, ellers blir vi tre aandelige Ravnekroge, hvor Sædelighedsgeister kan komme til at spøge og regjere til evig Tid og pine Livet af al frifødt Kraft og frimodig Udtalelse. Som det er, antar jeg den er en Bølge, som er tat om et Par 10 Aar allerede; d. v. s. da tror jeg, man er blet saa kjed af at theoretisere længere over den i sit Væsen bare praktiske Sag, at man spytter hverandre Stikordene i Synet. De holder enda paa i Norge med at der er bare to tænkelige Paastande — én, som vil Dyd og Sædelighed og én som vil, vi skal være Svin. Jeg haaber, De forstaar, at denne 15 Tidernes Pinagtighed er gjort for, at De skal drive paa med at skrive Skuespil, i al Ro føje det ene til det andet, indtil De om nogle faa Aar staar paa en saa stor opbygget Forfattergjerning, at ethvert Parti maa flytte sig afvejen og gi den sin fulde Ære og de privilegerede Digterværkers Ret til at gaa over Bredderne. Ja hvor jeg nu kunde 20 ha Brug for Deres klare Hode! Her er — hvad jeg ellers ikke har brugt at ha — paakommet mig mange Ideer eller halvlagte Planer; det maa nærmest bli Skuespil. En Novelle, hvortil jeg har Hovedfiguren bedre end jeg nogengang har havt den, men fattes ikke Milieuet, men jeg havde nær sagt alle Personerne i det, — indbilder 25 jeg mig, jeg drister paa at begynde engang idag eller imorgen. Jeg agter, meddetsamme dette Brev lægges i Posten at reise ned paa Café de la Paix og tage mig en god Kop Kaffé og en Grublestund der, for at prøve paa at faa sét frem en og anden af den Befolkning jeg trænger. Med mit Skuespil er det saa, at jeg gaar fra og til for at 30 finde Opladelse; det kommer nok en Dag. Den som havde dette Talent til at kunne smøre ivej saa sét og tænkt ogsaa var gjort!

Vi har hygget os rigtig udmærket med Schandorph og hans Kone de Gange, vi har været sammen, og iforgaars var Kiellands her — jeg tør nok sige, vi ikke kjedede os paa nogen af Siderne under den Middag og Aften.

5 Tænkes kan det da vel at De og Deres kjære Frue nogengang kom til Paris? Vær tryk paa, at vi vilde blive glade tilgavns ved at sé jer!

Min Hustru bér mig hilse og af Hjertet ønske Dem og Deres Fru Ingeborg et godt og lykkeligt nyt Aar!

Eders hengivne Ven

10

Jonas Lie.

29. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

Lørdag d. 14 Jan. 88.

Kære Lie!

Tak fra Ingeborg og mig for Deres venlige Brev. Vi har ikke mange Venner, og vi skønner da paa dem vi har. Mindst af alt har
15 vi da synderlig fuldt af literære Venskaber, fordi disse har en besynderlig Trang til at uddø. Det er uheldigt, naar Forholdet beror mer eller mindre paa Partiinteresser — saa er man yderst afhængig af de Anskuelser, der paa en given Tid er oppe og som deler Folk, der før hørte sammen. Gid vi maa holde ud, hvordan det saa gaar med
20 Literaturen!

Jeg gratulerer til den gode Sukces med Bogen. Ja, jeg havde skrevet den lille Anmeldelse. Men hvor falder De paa at tale om et »o« i Forbindelse med denne Artikel? De maa altsaa have den Forestilling, at der fandtes et saadant Mærke under den. I saa Fald er
25 denne Forestilling et ret mærkeligt Eksempel paa en Hallucination; thi denne Artikel saalidt som den Mængde andre forfattede af mig (maanedlig 5000 Linier) der findes i Bladet er aldrig underskrevne med nogetsomhelst Tegn, efterat jeg éngang var bleven ked af at se mine Forbogstaver evigt figurere.

30 Naa, jeg lægger nok altfor megen Vægt paa denne Bagatel. Tilbage til Deres Bog. Jeg vil ogsaa privat bebrejde Dem Sønnernes

slette Anvendelse : at de ikke bruges til nogeting. Ja, jeg vil i Venskabskab gøre mere. Jeg finder Ideen god: at skrive to Gennemsnitsmenneskers Hverdags-Samliv, men jeg finder Ideen ofte kun udført paa Overfladen og ikke i Bunden af disse Personers Tanke- og Følelsesliv. De trænger ikke ind i deres Hjærners og Hjærters Afkroge, der 5 hvor de graadige Lidenskaber og de forbryderiske Tanker opstaar — Deres to Gennemsnit er langt over Borgerstandens Niveau i Bravhed, Ædelhed og Dyd. Dér er Bogens Grundmangel, og derfor har den mindre Interesse end den ellers vilde have. De fremstiller de udvortes Begivenheder, ikke hvad disse afføder indadtil. Tag for Eksempel 10 Venindens Besøg! Skulde det være umuligt, at Ægteper blot en enkelt Aftenstund blev grebet af den Tanke, at en fremmed Kvinde er en lysteligere Gaade at løse end Ens egen Hustru. Ja, vi to, kære Lie, vi er nu gamle og vi lever for Familien og Arbejdet — men en ung Mand, der kan være forelsket, han kan ogsaa forliebe sig i andre 15 end »sa légitime«.

Jeg kunde gøre adskillige saadanne Indvendinger; jeg har blot taget den mest umoralske. Jeg vilde gjerne, De skulde krænget Menneskene bedre. Jeg priser, at De sysler med faa Personer og Hverdagsmennesker, men jeg vilde endnu bebrejde Dem, at De søger at 20 fremstille dette Hverdagsliv i smaa dramatiske Episoder istedet for —

Nej, det er for galt, ikke sandt? Men jeg kan ikke dy mig; jeg har aldrig kunnet dy mig, min Kritik maa ud af mig; skulde De blive vred? Jeg haaber det ikke.

Vi lever meget ensomt med Børnene. Hav undskyldt, at Portræ- 25 terne ikke er komne. Nye Fotografier er ikke tagne og de gamle maa da sendes. De skal komme, nu svor Ingeborg og jeg.

Min Kone slider meget med de fire Damer, som er gruelig fordringsfulde. Og jeg selv — jo jeg slider nederdrægtigt, jeg tror nok jeg arbejder mine 12 Timer om Dagen med Rigsdag, Blad, Theater, 30 og tusinde Ting, som Folk læser paa mine arme Skuldre. Men med megen Hovedpine og utallige Nervesmerter holder jeg ud. Og jeg

vilde egentlig gjerne give hele Journalistarbejdet Fanden og give mig til at »dikte« — hvad der er ulige lettere. Men der er nok det, at jeg egentlig holder mig for en snedig Indlistning i Poesiens hellige Lund. Imidlertid De skal høre fra mig ogsaa paa den Bov iaar.

5 Saasandt jeg lever, jeg har ikke mere Tid — jeg maa løbe i Rigsdag. Hils Schandorph, naar De ser ham, og sig, at jeg skal skrive. Og hils Deres Frue og Elisabeth fra os alle.

Det vilde staa for Ingeborg og mig som usigelig god Ferie, om vi engang kunde træffes. Og lever vi, sker det vel. Hvis De da ikke
10 vredes paa Deres kritiske og hengivne

Edv. Brandes.

30. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

Kjære Edvard Brandes!

d. 16 Januar 1888

Det Tegn: »—o—« stod ikke at læse under men over Anmeldelsen.
15 Dette til Rettelse og Oplysning — og for at beholde det sidste Ord.

Derimod er jeg ikke saa uvillig til at gi Dem ikke saa lidt Ret i endel af Deres Indvendinger mod Bogen. Jeg vilde gjerne trængt dybere ind, men min Fløjte rak ikke længere uden at bruge ukunstneriske Midler og beskrive og forklare istedetfor at la dem leve. Til
20 Familjen har jeg imidlertid havt mine to Modeller, som jeg har kjendt og omgaats i mange Aar. Hvad Ægteper kunde ha for vidtløftige Tankerefleks ved Venindens Besøg havde jeg ogsaa havt mine haarde Tvil om. Men Spørgsmaalet stod dog for mig, om jeg her
25 netop vilde beskrive det priste samvittighedsfulde brave men — erosglemmende Ægteskab, som man just sér saa ofte levet i Livets hæderligste Lag. Det er i den Forstand, jeg mener det som Gjennemsnit — ikke netop Tversnittet af Borgerstanden. Men nok om dette, — jeg har begyndt paa en ny Bog, og idag oplevet dens første Sorg, jeg
30 fik det ikke til, læste det op for min Hustru og saa paa hendes Ansigt — jeg forsikrer, det er ikke mindre oprigtig Kritik end Deres, —

at det ikke duede, der faar tages anderledes i, skal det bli et levende Menneske. Og saa faar jeg samle Mod til imorgen og skriver imidlertid dette Brev. Tak for Deres gode, som jeg fik i Eftermiddag, og hvori De er Dem selv, just som jeg sætter Pris paa Dem, kjære Ven, og mange Hilsener ogsaa til Deres Ingeborg fra

Jonas Lie.

31. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

Dr. Tvergade 7 St. K.
16/3 88.

Kære Lie!

Jeg sender Dem mit sidste Skrivi, og gid De maa synes om det! Jeg indleverer det ikke til noget Theater i Norden, for der er intet, 10 der vilde spille det, og kunde dette tænkes, intet Publikum der vilde se min grænseløse Immoralitet. Jeg véd, hvad De hellere vilde have sendt: nemlig Ninas og Elses Billeder, men nu er de under Opsejling. Endelig iforgaars fik jeg Ingeborg sendt over til Fotografen med samtlige fire Børn, og det kan da ikke vare mange Dage, inden Kortene 15 kan ekspederes til Venner. Om jeg havde faaet Initiativ i Ingeborg, er usikkert, hvis der ikke havde været særlig Anledning. Men om en Uge bliver min Moder 70 Aar, og hun skal hædres med et Fotografi af alle fem — maaske faar De hellere dette, hvis det er vellykket.

Nu tror jeg iøvrigt at have gjort nok ud af den Sag. Men Børn fore- 20 kommer mig langt interessantere end Bøger. Den mindste, Else, er os en evig Kilde til Glæde, hvergang hun stikker sit lille straalende Ansigt frem. Jeg har aldrig set noget Menneskebarn med et saa urokkeligt godt Humør, og da det ydre Liv her i Landet kun er rigt paa Ærgrelser, trækker man sig helst ind i Familielivets Skal. 25

Vi tænker ofte paa Paris, Ingeborg og jeg, som jo begge har levet der adskillig Tid. Det bedste er dog Byens Skønhed. Blot at se ud af Deres Vindue, giver Humør. Det var løjerligt, om Hans Jæger troede, at hans Fornemmelse af Fremmedhed i Paris var ham specifik. Vi har vist alle misundt Pariserne dette, at de var hjemme i denne By, 30 at den og dens Liv tilhørte dem. Jeg følte mig i den Grad unyttig og

dum, da jeg sidste Gang var der, at jeg absolut maatte hjem straks. Jeg ærgrede mig sort over intet at have med alle disse Mennesker at skaffe — og jeg var sort nok iforvejen. Herhjemme er man dog lidt med i Vrmlen, kan sige sit lille Ord, og om ogsaa de andre har 5 Overmagten, er man dog ikke helt smidt udenfor.

Hvad bliver det til med Deres Skuespil? Hvorfor vil De ikke tjene de Tusinder, der ligger lige for Dem? Nu har Hostrup skrevet et ret daarligt Lystspil, og Pengene vil flyde strømmevis over ham. Rigtig- nok er det saa, at ved Ibsens Stykker tjener han nu ikke saameget 10 som før, men De plejer da at se lysere paa Tingene end han. Hvad mon han nu vil lave? Blot han ikke slaar om, saa er Pokker løs, og Fanen tagen bort fra os andre, der fusker i Dramaet.

Som sagt, jeg havde Mod til at skrive, fordi Børnene er fotograferede. Jeg véd ikke, naar disse Linier kommer Dem i Hænde, thi 15 alt er her spærret af Is og Sne.

Med mange Hilsener til Dem og Frue fra Ingeborg.

Deres hengivne

Edv. Br.

32. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

20 Kjære Edvard Brandes!

den 20 Marts 1888.

»Overmagt« fik jeg igaar Eftermiddag, læste det højt igaar aftes og saa Stykket igjen for mig inat. Det efterlod Indtrykket paa mig af en bittert bedrøvet Mand og en knækket Landse, den gribende Sorg foran det udvejsløse. Der er Fortvilelse i dette saadan at sé alt, alt 25 lukket, — den samme Nød, som De selv maa bære i Hjertet for alt, hvad De ideelt kræver, — det er dybt tragisk saadan at se alle Sunde lukkede og alt mørkt og strengt som en Mur; — men Død og snyde man maa dog leve Mand! — tro og haabe paa, at der er en reddende Sammenhæng i Tilværelsen. Det var akurat det, jeg af alt mit 30 Hjerte raabte til Herman, for han var ilde, ilde medfaret, dybt og mangfoldigen langt inde i Sjælen knækket, der han stod; og, naar

den mærkelig prægtige ypperlig givne Josefine siger: »Nu begynder vi paany«, saa tror jeg for Hermans Vedkommende, uagtet han forsøger at gjentage det, mere paa, hvad Martha siger: »Det er forbi Du, forbi.« Han har gjort sit aandelige én Gangs Løvesprang; han er mod al sin Naturlighed bygget saa ideal, at han neppe neppe gjør 5 det to Gange med det, som hører til for at springe rigtig paa: — Illusionen og Sejerstroen. Han blir aldrig mere narret af Livet, — en saadan skuffet, jeg havde nær sagt, Poet af en ideal Aand blir endnu mere mistænkelig og skarpt og nøgternt gjættende paa Virkelighedens Smaahed end noget skuffet Fruentimmer. (En skuffet Poet 10 er overhovedet en farlig Kar, han kan gjerne bli den gløggeste Politiker). — Deres Figurer her, synes jeg, er mere levende end nogen sinde, — jeg synes, undskyld, at jeg bruger Ordet, at det er et helt Fremskridt, — begge Søstrene er ypperlige, og Josefine kommer man ikke til at glemme, det er en hél Type i denne freidig resig- 15 neredede, fuldstændig fordomsfri, raske og bra — men med Tabet af noget inde i sit allerfineste Liv til det lykkelig praktiske modige og ligevægtige, hun er blevet, sig reddede Nutidsskikkelse. (Undskyld denne fortvilede tyske Sætning). Og Konni, hun er ganske rigtig et Rovdyr, saadan to Generationer forud for vore norske Piger af den 20 Slags i færdig Bevidsthed. Maleren Sindal med al sin erotiske Dependence af et hvilket som helst andet tiltalende Fruentimmer be- kjender sig dog egentlig — saa godt, han kan, til Konni, — ikke bedre, end han er; i Forhold til hende blir han ganske ærlig, og Lammet, der kapes til at tjene Livet ud som Ægtemand. Men, er 25 han en vildblodig Erotiker, som blusser op i Lue som en Harpiksstikke; — og Martha, Martha stakker, der er slig Sorg i hendes Historie, hun sidder i mig, uden at jeg faar det rigtig sagt, — saa er den Doktor Gustav Vænk et koldblodig fedt afbrændt Svin. Den prægtige greje Josefine såa med ét, hvad for en fæl Kar han var; 30 jeg holder af hende. Og hvor De saa fra Følelsesmenneskerne kommer ind paa dem, som driver Værket med en beregnende Intelligents,

paa Melson og Holm, synes jeg De gjør det ikke mindre vakkert overlegent end der, hvor De lader Theologen tale i »Et Brud«. Stykket var hele Vejen fuldt af Liv, Replikkerne udmærkede og i dem som i Figurerne megen fin Psychologi. Nu er det jo saa, at i et Skuespil maa alle Personer lades ganske anderledes fuldt til Munden med sine drivende Elementer, med Erotik og Interesser og Egenskaber, saa de kan affyres paa Scenen som Kanoner, og forsaavidt blir et Skuespil anderledes end en Novelle, mere forceret, og kanske ogsaa anderledes at dømme, men efter alt, hvad vi her formaar at forstaa, maa dette Stykke gjøre Lykke paa Scenen.

Ja, kjære Edvard Brandes, dette er da mine friske Indtryk af Skuespillet, som De faar hulter til bulter. Der under Dem ingen mere end vi her, at De skal faa Glæde af dette ny Arbejde; vi blev svært nyfigne, da vi saa, det var udkommet, og Tak, fordi De sendte os det!

15 Min Hustru beder mig hilse Dem og Deres Frue mange Gange, og jeg vil ogsaa bede Dem hilse Deres Broder Georg. — Schandorph blir vi mere og mere glad i for hver Gang, vi sér ham; men det har ikke gaat ofte nok paa, da de bor ude i Asnières.

Deres hengivne Ven

20 Jonas Lie.

P. S. Jeg har telegraferet idag til Henr. Ibsen i Anledning af hans 60aarige Fødselsdag.

33. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Kjære Edvard Brandes!

Paris

den 30te April 1888.

25 Det er Jour de vernissage idag, hele Paris er paa Salonen, min Hustru og Datter ogsaa, — og jeg sidder herhjemme og venter paa, om jeg til Totiden kan saavidt faa klaret af en Forkjølelses-Upasselighed, at jeg kan komme efter. Det er den morsomste Dag, jeg véd, og jeg vil saa nødig bli snydt for den. Og under denne Tristitia
30 falder det mig ind, om De og Deres Broder Georg og Politiken véd, at det den 8. Mai er Dr. Schandorphs 50 Aars Fødselsdag, i hvilken

Anledning jeg — maaske ogsaa til Overflod, — vil for Tilfælde af Telegram til Dagen erindre om, at hans Adresse er: 90 bis Rue Bécont Asnières. Vi, hans Venner her, tænker naturligvis paa at gjøre vort bedste den Dag for at løfte ham glædelig over den Femti-aars Dørstok. »Norsk Dagbl.« og »Verdens Gang« er underrettet. 5

Har Strindbergs Komedi »Kamraterna« halvt saameget Vejr i sig som Anmeldelsen, som jeg netop læste, saa gratulerer jeg ham; men Ordet »pathologisk« gjør mig lidt mistænkelig; det gjør jo endel Forskjel enten det er Strindberg som kunstnerisk reiser Vejret eller det er Vejret, som blaaser afsted med Strindberg — der skal noget 10 til at »fortsætte« Faderen.

Jeg er fortiden meget spændt paa hvorledes Garborg klarer sit Skuespil »De Uforsonlige«. Han skriver fra sit ny Bosted oppe i Fjeldsiden i Tønset, hvorfra han snart glæder sig til at faa sé hele Bygden oversvømmet af Glommens Vaarflom — Husene under Vand, Senge, 15 Kister, Skabe osv. osv. drivende som i en Syndflod — at han føler sig fornøjet efter Arbejdet, men mistænker sig selv for, at det kan være, fordi han endelig har faat snakket fra i disse politiske Utider hjemme og er blet lettet. Nogen gode Repliker er der ialfald, siger han — og jeg siger gid, gid han ejer dramatisk Talent; jeg antar, det vilde 20 gi Udløb for en hel Produktion hos ham; han har megen komisk Sans og Øje for Figurer og dertil saare megen Stemning; han kan gribe.

Kjære Edvard Brandes, De lægger selv Bog til Bog af vægtig literær Betydning og Aktualitet i dybere Forstand i vort Aandsliv og be- 25 viser deres dramatiske Værdi paa Bræderne Gang efter Gang, De vokser Dem frem til Deres Ret uden vor norske Kritik; men — det blir vor Kritiks og vort Aandslivs Skam om De gaar til Deres Navn tvertover den, — ja saa endte Epistelen til Irgens-Hansen, hvem jeg sendte »Overmagt«, saasnart jeg kunde faa Tag i den igjen — den 30 foer nemlig paa Laan fra Menneske til Menneske rundt i min Kreds. Og med samme min Ven Irgens-Hansen har jeg og min Hustru,

medens han opholdt sig her, havt mangan varm Dyst i Anledning af hans Forhold til Dem og Deres Forfatterskab — hvilket endte med, at han fik Øjnene betydelig anderledes aabnede; og jeg agter ogsaa at virke til andre Sider for at gjøre indlysende at det ialfald ikke
5 gaar an at lade gaa Hus forbi, naar betydelige Forfattere vokser op lige under Næsen paa os i Danmark.

Deres saa hyggelige Brev har jeg ikke takket for, jeg fik saadan Lyst, da jeg læste det til at faa sendt en ærbødig Hilsen til Deres Moder ogsaa fra mig paa hendes Festdag, — det maa dog være noget til
10 Kone, som har opdraget slige Børn! Jeg vilde være glad, om De vilde fremføre den fra mig saa for sent det end kommer. Og Portræterne glæder vi os til, jo flere der er paa Pladen des bedre.

For denne Side af Aaret blir jo Kjøbenhavn den europæisk aktuelle gennem jers store Udstilling, og der faar De en Interesse-Luft
15 at leve i, saa rig og frisk, at De ikke har Ret til at klage. Jeg er meget spændt paa og ønsker hedt, at vor norske Kunst skal kunne klare sig med Ære paa Udstillingen. Skjænd kun paa os, men glem aldrig, at Norge og Danmark er i høj Grad aandelig allierede i Nordens Vægtskaal.

20 Naa jeg faar slutte, men det er dog for galt om Deres Overmagt ikke skulde bli opført til Høsten — bare for den noget magre Kjærligheds Skyld, hvormed De har fyldt det, — det er dog Malmen i det, som det kommer an paa. Og hils nu Fru Ingeborg og Børnene mange Gange; jeg véd min Hustru var med paa det, om hun havde
25 været hjemme.

Deres hengivne

Jonas Lie.

P. S. Vil De være saa snil at hilse Deres Broder Georg meget. Hans Forelæsninger over Nietzsches Værker have været meget
30 interessante; han har jo der fundet noget af en Kilde-Personlighed, en oprindelig Aand i Tiden.

34. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

[1888]

P. S.

Kjære Edvard Brandes!

Jeg skrev noget dumt noget, som forstørrer sig for mig jo længere det summer inde i Hodet paa mig, — om at norsk og dansk var aands- 5 allierede »i den nordiske Vægtskaal« tror jeg. Naturligvis den som skriver det bedste, trækker ogsaa Læset og skal ha Æren, enten han er svensk, dansk eller norsk, ligefedt; men jeg tænkte egentlig paa noget andet, da jeg skrev, nemlig vor politiske Vægtskaal, hvor Svensken er dobbelt saa talrig og dobbelt saa tung som hver enkelt 10 af os, og hvor sligt noget som den Stenersen-Drachmannske Affære saa vel kan nyttes til at drive en Kile ind mellem Norge og Danmark. Men det vedkommer nu ikke Literaturens Opvækst i de tre Lande mod ny Tid.

Paa Salonen har min Ven Viggo Johannsen igjen et udmærket 15 Billede! — og Fr. Nietzsche blir, efter hvad jeg læste idag, endnu interessantere. — Det gamle Pige hjerte, Schandorph gir i »Den store Mademoiselle«, bag det stive kropslige og aandelige Snørliv, af alle de Formalismer og Snirkler i en fyrstelig Bevidsthed à la Louis XIV — har bevæget mig. Det er et Stykke ordentlig nedtrampet Hjerteliv 20 — kald det nu »Passion« —; og den Lauzun skulde været slaat ihjel med Stokken istedetfor bare at faa det ene Rap, som jeg dog — efter Mandens Kropsbygning — haaber var ganske ordentlig og fuldvægtigt langet.

Mange Hilsener fra

Deres 25

Jonas Lie.

35. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

6 Maj 88.

Kære Jonas Lie!

Hermed følger et Fotografi, paa hvilket jeg har samlet de fleste af Familiens Medlemmer. Min ældste Pige Hetna er ikke god, og 30 min Kone ser stræng ud omtrent som en Napoleon overfor en Skare

undertvungne Provinser. Naa, men efter mange Prøver er dette dog et af de bedste Eksemplarer.

Tak for Hilsenen til min Moder. Den skal jeg bringe. Vi havde en meget god Fødselsdag for hende med Viser baade af Georg og mig.
5 Men det var blot Familiens engeste Kreds, hvor de vanartigste Børn har Lov at eksistere i Fred.

Om fjorten Dage flytter jeg ud til en Villa ved Charlottenlund, hvor jeg haaber Børnene skal faa lidt friskere Kulører. Det er ganske sikkert ingen Rousseausk Landlighed og der er en hel Del mere civi-
10 liseret end paa de Landstrækninger, Dr. Nansen skal gennemløbe, men Udstilling, Teatre og skolesøgende Børn gør mig Ophold tæt ved Kjøbenhavn nødvendig eller i hvert Fald rimeligt.

For Tiden har jeg min Svigerinde Fru Pylle Thaulow i Besøg. De véd maaske, at hendes Mand er sindssyg og da han for Tiden er paa
15 Gausta og ikke tør se hende, har hun benyttet 14 Dage for at aflægge et Besøg i Kjøbenhavn og hilse paa sin Familie. Ved sin Tilbagekomst tager hun ham atter til sig og slæber paa dette Kors med en englelig Taalmodighed. Jeg véd ikke om De maaske kender hende fra Paris ligesom min Kone.

20 Ja, saa kommer Udstillingen om en Uge med en Mængde Humbug. Var vi Venstre ikke saa ynkeligt slagne, kunde vi endda være med til Højres Fester. Men her i Landet, hvor vi er uden al Indflydelse, er det ynkeligt flovt at være med til hvad der laves. Man befinder sig bedst i sin Familie eller ved sit Skrivebord; saasart man
25 sætter Fod paa Gaden eller i offentlige Forsamlinger har man kun Lyst til at smutte hurtigst muligt bort. Grev Holstein sagde til mig ved sidste Rigsdags Slutning: »Jeg gaar om ad Smaagaderne, naar jeg gaar hjem«, og vi bør alle lære at krybe ind i vor Skal. Derfor undertegner jeg aldrig mer en Artikel: jeg vil helst glemmes.

30 Tak for Deres Propaganda for mine sølle Stykker. Jeg læser med stor Interesse Korrektur paa Garborgs Komædie. Saavidt jeg kan skønne, er Stykket glimrende i Dialogen, fuldt af Vid og bitre Sand-

heder, men mindre heldigt som Drama, lidt slæbende og uklart i Karaktererne og med Handlingen foregaaende udenfor Scenen. Dog jeg staar ikke inde for dette Indtryk af de to første Akter.

Med Hilsen til hele Familien.

Deres 5
E. B.

36. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Kjære Edvard Brandes!

Paris
den 4 Juni 1888.

...

Garborgs »Uforsonlige« har jeg læst. Efter de to første Akter gik 10 jeg syg paa hans Vegne i to Dage; — nok saa fine Ting men ingen Handling, og jeg saa ikke Land for Dramaet, — men fra 3die Akt af tog det sig rigtignok op, ialfald for Læsningen, fuld Fart, Naturlighed og Kraft i Repliken, rørende Menneskebilleder, Kjeltringskab og Indignation om hinanden helt til det sidste, hvor Kjæresten følger 15 sin stakkars Lyriker, Henning, ind i Løgneren med det blodige Nødraab: »Jeg holder af Dig, jeg holder af Dig!« Det er saa menneskelig jammersandt stik mod al Theori; hun drager naturligvis ogsaa til Helvede med ham hellere end at lade ham være alene. Bogen vil bli læst hjemme og Sverdrups Politik sat i bengalsk Belysning, de glo- 20 ende og skoldende Repliker vil nyttes under Valgene. Var 1ste og 2den Akt forkortet til én, vilde det været heldigt, og en Opførelse af Stykket hjemme vilde været ganske lystigt at sé paa.

Endelig er da Varmen kommet i Luften, den er min Drivkraft, da begynder jeg at arbejde, — Vinteren foriser hele mit indvendige 25 Maskineri. Og nu er ogsaa hele Fremmedtummelen hos os gennem April og Mai over, saa nu kommer den gode rolige Ensomhed, hvori jeg i bedste Forstand lever. Jeg har syv eller ni — jeg kan aldrig rigtig faa dem talte, — Mursvaler om Hodet paa Altanen, det er, som de hører til fra de foregaaende Somre, naar jeg skal være op- 30 lagt. I Juli gaar vi til Berchtesgaden i Bayern. Og saa — en god Sommer for jer alle!

Deres hengivne

Jonas Lie.

37. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Køngssee

den 5 Septbr. 1888.

Kjære Edvard Brandes!

De skrev engang, at De og Jacobsen havde været i Berchtesgaden, og at det Storfjeld »Watzmann« »haaned« Eder udenfor Vinduerne,
 5 Det strøg mig gennem Hodet da jeg nu stod deroppe paa Toppen — efter en strabadserlig Opstigning paa to Dage — og undrede mig, dette Aandsmenneskets inderlige Had mod Naturens mekaniske Dødvægt. Jeg har tvertimod følt en Dragning til dette mægtige Fjeld, der stak Hornene saa underlig op igjennem Skyerne, saa sublimt
 10 eget, og jeg tænkte, jeg skulde sende Dem en Hilsen fra det. Man har jo havt lidt Kjending i Benene bagefter — men for Bevidsthed overhovedet i Resten af Kroppen! — Anmeldelsen af Garborg — formodentlig af Dem — glædede mig meget. Fortiden er jeg efter Vinterens og Sommerens Rugetid ifærd med at værpe — véd mig intet
 15 andet nu end min Bog.

Hilsen til Eder alle fra os her!

Deres hengivne

Jonas Lie.

38. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

15 Sept. 88.

Kære Lie!

20 Tak for de venlige Linier. Jeg haaber, at Sommeren har været gunstig for Dem og Deres Hustru. Her var bestandig slet Vejr og megen Udstillingshumbug. Nu har vi igen alle fire Børn samlede under os og flytter snart tilbage til Kjøbenhavn. Første Oktober er der Rigsdag, en sørgelig Komædie. Det er næppe længere muligt at
 25 interessere sig for dansk Politik; Venstre er for afmægtigt og Højre for løgnagtigt. Det er en trist fin de siècle med voksende Reaktion rundt omkring.

Jo, det var mig, der anmeldte »Uforsonlige«. Jeg synes Pokkers godt om dette Stykke, des bedre jo oftere jeg i Tanker vender tilbage
 30 dertil. Mange literære Folk skønner ikke derpaa, saa det glæder mig, at De og jeg er enige om dets Værd. Der er ingen uden Ibsen,

der skriver en saadan Dialog, saa fast og saa broget paa samme Tid. Fremtiden vil forstaa, hvad et saadant Skuespil betød, men sørgeligt er det dog, at intet Teater Norden over opfører det. Jeg strider min næsten daglige, unyttige Strid for at forandre Teatrene eller paavirke Opinionen. Men jeg raaber i Ørkenen. Vore 10,000 Abonnenter gælder intet; de er intet fast Publikum man raader over, men sammenskrabede Læsere af Nyheder. »Politiken« indeholder bedre Ting end de andre Blade, men det er ikke et helt fint og godt Blad — og kan paa Grund af indre Forhold ikke blive det.

Jeg glæder mig til Deres nye Bog. Skriv haardt, skyd skarpt, kære Ven, der er saameget skurvet Pak, der trænger til en Afrøfling.

Min Kone hilser venligst Deres Frue.

Deres hengivne

Edvard Brandes.

39. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

15

Hør nu Edvard Brandes!

den 4 April 1889.

— De gav mig i Julen en større Sorg, end jeg kan sige Dem. Det var ikke, at De ikke likte »Maisa Jons« — en ordentlig Skuraf faar man ta, — men det var, at jeg forstod at jeg paa en eller anden Maade havde mistet Dem. Vi havde nu engang lært Dem at kjende personlig og optaget Deres Vækst og Skjebne i vor Interesse, — ja vi holdt af Dem, vi syntes De var en Karaktér og at vi skimtede et saa grundnaivt Menneske aligevel under den overlegne og raffinerede Forstand og den Finsands, som lod Dem sé og sige Ting om en Bog som ingen anden kunde sige, og som holdt Literaturen saa høi i deres Sjæl.

Kritiken over Maisa, det var ikke den, skjønt jeg jo læste gjennem dens Finhed, at der var — naa ja, jeg vil ikke ind paa det; men det var, at hele Bogen ved den Plads, De gav den i Avisen, var slængt ligesom hen i en foragtelig Papirkasse — slig som ingen Ven gjør, selv om han har en nok saa haard Dom i Skjoldet.

For mig var det personlige her saa absolut Hovedsagen, jeg gaar nemlig ikke saa let til det og slipper hellerikke saa let, — har da hellerikke sluppet endnu. — Jeg tror, jeg var to Gange fremsynt lige før Jul, det ene skal jeg ikke tale om, det indtraf, det andet var
 5 ved Deres Familjefotografi inde paa Væggen. Det faldt mig ind at sé paa det og saa var det med ét som Edvard Brandes Øjne lyste op — som det skinner ud af Ruderne paa en Balsal — af et Galgenhumør, men Ansigtet var saa aandfuldt klart og saa lyste detsamme ligesom af Øjnene paa alle de andre ogsaa. Det betød da noget.

10 Nu, vi har da forskjellige Naturer, og jeg har ialfald for altid faat Respekt for Deres.

Ang. Maisa Jons faar jeg slutteligen Lyst til at forklare mig saavidt: Jeg søgte saa sandt jeg vidste, at gi vor stakkars Sypige hjemme i de gode Huse, — som vi havde hende for en ti femten Aar siden
 15 ialfald og nærmere, — som optager alle deres Konventionaliteter i sit Væsen som Ideal, og hvem Anstændigheden sad i Hjerteroden som hendes Tilværelsesbetingelse. Og hun havde vel haabet, at hendes ulige Venneforhold med Studenten aligevel kanske skulde kunne vende sig til Giftermaal engang og efter Evne søgt at holde sig for
 20 ham som en af de gode Huses Døttre, — overgav hun sig for langt, blev hun blot en almindelig Pige igjen for ham. Vovestykket i Bogen laa ialfald for mig ikke i noget sexuel Spørgsmaal, — det var, om jeg kunde faa nok Liv og Sandhed i den lille Hverdagsfigur til at hun kunde blive gjenkjendt og optat.

25 Og tag saa en Hilsen fra

Deres hengivne

Jonas Lie.

40. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

7 April 89.

Nej, kære Lie, den Leg leger vi ikke. Ikke Grund til Fornærmelse af nogen Art har De, og jeg er mig ingen Svig eller Brøde bevidst.

30 Ja, det er sandt, jeg syntes, at Deres »Maisa Jons« var et svagt Arbejde. Tror De, at man ikke er ulykkelig ved en saadan Følelse over-

for et Menneskes Arbejde, hvem man sætter Pris paa. Man véd, hvorledes han har slidt med en saadan Bog, hvormeget han nedlagde deri af Tanke og Tid, hvor stort et Stykke af hans Liv disse Sider repræsenterer. Saa kommer Bogen endda ind i Huset, fin og straalende, med en venlig Hilsen til Herren og Fruen. Saa siger jeg til mig selv: 5
»Gid Pokker staa i, at jeg skal skrive Kritik, være Journalist o. s. v. Nu kunde jeg skrive et Par takkende Ord til Lie og saa var den Ting forbi, og jeg behøvede ikke at sige min Mening. Men det hjælper ikke, jeg skal have en Mening, og jeg skal sige den.«

Saadan bandte jeg dengang. Tror De, det er morsomt at være 10
Kritiker overfor sine Venners Bøger? Jeg er saa ked af dette Journalisteri, at jeg ikke véd mine levende Raad. Men jeg er bunden. Jeg gik ogsaa hellere og var Digter ved Seinens Bred end jeg tridser i Rigsdag og snakker om Hunde eller farer i deres dumme Teatre eller skælder mine Venners Bøger ud. 15

Jeg husker ikke min Anmeldelse. Jeg skrev disse Linier — det husker jeg — i Pinsel over at skulle skrive. Jeg kunde ikke komme til at takke Dem for Bogen, fordi jeg skulde »rescensere« (er det ikke Ord til at brække sig af?) og saa tav jeg ganske stille.

Nogen Tid efter ser jeg i norske Dagbladet en Ytring af det usle 20
Kryb Herman Bang, denne lede og fordærvede Dreng, som jeg forgæves har søgt at hjælpe op af Smudset (fordi mine unge Venner bad mig derom) som jeg har givet Penge og Plads ved mit Blad, som jeg har bistaet med den Smule Autoritet jeg har og som til Tak for alt hader mig — ser jeg, siger jeg, at han i næsvise Ord be- 25
brejder mig, at Anmeldelsen af »Maisa Jons« stod imellem andre Bøger i »Politiken«. Jeg saa' godt, at det var ondskabsfuldt og jeg fandt, at min gode Ven Lars Holst passende kunde strøget denne flabede Bemærkning; men jeg rørte mig ikke, ikke imod Bang, som offentlig angriber det Blad, af hvilket han er Medarbejder og som 30
understøtter ham, naar han tigger — ikke imod Holst, fordi jeg efter snart tyve Aars evindelige Polemik er træt og ligegyldig ved Avisers

Udskælden. Jeg foragter det hele Pak af mit ganske Hjærte — ikke Lars Holst, som blot er indifferent — og jeg læser ikke mere Blade, det var min Broder Georg som indigneret viste mig det norske Blad, jeg ellers ikke havde set.

5 Og saa nu kommer De og siger det Samme om Anmeldelsens »Plads«.

Tror De, jeg vidste, hvor den kom til at staa, dengang jeg skrev den. Jeg skrev hver Dag en Anmeldelse eller en Artikel i de Dage, og sendte dem over til Bladet saa varme de kom fra Pennen. Jeg ordner
10 ikke Bladet, jeg kommer næsten aldrig paa Kontoret, jeg tænkte ikke det mindste paa, om den stod først eller sidst, bare den blev skreven, hvad der faldt mig haardt.

Jeg vilde iøvrigt ingen Vægt lagt paa, om den stod efter en anden Anmeldelse, men det skete ved en ren Tilfældighed, uden Hensigt
15 fra min Side, som intet vidste derom. Rimeligvis har Redaktionssekretæren placeret den efter Længden — jeg synes den var kort.

Og det tygger De paa i Maaneder og erklærer for ikke at være en »Vens« Handlemaade.

O genus irritabile! Gid Fanden havde jer allesammen! Er jeg en
20 Tjener, at man kan kalde paa mig og sige skriv det og det og dér og dér. Jeg er lige god Ven af en Mand, enten hans Bog er stærk eller svag. Men jeg kender den brave Poet, der regner Venskabet ud efter hvor i Spalten Anmeldelsen staar.

Jeg har befriet mit Sind; jeg blev saa eddergal, da jeg for en Time
25 siden fik Deres Brev, og Svar skal De faa saa varmt som Pennen kan løbe. Jeg holder forskrækkeligt meget af Dem og Deres Frue, og naar vi 3: Ingeborg og jeg kommer paa Udstillingen engang i Sommer, tænker jeg, vi uden Rancune kan spise et Fredsmaaltid med hinanden — for drikke duer jeg ikke til.

30 Og dermed være De hilset og godt Ord igen.

Deres hengivne

Edvard Brandes.

41. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

Kjære Hr. Edvard Brandes!

3 Juni 1889.

Naar kommer De og Deres Hustru til Paris? Jeg spør, fordi vi vel i Begyndelsen af Juli eller ialfald om den 14de Juli reiser til Berchtesgaden, og vi saa nødvendig vilde gaat glip af at være sammen med Eder 5 — saa jeg vilde takke for et Par Linjers Oplysning paa et Brevkort.

Jeg saa af Politiken idag, at De skal tale paa Grundlovsfesten og altsaa nu er i Danmark. Meget glædede det mig og mange andre hvad De skrev om Kristiania Theater og Constance Brun — og ligesaa at »En Forlovelse« blev spillet, saa De fik sé det, af vore Kræfter 10 og tillige sé, at man forstaar Dem oppe hos os.

Her har jeg levet en prægtig Vaar, gaat saa at sige halv svimmel mellem Kastanjeblomster, Akacieblomster og al Slags Blomster og voldsom Vegetation, — Varmen kom saa sent og pludselig, — og saa har her været Fester! — og saa har man skullet tale og hævde sit 15 Land som norsk og ikke svensk lige fra Ole Jacob Brochs Død. Det sidste var da en vakker Fest for Schandorphs for to tre Dage siden; han skal i denne Uge reise med sin syge Hustru til Tyrol. Jeg véd ingen anden Feil at sige paa den prægtige Mand end, at han er noget genegen til at indbilde Folk, at det netop iaar er hans Femti- 20 aarsfest; jeg løb med Limstangen sidst og anmodede Folk — og derunder Politiken — om at telegrafere etc. til Dagen; selv havde jeg Talen i orden — og saa betror han mig lige, idet vi gaar tilbords, at det igunden er 5 i han er! Jeg holder nu rigtig meget af baade ham og hans Hustru og synes det er et Tab for os, at de ikke skal være 25 her mere.

Hilsen til Fru Ingeborg!

Deres hengivne

Jonas Lie.

42. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

23 Juni 1889.

Kære Hr. Lie!

30

Tak for det venlige Brev. Jeg kommer desværre ikke til at træffe Dem i Sommer i Paris. Jeg havde nogentid Mod paa en Parisertur,

men efterhaanden svandt Lysten baade hos min Kone og mig. Hvad skal vi der? Se Udstillingen; vi har begge set sligt før, og jeg tror ikke synderligt paa Fornøjelsen og Belæringen derved, naar man da ikke har fast Bopæl i Paris. Saadan paa en Rejse at styrte
 5 omkring i Sommerhede, lade sig snyde fra Morgen til Aften og se paa disse ækle Franskmænd, hvis Aandsliv jeg elsker men hvis Op-træden ærgrer mig; endelig være i Udkanten af et betydeligt Liv som man ikke har det Mindste at skaffe med. Nej tak, totusind Kroner for det synes os for dyrt.

10 Her sidder vi roligt i Charlottenlund. Jeg arbejder lidt, min Kone sysler med de fire Børn, Vejret er himmelsk som det aldrig har været i Kjøbenhavn. I Paris glædte vi os til at træffe Dem med Familie; iøvrigt skuffes vi ikke ved at blive hjemme. Er der virkelig noget ved den Udstilling? Hverken Malerier eller Maskiner forstaar jeg
 15 mig paa, og Eiffeltaarnet er mig ganske ligegyldigt. De Fremmede kommer vel for Fruentimmernes Skyld og rejser hjem én med glade Minder, en anden med Syphilis.

Ingeborg og jeg var fjorten Dage i Kristiania i April. Vi havde det fortræffeligt, saa en Mængde elskværdige Mennesker og glædede os
 20 over, hvor godt et Selskabsliv der var. Hvor underligt, at de norske Poeter ikke bor dér. Byen er langt bedre end Kjøbenhavn. Hvis De og Ibsen og Bjørnson og Kielland o. s. v. var der og virkede der, vilde den blive en mægtig Stad i Norden.

Med venligst Hilsen

Deres

25

Edv. Brandes.

43. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Berchtesgaden i Bayern
 den 22 Juli 1889.

Kjære Edvard Brandes!

Vil De undskyldte, at jeg plager Dem med følgende Anmodning. Min Søn Erik, som nu har tat 2den Eksamen, — filosoficum — vil
 30 gjøre Literatur til sit Specialfag. Han er imidlertid uvidende om, hvorledes han systematisk skal læse sig frem, saa Tingen tages ex ovo og forover, og saa mente han da, at jeg ved at henvende mig til

Dem maatte kunne faa Anvisning paa en Literaturhistorie, som sammen med Fremstillingen af Verdenslitteraturen fra først af gir de nødvendige Fingerpeg ud paa Specialstudierne. Man maa vel f. Ex. kjende til indisk-persisk og hebraisk Literatur og Aandsudvikling foruden græsk-romersk etc. etc. Kan De anbefale ham en saadan 5 Bog? — som han altsaa kan begynde og bore sig ind i Studiet med paa rationel Vis, saa vil vi begge takke Dem meget. Her hersker total Uvidenhed, skjønt jeg nok begriber, at saadanne Værker maa findes paa alle Kultursprog — særlig tysk.

Mange Tak for det Brev, De skrev mig til i Paris; — men natur- 10 ligvis skulde baade De og Deres Frue kommet. Enten De har Sans for Maleri og Skulptur eller ikke, — bare De er Menneske — skulde De sét Monets Efterfølger Manets og Skulptøren Rodins Fælleds-udstilling i Salle Petit, — det er at sé — i to Kunstarter — en Æra langt fremenfor den øvrige Verden, Naturen rykket hele Menneske- 15 aldre ind paa Livet. Og er Manet stor, saa Farverne griber, som én aldrig skulde ha trot kunstigt Materiale istand til, — saa er Rodin — han, som ogsaa har gjort Johannes den Døber i Luxembourg, — enda tyve Gange større. Emnerne, hvorpaa særlig Billedhuggerne lide saadan Mangel, ryr ud af ham som en Sæk; der er det naturlige 20 Menneskeliv, Lidenskab og Kjærlighed — kort hele Kredsen af Følelser, og »vovet« kan én lige saa lidt falde paa at kalde det, som man vil sige det om Figurerne i Bibelen; Stemningen slipper ikke op under hans Haand, han er bare ligefrem hellig menneskenaturlig, denne store, mægtige ny Former! Hele Verdens Kunst vil nu 25 søge at arbejde sig op imod de to.

Og meget andet af Verdens sundt og stort arbejdende Liv skulde I ha sét paa Udstillingen, og, ret som det er, saa reiser I kanske did aligevel. Her i B. er friskt og vakkert som altid. Vi gjør prægtige Ture i Fjeldene, og endel har jeg ogsaa begyndt at arbejde. Jeg 30 haaber, I alle er friske og raske og laver jer Helse til der hvor I er.

Deres hengivne

Jonas Lie.

44. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Berchtesgaden
d. 25 Septbr. 1889.

Kjære Edvard Brandes!

Jeg læste til min Forbauselse i Avisen, at De er Far for en Novelle: »En Politiker«, og idag faar jeg vide, hvad jeg nok stundede paa, at den ligger til mig i Paris fra Dem. Jeg er ikke lidt spændt paa, hvad De kan gjøre udenfor det dramatiske, — De har den klare rette Tanke og det energiske lidenskabelige Stød der, og Stemningen med de Midler, som ikke er Novellens. En liden god reel Novellestump skrev De engang i et Tillægsblad til Jul i Politiken. Det første, jeg 10 gjør, naar jeg har faat lidt Ro og Husfred i Paris, hvortil jeg kommer i Begyndelsen af Oktober blir at læse Deres »godtroende« Politiker; jeg er spændt paa den og venter bl. A. en Portion slem Livserfaring — bare det nu ogsaa var saa, at det gik »de listige Politikere« i dette Liv et Haar bedre! Men det tror jeg ikke De kan bevise. »Indholdet« 15 af Bogen, — som aldrig skulde gives, fordi det, selv udmærket gjort, kommer stemningsløst, det samme som at forevise Skelettet i et Menneske, — har jeg læst i Politiken. Ja gid De nu maatte faa rigtig Glæde af Værket. Det ønsker jeg baade for Deres og — det er hos mig ingen Frase, — vor Literaturs Skyld.

20 Det interesserede mig meget da De skriver, at De holdt paa at læse Mythologi, — De kan tro der er meget at bli beriget med baade for Tanke og Følelse (for den som nu engang er begavet med den Evne at kunne sé) i den Billedverden. — Naa, det var dumt sagt, jeg mener det, som interesserede mig var, at De med Deres Aandsretning studerede dette. Jeg vil ogsaa en Gang ind i det, og jeg har 25 længtet efter at træffe Viktor Rydberg igjen; — jeg har læst endel af hans Mythologiske Arbejder. Først er der nu denne ariske Theori, om at Sydskandinavien er Hjemstedet. Naar jeg i Mythol. læser Navne som Ofoten (: hvor Trolde bor :) osv. osv. og tænker over 30 Lokaliteten, kommer der uvilkaarlig frem Tanker som, at noget i Østersjøen og Nordsjøen (: der begge er grunde Banker :) har været tørt Land og Configurationen meget anderledes — og Rudbecks

»Atlantica«, som jeg kun kjender af løs Omtale, har maaske gjemt et Syn paa noget sligt forhistorisk.

Men det Spøragsmaal, som interesserer mig mest at faa besvaret, det er: — Tror man virkelig, at saa fine — og moderne — Kultur-tanker, som de, der gjemme sig i Ivaldesagnene: — Volunds dybe 5 Planer mod det bestaaende — han gjemmer sin List og, naar han taber, skjuler han den igjen igjennem Tidsaldre, — og en af hans Oprørssætninger er, at da skal ingen Forskjel være mere mellem Slave og Fri 3: alle fri, — tror man virkelig, at de fine, fine, fuldendte Billeder af en Kulturstræbens Kjerner virkelig er gjort af Peschiræer 10 eller Folk paa et lavt Standpunkt? — Jeg gad nu vide, om her ikke har været skudt imellem en mere eller mindre partiel Isperiode med Sænkninger af Land og Grønlandsis, — og saa Levningerne af denne Kultur har bevaret sig — i dens korteste og mest slaaende Billeder som Sange, hos Overlevende, der har sunket fra det forrige højere 15 Standpunkt. — Norge har været et særlig digtende Land, siger Viktor Rydberg, — saa vi ved Omdigtning har forvirret hele den sande germanniske Mythologi. Ja dette var meget for Dem at læse igjennem; men det kommer af, at jeg netop har udskibet til Hegel en Samling Digte, som antagelig blir git ud før Jul om Hegel saa synes. Jeg har 20 holdt en svare Kassation af gamle Papirer, og i Sommer har jeg hygget mig og holdt, det jeg kalder Ferie, og gjort ny Digte. Det er jo løjerlig at sé tilbage gjennem tredive Aar paa vekslende Stemning i Luften.

Jeg glæder mig til at sé Udstillingen igjen, — hvor De ikke har 25 været, — og har læst om Carlo Landberg, hvor De har været. Hils saa Fru Ingeborg og lev selv saa vel, — og Tak for Brevet og Vejledningen for min Søn; han har kjøbt Johannes Scherr til en Begyndelse.

Deres hengivne 30
Jonas Lie.

45. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

Kjære Edvard Brandes!

den 11 Oktober 1889.

Tak for »Politikeren«, som jeg nu har læst! Den er naturligvis hél og god, skrevet af en overlegen Mand og i et for Danske høist aktuelt Milieu af Politik, Vælgere og Partiførere, hvori De er kjendt som i egen Lomme — og Gangen oparbejdes under — jeg havde nær sagt — lun Haan mod Venstre og Ironi, mildest sagt, over Menneskenaturen — til den skjærende Slutning, det triste Syn paa denne Gerner, som gaar videre med Hornene og Fraserne. Men nejmæn, om jeg kan synes Synd i ham — Fyren fortjener jo at bli snydt, der er Ende paa Troskyldigheden ogsaa og Ubevidstheden — han lever jo rent ud af sine troskyldige Horn!

Hvad jeg har at sige er, at De har skrevet Novellen med væsentlig en Dramatikers Egenskaber. Begyndelsen synes mig i dens Klarhed kunde været kortet paa, før Farten kommer og det begynder at rive og i Figurerne er der oftere noget af det, at De er vant til at forudsætte Skuespillere. Gerner er levende god — det Asen! — men de er alle ført vel yderlig ud ligesom for Scenen, synes jeg. Mathilde Rørby, stakkars fattige Væsen, skildrer De blodig sørgeligt, hvor hun vanker og irrer om med sit tabte Kjærlighedsslag i Livet. Og Margrete, som vil leve og snor sig frem til det — krybende som Eneren — man forstaar det, føler det; man vil nok, saa næsten for klart det er gjort, sé lidt mere Hjertestrød i hendes Natur — selv efter Ballets Ungdomskuffelse, før hun gir sig ind saa klar over sig selv, hvad hun vil, ind i slig decideret Verdslighed; Mennesket snyder sig dog helst først selv en Smule. Det er Dramatikeren, som har tegnet med blot stærke Hovedlinier, for at faa klare Satser, hvor Novellister vil nuancere for Følelsen. Familien Schneibel! — og dens Trykforhold til Datteren — og Ballet, hvor den unge Piges Illusion dræbtes — saa hjerteskjærende! det er ypperlige Ting. Der er overhodet — foruden i Hovedsagen — nok saa megen Følelse, jeg havde nær sagt bare De vover at bruge den — bare saadan en Skildring af Vinterens

Komme! Men nok om og af min Kritik, kjære Ven — igjen Tak for Bogen, og fordi De sendte mig den! Nu faar jeg ogsaa slutte. Deres Bror Georg har været her, men jeg var ikke hjemme; imorgen kommer han til os. Det er Sénaften. Jeg har netop sluttet Bogen og Thomasine tat fat paa den, hun liker Begyndelsen og synes Ballet er saa 5 udmærket. Mange Hilsener fra os

Deres hengivne

Jonas Lie.

P. S. I kunde gjerne kommet til Udstillingen!

46. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris 10

Kjære Edvard Brandes!

d. 18 Oktober 1889.

Jeg skulde ventet til Morgenen efter med at skrive om »Politikeren«, — Sagen er, at Bogen efterlader overordentlig klare Billeder. Bryllupsreisen er jo aldeles mesterlig morsom, saa discret gjennem- 15 sigtig, med Brudenatten i den elendige Dampskibskøje og deres endelige Rosenleje derude i det golde Bondeværelse ved Folkemødet, hvor den Snakkepave skulde gjøre det, som for ham var Hovedsag: — holde Tale! Forlovelsesscenen paa Bænken, — der forlorede han hende saa grundigt! — akurat Chancer for alt inderligere. — Og »naar var det, Du kom til at elske mig?« Det var, da Du holdt den 20 Tale i Rigsdagen. Hun er gift med en tom buldrende Snakketønde — og lar den rulle; der er jo ingenting i den for hende andet end det, hun brækker sig af; jeg er i Humør til at sparke efter og la Bæstet rulle.

Og Tegningen af Folkethingsmanden glemte jeg rent — saa fint 25 som han først føler sig for paa de underordnede Begribelser om ogsaa alt er i ønskelig glædelig Orden, — og saa mager og paver sig og gjør alt Huset til sin Lænestol med Selters til. Man kjender det saa grundigt igjen og husker ham for ever.

Jeg skriver dette, som kanske bare kjeder Dem, fordi Thomasine 30 synes, jeg har skrevet saa galt om Bogen, der i høj Grad optager

hende. Det er saa klart gjort og saa sandt hélt igjennem, udmærket gjort, — og det kan hun ha Ret i, aldenstund Bogen bagefter staar saa speilende inde i Hodet paa én — altsammen, og deraf resulterer en Følelse af at være hjertelig grebet af et Syn paa Livet. Og tak
5 da saa igjen for denne Bog!

Deres Bror Georg har været her; han er anderledes end, jeg havde tænkt mig ham, slankere, en Blanding af enfant gaté og noget elskværdig djærvt, en smuk genial Mefisto, et sandfærdig lidenskabeligt Barn, der kan gi sig hen og en bred sund overlegen Mandsforstand
10 — Kunstner fra Top til Taa med Nerven altid paa Spænd. Siden Ole Bulls Tid har jeg ikke mødt noget saa personlig spillende genialt — én husker ham nærmest i en underlig bevægelig svartblinkende Glans. Ja, imorgen kommer han igjen og jeg glæder mig meget til det.

15 Min Hustru hilser mange Gange.

Deres hengivne Ven

Jonas Lie.

47. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

Kære Lie!

7 Dr. Tvergade K.

19/10 89.

20 Tak for to venlige Breve, især for det sidste, thi jeg er da ikke anderledes end andre Mennesker, jeg glæder mig ved at blive rost, men Glæden stiger jo rigtignok, naar De er laudator'en. Dog morer det mig ogsaa meget, at De ser Dramaet i min sølle Bog. Ja, jeg havde nogle Scener i mit Hoved, Scener mellem Fruen og hendes Ven,
25 og over dem er hele sidste Del af Bogen skrevet. Begyndelsen er bleven tung, fordi jeg maatte gøre en lang beskrivende Eksposition, og jeg kan daarligt beskrive. Imidlertid tænker jeg, at jeg har lært en Del af at skrive Bogen, og det kan komme til Nytte i Fremtiden. Skønt hvis jeg nu skulde give mig til noget, vilde det blive Skuespil.
30 Men jeg har slet ingen Tid dertil. Rigsdag og Journalistik vil i Maaneder, frygter jeg, tage al min Tid.

Jeg forbavses noget over, at De ikke tog Deres gamle Plan op om at skrive et Skuespil. Det gaar dog meget hurtigere end Roman, og forresten De, lykkelige Mand, har al Ro, som en Forfatter kan ønske sig, til at skrive hvadsomhelst. Og De vilde, med Respekt at melde, tjene en stor Hoben Penge ved et saadant Stykke. Det skulde De 5 dog betænke.

Men iaar maa vi altsaa nøjes med Digte.

Endelig har De da truffet min Broder Georg. Jeg hører, at han har tilbragt en udmærket Aften hos Dem. Nej, det var mig sandeligt umuligt at komme til Paris, efterat jeg havde foresat mig en skandi- 10 navisk Tournée.

Vi har det svært godt inden Døre, Ingeborg, Børnene og jeg, medens Forholdene udenfor rigtignok ikke stemmer Humøret op. Især politisk har jeg opgivet al Haab. Vi kommer aldrig videre, Højre sejrer Aarhundredet ud og her regeres med den samme Aand- 15 løshed som i Frederik den Sjettes Tid. Det Allerværste er, at de gode Kræfter spildes; at se Mænd som Hørup og Holstein ældes og fures uden nogensinde at have »styret« en eneste Dag. Naar bare vi ikke havde havt Formaal, naar blot der ingen Forfatning gaves her i Landet, vilde det ikke se saa latterligt og sørgeligt ud. Jeg ønsker at 20 gaa min Vej fra det altsammen, men jeg faar ingen Fremfærd dertil.

Mange Hilsner

Deres hengivne

Edvard Brandes.

48. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

d. 29 Dec. 89. 25

Kære Jonas Lie!

Jeg skylder Dem Brev og jeg skylder Dem Tak for Deres smukke Bog. Jeg havde saa gerne anmeldt den, thi Versene syntes mig friske med en salt Søsmag, klare og naturlige og saa fulde af voldsomme Ord og fine Stemninger. Men jeg havde i December maattet 30 aftræde Juleliteraturen til Erik Skram, fordi jeg umuligt kunde være sikker paa min Tid. Sagen er jo den, at Hørup sidder i Fængsel

og som Følge deraf hviler baade Rigsdagsarbejdet og det redaktionelle Arbejde paa mig. Skønt jeg ikke udadtil faar meget gjort 5: skrevet, saa tages al min Tid ved Konferencer med Folk, Gennemlæsning af Artikler og ved Ophold paa Kontoret hver Aften for 5 at gardere mig imod selv at komme i Ulejlighed med Proces. Alligevel har vor tapre Krigsminister alt anlagt Sag imod mig for en Artikel, som jeg forresten ikke selv har skrevet. Det bliver nu nok kun til Bøde. Oprigtigt talt vil jeg være saare glad, om jeg slipper hel- skindet fra min foreløbige Redaktørstilling, thi jeg kan ikke tænke 10 mig noget værre end at kastes i Fængsel af de Kumpaner, der regerer over os. Jeg vilde sprække af Ærgrelse, saa jeg haaber ikke, det passerer mig. Hørup derimod tager det som en Helt, er altid i godt Humør og befinder sig øjensynligt saare vel ved at være fri for Rigs- dag og Blad. Naturligvis har det været ham et drøjt Slag, at hans 15 Søn er bleven sindssyg, men han hører til de Mennesker, der aldrig viser andre deres Sorg saalidt som deres Glæde. Han er altid ens, jævn og bitter, ironisk og reserveret.

Men tilbage til Dem fra denne lange Undskyldning for min Tavshed. Hvor kan det være, at Aaret kun har bragt os denne Versebog 20 fra Dem? De maa jo have noget andet paa Stablen, saamange Ideer og Iagttagelser De sidder inde med. Ikke for det, Versene var skam gode nok. Straks jeg saa' det, De sendte Nansen blev jeg betagen: der stod Havsprøjt deraf. Men jeg maa dog trykke Deres Haand for Hvalfangsten og takke tusind Gange — det er mesterligt, vidunder- 25 ligt, sublimt.

Og da De jo er en Mester, saa kan De begribe, jeg er velfornøjet med, at De syntes saa godt om min sølle Roman. De er utrolig elskværdig, kære Lie, og vi skønner derpaa.

Dette skulde være et Nytaarskort fra Ingeborg og mig til Dem og 30 Hustru. Glædeligt Nytaar

Deres

E. Brandes.

49. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Kjære Edvard Brandes!

Paris

d. 7 Januar 1890.

Tak for Nytaarshilsenen fra Dem og Fru Ingeborg, den vi gir Eder varmt igjen med Ønsker om alt godt — lyst Humør og frejdigt Sind og barket Hud til at tage Døgnets Haglskurer, og saa i Forfatter- 5 vejen — Svineheld!

Dette om Udsigten til at komme til at forskrive sig ind i et Fangehul lød trist, syntes jeg, men saa tænker jeg mig, at, naar De først sér Risikoen, saa er De fin og klar og kunstrig og politisk nok anlagt til lykkelig og vel at greje de Snarer. Stakkels Hørup, nu faar han svi, 10 fordi Venstre er slaget; der skal altid en Syndebuk til for sligt. Det er fælt at tænke, at denne fint begavede Mand sidder der, — tier og blir bitter; — og Sønnen vanvittig!

I slige Tider har nu De den velsignede Udvej at — digte Dem bort fra det hele, et Vue indover en ny Novelle, et Udkast til et Drama — 15 og vips er Peter egentlig afvejen. Det er Fordelen ved at ha Pegasus paa Stald; og De har Ret til at ride med stadig stigende Mod og Tillid til Deres Evne, kommer lige fra baade at ha været heldig og vundet Ære.

Hvorfor jeg ikke har skrevet noget? Jeg kunde svare noget hen- 20 imod sligt som, at jeg har »tænkt« og opgjort mig desto mere i den Tid. Men hertil kan igjen siges, at det gjør alle Døgenichter, som ikke gider ta sig sammen ordentlig, — og tildels maa jeg jo erkjende, at der er Sandheden. Jeg har levet og villet leve dette Verdens- udstillingens Aar og denne Sommer paa Landet; Versene i Berchtes- 25 gaden — og de fleste nyere skrev jeg der — var enkelte Stemnings- stunders Børn og føltes ialfald ikke som Arbejde. Her har været Men- nesker, Fester, Kiv og Interesser rundt mig over en lav Sko. Men nu er Arbejdet begyndt — kun afbrudt af Julen og Influenza, — og i nogle Maaneder nu er jeg ikke til for denne Verden, er Hule- 30 boer, kjender ikke min egen Bror, om jeg møder ham.

Læste De Schandorphs lille Juleaftenskitse i Juleroser, — de, som

sov og havde tilbragt saadan en »behagelig Juleaften«, — det var en liden ægte Perle! Og at De syntes om Hvalen i »Af Dagens Krønike« glædede mig; den var sandt at sige skaaret ud af mit eget Spek ikke saa langt fra Hjertet, og Fremstillingsmaaden et Eksperiment, — som jeg har undrets paa, om det lykkedes at faa det til at gribe ogsaa andre.

Jeg har ikke villet skrive om Deres Bror Georg, fordi De véd det endnu bedre end jeg, at han har det ondt. Han er den, som de andre hvæsser sine Penne og Evner paa, som gir Interesser i Legen, — og
 10 enda ønske de ham afvejen! Det var en animeret Tid, da han var hos os. Men De og Fru Ingeborg, skal vi aldrig mere faa se og ha det hyggeligt og faa snakke og præket ud med jer? Her er vi nu i Bedring af Influenza, gid den ikke maa være kommet ind til Eder eller Børnene, den er ganske lang og plagelig. Og tag nu mange gode Nyt-
 15 aarsønsker fra min Hustru og

Eders hengivne

Jonas Lie.

50. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Kjære Edvard Brandes,

Paris

d. 5 Juli 1890.

20 Holstein-Ledreborg løb fra det hele, saavidt jeg kan skjønne, og jeg sér, De er ude og fægter med Valgene og maner til den haardt nødvendige Enighed over al Venstre. Og hjemmefra hos os forlyder akkurat det samme: Bjørnson og Christopher Bruun og Frits Hansen og den vrede Del af Venstrepressen — altsammen i personlig Guds-
 25 forhold Arm i Arm vandrende paa den ny, saa fornuftige Enighedens Sti. — Men Gud, for Ord der ligger mellem de enkelte af dem, — jeg siger bare: Politiken er stor!

Jer Befæstningssag har jeg helt fra Begyndelsen af aldrig kunnet sé an anderledes end fra væsentlig udenrigsk Synspunkt, — at der
 30 laa en stiltiende Overenskomst med det russiske, franske (og engelske?) Hof til Grund for det, at det var paa det, Estrup støttede sig, —

og af det store udenrigske Hensyn han fik sin Overmagt og sit moralske Mod lige over for Folkethinget. Naar man indvendte, at Danmark ikke engang havde Tropper nok til de store Befæstninger, tænkte jeg mig, at det heller ikke var saa Meningen — Rusland havde nok af dem til at sende ind i den Flankestilling mod Tyskland — det og 5 England vilde kappes om først at naa Kjøbenhavn. Helt fra 64 har Danmark været et politisk-strategisk Knudepunkt i Europa; — deraf alle Tilnærmelserne gennem de store engelske og russiske Giftermaal og Fyrstekongestionerne paa Frederiksborg. Jeg fik aldrig nogen dansk til at sé paa dette anderledes end som pur indenrigsk 10 Stridsemne; Aviserne gav i aarevis ikke en Antydning til de Hensyn — helt til nu i de sidste kanske Par Aar. Naturligvis har Lederne siddet inde med det eller lignende; — men tænk saa, midt under en rén Livskamp om Sagen, ikke et Ord saagodtsom om det ude i Pressen! Har det været Patriotisme, eller har Venstre ikke kunnet 15 bruge det? — eller er det kanske bare mig, som er Kandestøber? Jeg véd, jeg engang holdt paa at skrive om det i vor Presse, men indstillede det væsentlig fordi jeg ikke vidste, om jeg skadede ved det.

Forrige Aar raskede De Politiken af Dem ved at gi os »En Politiker« med den Mestertype af en Leder i. Iaar haaber jeg, Sommeren 20 heller ikke bare vugger og vifter Dem isøvn med de grønne Grene. Jeg tænker Deres fromme Natur nok ved at pønske ud et eller andet Djævelskab i et Drama. Og imidlertid venter vi her saa smaat paa en liden Kritik fra Deres Haand over Hertuginde Lefflers sidste elskovshede Bog, den hun har sendt mig, — det var bl. A., saa fyrig 25 det er skrevet, Fanden til Hertug, saa umættelig paa Prøver paa Hengivenheden — til Døden! — — Hendes — Lefflers — Livseven-tyr er da kommet til det, at hun er Hertuginde; — men et saadant af Illusioner fyldt Menneske lever ikke i aarevis med den fangne Sæbeboble i Hænderne, — hun er noget af en afrikansk voldsom 30 Eksplosionsnatur. Og jeg venter som sagt paa det videre der, — om et Par Aar —, naar den Hertug Palmieri tilslut er blet kjedelig.

Ellers aarker jeg ikke at læse Bøger nu, — Hjernen vil ikke med, medens jeg sidder saa inde i mit eget. Jeg sér, man skriver om Novelleformen — jeg mener bare den Form er bedst, som viser det tydeligst og kraftigst — uden nogen Dogma for det. Mit Væsen er at sé og ikke den abstrakte logiske Tankeudvikling, og det er det som 5 gaar igjen i Pennen.

Kommer Heden igjen — fortiden er her koldt raat og stormfuldt — saa flytter vi i næste Uge engang ud til et Sted i Nærheden af Fontainebleauskoven — Dormelles — hvor der blir ensomt og sundt. 10 Af vor Omgangskreds af Skandinaver reiste nu i Ugen det sidste Kuld. Ola Hansson og Frue var hos os i Visit, da de kom for en seks Uger siden; de har bot i St. Cloud og vi har været meget optaget, saa vi først ser dem nu en Aften før de maaske snart reiser igjen, da de kommer sammen med de sidste literære Svaler Wicksell og 15 Frue og Axel Lundegård. Naar de saa flyr, er Paris skandinavisk tom.

Og »Af Dagens Krønike«, som saa uventet styrtbraat gik ind! Det var en Skuffelse at sé at et saa velholdt og levende Tidsskrift aligevel ikke kan paaregne et Par tusen Holdere i Danmark og Norge tilsammen. Vær saa snil at hilse Peter Nansen fra mig, — jeg er 20 kommet den Mand nærmere i det Tidsskrifts Tid. Deres Broder Georgs sidste Artikel der likte jeg ualmindelig udmærket godt, — jeg er ikke saa vis paa, at det stemmer saa med, hvad De mener —; men at man forlanger, at Kunsten skal bøje sig og nedlade sig for noget almueagtig udenfor den — jovist er det saa, og jo vist siger 25 enhver stolt Natur nej til det. Det er en stor Opkommertids Karakteristik, at Meningerne indlemmes i Tankegangen som Religion — og prækes som den, blir til hellige Stikord; man har Sandheden i Næven — og vil binde Kunsten inden dens Intolerance. Kunstens Livsluft er Frihed til at gribe med, hvad den vil, og den lever i højt Luftlag, 30 faar kun Vingens Elasticitet bundet, stivt tilklistret som af Lim af disse Stikord og Stiksætninger. Jeg hader dem — og agter dem der, hvor de hører hjemme — hos Folkeoplyserne. — I sit Foredrag i Kri-

stiania om Bjørnson taler Deres Bror om de sødladne, for kjæle Udtryk, som Nordmændene — i Modsætning til Franskændene hengiver sig til i Novellen — og som synes at vinde Bifald og virke betagende hos os. Han har Ret, der gives et Kuld af slige direkte sig udtalende Solskins-Nordmænd, aabne med strakt høj Hals og nedringet Krave, som man sér lige ind til Dryppelen i Halsen og en bred Vej helt ned til Hjertet, naar de taler. Der er hede Solskinsgroper i Landet, som frembringer denne halv pigeagtig aabne, blaaøjede stærke Naivitet — noget af en hel lys Race. Men der er ogsaa en anden med det knappe, korte beskedne Udtryk for Kraften — der stiger til at bli hvast og ironisk bidende, og som har Uvejrfsylognomiet. Den ene Race forstaar og fordrager omtrent ikke den anden — Uvejrfjæset faar et vammelt i Munden ved det andet som umandigt. Og vore Sagaer opviser nærmest den ordknappe, inverse Sort.

Jeg agter ikke at læse igjennem Brevet, for da blir der intet Brev af. Aviserne kommer hjemmefra og forstyrrer mig — der er Keiser-sjau. — Er det ikke Pokker til Land, for Sjau og Staahej og Interessethed for nul og nichts som for stort, det altid er optat af — det er morsomt saa lidet det er.

Hils Fru Ingeborg saavel som Dem selv mange Gange baade fra min Hustru og mig og har De Tid nogengang isommer saa send nogle Linier saa vi faar vide hvordan I har det og om De bestiller noget som duer.

Deres hengivne

Jonas Lie.

51. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Kjære Hr. Edvard Brandes,

Paris

d. 11 Decbr. 1890.

Her har hersket en vis lettet glad Stemning i Huset siden i Mandags, da vi i Politiken overraskedes med den velvillige vakkre og, som vi syntes, saa akurat rigtige Anmeldelse af Eriks lille Bog »Med Blyanten«. Der var noget saa godt over Tonen, at min Hustru og jeg har Trang til at sige Dem vor Tak, kjære Edvard Brandes!

Min Bog maa nu vel være kommet ud nu, — gid De syntes om den. Da jeg skrev til Dem isommer var jeg kommet, tror jeg, til fjerde Kapitel. Jeg gik med den Bog og verpede og verpede i hele fjor uden at komme paa det rene med, hvordan jeg vilde ta det, saa
5 det blev Mennesker og ikke — Filosofi.

Dem tænker jeg mig stille underjordisk arbejdende, smedende og nitende paa et Drama, opererende med Lidenskab og den kløgtige Plan — De har et sjelden alsidigt Liv med Menneskekundskab at øse af.

10 Jeg er meget spændt paa Ibsens ny Stykke, — Titelen, Hedda Gabler kjendes forresten som at faa Fiskebøen i Halsen. Gid der nu kom et lysende Stovværk, som gav Glans over Nordens Forfatter-
skab ude i Verden.

Jeg er glad i, at Danmark nu faar Konvention istand om den lite-
15 rære Ejendomsret, som ogsaa hjælper os norske paa dansk Forlag. Det vil bli noget andet end som hidtil at være Offer for enhver frem- med Han- eller Hun-Oversætter. I de sidste to tre Uger har jeg skrevet bare om Nordland, saa Pokker maa vide, hvorfor jeg tænker paa at reise didop til Sommeren, — jeg har nu igrunden sét det igjen
20 altsammen. Og saa har jeg enda igjen før Jul at skrive noget til Kittelsens Galskaber om Draugen etc. — om jeg kan faa det til da. Men saa er jeg ogsaa fri for »Bidrag« og vil sé til at faa gjort noget skikkeligt til Randen af Sommeren, saa jeg kan ta mig ordentlige Ferier og reise. Dette er mine Planer.

25 Og gid det nu fik Fremgang med Deres Broder Georgs National- gage, — jeg synes, Høire maatte føle det som en Lettelse at faa sin Samvittighed fri for Tyngden af den lange Uretfærdighed mod ham. Jeg fik igaar vide, at han har havt den store Sorg at miste sin yngste Datter; — det er af den Sort, som æder paa Modet!

30 Min Hustru bér mig hilse Dem, og vil De hilse Deres Frue meget fra os begge.

Deres hengivne

Jonas Lie.

52. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Berchtesgaden, Bayern

Kjære Hr. Dr. Edvard Brandes,

d. 21 Juli 1891.

Jeg vilde meget takke Dem for en Besked, den jeg antager De som en af Deres Lands Lovgivere vel maa kunne gi. Er der Udsigt til at Danmark faar literær Konvention med Udlandet og naar kan den isaafald paaregnes sat i Virksomhed? Jeg mener ikke at plage Dem med nogensomhelst længere Udredning af Sagen i Sommerheden — vil kun være taknemlig for at faa noget nogenlunde holdbart at gaa ud fra. Sagen er, at det nu er fjerde Gang, jeg svarer tyske, der tilbyder sig at oversætte »Onde Magter«, at jeg alt har authoriseret en Oversætterinde — et meget svigefuldt Svar, da den authoriserede ikke skal oversætte. Men faar jeg Konventionens Ret, raar jeg selv over mine Ting.

Som De sér er jeg kommet til Berchtesgaden igjen — efter en Vinter i indre som ydre Henseende en af mit Livs mest bevægede, — megen Sorg og megen Glæde. Jeg droges ogsaa efter Jul ind paa at skrive Eventyr, afbrødes i det af en langvarig Sygdom og har tat fat paa det igjen.

Hvor De er henne isommer har jeg ingen Anelse om, men jeg ønskede helst, De var langt henne i et nyt godt Drama med et ordentlig rystende Dyb i tilslut. I Norge har vi Valg, som spænder mig i høj Grad. Lader vort tokløvte Venstre nu igjen Magten trille over til Høire, faar det den neppe igjen, — det blir Højre og Arbejderpolitiken, som da kommer til at optage Terrainet.

Med megen Hilsen til Deres Frue er jeg

25

Deres hengivne

Jonas Lie.

53. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

28 Juli 91.

Kære Hr. Jonas Lie!

Det er ikke ganske let at svare paa Deres Spørgsmaal. Forrige Vinter forelagde Scavenius et Forslag om Danmarks Tiltrædelse af

Bernerkonventionen; Landstinget vedtog det, men fra moderat venstre Side gjordes Indvendinger, idet Provinsredaktørerne, som er stærkt repræsenterede i Rigsdagen, frygter ikke længer at kunne stjæle deres Føljetoner, naar Konventionen udstrækkes til Danmark.

5 Imidlertid kunde man sige sig selv, at Scavenius ikke vilde faa Lov til at gennemføre dette Forslag (der var sammenknyttet med et helt Forslag om literær Ejendomsrets Vilkaar overhovedet).

Nu er Goos kommet istedet for Scavenius, og Goos er impliceret paa Forhaand i Sagen, fordi han var Landstingets Ordfører. Han
10 vil ikke kunne undgaa at forelægge Forslaget paany, og han vil have større Chancer for Gennemførelsen end Scavenius, da han er persona grata baade hos Højre og hos det moderate Venstre. Jeg anser det for muligt, at Forslaget vedtages i denne Samling, men indestaa derfor tør jeg sandelig ikke, særlig fordi saadanne literære
15 Sager ikke interesserer Rigsdagen det allerbitterste. Den mindste Bevilling til landøkonomisk Brug vil altid forekomme Bønder og Ministre vigtigere end alle Aandens Sager, og Pressen vil særlig ikke støtte et Forslag, som generer det gængse Tyveri.

Mens jeg sidder og skriver, forekommer det mig mindre og mindre
20 sandsynligt, at noget Fornuftigt skulde vedtages i den danske Rigsdag.

Jeg har købt mig en Villa nord for Helsingør i den allerherligste Egn lige ved Stranden, og her har vi tilbragt de overordentligt skønne Dage, som Sommeren har bragt. Naar De saa venligt spørger
25 til mit Arbejde, kan jeg kun svare, at Lysten i lang Tid har svigtet mig; jeg mangler baade Emner og Form.

Jeg beklager meget, at De i Vinter plagedes af Sygdom. Nu maa De sandelig komme Dem i Berchtesgadens gode Luft — ja saa god som vor Havluft tror jeg nu ikke, den er.

30 Samfundsmæssigt har vi aldrig Fred. Vi er altid dem, som alle vil tillivs, og i Længden bliver dette lidt trættende.

Deres hengivne

Edvard Brandes.

54. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*Berchtesgaden
d: 2 Aug. 1891.

Kjære Edvard Brandes,

Tak for den gode Oplysning. Der er dog ét Argument som bør feje alt afvejen. Naar de store Kulturlande virkelig ophøjer en Vare til Ejendomsværdi — her den literære, — saa gaar det ikke an for 5 Smaalande at agere Tyve- og Røverstater som Tripolis, Tunis og Marokko i gamle Dage, — de blir simpelthen trakteret og mulkeret derefter og de vinder kun at — miste deres juridiske Ret til Reciprocitet.

Forresten om Lyst til at forfatte, — være Politiker, Journalist, 10 Bogcensor, Husejer, Formuesbestyr, Forfatter — med alle de forskellige kraftopslugende Anvendelser for sin Aand — kan man saa faa Overskud til at digte? Og den Ting beror nu engang paa et frivilligt Overskud.

Mange Hilsener fra Deres hengivne

Jonas Lie. 15

55. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*Roma
d. 26 Decbr. 1891.

Kjære Edvard Brandes!

Først og fremst min hjertelige Tak for den fine stemningsfulde Anmeldelse af Trold i Politiken. Jeg har endnu ikke set nogen anden offentlig Udtalelse, men vil huske denne af Dem som jeg 20 altid erindrer Deres Udtalelse om »En Malstrøm« og »Kommandørens Døttre«. Jeg er her inde paa den egentlig for mit Skaplynne naturligste Maade, den jeg ogsaa begyndte med i Eventyrene i »Den Fremsynte«, og det har været mig en hél Svir at skrive det.

Og saa var vi da paa Theatret hos mig igaaftes og fulgte uaf- 25 brudt spændt til sidste Replik Dr. Edvard Brandes' Skuespil »Under Loven«. Maatte det ogsaa gaa saa heldigt paa Scenen. Der var Fart og Flugt i det og stadig Inciteren paa Nerverne efter det næste. Egentlig er det en styg, oprivende Konflikt denne mellem Kjærligheden til Barnet og til Helene. Havde Gerhard været ganske 30

helt besat af Kjærlighedsgudens Vanvid — op til dens hellige Raseri —
 maatte Barnet været offret og slynget ind i Eros' Baal. Men Ger-
 hard er en naturlig Tidens Sjæl — fanget langt og fortærende ind
 i en ny Kjærlighed uden aligevel at hade sig ud helt af den gamle,
 5 og slige Hamletter henretter Samfundet og Loven — og deres egen
 Natur. Og saa disse Hjertemennesker, som føler saa ømt — for sig
 selv. Jo mere jeg læser Dramaer, desmere føler jeg, hvor forskjellig
 deres Form er fra Novellens. Marie og Helene kunde aldrig været
 ført sammen saa uformidlet til slige Sammenknald i Novellen. Og
 10 i den sceniske Teknik kan De nu nedsætte Dem som Professor —
 De er at studere.

Og nu vil jeg ønske Dem Lykke med dette Skuespil — og et
 nyt godt, ypperligt i næste Aar.

Det sidste, jeg forstod om den literære Konventions Skjæbne i
 15 Lands- og Folkething var, at den skulde bli af — gid det blev!
 Og saa et Glædeligt Nytaar!

Deres hengivne

Jonas Lie.

56. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

20 Kjære Edvard Brandes!

den 27de Decbr 1893.

Jeg begyndte Juleaftens Formiddag et Brev — en Tak for Deres
 rundhaandede Anmeldelse af »Niobe«. Det kom som en stor Glæde
 og der stod Ting, som jeg just særlig satte Pris paa — kommet fra
 Deres vægtige Autoritet. Tak, tak for det, kjære Edvard Brandes.
 25 Medens en »Tid« i de store Kulturlande altid forberedes gennem
 en mangfoldig Diskussion og alskens Drøn iforveien, kommer »Ti-
 derne« særlig hos os i Norge, styrtende paa os som pludselige Over-
 svømmelser af Havet, Hjemmene staar uforberedte paa »gyngende
 Grund« og endel af en ung Generation er skyllet bort af den sidste
 30 »Nytid«, før Slægten nu atter nogenlunde holder paa at orientere
 sig. Tidligere var det dog i Regelen mest ældre, som hængte sig

eller dræbte sig eller kastede sig bort i allehaande, — nu ligger der strøt en hél Valplads af unge forulykkede tyveaarige. Saadan er eller var omtrent Situationen nordpaa. Tidsbølger uoverkommelig for en enkelt Generation — og saa Tragedier.

Paris ligger i mild mørk Juletaage. Her forberedes en nordisk 5 dramatisk germanisk Literatursæson — nu Bjørnson. Men, om nordisk Literatur overhovedet naar tilbunds i et romansk Land, tillader jeg mig at ha mine Tvil. Ibsen har jo opnaat at indtages i den aandelige Diskussion her; men som Kunstnydelse tror jeg, vi dog tilsidst for dem blot blir nogenting curieux — en Tids- og Mode- 10 strøm. De har jo ondt for selve Shakspeare, — og Journal des Débats spaar heller ikke opmuntrende.

Jeg venter fortiden paa, om I formaar at føre igjennem den literære Konvention. Tiaarsbestemmelsen i den som Termin for Oversættelsesretten er en stor Mangel. 15

Min Hustru bér mig meget hilse Dem og Deres Frue og de unge Piger. Ligesaa

Deres hengivne Ven

Jonas Lie. 20

Et godt Nytaar for Eder alle.

57. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Kjære Hr. Edvard Brandes.

Paris
den 3 April 1895.

Tak for »Asgerd«, som vi netop har læst — i ét Drag fra Begyndelsen til Slut. Det var blot, hvad jeg ventede, at det Skuespil blev antaget paa det Kgl. Theater straks — med dets uafbrudte Kjæde 25 af stærke Scener og mesterlig dramatisk, som det maa være bygget.

Det undrer mig ellers, at De har git Dem ind paa dette Terrain. Sagafigurerne blir dog midt i, at de kan gribe og forbløffe, saare enkle — hele massive uopkløvede Trækubber. Og jeg for min Part føler en hél anden aandelig Em ud af Deres Nutidsstykker — det 30 er dem, De er idé- og blodsforvant med, og dem, hvori De vil leve.

Men jeg gratulerer med Sagastykket. Det vil faa mangfoldige Opførelser og jeg spaar Dem megen jordisk Glæde af det — og den trænger man saamæn ogsaa.

Min Hustru og jeg sender Eder en hjertelig Tak for al den elsk-
5 værdige Gjæstfrihed, I har vist vore Børn ivinter. De skriver og beretter om det.

Mon I for Alvor har slaat Eder ned i Norge?

Her lever jeg fra Dag til Dag i stor Spænding paa Politiken hjemme — det rasler og sabler svært vædeligen hinsides Grændsen;
10 men jeg faar ikke Angsten for Krig i mig.

Til Strindberg kommer adskillige Penge, hører jeg, — saaledes 500 frcs fra Enkeltmand i Sverig o. s. v. Det forlyder, at han skal have contremanderet os Indbydere, men imidlertid — han har Pengene, og Sagen gaar frem lige godt.

15 Vil De hilse Deres Frue meget fra min Hustru og mig.

Deres hengivne

Jonas Lie.

58. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Kjære Hr. Edvard Brandes

Paris

d. 20 Novbr. 1895.

20 Jeg læste »Muhammed« igaar — høit for min Hustru. Begge blev vi stærkt betagne og begge er vi enige om, at De med lykkelig Haand har gennemført et Mesterværk. De er her Herre og Mester baade over det videre og det engere Emne — baade Troens Psychologie og den specielt behandlede Lidenskab — ikraft af et helt Livs Ud-
25 vikling paa de Breddegrader. Overalt i Dialogen tar Loddet Bunden. Mig har den Bog grebet i sjelden Grad, og De vil faa hél Glæde af den. Det er et lykkets dramatisk Digterværk — indvendig sét, fint interessant spundet og, saavidt jeg kan begribe, ogsaa ud-
30 vendig dramatisk — Spænding i bedste Forstand uafbrudt gennem alle tre Akter og Dybsyn lige til Løsningen, hvor Muhammed blir lettet og faar sin Kraft og Seerevne igjen. Det er mesterligt

med Tvilen, som han begraver med Safvan. Og saa véd vi da nu, hvorfor Moslems Kvinder har faat Slør! Og at han har sin Lidenskab hos Aischa frem for andre Slavinder forstaar man — hun ægger ved Karakter og er ærgjerrig. Ligesaa er Muhammed ypperlig, hvor han sér — og tilslut, hvor Fanatismen løses. 5

Ja, her er alle seks Øjne paa Terningen faldt op for Dem, — og hjertelige Lykønskninger og Tak for den Bog baade fra min Hustru og mig! Vi beder begge Deres Frue mange Gange hilsede.

Deres hengivne

Jonas Lie. 10

59. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

Kære Hr. Jonas Lie!

11 Bygdø Allé.

Nytaarsaften [1895].

Denne Gang har jeg meget at takke for: Deres venlige Brev, Deres Bog og Deres Artikel om »Muhammed«. Den glædede det mig meget at læse; for De har saa ganske forstaaet hvad jeg tilstræbte, men 15 hvad der vel næppe lykkedes mig. Det var talt ud af mit Hjærte, hvad De skrev om Religionsstifteren som virkende og saa den legendariske Personlighed. Der var jo dog ingen af Muhammeds Omgivelser, der anede, at han skulde stifte en Verdensreligion — han selv da heller ikke. Hans Livs store Gerning var at erobre en By 20 af ganske ringe Størrelse paa samme Vis, som en norsk Smaakonge erobrede Viken el. lign. Imidlertid, jeg skal ikke trætte Dem hermed, kun forsikre Dem, at De som »Anmelder« fyldte mig med Beundring og Taknemlighed.

Saa er der Deres udmærkede Bog, som jeg læste med meget Ud- 25 bytte. De har altid været en Mester i Fortælling; De synes mig denne Gang at overtræffe Dem selv. Jeg vil dog ogsaa her udtrykke min Beklagelse over, at De ikke valgte Dem en betydeligere »Heltinde«; Fru Grunth er hverken i ondt eller godt stor nok, en lavpandet, smaaskaaren Sjæl. Jeg vilde heller se et vildere og skøn- 30 nere Menneskebarn, en Bakkantinde, der slængtes til Jorden midt

i Rusen. Jeg ved nok, at De vilde tegne denne lille Bys smaa Mennesker — og hvor fint og sikkert staar ikke Billedet — men jeg har som en Fornemmelse af, at Poesi maa tage større og større Typer til Behandling. Og De, kære Hr. Lie, bør gaa i Spidsen for
5 denne Udvikling.

Jeg tillader mig at sende Dem og Deres Frue mine bedste Lyk-
ønskninger for det nye Aar.

Deres hengivne
Edvard Brandes.

10 60. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

Kjære Hr. Edvard Brandes!

d. 4 Januar 1896.

»Muhammed« er og blir et fuldt klingende Værk, som mere og mere vil dukke op og skinne i Literaturen. Men det var Tak, jeg vilde sige Dem, for det vakkre, De skrev om mig og min Bog, — og noget
15 kryber det jo i Hjertet i Anledning af, hvorlunde De tog Dem af min Søn, — skjønt i Literaturen er man ikke, og jeg holder meget skarpt paa det, — ikke Fader, ikke Broder, ikke Fætter, ikke Søn. Men saa aligevel undgaar man jo ikke at være Menneske og spændt paa den Slags. Altsaa en hjertelig Tak!

20 Det, som gaar i mig idag, er Deres Raad om at tage større Typer, — større eller eiendommeligere. Kraften skulde jo ligge i, at det er aandsvirkeligt, — at det ikke glipper. Men jeg tror, De her er inde paa noget rigtigt. Fantasien kræver de Forhold, hvor den faar fuldt Vingefang, de store Sindsbevægelser faar for uforholds-
25 mæssig liden Anledning. — Ja, nu skal jeg netop begynde paa en Figur, den bør ialtfald bli eiendommelig.

Tag saa en god Nytaarshilsen til Dem og Deres Frue fra min Hustru og

Deres hengivne

Jonas Lie.

61. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

Kjære Edvard Brandes!

den 19 Decbr. 1896.

Disse Linier for at faa sagt Dem min varme Tak for Deres saa vakkre Anmeldelse af »Dyre Rein« i Politiken. Jeg syntes, jeg gik med Fjær i Hatten gennem Kjøbenhavn den Søndag og kunde sés 5 baade fra Kristiania og Stockholm. Dyre Rein er egentlig en gammel Gestalt hos mig, — en Art af ham (som af arvelige Aarsager havde Samvittighedsskrupler for at gifte sig) behandlede jeg allerede i »Den Fremsynte«. Ja, tak kjære Ven for Haandsrækningen!

Henrik Ibsens Skuespil har jeg da læst. Mesterligt — overmester- 10 lig — bygget — naturligtvis. Men jeg vil læse det opigjen. Det virkede ligesom noget for luftig, fjerlet, føiet sammen af ikke rigtig helt Menneskestof, — helt til de sidste Blade, hvor Bankchefens verdslige Mammonsjæl eller Mammonsgeni blottes, — og man faar den vældige Effekt af de to kvindelige Skygger — eller for sit Livsblod 15 udtømte Hjerter, — over en for dem stendød Metalklump. Nu er det Hemmeligheden ved Ibsens Skuespil, at Verdensfantasiens er fanget og digter med paa dem, saa — jeg tænker blot paa, hvorledes den digtede efter paa Bygmester Solnes, saa den næsten skabte et helt nyt Skuespil — at forstaa udi det »symbolske« Land. Jeg 20 tror, den Bankchef kommer til at virke storartet, naar »man« har faat ruget en Stund paa ham; han er endnu saa overraskende ny. — Ellers ligger mit Bord fuldt af Skandinaviens Flora for denne Jul — langt mere end jeg formaar at læse.

En hjertelig Hilsen altsaa fra

Deres hengivne 25

Jonas Lie.

62. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

Kjære Edvard Brandes!

d. 20 Decbr 1897.

Deres Anmeldelse af Lindelin kom som et Festlys ind i vor Stue, — og, hvis De finder de Ord for pompøse (for to Dage siden faldt 30 de mig naturlige) — saa lad mig heller sige, at den beredte mig

og os en ordentlig, stor Glæde — Og Tak, Tak skal De ha for den Haandsrækning! Jeg var nemlig beredt paa Pressens store forbedne Muthed, som altid, naar jeg gaar udenfor den ventede Romanens Form, — hvad jeg oftere kommer til at gjøre, — og saa funkler
 5 jeg over Deres saa deilige forstaaende Anmeldelse. Og, oprigtigt, saa havde jeg i mit stille Sind stolet paa Dem, fordi De har den for vor Literaturs Udvikling store og uvurderlige Egenskab, at De holder Kunsten høit. De svigter ikke, hvor noget duer, (som jeg jo selv maatte tro, Lindelin gjør). Og jeg syntes ogsaa at sé
 10 gennem Linjerne, at Stykket har moret Dem, hvad jeg ikke kunde lade være at glæde mig ved og tage til Indtægt.

Altsaa, kjære Hr. Edvard Brandes, min varmeste Tak! Paa et saadant opfangende Kunstnerblik i »Kritiken« tør man vove noget, og jeg omgaas jo i min Sjæl med et Par Tidens løierlige eller spas-
 15 haft alvorlige Emner, — om jeg end endnu svæver som den, der ikke kan finde rigtig Indgangen til min egen Dør eller Formen for det.

Her om Dagen læste jeg Obstfelders »De røde Draaber« — det er en underlig Karl, man kunde kalde ham »Forundringens Digter«:
 20 Hvorledes er jeg kommet hid, — just til denne Klode? eller i denne Vest? »Jeg forstaaer ikke, jeg begriber ikke« osv. Jeg syntes i »Korset« at finde akurat den samme Streng, som blev mig lidt gjentaget og tynd. Men her i »de røde Draaber« glimter det ned i Dybder — der er Aand her og en skarp klar Tanke under, hvad han holder
 25 hen i det dunkle som »Lyn«. Videre synes jeg, Sven Langes »Den usaarlige Frue« bærer en Pokkers fin og sét Psychologi; han maa ha havt Model for den nogensteds — hvad? Jeg saa Deres udmærkede Anmeldelse af den og læste saa Bogen.

Nu begraver de Alphonse Daudet.

30 Min Hustru sender Dem sine varme Hilsener! — og ligesaa
 Deres hengivne Ven

Jonas Lie.

63. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Kjære Edvard Brandes!

Paris
d. 17 Marts 1898.

Tak for »Lykkens Blændværk«, som vi har læst og lidt med om Aftenerne nu i en Ugestid! Den er frygtelig trist! — saa man tilsidst oprører sig mod alle disse knuste Menneskeskjæbner — For 5 Pokker, var Verden slig, saa kunde den ikke staa end sige gaa. Prægtige og ellers rigtig følende og begavede Mennesker, som man kunde sympathisere for og for hvem Livsveien ellers laa lys — alle gjør de Skibbrud paa Eros' Klippe, nogle fordi de føle for grundt og andre fordi de føle for dybt. Alle ligetil den geniale sympathiske 10 Skuespiller Balzer, er de oprindelig velbyggede Baade for Livets Seilads; — om de ikke alle, alle, havde den utilstoppelige (erotiske) Læk i Bunden. Der er jo en vis Selvets Kraft, som maa til for ikke at komme bort i alskens Affiniteter. En Mand som Fleming kan jo ved sit magnetiske Forhold til alskens kvindebaarne Silkestofte 15 faa baade to og ti ruinerende Lidenskabeligheder paa Halsen. Andre som Frahm og Kragh synker uhjælpelig ud af Tilværelsen ved at svinde bort i én eneste, som er praktisk umulig og urealisabel; — dog haaber jeg af Hjertet paa Bogens ikke udtrykkelig skrevne Slutning, hvorefter de to prægtige og høitliggende Mennesker Me- 20 litta og Frahm (og hendes ypperlig tegnede i sin egen Fantasi levende Datter) faar hinanden i det hvide Hus ved Florenz.

Jeg mener — for ikke at komme fra det, jeg vil sige — at skal »Hanmenneskerne« være saa overfyldte erotiske Følekrucker, saa kom »Hunnerne« i en Snup til at regjere Verden — særlig da de 25 er frygtelig overlegne — listige, og hjertekoldt planlæggende, hvad De i Deres Bog gjør saa mesterlig gjennemsigtigt.

Ja jeg skriver af mit Indtryk, som jeg har det, — jeg synes, som sagt, det er triste Afsløringer af Liv, De har git i Deres distingerede Fremstilling.

At Stilen er Deres egen store, klare første Rangs — véd De, saa det bare var overflødigt og ubeskedent at komplimentere.

Tag saa mange, mange Hilsener fra

Deres hengivne Ven

5

Jonas Lie.

Undskyld Kladatserne; men jeg aarker ikke skrive om igjen.

64. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

San-Remo, Italia
d. 5te Decbr 1898.

Kjære Hr. Edvard Brandes!

Forrige Søndag læste vi her »Daarernes Formynder«, som var
10 svært god; men har den Eventyrkomedie ikke af Dem været sat i
Trykken nogetsteds før? Jeg syntes, jeg kjendte enkelte Navne og
Strøg igjen. Og igaar Søndag læstes »Hos Sigbrit« — og endnu
gloende varm af den skynder jeg eller rigtigere baade min Hustru
og jeg os med at takke. Det er simpelthen en liden Perle — et med
15 dybt Sjøeleblik og høi dramatisk Kunst oprullet Billede som aldrig
risikerer at blive tat ned af vor historiske Væg. Det er saa ind-
vendig og ægte, hvad enten der hensés til Personerne og Tidskolo-
riten eller til den Maade, hvorpaa Spændingen er fremvirket, eller
de Ord, hvormed Karaktererne gjøres gjennemsigtige. Det er voksen
20 Mands gjennemskuende Menneskekundskab i Tegningen af Sig-
brit; man ser virkelig denne kloge og magtelskende Karaktér for
sig, psykologisk begrundet, saa man tror paa den — og i kraftig
historisk Kolorit. Som oftest, véd De nok, tror et fornuftigt, d. v. s.
et nogenlunde udviklet Menneske kun halvt paa »merstendelen« af
25 de Figurer, vi serveres med i Literaturen. Blinket i et hundredaarigt
Øje risikerer da tit ogsaa at bli uopfanget eller uforstaat i en ung
Bogavl som vor norske ialfald. Men her er alt gjennemsigtig saavel
den historiske som den politiske Situation, med hvis Traade Sigbrit
knytter sig ubrødelig fast til Kong Kristierns Viljenatur, — to liden-
30 skabelige Viljer blir ét. Og saa Tegningen af den unge Dyveke!

Forfaren alt i den — for hende hellerikke lette — Kunst at sætte Hjertet under Hodets Regime, baade elsker hun Kongen og forstaar hun verdslig hvad hun elsker. Item de to Beilere Knud Fegri og Lybeckeren Hondorf indleder Stykket med en Farve og Stemning af Tiden, som gir den fulde Troværdighed. Paa Scenen maa 5 dette Skuespil — der fanger Interessen fra første Replik af og helt igjennem holder én i Spænding — efter min bedste Tro absolut gjøre Lykke — og at det skal opføres paa Kristiania Teater, er mig en stor Glæde. Jeg ærgrer mig altid over at Muhamed ikke skulde faa bedre Forstaaelse, end den fik. Og Thomasine sagde, da vi 10 havde læst Sigbrit, at Du skal sé, de ikke skjønner den heller. For Menneskene er saa utrolig dumme.

Ja, Fremgang og Succes for Stykket — nu foreløbig paa Kristiania Teater, — og Tak for Bogen!

Her i San-Remo er — efter svære Storme og Uveir — igjen Sol- 15 skin og Sommervarme, saa jeg sidder og skriver i Skjortearmerne.

Og saa, kjære Edvard Brandes, vaag over Kunsten — og lev vel.

Deres hengivne

Jonas Lie.

65. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Hotel d'Europe. San-Remo 20
den 11te Decbr 1899.

Kjære Edvard Brandes!

De har gjort mig mangen en Glæde — og af den bedste, den som vedkommer mit Arbejde — men neppe nogengang en saa stor som den ved Anmeldelse af »Faste Forland« og Deres forstaaende Syn paa Bogen. Det var jo netop Spørgsmaalet indeni mig, om jeg havde 25 formaaget tilgavns kraftig og klart at lade Virkeligheden spy denne med allehaande overflødige Ideer belæssede Jonas over til det Feldt, hvor han hørte hjemme og formaade at realisere dem. Ja, kjære Edvard Brandes, der laa jo fordulgt vor personlige Historie i det, og jeg tænker, mangen Fantast og Poet kan ha forvildet sig i lige 30 Maade.

Og de rammede da ogsaa i det, at De gjenfandt min Hustrus Billede. Og derfor sende vi nu begge vor Ven Edvard Brandes et hjerteligt og varmt Tak!

Jeg sér Strindberg tager op Sveriges Historie i Dramaer, og det har — siden De skrev »Muhamed« og »Hos Sigbrit«, — oftere faldt mig ind, at saadant maatte ligge for Dem med Deres dybe Kultursyn og ogsaa politiske Øje — Emner som f. Eks. Haakon Jarl og Guldharald?

Ja, alle gode Hilsener fra
10 Deres hengivne
Jonas Lie.

66. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris
11te Septbr 1902.

Kjære Ven!

Tak for den Ære og Glæde Du gjorde mig ved at sende mig din Oversættelse af Jesaja. Den vil blive læst efterhaanden med hél og
15 fuld Interesse; — den Séers Billedsyner og Sange er jo noget af det mærkeligste, der er udtalt paa Jorden, og Manden selv i sin mystiske Dunkelhed en af dens vældigste Personligheder. Jeg lover mig megen Glæde af den Læsning.

Saa altsaa Tak for den Sending.

20 Jeg kom da paa Tilbagereisen til Paris igjen til Helsingøer, og det gik som et Ryk i mig, om vi ikke skulde prøve paa at svippe ind i Gaden, hvor jer Villa er, og hilse paa Dig og din Frue og sé, hvorlangt hun er kommet med Dekorationerne. Tiden var for knap. — Saa beder da min Hustru mig hilse Dig og din Frue hjerteligt.

25 Og ligesaa gjør

Din hengivne Ven
Jonas Lie.

67. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

København,
d. 14 November 1902.

Kære Jonas Lie!

30 Jeg vil takke dig af et oprigtigt Hjærte for den Haandsrækning eller Haandtryk, du gav mig i Anledning af »Jesaja«. Det har været

et stort Arbejde, men et yderst interessant. Jeg vilde ønske, jeg kunde sige Farvel til al Journalistik og begrave mig i Biblen, men det naar jeg ikke, før jeg er 60. Nu har jeg endog et nyt Skuespil paa Stablen og det faar jeg nok Allandsens Ulykker for.

Jeg haaber, at du har det godt og at du snart lader høre fra dig. 5
 Det var en Sorg for min Kone og mig, at du ikke gæstede vort Hus paa Hjemrejsen. Jeg sender vore ærbødigste Hilsner til din Hustru.

Endnu engang hjertelig Tak fra

Din hengivne

Edv. Brandes. 10

68. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Paris

1 Febr. 1904.

Kjære Edvard Brandes!

Vi har netop læst Vera, slugt den i ét Drag. Naa, der er Fart, som rivende er! — Personerne hver og én ladet med en Forelskelsens Spændkraft som tæt fyldte Accumulatorer — Liv og Lidenskab. 15

Kun i Vera er til Gjengjæld Livslysten sunket under Vandstanden, saa Ebben ligger som udtørrede Banker.

Jeg stirrer paa denne skønne Livsledens Vera. Hendes Opdragelse udenfor Arbejde og Interesser har gjort, at hun ikke kan ta Livet op ved nogen Hank. Jeg stirrer paa hende med dump Med- 20 følelse, ulykkelig dødskjed, som hun er stedt mellem alle disse for- elskede Mennesker, der hos hende kun virker Tomhed. Ved ingen af dem gives hende det, som hun hjælpeløs strækker Armene ud efter nemlig et praktisk Nævegreb i Livet. Det blev alt for hende som at banke paa tomme Kar, der er ingenting indeni. 25

Og den dramatiske Handling gaar frem med øgende Hast og rivende Fart, lige til hendes sidste Forsøg, hvor hun drister paa at spille va-la-banque med Berideren.

Det er den interesse- og beskæftigelsesløse Kvindes Tomheds- Helved Du har vist os — Mennesket, som ikke sér sig Vei til at 30 leve af Aandens Mad; men maa dø af »Brød alene«. Og det har

Du sveitset til af den Forfaring, som hamrer koldt Staal glødende,
— ikke med Fraser. Skulde undre mig meget om ikke det Skuespil
skulde gaa sin Seiersgang paa Scenerne. Og Tak for det!

Din Ven

5

Jonas Lie.

69. *Edvard Brandes til Jonas Lie.*

København,
d. 19 Marts 1904.

Kære Jonas Lie!

Nu har jeg igen sendt dig en Bog — vær ikke forskrækket derover!
Der kommer ikke én hver anden Maaned. Men disse Stykker havde
10 jeg færdige i forrige Sommer og har tøvet med at udgive dem. Den
samtlige danske Presse har ikke levnet dem Ære for fire Øre, hvilket
jeg ikke tager mig nær. Men jeg vilde af ganske Hjærte takke dig
for venligt Brev om »Vera«. Jeg kan ikke sige dig, hvor det glæder
mig at læse dine Ord, og min Hustru og jeg enes om at sende dig
15 de bedste Hilsener for din Elskværdighed og Velvilje mod en arm
Synder som mig.

Forresten sidder jeg midt i en Valgkamp, der er overmaade
spændende og som vil sende mellem 30 og 40,000 Mennesker til
Stemmebordene her i Kjøbenhavn. Det er godt hver Dag at skulle
20 skrive en Artikel, saa føler man dog, at man lever. Thi Landet
er jo lille og Menneskene endnu mindre og vi vader omkring i
megen Usselhed. Derfor skal man tage alting med baade Politik
og Bøger og Teater etc.; lidt kommer der saa dog ud deraf.

Jeg har faaet det nydeligste Hus her i Kjøbenhavn og jeg vilde
25 ret ønske, at du og din Frue engang vilde gæste os her.

Jeg befrier dig højtideligt for enhver Forpligtelse til at læse mit
Stykke.

Med talrige Hilsener

Din meget hengivne

30

Edvard Brandes.

70. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Kjære Edvard Brandes!

Paris
30te Mai 1904.

Dette for endelig engang at takke for »Haardt mod Haardt«. Selvfølgelig læste jeg den straks, og selvfølgelig interesserede den — bl. a. ogsaa ved den uvante Verden, Du førte os ind i. Inde paa 5 disse Mørklofter og mystiske Kvistkamre turde der være et helt nyt Land at hale frem i Lyset og Kunsten — med dets underjordiske Gjæring og Lidenskaber. Men med alt sit højrøstede Krav paa Realisme er Publikum meget ømtaalig for Grændsen og det tilvænnede, og Du turde kanske ha git dem mere af Virkeligheden, 10 end det vel taaler. Fattigdommens Land er ikke morsomt at sé ind i.

Tak ogsaa hjerteligt for dit elskværdige Brev, som jeg sætter megen Pris paa. Gjerne vilde Thomasine og jeg sét indom til Dig og din Hustru i Eders ny smukke Hus i Kjøbenhavn, naar vi nu snart 15 farer paa Sommertur til Norge. Men saa har vi en Søn, Kapteinen, der er ansat som Militærattaché i Berlin og nu skal sætte Hus og Bo der. Og saa gaar Veien dennegang over Berlin. Fortiden bor I vel nok ogsaa i Eders smukke Villa ved Helsingøer, hvor din Hustru dekorerede og vi drak Champagne. 20

Saa — en prægtig Sommer og mange, mange gode Hilsener til Eder begge fra Thomasine og Din Ven

Jonas Lie.

71. *Jonas Lie til Edvard Brandes.*

Kjære Edvard Brandes!

Paris
16 Januar 1905. 25

Jeg har læst om de store Forandringer i Bladet »Politiken« med et Indtryk som Chefen paa Oceandamperen var gaet fraborde midt ude i Havet. Jeg har en Følelse af, at det er en Begivenhed, der vil berøre mange Forholde og vel almindelig vil blive opfattet som en nordisk. 30

Jeg vil her bare faa takke Dig for alt, hvad Du gennem de mange Aar har været, for mig og min Digtning. Naar Bogen kom ud, — for mig endnu bævrende af det sidste Kapitels Spænding og Tvil, var din Anmeldelse noget som en Prøvestén paa, om jeg havde 5 naat noget. Et klarere og koldere Hode med Poesi gjemt bag fandtes ikke. Du var mig en hundredaarig Aand, — og som den artesiske Brønd varmere jo længere man borede ned i den.

Ja, tak for alt, kjære Edvard Brandes! — og varmeste Ønsker for det Feldt, Du nu vil besætte.

10 Hjerteligste Hilsener til Dig og din Frue fra min Hustru og din gamle Ven

Jonas Lie

TILLEGG

ALEXANDER L. KIELLAND TIL
GEORG BRANDES

1. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stavanger den 3^{die} Februar 1881.

Kjære Doctor!

Jeg burde egentlig ikke skrive til Dem idag, thi jeg er træt efterat
5 have skrevet otte Breve. Og et Brev til Dem bør være et ordentligt
Brev; men imorgen vil jeg reise ud til en af de yderste Øer i Havet
og ligge der nogle Dage, derfor maa jeg skrive nu. Romanen sendte
jeg allerede igaar til Hegel. Deres Plan om Offentliggjørelsen i
10 man lade sine Værker paa den Maade smaa hakke og maltraktere,
maa man ialfald have en Masse Penge for det. Men her tænker
jeg, det blev Tab, selv om de Danske betalte godt; thi norsk Dag-
blad betaler — som bekjendt — ikke.

Jeg tror nok, at jeg holder Deres og Deres Broders Personer klart
15 ud fra hinanden i min Hjerne; men Georg og Edvard er for mig
hip som hap; disse Navne er af de slidte, der ikke have den Evne
at klæbe ved Bærerens, saaat de forbindes uløseligt for Erindringen.
Derfor maa jeg altid betænke mig, naar jeg skriver udenpaa et
Brev til en af Eder, men inde i Brevet ved jeg, hvem jeg har for mig.
20 Har jeg været haard mod Ziegler? — jeg har desværre ingen Kopi
af mit Brev; men jeg var kanske lidt ærgerlig, hvad jeg da ogsaa
havde god Grund til. Synes De kanske, det er noget morsomt at
betale Penge ud igjen, De har troet at have fortjent? — eller at
en frivillig Kavaller exploiterer mig, mens jeg underhandler med
25 skikkelige Folk om Retten til at oversætte? »Arbejdsfolk« skal Capi-
taine Sarauw faa i Manuskript at udgive i Leipzig mod, at jeg faar
halvt Honorar.

Efter at have læst Deres »Indledningsforedrag« — især den Passus om de overfladiske Forfattere, der gjøre Lykke i Tiden, men hvis Værker ere kolde Lig — o. s. v. skrev jeg i en trist Stund til Deres Broder. Og jeg har i lang Tid virkelig lidt af »découragement« — helst fordi jeg synes, jeg producerer for let og allerede begynder 5 at gjentage mig selv. Saa vækker det ogsaa min Mistanke, at al-verden roser mig; der er ikke en, som giver Kjæft. Og derfor maatte jeg rigtig le, da Herman Bang en Dag slog mig ganske ihjel i Dags-telegrafan (?)

Det var slet ikke ilde, hvad han sagde; jeg kan saa godt forstaa, 10 at man med én Gang kan faa Væmmelse for mine »Novelletter« — jeg er selv nær det Point —; men Manden var sint, og saa sagde han en hel Del som han ikke mente.

Lægemidler har jeg læst med stor Fornøielse; jeg beundrer mest af alt hans Maadehold og hans simple Midler. »Eva« er jeg ogsaa 15 glad i; jeg finder Hostrup værd den høieste Beundring; at han er en gammel Præst! — det er næsten ærgerligt for en Præstehader.

Jeg følger med etslags Stolthed hvert Tegn paa Anerkjendelse, De vinder; gid vi kunne træffes ad Aare — hvad betyder forresten ad Aare? — iaar? — eller næste Aar? 20

Min Kone er frisk og glæder sig til at komme herfra, jeg ogsaa. I Marts reiser jeg ned forat leie Hus.

Deres

Alexander L. K.

2. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.* 25

Stavanger d. 26^d Febr. 1881.

Kjære Ven!

Jeg har ligget tilsens for Bronchit! — det var en hel Komodie! men til Forretningen; jeg har bare tre Minutter til at skrive i, for jeg er staaet op uden Lov, og nu kommer snart Doktoren, saa ved 30 jeg ikke, hvorledes det gaar. — Doktoren var her og sagde, at jeg

ikke maatte skrive. Altsaa: Med Capitaine C. v. Sarauw har jeg sluttet Kontrakt om en Oversættelse til Tysk af »Arbejdsfolk«. Men nu melder han, at hans Forlægger har taget sit Ord tilbage. Vil De og kan De uden at det paa nogen Maade generer Dem anbefale mig til en Forlægger? — Bogen er Død og Snyde god, og Sarauw skal være en habil Oversætter — siger Hegel. Undskyld! — jeg sveder.

Deres

Alexander L. K.

10 3. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.* Stavanger den 15^d Marts 81.
Kjære Doktor!

Tak for Deres Linier fra Posen. Rundschau faar jeg saa sent heroppe; men saasomt Isen gaar op — hvad den forresten ikke synes at ville — reiser jeg til Kjøbenhavn. Saa kan jeg jo prøve derfra
15 at rette min Protest; det var vel bedst i pyntelige og giftige Ord at vende sig lige til Redaktionen?

Har jeg fortalt — ja det har jeg da vel, at vi flytter til Kjøbenhavn? — jeg gruer skrækkeligt for Bryderiet; men jeg længes efter at komme herfra. Min Roman trykkes; men jeg er sint paa Hegel;
20 han betaler mig ikke nok! jeg skal smile lidt for ham paa min utækeligste Maade, naar jeg kommer ned; enten tror han, jeg er et Fæ eller rig. Ak desværre! — jeg er ingen af Delene. Jeg skulde gjerne være en liden Smule Fæ, naar jeg havde mange Skillinger; men lader os være Skjalde! — foragte Pengesækken og spille Harpe.

25 De kan tro, jeg sad med Livet i Næverne, da jeg læste Deres Proces, Dom og Henrettelse af de norske Anmeldere. Thi skjönt jeg havde læst det hele som jeg pleier at læse de anonyme Kavallerer herhjemme, kunde jeg dog huske, at en af dem havde holdt mig frem mod »de danske Tæringskræmmere« — eller noget sligt. Nu
30 — tænkte jeg — slaar han Hovedet ganske af dig! Men se — De

var saa venlig at stige over mig, skjønt den Anonyme havde lagt mig paatværs midt foran Deres gode Sværd. Tak skal De have for hele Artikelen. Bare vi ikke nu skal have Svar og Tilsvaer og Replik og Gjensvar og Berigtigelse og Imødegaaelse og alle disse Elendigheder. Ser jeg ikke idag i Dagb. noget saadant »af en Dansk«! 5

Jeg beundrer Dem, at De har Interesse nok til at holde Øie med vor saakaldte Kritik og at De gider øve den uvurderlige Polititjeneste af og til at tage en Razzia. De sidder som en Edderkop — et smukt og smigrende Billede? — midt i det literære Væv og holder Øie med os alle — baade Sommerfuglene — det er os 10 Skjalde —, og Spyfluerne — det er de andre, og før nogen ved af det, er De her og der og allevegne. Naar jeg skriver, tænker jeg — det er da ialfald lidet — ikke paa Publikum; men det er ikke frit for, at jeg skjeler til Berlin. De er som etslags Samvittighed for Deres Disciple, og jeg faar ikke Ro, før De har sagt, at »Arbeids- 15 folk« er et Fremskridt. Skriv altsaa strax, De har læst den.

Nu haaber jeg, De bliver fornøiet med Deres Tur til Posen, ligesom jeg med Glæde ser den Anerkjendelse, De trinvis vinder — forsaavidt som den ytrer sig i ydre Hædersbevisninger. Jeg trænger nu mere end nogensinde til Dem, tom som jeg er, paa mange 20 Maader — ulykkelig tør jeg ikke skrive, for jeg ved, De bare vilde le i vilden Sky over denne store, fede, sunde Fyr, som skaber sig og vil give sig Interesse ved at drapere sig med Kvaler, han aldrig har følt; — ja jeg ler da forresten ogsaa selv. Beate hilser Dem og Deres; jeg ogsaa. 25

Deres hengivne

A. L. K.

Siden De en Gang tillod Dem at kritisere mit Signet, skal De nu til Straf gennemgaa alle de Signeter, jeg tog efter Far. Idag sender jeg et smukt skaaret Hoved af Frederik den Store? — er det ikke 30 ham?

4. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.* Kjøbenhavn, d. 6te Jan. 1883.
Kjære Ven!
Øresundsgade 34. Ø.

Jeg blev helt flau ved at faa Brev fra dig, før jeg selv skrev; thi jeg havde noget paa Hjerte, som jeg flere Gange vilde opgjort; 5 men saa kom der noget iveien. Det er den latterlige Misforstaaelse med vort Dusskab. Da jeg hin Dag hos Drewsen blev saa ganske overrasket ved din Paastand om, at jeg havde foreslaaet det, var jeg saa overbevist om, at du tog feil; thi jeg var mig bevidst, at jeg aldeles ikke havde foreslaaet Dusen. Men da jeg saa æskede 10 Jacobsens Vidnesbyrd, svarede han, at det var mig, som efter Bordet ved et Glas Curaçao havde foreslaaet Dusskabet. Jeg gik da min hullede Erindring igjennem og finder, at det er fremkommet saaledes: Kort før vi reiste os fra Bordet (der var bare Beate og Jacobsen) troede jeg, at du i nogle Ord, som jeg ikke kan huske og 15 som jeg altsaa ganske maa have misforstaaet eller mishørt, hentydede til, at du syntes, vi to kunde drikke Dus. Jeg svarede — som jeg strax efter syntes — altfor undvigende ved en Mumlen — eller noget saadant, eftersom jo dette med »du« er mig ligesaa lidet tiltrækkende som det er for dig. Og da vi derfor kom fra Bordet, 20 vilde jeg netop vise, at det slet ikke var af Mangel paa Venskab, jeg saa kjøligt havde besvaret din Hentydning, ved just saa stærkt at trænge paa, at nu skulde vi være dus. Dette Øieblik staar klart for mig: jeg stod ved Kaminen, og jeg mindes tydeligt, at jeg fandt, det var lidt underligt af dig, at du syntes høfligt at ville unddrage 25 dig, da du dog kort før ved Bordet selv var kommet med en Hentydning. Men nu kan jeg saa godt forstaa det, naar jeg ved de samstemmige Vidnesbyrd overbevises om, at jeg aldeles har misforstaaet nogle Ord i Samtalen, som altsaa kan have refereret sig til helt andre Ting. At Beate mente som jeg, kommer af, at hun havde 30 Forklaringen fra mig; selv husker hun ikke noget om det. — Og deraf kan du forstaa min Forvirring hos Drewsens; jeg syntes, det var saa besynderligt af dig, at du vilde paastaa, at jeg var For-

slagsstilleren. Da vi nu ved min Misforstaaelse ere komne i et Forhold, som — hvor ubetydeligt det end i og for sig kan være — dog ikke er i Overensstemmelse med vor Smag i de Dele, saa overlader jeg til dig eller Dem at afgjøre, om vi skulle forblive i Dusen eller vende tilbage til De. Jeg antager ikke, at vort venskabelige 5 Forhold vil lide ved en hvilket som helst Løsning af dette Forslag; men jeg vilde have det klaret, eftersom min Opførsel maa have forekommet dig ligesaa mærkelig som Jacobsen siger, den forekom ham. Saa ubetydelig Sagen er, har den dog altsaa nu slugt hele mit Brev, som derfor ikke skal regnes for et ordentligt Brev, men kun 10 for en Nytaarshilsen med Tak for din Bog, som jeg lærer meget af. Min Kone og Jacobsen sender venskabelige Nytaarsønsker til Din Frue og til Dig selv.

Din hengivne

Alexander L. Kielland. 15

5. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.* Kjøbenhavn, d. 16^d Jan. 1883.

Kjære Ven!

Øresundsgade 34. Ø.

Jeg synes ikke, dit Brev var saa aabent og loyalt som mit, men du siger dog, at du aldrig har anset mig for paatrængende, og det var det jo, jeg var bange for at være i dine Øine, før jeg fik forklaret, 20 hvorfor jeg hin Gang var paatrængende. Jeg har saaledes opnaaet min Hensigt og hele min Hensigt ved at faa denne Ubetydelighed forklaret, og der findes hos mig ikke nogen af de Bi-hensigter, du antyder. Jeg er som før glad ved dit Venskab og vort fortrolige Forhold, taknemlig for mangen Lærdom, med Forstaaelse af dit 25 Værd; men jeg synes, du er svært mistænksom.

Jacobsen forlod os igaar efter et 14 Dages Ophold, og her er ganske tomt efter ham. Der er overmaade megen Hygge ved ham i det daglige Liv; det forunderligt uklare, bizarre, som jeg saa ofte ser hos ham, naar han i en almindelig Samtale mellem flere indskyder 30 en liden Bemærkning, hvis Aandrighed ikke altid er iøinefaldende, — alt det forsvinder, og han er jævn, godmodig og elskværdig som

faa. Vi har ellers — Beate og jeg — siden Nytaar havt saamange sørgelige Efterretninger hjemmefra, at jeg ialfald næsten ikke har tænkt paa andet. Du har vel ogsaa bemærket de store Falliter i Stavanger? — det var de ældste og »fornemste« Familier, vor nær-
5 meste Omgang gennem Generationer og omfattende flere af mine bedste Venner. Min Ven og Formynder Konsul Fred. Hansen (Ploug & Sundt), som havde paataget sig at bygge Hus for mig, har opnaaet et 2 Aars Moratorium til Afvikling, men er — som du kan vide — derved ganske ude af Stand til at gjøre Pengeudlæg
10 eller overhovedet have noget med andres Affairer at bestille. Mit Hus bliver der saaledes ikke noget af; (men jeg flytter alligevel hjem til Vaaren); — og ingen kan vide, naar der bliver saa normale Tider igjen i Stavanger, at Penge kan erholdes med Rime-
lighed; thi jeg maa laane til Huset. Men det er jo en Bagatel —
15 — min lille Skuffelse, og jeg nævner den kun i Forbigaaende; hvad Ulykke disse Fald derimod er for store og smaa i Stavanger, gjør du dig neppe Ide om. Det er i det smaa, somom Rothschild og Bleichröder vilde ramle overende: de pludselige Omvexlinger fra Luxus til Blottelse, uforskyldte Tab af Tillid til de over 100 Aar gamle
20 Huse, Sparepenge forsvundne, Børns og Kvinders Fonds inddragne i Hvirvelen, Arbeidsfolk uden Arbeide, de smaa Handlende med ubetalte Regninger, Panik og Storm paa Bankerne — alt er i det smaa som i det store, og jeg ved sandelig ikke, hvor det er værst. I de store Forhold vælter den store Bølge længer og knuser mere;
25 men i de snevre Kredse, hvor alle Sambaand ere inderligere, der ryster Grundvolden stærkere og Haabløsheden er større. Ingen af vort Navn er truet, — lad det være sagt i en god Stund; thi hver Post bringer nye Navne, jeg ikke havde tænkt vare interesserede. Ja — dette tager mere paa mig end nogen tror, og det er uheldigt,
30 for nu skulde jeg skrive en Bog i tre Maaneder.

Hils din Frue og skriv snart.

Din hengivne

Alexander L. K.

6. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.* Kjøbenhavn, d. 15^d Marts 1883.

Kjære Ven!

Øresundsgade 34. Ø.

Jeg ser dig aldrig, og jeg ved, det er min Skyld, som sjældent
 gaar til Byen, aldrig til Fest og endnu sjældnere til Foredrag. Vil
 du ikke overseende alle disse Sjeldenheder ved mig spise hos os paa 5
 Søndag d. 18de Kl. 5? — Du træffer os alene med I. P. Jacobi.

Din hengivne

Alexander L. Kielland.

7. *Alexander L. Kielland til Georg Brandes.*

Stokke pr. Stavanger den 1ste October 1883. 10

Kjære Ven!

Saa lang Tid er der gaaet, inden jeg kom saa vidt, at jeg atter
 knytter vor Korrespondences Traad — qvod felix! Jeg har vistnok
 havt mange ledige Stunder, efterdi jeg ikke bestiller det mindste
 Gran; men mit Hoved har havt saa meget at gjøre med at ind- 15
 ordne sig i alt det hjemlige, som var blevet halvveis nyt. Naar man
 desuden er vant til at have lidet at bestille, er det ganske besynder-
 ligt, hvor Smaating ere besværlige, — især før man tager fat paa
 dem; og jeg har været ganske opskjærtet med mine Børns Skole-
 gang, med at købe Hest og Vogn og hundrede af disse Smaating, 20
 som min Hjerne slet ikke taaler nu længer. Forøvrigt havde jeg
 hellerikke tænkt at skrive noget før Jul, det vil sige: saaledes talte
 jeg underfundigen til mig selv; idet jeg dog bestandig haabede,
 at en eller anden Ide skulde komme over mig og sætte mig i Fart.
 Men det ser ud til, at der kommer ikke nogen, og derfor indskræn- 25
 ker jeg mig til stødvis at tænke paa den Bog, jeg vil skrive, Fort-
 sættelsen af Gift. Netop i disse Dage begynder jeg meget at savne
 Selskabet i Kjøbenhavn — ved de nye Bøger. En Hanske maatte
 jeg rigtig le af; han har truffet nogle brandkydske Damer i Paris
 — deriblandt min Søster, og gennem store og skønne Ord har 30

han saa — midt i Paris! faaet denne Ide om det kolde Kalvekjød — om unge Mandfolk, der ved Isomslag bevare denne dyrebare Skat, for ingenting at se eller vide om det morsomste i Verden, førend en Præst har lagt dem ved Siden af et ligesaa »rent« Stykke
5 koldt Kalvekjød til Slægtens Forplantelse. Der er Mening — ud-
mærket god Mening i din Brors Besøg: at Mandfolkene faar opgive
dette Bizarreri med Mødommen og tage tiltakke med en oprigtig
Kjærlighed, hvis de kan vinde den. Men disse store Ord — hele
dette Helvedes Rabalder — og saa? — saa er det hele saa van-
10 vittigt anlagt, at selv en gammel Mester maa ende med saadant
noget forbandet Forsoningsskidt som de to fremrakte Hænder. Det
kommer nu forresten ogsaa af den usalige Dramatiseren; man tør
ikke — kan vist ikke Ansigt til Ansigt med et fornuftigt Publikum
prædike det kolde Kalvekjød helt tilende — Galleriet ialfald vilde
15 falde ned af Latter — i en Bog lader større Fordringer sig stille;
der kan man, om man vil, lade alverdens Elendighed flyde af de
Misbrug, som ganske vist findes i disse Egne; men naar man maa
ende med de fremstrakte Hænder, saa skal man lade fare de store
Ord og ikke — som I sige paa dansk — slaa op større Brød end
20 man kan bage. Det er nu en Del af min Mening, og — som sagt —
jeg savner nu meget min Kreds i Kjøbenhavn. Lad mig høre nogle
Ord fra dig, er du snil. Nu kommer ogsaa Schandorphs Bog om
dig — ser jeg; det kommer vel med for mig, der — som du ved
— er en saa ivrig Læser. Forat du ikke skal glemme mig i den
25 Retning, saa vid, at jeg ikke har læst Romulus og nu først for første
Gang læser Macaulays Englands Historie i en rædsom dansk Over-
sættelse, og skriv snart nogle Ord til din hengivne

Alexander L. K.

Beate sender sine venligste Hilsener til din Frue og til dig. For-
30 meld ogsaa min venskabeligstærbedigste Hilsen for Fru Brandes.

8. Alexander L. Kielland til Georg Brandes.

Hillevaag pr. Stavanger den 8de April 1885.

Kjære Ven!

Kun et Par Ord, forat du skal høre, jeg er ilive. Et Brev har jeg liggende fra dig, og det kommer frem idag, da jeg rydder gamle 5 Synder, med Datoen 13de Nov. 84. Det er dog for galt af mig, som er en selvrosende Korrespondent.

Men jeg har været i mange andre Stemninger end den, hvori man skriver Breve. Nu er alt bedre; jeg reiser en Søtur og medfører i Hovedet — Hoved og Hale af en ny Bog; den maa vel være 10 færdig til Høsten.

Jeg tænker mig, at du er vendt tilbage til St. Annæ Plads med mange varme Indtryk fra dine Reiser i Tyskland og du skriver naturligvis med Hænder og Fødder; lidt rig vil jeg ogsaa haabe, du er vorden. Men du er vel ogsaa ganske forskrækket over den 15 danske Politik?

Dengang det var paa det værste herhjemme, da ingen kunde ane, at et saa radikalt og saa fredeligt Omslag var nær forhaanden, gik jeg og tænkte paa, hvor fortvivlet det dog er, at i det yderste Øieblik hænger saa meget i en enkelt Mands Beslutning; kan man 20 bare faa skræmt Kongen — personlig i hans Stue, ikke ved Larm fra Gaden, men ved en overlegen, fortrolig Henvendelse, saa er igrunden selv det stridigste Ministerium hjælpeløst. Og jeg gik med en Plan om et Brev til Kongen, — først sendt til ham privat og saa udgivet om faa Dage som Flyveblad. Jeg gjorde det desværre 25 ikke. Men tænk for en Helt, jeg nu vilde været enten mit Brev havde virket eller ikke!

Denne Ide forærer jeg herved dig. Et upolitisk Brev fra Høiden af Tidens Dannelse, uden Spark til nogen Kant, en velvillig, overlegen bekymret Underretning til Hans Majestæt, at det gaar Fan- 30 den ivold, og at ingen tør sige ham det uden Doktor Brandes.

Han er for dum — vil du sige; nuvel! — Brevet maatte ikke være vanskeligt og ikke langt, men afpasset in usum. Det skulde du gjøre; og gid du have bedre Lykke end jeg.

Vi lever alle godt her og hilser din Kone og dig og dine smaa.

5

Din hengivne

Alexander L. Kielland.

K O M M E N T A R

V E D

M O R T E N B O R U P

FORTEGNELSE
OVER
TITELFORKORTELSER

Berl. Tid. = Berlingske Tidende.

Dagbl. = (dansk) Dagbladet.

Det 19. Aarh. = Det nittende Aarhundrede, udg. af Georg og Edvard Brandes.

Fædrel. = Fædrelandet.

Ill. Tid. = Illustreret Tidende.

Kiell. Br. = Alexander L. Kielland: Breve, udg. af hans Sønner.

Mrgbl. = (dansk) Morgenbladet.

NDagbl. = (norsk) Dagbladet.

NdaMdskr. = Nyt dansk Maanedsskrift, udg. af Vilh. Møller.

Pol. = Politiken.

SS. = Georg Brandes: Samlede Skrifter (1899 ff.).

*

Br. = Brev. Hvis Brevet har været trykt tidligere, meddeles Trykstedet i Kommentaren efter Brevnummeret; hvor intet er angivet, er Brevet først offentliggjort i nærværende Udgave.

Bjørnstjerne Bjørnson og Edvard Brandes

1875—1906.

Bjørnsons brev tilhører Det kgl. Bibliotek i København, Edv. Brandes' Universitetsbiblioteket i Oslo.

Br. 1. 3.4. *en Fortælling*] formodentlig »En Skitse fra Italien« (senere kalt »Kaptejn Mansana«).

Br. 2. 3.23 f. *jeg mælder mig herved ud af den national-liberale nedrakkelses-kommitté*] under og efter »Signalfeiden« 1872 hadde Bjørnson vært utsatt for hårde angrep fra den nasjonalliberale leir i Danmark. ¶ 4.16 f. *sige Erslev . . tak for hans mælding af . . Sars's bog*] Det 19. Aarh. bragte i mars 1875 en anmeldelse av Sars: »Udsigt over den norske Historie« ved Kr. Erslev; Bjørnsons brev til Sars er trykt i »Edda« XXXII (1932) s. 476 f.

Br. 3. Et utkast til dette brev, konsipert av Georg Brandes, finnes i Det kgl. Bibliotek i København.

Br. 4. 7.6 f. *à la von der Alm's*] jf. IV 74.3 ff. Bjørnson utgav i samme hensikt Charles B. Waite's »Hvorfra stammer miraklerne i det ny testamente« (1882) og Ingersoll's »Tænk selv!« (1883).

Br. 5. Om Bjørnsons forslag uttaler Edv. Brandes sig i sitt brev av 15/3 1879 til Georg Brandes (trykt i II 39). — 8.21. *Lieblein*] egyptolog, utgiver av »Norden« 1866—68 og sammen med Sars av »Nyt norsk tidskrift« 1877—78. Hans skrift om Egypten utkom på svensk i 1877.

Br. 6. 9.27. *et brev-kort fra Deres bror*] trykt IV 66.

Br. 7. 10.25. *Genesis 12, 3*] det omtalte sted i 1. Mosebok lyder: »Og jeg vil velsigne dem, som velsigne dig, og den, som forbander dig, vil jeg forbande; og alle Jordens Slægter skulle velsignes i dig«. ¶ 11.1. *Gen. c. 36, 31*] »Og disse vare de Konger, som regjerede i Landet Edom, førend der regjerede nogen Konge over Israels Børn«.

Br. 8. 11.17. *Deres bog*] Edv. Brandes' doktoravhandling »Om Ushas

og Ushas-Hymnerne i Rigveda« (1879). ¶ 11.17. *flag-historien*] se oplysningene til IV 88.7.

Br. 9. 11.25 ff. *den forestaaende Opførelse af . . »Poul Lange og Thora Parsbjerg«*] Bjørnsons stykke hadde premiere på Dagmar-teatret 28/4 1901, med Martinius Nielsen og Betty Nansen i hovedrollene. ¶ 12.17. *»Laboremus«*] Bjørnsons skuespill utkom først 23/4 1901.

Br. 11. 13.24. *»Folketinget og Menighedsraadene«*] redaksjonell artikkel i Pol. 12/11 1901. ¶ 13.27. *de politiske hvedebrødsdage*] den første venstre-regjering i Danmark var blitt dannet 24/7 1901.

Br. 12. 14.6. *Hørup*] ved *»systemskiftet«* var Hørup blitt trafikkminister i det første venstreministerium; han døde 15/2 1902, og Brandes blev hans etterfølger som redaktør av *»Politiken«*. ¶ 14.15. *Deres lille Udtalelse om »Laboremus«*] antagelig Bjørnsons ganske store artikkel *»Laboremus«* (Pol. 21/9 1901), som egentlig var tenkt som et privat-trykk til en del av dikterens venner.

Br. 13. 14.24. *det opsæt, som heder Forplumring*] redaksjonell politisk artikkel i Pol. 26/1 1902, med polemikk mot venstremannen Jørgen Pedersen, som i *»Fyns Tidende«* hadde lansert det rykte at konseils-president Deuntzer skulde ha til hensikt å la sig stille som folketingskandidat for det moderate venstre, ikke for venstre-reformpartiet.

Br. 14. 15.15. *Skraalet mod Deres Skuespil*] etter førsteopførelsen på norsk grunn av *»Paul Lange og Tora Parsberg«* sept. 1901 foregikk det utover høsten og vinteren en voldsom pressede-batt angående stykket i dets forhold til den historiske sannhet (Richter-affæren). Johan Sverdrups barn tok skridt til å anlegge en injurieprosess mot Bjørnson, fordi han efter deres opfatning hadde rettet falske beskyldninger mot deres avdøde far, og under den hissige historisk-politiske polemikk kom dramaet ikke til sin rett som dikterverk.

Br. 15. Avsnittet s. 16.4—25 har vært trykt i Pol. 15/2 1902 og i Bjørnsons *»Artikler og Taler«* II 451. — 16.29. *i Nobel-komitéen*] Bjørnson var på denne tid medlem av den komité som på vegne av Stortinget forestod utdelingen av fredsprisen.

Br. 16. 17.3. *et brev fra Hørup*] utvilsomt det brev av 28/4 1900 som stod trykt i Pol.s kronikk samme dag som Hørupstatuen i Kongens Have blev avslørt, 22/11 1908; det handler om de voldsomme angrep *»Politiken«* hadde vært utsatt for. ¶ 17.4. *nu, I skal samle dem*] efter Hørups

død utkom 3 bind av hans artikler og taler, men brev kom ikke med i samlingen. ¶ 17.10 f. *jeg gjorde kjent, hvorledes han i 1889 havde avslått en erklæret neutralitet*] i »Norske Intelligenssedler« 26/3 1902 skrev Bjørnson om Martens' nøytralitetsforslag under overskriften »De nordiske Staters Nevtralitet« (gjengitt i Pol. 7/5 1902). ¶ 18.3. *en Anmeldelse af »Redaktøren«*] se »Hørup i Skrift og Tale« I (1902) s. 33 ff. ¶ 18.7. *en Fiasko*] »Under Loven« blev 1. gang opført på Nationaltheatret 2/4 1902.

Br. 19. 19.9. *hvis der skal skrives i »Politiken« om dette*] Bjørnson skrev selv et opsett, »Nevtralitetsforslaget af 1889«, som stod i Pol. 25/4 1902; da Estrup dementerte hans påstand her, tok Bjørnson igjen til orde i bladet 3/5 og 11/5 (jf. om de politiske forhold Th. Thaulow: »Dansk Neutralitets-Politik i det kritiske Aar 1878« i Berl. Tid. 10/8 1939 aften-utg. og samme forf. i »Danske Magazin« 7. R. II 257 ff.: »Konseilspræsident J. B. S. Estrup og Forhandlingerne om nordisk Neutralitet i 1878«).

Br. 20. 19.27. *Hørups første opsæt*] blandt de første av Hørups gjentrykte artikler finnes to om Bjørnson: »Hr. B. Bjørnson, Korset og Udstødelsen« (»V. Hørup i Skrift og Tale« I 29 ff.) og »Redaktøren« (smstds. s. 33 ff.), begge fra 1875. Anledningen til den første er et brev fra Bjørnson til Sofus Høgsbro, trykt i dennes ukeblad »Dansk Folketidende« 22/1 1875 og rettet mot F. L. Grundtvigs rimbrev »Til Grundtvigs Venner« (1874), som advarte mot alliansen med venstre. Hørup harsellerte nu over at Bjørnson beklaget sig over å være utstøtt av den nasjonalliberale krets. ¶ 19.32. *bare hadde 2 — to — familier i Kristiania at omgås*] familiene Sars og Thaulow.

Br. 21. 20.17. *mit ny stykke*] »På Storhove« (1902); stykket blev opført på Det kgl. Teater, 1. gang 14/12 1902. ¶ 20.28. *en så ypperlig oprejsning*] ved Betty Nansens gjesteopptreden på Nationaltheatret i juni 1902 blev Edv. Brandes' »Under Loven« spilt under stor begeistring, mens det ved premièren et par måneder tidligere hadde fått en kjølig mottagelse.

Br. 22. 21.10. *noget Vrøvl om Stykkets Titel i »Politiken«*] Ritzaus telegrambureau hadde oplyst at tittelen if. »Ørebladet« var »En Mand eller et Menneske«; dette blev meddelt tillikemed et dementi i Pol. 14/8 1902. ¶ 21.11. *en Bog*] oversettelsen av »Jesaja« (1902).

Br. 23. 21.18 f. *dette ejendommelige . . Drama*] »På Storhove«, som ikke utkom offentlig før 1/11 1902, og 4/11 hadde premièren på Nationaltheatret, med fru Dybwad i Marias rolle.

Br. 24. 22.20 f. *sende en man op til førsteforestillingen*] Pol. bragte 12/9 1902 et privattelegram om opførelsen av Bjørnsons »Kongen«, som da, efter godt og vel 25 års ventetid, endelig nådde frem på scenen.

Br. 26. 23.18. *de overstandne Festligheder*] 8/12 1902 fylte Bjørnson 70 år og blev feiret med store fester.

Br. 27. 23.27. »*Nadveren*«] »Nadveren set i Udviklingens Lys, en populær Fremstilling efter Axel Andersen: Nadveren, Modkritik og das Abendmahl, udgivet ved Bjørnstjerne Bjørnson«, blev omtalt av Edv. Brandes i Pol. 27/4 1903; Bjørnsons forsvar for boken blev trykt i Pol. 7/6. ¶ 24.3 f. *de underlige inledninger*] et brev fra Bjørnson til den norske redaktør ved »L'Européen« Arne Hammer blev gjengitt i Pol. 28/4 1903 med en redaksjonell innledning; likeledes hadde det foran diktet »Ved Modtagelsen af sidste Post fra Finland« (Pol. 12/5) vært satt en meddelelse om at Bjørnson hadde tilstillet Pol. dette dikt, som han også offentliggjorde i norske aviser. ¶ 24.7. *Deres »Morgenbrev«*] i første halvdel av 1903 inneholdt Pol. daglig under denne overskrift kommentarer til døgnets begivenheter, undertegnet med Edv. Brandes' gamle journalist-merke »Titus«.

Br. 28. 24.22. *det sidste Digt*] se oplysningene til s. 24.3 f.

Br. 29. 25.15. »*Lidt om Italien*«] denne artikkel i Pol. 22/5 1904 er fremkalt av Hans E. Kincks bok »Italienerne« og protesterer mot Kincks ensidige karakteristikk av italienerne. ¶ 25.19. »*L'Européen*«] se oplysningene til s. 28.32.

Br. 30. 25.29. *Deres melding av mit stykke*] »Daglannet« blev anmeldt i Pol. 13/10 1904. ¶ 26.4. *Folketeatret*] »Daglannet« blev i København første gang spillet på Alexandrateatret (Betty Nansen-Teatret) 19/1 1918.

Br. 31. 26.25. *et opset*] »Fredshykeriets«, trykt i Pol. 20/11 1904. ¶ 27.7 f. *hans melding af Vilhelm Andersens »Bacchustoget«*] Georg Brandes' anmeldelse av »Bacchustoget i Norden« i Pol. 31/10 1904 (= SS. XV 287 ff.).

Br. 32. 27.22 f. *jeg har sagt et lille Ord herom*] »Breve fra Henrik Ibsen« blev anmeldt i Pol. 19/11 1904; om Ibsens forhold til adressatene heter det: »Han er mildest talt altfor høflig. Han skriver sjældent, men naar han griber Pennen, bliver han saa overdreven i sin Anerkendelse overfor de mest forskelligartede Mennesker, at den, der har modtaget et saadant Høflighedsbrev og bagefter finder det her trykt mellem andre

enslydende eller i hvert Fald enstydende, næppe kan undgaa en ret flov Fornemmelse«. Om Ibsens forhold til Bjørnson skriver Edv. Brandes: »Dog endnu pinligere end disse forbindtlige Forretningsskrivelser er dog de Breve, der enten rettes til eller omtaler Bjørnstjerne Bjørnson, hvis kongelige Sind Ibsen højlydt priser og hvis utrættelige Velvilje han, som det fremgaar af Brevene, ogsaa har haft meget at takke for. Men overfor Bjørnson havde Ibsen mildest talt en kort Hukommelse, saameget mere, som Skandinaven Ibsen, der forvandlede til en evropæisk Verdensborger, daarligt kunde bebrejde Bjørnson de forandrede Signaler, der ligesaa fuldt betegnede hans egen Udvikling som Bjørnsons«.

Br. 33. 28.24. *Kan De hjælpe mig?*] i Pol. 16/1 1923 skrev Edv. Brandes en kronikk, »Erindring om Alexander Kielland«, hvor han avtrykte Bjørnsons karakteristikk av Kielland i dette brev. ¶ 28.26. *Den omtale av Agnes Henningsen*] Georg Brandes anmeldte hennes skuespill »Den Uovervindelige« i Pol. 21/11 1904. ¶ 28.32. »*L'Européen*«] et blad på fransk, som var grunnlagt for finske penger og talte Finlands sak mot Russland (se Georg Brandes' artikkel om bladet i Pol. 27/7 1903).

Br. 34. 29.20 f. *Fru Heiberg sørger over at være født Jøde*] i sin artikkel »H. C. Andersen. Romanerne om Geniet« i Pol. 2/4 1905 (= SS. XVIII 277 ff.) hadde Georg Brandes hevdet at fru Heiberg skammet sig over sin jødiske avstamning; dette fremkalte en protest av Bjørnson i bladet 9/4 og et svar fra Brandes 11/4 med henvisning til det sted i »Et Liv, genoplevet i Erindringen« hvor fru Heiberg forteller at da hun som barn fikk vite at hennes mor var jøde, blev denne opdagelse »Kilden til stor Sorg. En dyb Skam betog mig og jeg tilstaaer, at jeg aldrig senere blev fuldstændig Herre over denne Følelse« (folkeutgaven 1904 I 55 f.). Diskusjonen fortsatte med nye innlegg, — 18/4 av Bjørnson, som hevdet at det bare var som barn hun næret denne følelse, — 19/4 av Brandes, som festet sig ved at hun uttrykkelig erklærte at hun aldri helt kom bort fra den, og ennu en gang av Bjørnson 27/4.

Br. 35. 30.13. »*salmene*«] under denne tittel hadde Edv. Brandes 1905 utgitt sin oversettelse av de gammeltestamentlige salmer. ¶ 30.19 f. *Alexander Kiellands bog blev nedrakket av Aage Friis*] i sin anmeldelse i Pol. 3/12 1905 av Kiellands »Omkring Napoleon« (1905) hevdet Aage Friis at boken var en stor skuffelse for Kiellands gamle lesere: »Der træder ingen ny eller i nogen Henseende ejendommelig Napoleonsskikkelse frem fra denne Bogs Blade, der ydes intet fængslende Bidrag til Debatten om

de store Problemer, der knytter sig til den store Kejsers gigantiske og sammensatte Skikkelse».

Br. 36. 31.22 f. *faar jeg Tid og Kræfter til at fortsætte*] Edv. Brandes oversatte i 1906 »Job og Prædikeren«. ¶ 32.7. *Bjørn her paa Gennemrejse*] Bjørn Bjørnson søkte i desbr. 1905 på grunn av overanstrengelse et halvt års permisjon fra sin stilling som chef for Nationaltheatret. ¶ 32.11 f. *om disse forførdelige Teologer eller om den stakkels Gut i Fangehullet*] Bjørnson deltok ivrig i diskusjonen både om »professor-saken«, d. v. s. spørsmålet om å ansette den videnskapelig best kvalifiserte, men ikke »ret-troende«, Johs. Ording som professor i teologi, — og om Thorvald Sletten, som var anklaget for å ha myrdet sin pleiemor, og efter Bjørnsons mening var uskyldig. Et innlegg i professorsaken stod i »Verdens Gang« 17/1 1906, om Sletten-saken skrev han smstds. 28/12 1905 og 5., 9., 16. og 24. jan. 1906.

Br. 37. 32.25. *min fortælling*] »Mary«, som utkom 3/10 1906. ¶ 33.12. *Poppers Voltaire*] Josef Popper: »Voltaire, Charakteranalyse, in Verbindung mit Studie zur Ästhetik, Moral und Politik« (1905).

Br. 38. 33.19. *Deres Bog*] fortellingen »Mary«.

Br. 39. 34.12. *den »hunde-rejse«*] Marys reise til Stockholm, hvor hun vil si sin forlovede at hun er med barn, men ved å se ham pryle sin hund får et slikt syn på hans karakter at hun bryter forlovelsen (se Standard-utgaven av »Samlede digter-verker« VIII 96). ¶ 34.16. *Jeg lykønsker Dem som senator*] 1906 blev Edv. Brandes valgt til landstingsmann.

Henrik Ibsen til Edvard Brandes

1874—1899.

Brevene tilhører Det kongelige Bibliotek i København. Edv. Brandes' brev til Ibsen er ikke bevart.

Br. 1. 37.5. »*Kongen og Dandserinden*«] Edv. Brandes hadde 1874 utgitt en oversettelse av dette indiske drama. ¶ 37.6. *mit ophold i Suez*] Ibsen var i 1869 som kedivens gjest til stede ved innvielsen av Suezkanalen.

Br. 2. 37.19. *et nyt dramatisk arbejde*] »Rosmersholm« (1886). ¶ 37.20 f.

Deres venskabelige sindelag] sikter til at »Politiken« oktbr. 1885 ofret megen plass på omtale av Henrik Ibsens mellemværende med »Det norske Studenter-samfund«: da en krets av dets medlemmer ønsket å bringe Ibsen et fakkeltog under hans besøk i Norge, avslø dikteren denne hyldest, idet han erklærte at han ikke hadde noe berøringspunkt med en forening som den konservative Lorentz Dietrichson stod i spissen for.

Br. 3. 38.6 f. *den så overordentlig elskverdige måde, hvorpå De har anmeldt mit nye skuespil*] anmeldelsen av »Bygmester Solness« i Pol. 22/12 1892 (se opplysningene til IV 456.27). ¶ 38.16. »*Under Loven*«] skuespill fra 1891.

Br. 4. 38.23. *Jeg . . er daglig at træffe*] Edv. Brandes opholdt sig 1895—97 i Kristiania.

Br. 5. 38.30 f. *min plan at komme ned til København*] efter å være blitt hyldet i Kristiania i anledning av sin 70-års fødselsdag 20/3 1898 dro Ibsen til Kbhnv. og Sthlm., hvor han også lot sig feire med teaterforestillinger og festligheter.

Br. 6. 39.13 f. *pianistinden . . Hildur Andersen*] se opplysningene til IV 243.10. ¶ 39.28 f. *en samlet udgave af mine bøger*] til Ibsens 70-årsdag utkom en folkeutgave av hans »Samlede Værker«.

Br. 7. 40.9. »*Hos Sigbrit*«] historisk skuespill av Edv. Brandes, trykt i »Smaa Skuespil« (1898), opført 1. gang på Dagmar-teatret i København 4/10 1902 og på Christiania Theater 10/4 1899.

Alexander L. Kielland og Edvard Brandes

1879—1903.

Såvel Kiellands som Edv. Brandes' brev tilhører Det kongelige Bibliotek i København. De er her trykt i et fyldig udvalg.

Br. 1. Trykt i Kiell. Br. I 10 ff. — 43.6 f. *de Timer, jeg tilbragte sammen med Dem*] på veien hjem fra sin reise til Frankrike hadde Kielland novbr. 1878 gjort opphold i København, hvor han for Edv. Brandes og en krets av dennes venner hadde lest noen av sine noveller høit. ¶ 43.15. *et lidet Bind Smaahistorier*] »Noveller« (1879). ¶ 44.18. »*Uden Midtpunkt*«] roman av Schandorph fra 1878. ¶ 44.21. *Problematiske Na-*

turer] Fr. Spielhagens roman »Problematische Naturen« (1861 f.). ¶ 44.24. *Deres Broders Bog*] »Benjamin Disraeli« (1878).

Br. 2. 47.19. *de Brudstykker, der ere blevne trykte i »Rundschau«*] se oplysningene til IV 70.26 f. ¶ 48.5. *en tysk Udgave*] se IV 85 f. ¶ 48.6. »*Dagbladet*«] se oplysningene til IV 52.16. ¶ 48.9. *Historien om de to Venner*] »To Venner« blev tatt med i »*Novelletter*«.

Br. 3. Trykt i Kiell. Br. I 14 ff. — 49.18 f. *det paatænkte Tidsskrift*] se IV 68 ff. ¶ 51.12. *et Lystspil*] »Hans Majestæts Foged«. ¶ 51.14 f. *wenn dem Esel wohl ist, will er auf'm Eis tanzen*] tysk ordsprog (se Lipperheide: »*Sprichwörterbuch*«).

Br. 6. 55.10. *Jeg fraraader Dem at indlevere Stykket som det er*] »Hans Majestæts Foged« blev opført som et 3-akts stykke på Christiania Theater 12/12 1879, uten å gjøre lykke; våren 1880 omarbeidet Kielland det til en toakter. ¶ 56.31. »*Lister*« i »*Inden Døre*«] skuespill av Magdalene Thoresen, opført på Det kgl. Teater i sesongen 1878—79 med Emil Poulsen som den utro kontorbetjent Lister.

Br. 7. Trykt i Kiell. Br. I 20 ff. — 58.11 f. *Deres Afhandling om Ushas*] se oplysningene til s. 11.17. ¶ 58.17 f. *et nyt lidet Stykke*] antagelig proberbet »Det hele er ingenting«, trykt i »*For Scenen*« (1880). ¶ 59.16 f. »*De Braves Kjærlighed er sær* osv.] sikter til linjene »De frommes Kærlighed er sær, / de tugte mest, hvem de har kær« av Grundtvigs digt »Bisp Villum og Kong Svend«. ¶ 63.12 f. *et . . Angreb paa det høiere Skolevæsen*] jf. Kiell. Br. I 39; Kielland angrep senere latinskolen i romanen »*Gift*«. ¶ 65.11. *Tillykke med 5te April*] dagen da Edv. Brandes skulde forsvare sin avhandling for doktorgraden.

Br. 8. 66.16 f. »*det Sande er aldrig sandsynligt*«] jf. oplysningene til s. 175.6. ¶ 69.13 f. *hvad De skriver om de norske Ord*] på Brandes' forslag om at Kielland skulde rette noen ord som var uforståelige for danske lesere, svarer denne i et (her utelatt) brev av 2/4 1879: »Hvad angaar saadanne Forklaringer over norske Ord, som findes ofte helst hos Jonas Lie, saa finder jeg dem saare ubehagelige — saa ubehagelige, at jeg heller vil renoncere paa dem end komme med disse kjedelige Stjerner *). Jeg skriver ikke meget 'norskt' — gjør jeg vel? men lidt synes mig gjør godt, naar det falder naturligt« (jf. Kiellands brev av 13/6 1880 til Fr. Hegel, trykt Kiell. Br. I 91 f.). ¶ 69.17. »*Gertrude Colbjørnsen*«] roman av Erik Skram fra 1879. ¶ 69.21. *Deres Forretningsvanskeligheder*] i et — her utelatt — brev av 2/4 1879 skriver Kielland: »Jeg maa lette mit

Hjerte ved at fortælle Dem, at jeg lever et fortvivlet Liv i Pengesorger og Forretningsmisere. Jeg begynder for Alvor at tænke paa at trække mig ud af min Forretning og flytte herfra, naar jeg bare var brugelig til noget andet«.

Br. 9. Trykt i Kiell. Br. I 25 ff. — 71.5. *min sidste Novelle*] se oplysningene til s. 71.11. ¶ 71.11. *Præstegaarden*] denne fortelling blev først trykt i »Ude og Hjemme« 6/7 og 13/7 1879 og senere i omarbejdet skikkelse optatt i Kiellands »Nye Noveller« (1880). ¶ 71.25 f. *Drachmanns Ranker og Roser*] diktsamling fra 1879; *Dyveke* er en diktcyklus, »Dyvekes Viser«; »Jeg sidder som jeg altid sad, jeg sidder høit tilskrævs« er en travestering av slutten av diktet »Du retter tidt dit Øjepar«, hvor det heter: »Jeg sidder som jeg altid sad: / jeg sidder høit tilvejr«; *lægges »for Fod af en ung og uskyldig Kvinde«* er sitat av slutningsdiktet »Paa ædel Stok gror ædel Vin«.

Br. 10. 72.21 f. *en Parodi . . af . . »Lygtemænd«*] da William Bloch i sitt skuespill »Lygtemænd« (1875) hadde karrikert det liberale partis menn, hevnet Edv. Brandes sig ved å skrive parodien »Søgte Mænd«, som først blev trykt i »Morgenbladet« og derefter utkom anonymt i bokform 1875. ¶ 72.28. *to Breve til »Dagbladet«*] »Fra Danmark. (Fra Dagbladets Korrespondent)«, 17/6 og 19/6 1879. ¶ 72.31. *Boisgobey*] »En hemmelighedsfuld Historie«; NDagbl. bragte forøvrig 21/6 1879 følgende notis: »Da uforudseede Hindringer for Øieblikket sætter os ud af Stand til at opdrive Originalen til vor Føljetonoversættelse 'En hemmelighedsfuld Historie' af Boisgobey, begynder vi idag en ny Roman af Karl Emil Franzos«. ¶ 73.2. *»Les frères Zemganno«*] utkom 1879. ¶ 73.4. *»les soeurs Vatarde«*] utkom 1879. ¶ 73.19 f. *Deres blomstrende Fedhed*] i et her utelatt brev av 24/6 79 hadde Kielland skrevet til Edv. Brandes: »Jeg er saa frisk og fed, at jeg skinner som en nymalet Væg«.

Br. 11. 74.4. *nu først læser jeg: det unge Rusland*] det var Georg Brandes som hadde henvist Kielland til den nye russiske litteratur (se IV 256.10 f.).

Br. 12. 75.7. *Deres Taushed*] i mellemtiden hadde Brandes — 23/7 1879 — mistet sin hustru (se IV 259—262). ¶ 75.15 f. *Deres Broder . . mente, den vilde tage sig ud fra Scenen*] se IV 259.25 f. ¶ 76.24. *Tostedt*] her var Georg Brandes' svigerforeldre bosatt.

Br. 13. 77.8 f. *Deres Skuespillerkarakteristikker*] de blev samlet til et bind »Dansk Skuespilkunst« (1880). ¶ 77.11. *Deres Forelæsninger over Religions-*

historie] Edv. Brandes kom aldri til å holde dem. ¶ 77.32. *De Misforståede*] senere omdøpt til »Garman & Worse« (1880).

Br. 14. 79.7. *Ristori*] i oktober 1879 optrådte Adelaide Ristori på Det kgl. Teater i Legouvés »Medea«, Schillers »Maria Stuart« og to komedier av Giacometti; Edv. Brandes skrev en karakteristik av henne i »Ude og Hjemme« 19/10 1879 (senere optatt i »Fremmed Skuespil-kunst« 1881). ¶ 79.12 f. *en . . . Protest mod Forkastelsen af »Leonarda«*] anmeldelsen av »Leonarda« i »Dags-Telegraf« 21/9 1879 blev fulgt av en ny artikkel av Drachmann i samme blad 26/9, »Om 'Leonarda', 'Ambrosius' eller om noget andet« (jf. opplysningene til s. 90.14).

Br. 15. 80.20. *opføre Stykket*] se opplysningene til s. 55.10; Johs. Brun spilte hovedrollen. ¶ 80.24. *min Fætters »Vaarlufft«*] Carsten Kiellands enakter »Vaarlufft« (1879) blev opført på Det kgl. Teater i København 1. gang 17/11 1878 og på Christiania Theater 4/4 1879. ¶ 80.32. *en Begravelse*] »Garman & Worse« kap. 23. ¶ 82.3 f. *et Kunstneralbum*] det blev ikke til virkelighet i 1879, men i 1880 utkom »Literært Album med Bidrag af norske Forfattere. Udgivet af Christiania Kunstnerforening til Fordel for dens Understøttelsesfond«; her bidrog Kielland med novelleten »En Folkefest«.

Br. 16. 83.1. *min Broders Artikel i Academy*] se opplysningene til IV 267.16 f. ¶ 83.3 f. *faa »En god Samvittighed« offentliggjort*] novelleten blev trykt i »Ude og Hjemme« 22/2 1880. ¶ 83.28 f. *Spisegilde maaske Fakkeltog, fordi Ploug har været 50 Aar Student*] Carl Plougs 50-års studenterjubileum blev feiret 1/11 1879 ved en fest på Skydebanen og et fakkeltog av 300 studenter. ¶ 83.32—84.1. *Han holder i November Maaned Foredrag*] over den romantiske skole i Frankrike. ¶ 84.2. *en Aktion til Fordel for hans Ansettelse*] se IV 99 f.

Br. 17. 84.19. *et Brev fra Bjørnson*] trykt i »Bjørnstjerne Bjørnsons breve til Alexander L. Kielland« s. 19 ff. ¶ 84.29. *en Tegning af min Søster*] som tekst til en tegning av Kitty Kielland hadde Alex. Kielland i »Ude og Hjemme« 23/11 1879 skrevet skissen »Torvmyr« (senere optatt i »Nye Novelletter«). ¶ 86.3 f. *Forsters: Dickens's Levnet*] fra 1858 av holdt Dickens ofte offentlige oplesninger av sine verker (se John Forster: »The Life of Charles Dickens« III 1874 s. 196 ff.).

Br. 18. 87.7. *Gutten, som græder*] i novelleten »En Folkefest«. ¶ 87.12. *de Navneforandringer, jeg foretog*] det dreier sig om personene i »En god Samvittighed« (av »Nye Novelletter«). ¶ 87.17. *det lyder bekjendt fra Dickens*]

muligvis tenker Kielland på Wardle fra »The Pickwick Papers«. ¶ 87.19 ff. *Hvorledes gaar det Dem, som ikke ynder symbolske Fugle, med min Torvmyr?*] jf. ovf. s. 82.24; skissen »En Torvmyr« forteller om en ravn. ¶ 88.5 f. *Deres Broders Anmeldelse af Hellenbachs Bog*] se oplysningene til IV 100.7 f.

Br. 19. 90.14. »*Faraos Ring*«] Molbech hadde som Det kongelige Teaters censor forkastet Bjørnsøns »Leonarda«, men blev selv pepet ut for sitt skuespill »Faraos Ring«, da det blev opført på Det kgl. Teater; i »Ude og Hjemme« 2/11 1879 skrev Edv. Brandes en ytterst satirisk anmeldelse av stykket.

Br. 20. 91.3. *Alphonse*] efter Alphonse Daudet (jf. ovf. s. 46.20 f., 101.21 og 140.22 f.). ¶ 91.30. *Firehundredaarsfesten*] Københavns Universitet feiret sitt 400-års jubileum i juni 1879. ¶ 92.4. *Am Tische war noch ein Plätzchen*] sitat av Heines »Lyrisches Intermezzo« nr. 50. ¶ 92.23. *Deres forbandede Fætter*] se oplysningene til s. 80.24; til å begynne med forvekslet Edv. Brandes ham med Alex. Kielland (se II 314.15 ff.).

Br. 21. 95.26 i *Dagbladet . . blottede endel af Molbechs smaa Jammerligheder*] efter at først O. Hansen i NDagbl. 11/10 1879 hadde kritisert »Den Molbechske Censurmethode«, i anledning av forkastelsen av Bjørnsøns »Leonarda«, fulgte smstds. 28/10, 31/10 og 6/11 nye artikler om Molbech, som vel altså skyldes Kielland (se s. 99.13 ff.).

Br. 22. Trykt — med utelatelser — i Kiell. Br. I 42 f.

Br. 23. 99.1 f. *Vers . . af en Pseudonym Karl Borel*] versene i »Ude og Hjemme« 23/11 1879 var av Edv. Brandes. ¶ 99.9. »*Ravnen*«] se oplysningene til s. 87.19 ff. ¶ 99.13 f. *Skandalhistorierne . . i norsk »Dagbladet*] se oplysningene til s. 95.26. ¶ 99.19. *en lang Biografi af en italiensk Skuespiller*] artiklen »En italiensk Skuespiller (Tommaso Salvini)« i »Nutiden« 2/11 og 9/11 1879 (optrykt i »Fremmed Skuespilkunst« 1881). ¶ 99.21. *Forf. af »En Idealist*«] Karl Gjellerup. ¶ 99.22. »*les rois en exil*«] Daudets roman fra 1879. ¶ 99.23. *Zola og Alex. Dumas i Polemik*] i 1879 skrev Zola artikler med polemiske utfall mot Dumas i »Le Bien Public« og »Le Voltaire«; de er senere optrykt i utvalg i bøkene »Le Naturalisme au théâtre« og »Nos Auteurs dramatiques« (1881). ¶ 99.27 f. *Forelæsninger*] se oplysningene til s. 83.32—84.1.

Br. 24. 101.15 f. *en rig og en fattig Begravelse*] se oplysningene til s. 80.32.

Br. 25. Trykt — med utelatelser — i Kiell. Br. I 46 ff. — 103.14.

Die Sonne grüsste verdriesslichen Blicks] Heines »Lyrisches Intermezzo« nr. 25 strofe 2 lyder således: »Die Blätter fielen, der Rabe schrie hohl, / Die Sonne grüsste verdrossenen Blicks; / Da sagten wir frostig einander: 'Lebwohl!' / Da knickstest du höflich den höflichsten Knicks«.

Br. 26. 104.23 f. *blæse en Smule Trompet for Dem*] i »Ude og Hjemme« 28/12 1879 skriver Brandes i sin teateroversikt om »Hans Majestæts Foged«: »Det vidner om, at Forfatteren har den dramatiske Gave, thi Hovedscenerne . . . ere fortrinlig skrevne og af stor scenisk Virkning. . . Stykket er et Begynderarbejde, der spaar den tilkommende store Forfatter. Det kgl. Theater har forkastet Kiellands Stykke«. ¶ 105.8. *Hexene*] »Macbeth« I 3. ¶ 105.20. *saa gik Bj. . . op at aflægge Topsøe et Besøg*] jf. IV 103.29 og oplysningene dertil. ¶ 105.25. »*Unge Dage*«] og »Fem Fortællinger« av Schandorph utkom begge 1879. ¶ 105.27. *Drachmanns Digtsamling*] »Ungdom i Digt og Sang« (1879). ¶ 106.3. *Krakas Egenskaber*] if. Ragnar Lodbroks saga skulde den unge kvinne Kráka komme til Ragnar ikke naken og heller ikke klædt, hverken mett eller fastende, ikke ene og dog ikke i noen manns følge.

Br. 27. Delvis trykt i Gerh. Gran: »Alexander L. Kielland og hans Samtid« (1922) s. 183 f. — 106.21. »*Adam Schrader*«] roman av Jonas Lie (1879). ¶ 107.5. *Brun*] se oplysningene til s. 80.20. ¶ 107.22. »*Garman & Kruse*«] se ovf. s. 111.28. ¶ 107.28. *Brev fra Deres Broder*] trykt i IV 266.

Br. 28. 108.19. *Jeg har en Bunke saadanne Vers liggende*] Edv. Brandes vilde i 1879 gjerne utgi en diktsamling, men måtte opgi planen, da to forleggere avviste den (se II 25 ff.). ¶ 109.3. *Min Broders Ansættelse strandede*] se IV 100.

Br. 29. Trykt — med utelatelser — i Kiell. Br. I 56 ff. — 111.26. »*Lars Kruse*«] tittelen på Drachmanns skildring av en vestjysk redningsmanns liv (fra 1879). ¶ 112.1. *Jeg har skrevet til Hegel*] brevet er trykt i »Fr. V. Hegel« II 431 f. ¶ 112.10. *Fra Deres Broder . . . har jeg høvt et venligt Brev*] trykt i IV 269 f. ¶ 112.16. *Bispen*] Sjællands biskop, H. L. Martensen, var en ivrig motstander av tanken om å ansette Georg Brandes ved universitetet. ¶ 112.23. *et Brev til Deres Broder*] se IV 272.1.

Br. 30. 113.15. »*Haabet osv.*«] »Haabet er lysegrønt« og »Slaget ved Waterloo« finnes begge i »Novelletter« (1879).

Br. 31. Trykt i Kiell. Br. I 63 ff. — 114.25. *Deres Betragtninger over et Dukkehjem*] i »Ude og Hjemme« 4/1 1880. ¶ 115.6 f. »*Det hele er ingen-*

ting« . . skal spilles i Kristiania] førsteopførelsen paa Christiania Theater fant sted 13/2 1880.

Br. 32. 115.23 f. »*Løverne i Fontainebleau*«] skildringen blev aldri skrevet. ¶ 116.12. »*En saadan Strand*«] kap. 2 av »Lars Kruse« bærer overskriften »Stranden«. ¶ 116.14. »*Det med »Ordenen*«] Lars Kruse hadde for en redningsdåd fått sig tildelt Dannebrogsmennenes hederstegn, men da den stedlige øvrighet innberettet at han en gang som gutt var blitt straffet for en ren ubetydelighet, fikk han ikke lov å bære ordenen. ¶ 116.14. »*Bille*«] »Lars Kruse« inneholder en karrikerende skildring av redaktøren Bille i det danske »Dagbladet«, »den lille Mand«, som er reist op til nordspissen av Jylland for å »gøre Skagen«. ¶ 116.15. »*Islandsfærden*«] i diktet »Islandsfarten før og siden« (i »Ungdom i Digt og Sang«) utgjør annen avdeling en satire over Danmarks deltagelse i Islands tusenårsfest. ¶ 116.18 ff. »*Fiskere, der redde Menneskeliv osv.*«] sitat fra det utelatte parti av Edv. Brandes' brev av 22/1 1880 til Kielland.

Br. 34. 118.23. »*efter den opgivne Formel*«] »Jeg fraaader Oplæsningen eller: Jeg tilraader Oplæsningen« (brev fra Kielland av 8/2 1880). ¶ 119.15. »*et muntert Toaktsstykke*«] se oplysningene til s. 55.10. ¶ 119.17. »*Tre Theaterstykkene*«] boken kom til å hete »For Scenen« (1880).

Br. 35. 121.22. »*Dombey*«] Dickens' »Dombey and Son«. ¶ 121.23. »*Fromont*«] Daudets roman »Fromont jeune et Risler aîné« (1874). ¶ 121.30. »*Drikkebrødreselskabet*«] »Garman & Worse« kap. 6; »*Slagsmaalet*« kap. 16.

Br. 36. Trykt i Kiell. Br. I 72 ff. — 122.28. »*Gildet i Kjøbenhavn*«] »Garman & Worse« kap. 25. ¶ 123.22 f. »*Carl Johans Kammerherre*«] Jens Bull Kielland (1787—1833), bror til Alex. Kiellands farfar Jacob K. (1788—1863).

Br. 37. 124.21. »*et Brev*«] trykt i Kiell. Br. I 75 ff.

Br. 39. 127.20. »*Sørens Ægteskab*«] i »Erotik og Idyl« (gjeninnsatt i »Samlede digterverker. Standardutgave« I 27).

Br. 40. 129.25. »*Nana*«] roman av Zola fra 1880.

Br. 41. 131.9. »*Sars' Tidsskrift*«] se IV 66 ff. ¶ 131.22 f. »*den brillante Beskrivelse*«] kap. 18.

Br. 42. 132.6. »*l'assommoir*«] roman av Zola fra 1877. ¶ 132.16. »*en større Roman*«] »Arbeidsfolk« (1881). ¶ 132.28. »*Fætter Hans*«] en person i novelleettene »Haabet er lysegrønt« og »Slaget ved Waterloo«.

Br. 43. 134.9. »*Bekjendtskabet med Deres Broder*«] se IV 122.24 f. og op-

lysningene dertil. ¶ 134.21 f. *Jeg sendte det . . til . . Skavlan*] se Kiell. Br. I 89 f. ¶ 134.31. *Deres store, prægtige Bog*] »Dansk Skuespilkunst« (1880).

Br. 44. 135.25. *en pæn Afhandling*] i »Fremmed Skuespilkunst« (1881) finnes en avhandling om Christiania Theater. ¶ 135.27. *den dejlige Statsraads-sag*] se oplysningene til IV 126.31. ¶ 136.2. *hin Satire over Kong Oscar*] fortellingen »En Skipperhistorie« av »Nye Noveller« 1880.

Br. 45. Trykt i Kiell. Br. I 92 f.

Br. 48. 140.16 f. *alt det samme har Georg sagt Dem*] se IV 292 f. ¶ 140.19. *en Indleverelse til det kgl. Theater*] stykket blev aldri spillet der. ¶ 140.21 f. *lave et stort Skuespil ud af Garman og Worse*] Edv. Brandes hjalp Kielland med å dramatisere romanen; stykket blev 1. gang opført på Det kgl. Teater 11/11 1883. ¶ 140.32. *Georgs Artikel om G. Sand og Musset*] i »Ude og Hjemme« 25/7 1880. ¶ 141.1. *et Brev fra Bj. Bjørnson*] se IV 136.21 ff.

Br. 49. 142.19. *Ak! hvilken rædsom Kval!*] stedet i »Kierlighed uden Strømper« IV 1 lyder: »O hvilken Kval og Strid!« ¶ 142.28. *at sige ham det rent ud*] Kiellands brev av samme dato til Bjørnson er trykt i Kiell. Br. I 95 ff. ¶ 143.20. *et Novellebind*] i »Nye Noveller« (1880) blev de 6 første stykker optatt; i steden for »Et Brev« blev satt »En Skipperhistorie«. ¶ 143.24. *En Examenserindring*] kalles i den trykte utgave »En Abekat«.

Br. 50. 144.6 f. *hin Historie om Kongeskibet*] se oplysningene til s. 143.20. ¶ 144.31. *en Fest for hende*] under Sarah Bernhards gjepteoptreden på Det kongelige Teater i aug. 1880 foranstaltet Journalist- og Skuespillerforeningen en fest til hennes ære på Hotel d'Angleterre. Ved denne leilighet kom det til et pinlig optrin, idet den kunstbegeistrede tyske gesandt, friherre Anton v. Magnus, utbragte en skål for Frankrike, som Sarah Bernhardt besvarte ved å heve sitt glass for kongefamilien, danskerne og »la France entière«. Episoden fikk for Tysklands gesandt det ubehagelige efterspill at han kort efter blev hjemkalt (se Rob. Neien-dam: »Det kongelige Teaters Historie 1874—1922« III 113 ff.).

Br. 51. 146.3. *Madame — ich habe Sie belogen*] i Heine: »Das Buch Le Grand« kap. V står det: »Madame! Ich habe Sie belogen. Ich bin nicht der Graf vom Ganges. . . Aber ich stamme aus Hindostan«. ¶ 146.21. *skrive til Manden*] i »Samtiden« XXXIII (1922) s. 419 ff. er Kiellands brev til Strindberg offentliggjort, bl. a. et av 31/8 1880, hvor Kielland takker for »Röda rummet«. ¶ 146.25 f. *Han vilde op og tale*

ved *Ole Bulls Grav*] talen er trykt i Bjørnsøns »Artikler og Taler« I s. 497 ff.

Br. 52. 148.29. *Daudet i sin sidste Bog*] »Les rois en exil« (1879). ¶ 148.30. »*les soirées de Medan*«] i 1880 utgav Zola, Maupassant, Huysmans, Céard, Hennique og Paul Alexis et bind fortellinger med denne titel. ¶ 148.32. *det eneste Brev*] se VI 7.8 f. ¶ 149.1. »*Måster Olof*«] prosautgaven kom 1872. ¶ 149.1 f. *det sidste Skuespil*] »Gilletts hemlighet« (1880). ¶ 149.3. *en Opsats om ham*] denne plan blev ikke utført.

Br. 53. 149.27. *den politiske Parabel*] se oplysningene til s. 136.2. ¶ 150.11 f. *Talgklumpen*] fortellingen »Boule de suif«, Maupassants bidrag til »Les soirées de Médan«.

Br. 54. 151.27. *Venteper*] en av personene i »Garman & Worse«, en fisker.

Br. 55. Trykt i Kiell. Br. I 106 f. (med feil datering).

Br. 56. 152.28. »*Dansken har Sejer vundet . . .*«] sangen er skrevet efter Fredericiaslaget 1849 av Michael Giørup.

Br. 57. Trykt i Kiell. Br. I 102 ff.

Br. 58. 156.5 f. »*Morgenbladet*«] 1881 blev dette blad rekonstruert for å være organ for den nye allianse mellom det politiske og det litterære venstre i Danmark.

Br. 61. Trykt i Kiell. Br. I 108 f. — 158.31. *denne Ed*] se IV 306.10 ff. og oplysningene dertil. ¶ 159.4. *hvis der bliver noget Vrøl*] Kielland var engstelig for at hans konservative far skulde få høre noe om den radikale tendens i »Nye Novelletter« og hadde endog tenkt på å beforlaget om å holde boken tilbake (se Kiell. Br. I 104 ff.). ¶ 159.17. *en liden Julefortælling*] »Else. En Julefortælling« (1881). ¶ 159.30 f. *følgende Vittighed*] Kielland har anbragt den i »Arbeidsfolk« kap. XIX.

Br. 62. 160.15. *min Jomfrutale*] den dreiet sig om hans edsavleggelse og er referert i Mrgbl. 26/11 1880. ¶ 161.4. »*Smaafolk*«] roman fra 1880. ¶ 161.4 f. *en Novelle* »*Kjøbstadsfolk*«] trykt som føljetong i »Dags-Avisen« 10/1—10/2 1881. ¶ 161.10. »*Omsvøbsdepartementet*«] gjengivelse av det engelske »Circumlocution Office« (Dickens: »Little Dorrit« I kap. 10).

Br. 63. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 240 f.

Br. 64. 163.26. *Deres Roman til Feuilleton*] jf. IV 308.15 ff. ¶ 164.9. »*Tordenskjold*«] Drachmanns dikt-cyklus »Peder Tordenskjold« (1880). ¶ 164.12. *Schacks* »*Fantasterne*«] utkom 1857.

Br. 65. Trykt i Kiell. Br. I 110 f.

Br. 66. 166.7. *en lille Pjes*] »Lægemedler« (1881).

Br. 67. Trykt i Gerh. Gran: »Alexander L. Kielland og hans Samtid« (1922) s. 288—291. — 167.14 f. *Deres Broders første »Indledningsforedrag«*] i »Ude og Hjemme« 5/12 og 12/12 1880 blev trykt Brandes' »Et Indledningsforedrag, holdt ved Universitetet i Kjøbenhavn den 3. November 1879« under tittelen »Slægten fra 1830«; det citerede sted findes s. 96 f. og lyder i sin helhet: »Thi saasart en Skribent ikke naår ned til det Væsenlige i Menneskesjælen, dens dybest liggende Lag, saasart han ikke har vovet eller ikke har formaaet at forfatte sit Værk hensynsløst, saasart han ikke har turdet fremstille sine Ideer nøgne som Statter, ikke har givet et Billede af Menneskenaturen, som den stillede sig for ham, uden Retouche og uden Afkortning, men har spurgt sit Publikum til Raads, har rettet sig efter dets Fordomme, dets Uvidenhed, dets Usandfærdighed, dets platte eller sentimentale Smag, saa kan han have fundet den højeste Anerkjendelse hos sin Samtid — og han vil i Reglen have fundet den — kan have havt Talent, have vundet Lavrbær og Guld — for mig eksisterer han ikke, for Literaturhistorien, som jeg tænker mig den, er hans Værk værdiløst.« ¶ 168.9. *En hel ny Plan*] »Else« (1881). ¶ 168.16. *Jeg har læst Deres Lægemedler*] til Strindberg utalte Kielland sig i brev av 25/1 1881 noe mer uforbeholdent om Brandes' stykke: »Enten det nu er, fordi jeg herhjemme er saa absolut ene, saa jeg ikke faar Anledning til at gnide min Dom mod Andres, eller det er fordi jeg havde ventet mig noget andet af Brandes, — nok er det! jeg er ligesom lidt skuffet. Jeg havde ventet noget rigtig Allerhovedes noget! — en Stridens Brand kastet ind blandt Filisterne; og saa kommer dette simple, fredelige, slebne Stykke! — ja — jeg er lidt skuffet, lidt desorienteret over Personen. Men jeg tror, at det er ualmindeligt godt gjort som Konversationsstykke, og det er vist af den franske Art, som først kommer for Lyset bag Lamperne« (»Samtiden« XXXIII 1922 s. 424). I et av de følgende brev til Strindberg uttaler Kielland dog at »Brandes's Lægemedler vinder ved nærmere Bekjendtskab« (ibid. s. 426).

Br. 68. 169.4. *et Brev fra Strindberg*] trykt i VI 13.

Br. 69. Trykt i Kiell. Br. I 111 ff. — 170.12. *Sonne, Mond und Sterne lachen*] sitat av Heines »Die Heimkehr« nr. 63. ¶ 171.1 f. *en pragtfuld Artikel . . af Herman Bang*] »Samfundsproblemer i en Bonbonnière« i »Dags-Telegraf« og »Nationaltidende« 16/1 1881, hvor Kiellands »Novelletter«

omtales som »Ny-Litteraturens Nips«. ¶ 171.3. *hvad har . . . jeg arme Neger gjort*] hentydning til de kjente linjer av Thaarups »Peters Bryllup« (1793): »Hvad har stakkels Neger gjort, / At den blanke Mand ham hader?« ¶ 171.4 f. *De har kaldt ham for Topsøes bedste Kylling*] i den ovf. s. 166.2 f. omtalte anmeldelse av »Haabløse Slægter« og »Kritiker og Udkast« i Mrgbl. 9/1 1881.

Br. 70. 172.23 f. *Emile Zolas sidste Artikel*] »Le Divorce et la Littérature«, trykt i »Le Figaro« 1881 (= »Oeuvres complètes« XLVI 1928 s. 149 ff.).

Br. 71. Trykt i Kiell. Br. I 113 ff. — 173.8. *din Venlighed*] Kielland hadde i mars 1881 vært en snartur til København for å se på hus til å bo i den følgende vinter. ¶ 173.9. *min Bog*] »Skipper Worse« (1882). ¶ 174. 2. *Danmarks Riges*] utgiverne vet ikke hvem det her siktes til.

Br. 72. 174.7. *et Brev fra Jacobsen*] trykt i »Det ny Aarhundrede« II 1 (1904—05) s. 413. ¶ 174.23 f. *da Fennefos ser Garman spasere i sin Have*] »Skipper Worse« kap. 9. ¶ 175.6. *Du véd, det Sande ikke altid er sandsynligt*] sitat av Boileaus »L'Art poétique« III 48.

Br. 73. 175.31. *reise ned . . . til Jacobsen*] Jacobsen tilbragte sommeren ved Vallø. ¶ 176.1. *Hytten er lukket*] den første linje av Chr. Winthers »Serenade ved Strandbredden«.

Br. 74. 176.11. *de Tusindes rigtige Modtagelse*] det synes å dreie sig om tilbakebetaling av det lån som også omtales s. 181.26 f. ¶ 176.14. *Garman & Worse*] Edv. Brandes' og Kiellands dramatisering av romanen. ¶ 176.21. *Jacobsen bor en halv Times Kørsel fra mig*] de to venner lå på landet i Humlebæk ved Øresundskysten. ¶ 176.26. *den begyndte Besynderlighed om Dr. Faust*] ufullendt novelle, trykt efter Jacobsens død i »Juleroser« 1885.

Br. 77. 178.17 f. *G. & W. rykker frem paa det kngl. Theater*] »Garman & Worse« hadde première 11/11 1883 og blev i alt spilt 13 ganger i sesongen. ¶ 178.22 f. *en munter Fyr, som vilde have dig og P. Hansen sammen til Censores*] i Mrgbl. 20/10 1883 blev omtalt et lite skrift »Strøtanker af En Theaterven«, som foreslo to censorer ansatt ved det kgl. teater, f. eks. Edv. Brandes og Peter Hansen. ¶ 178.25. *Sophus Petersen*] denne skuespiller alternerte med Peter Jerndorff i rollen som den unge Garman. ¶ 179.3. *Schandorphs Bog*] »Et Aar i Embede« (1883). ¶ 179.10. »Fram«] under dette navn optrer Fjærtøft i »Bondestudentar«. ¶ 179.23.

sin gamle Hule] Jacobsen bodde hos en familie i Ny Adelgade i København. ¶ 179.27. *den nye Bog*] »Gift« (1883).

Br. 78. 180.13. »Døden og Eros«] den samme novelle som er omtalt ovf. s. 176.26. ¶ 181.3. *Herman Bang*] utgav 1883 romanen »Fædra«. ¶ 181.4. *Peter Nansen*] hadde 1883 utgitt »Unge Mennesker«. ¶ 181.10. *Fru Edgrens: Sanna kvinnor*] skuespill fra 1883.

Br. 80. 182.13. *Væ, væ, Siebenbürgen!*] sitat av Holbergs »Mester Gert Westphaler« III 1.

Br. 82. 183.22. *det faldt i Kristiania*] »Garman & Worse« hadde premiere på Christiania Theater 25/11 1883 og blev bare opført 5 ganger. ¶ 183.25. *Det norske Morgenblad*] anmeldelsen av »Garman & Worse«, 26/11 1883, var helt igjennem vrangvillig: »den i Kiellands Roman forefundne Usædelighed .. drages ufordækt frem i Lampelyset«, »Stykket lider af den Feil at være monotont og kjedelig«. ¶ 184.3. *nogle Linier til Julenummeret*] Kielland nøide sig med til »Ude og Hjemme«s nummer for 30/12 1883 å sende »Et Brev fra Alexander L. Kielland (som desværre kom for sent til Julenumret)«.

Br. 83. 184.21. *Her ramler det alt sammen om En*] bruddet mellom Berg og Hørup, det »danske« og det »europæiske« venstre, førte til at Edv. Brandes og Hørup fra slutten av 1883 trådte ut av redaksjonen for »Morgenbladet«. ¶ 185.2 f. *min Optagelse .. i en Bog*] i »Det moderne Gjennembruds Mænd« (1883) står et essay om Edv. Brandes. ¶ 185.8. *et saadant Brev*] i det brevet til »Ude og Hjemme« som er omtalt i opplysningene til s. 184.3, siterer Kielland adskillige ganger fremmede sprog — likesom Schandorph —, nevner sin datter Baby, og ønsker »glædelig Jul til Klareboderne« (c: Gyldendals forlag). ¶ 185.22. »Over Evne«] første del, 1883.

Br. 84. 186.8. *skrive til Borchsenius*] som var medredaktør av »Ude og Hjemme«. ¶ 186.12 f. *Ostende-Brügge*] Drachmanns feidebrev til brandesianismen i boken »Skygebilleder fra en Rejse i Ind- og Udland« (1883). ¶ 186.14. *Borchsenius's Forsøg paa at holde fast paa Drachmann*] i sin anmeldelse av Drachmanns »Skygebilleder« i »Ude og Hjemme« 16/12 1883 hevder Borchsenius om avsnittet »Ostende-Brügge« at »saa lidt som man i Rejsebilledet vil kunne finde tilbagegaaende Tendenser i folkelig Henseende, saa lidt vender det sig paa noget Sted mod Aandens og Tankens Frihed«. ¶ 186.30. *den lille Præsident*] stortingspresidenten Johan Sverdrup.

Br. 85. 187.21. *Bogen*] »Fortuna« (1884). ¶ 188.4. *holde Rede paa Studenterne*] i det danske »Studentersamfund«, som var stiftet 1882 av liberale akademikere, hadde det begynt å heve sig røster for en sammenlutning med den gamle konservative »Studenteforening«; på »Samfundet«s generalforsamling 23/2 1884 vedtok man en dagsorden, stillet av Edv. Brandes, som gikk ut på å forhindre dette og samtidig opfordre bestyrelsen til å arbeide kraftigere (se »Studenterbogen« 1896 s. 226 f.). ¶ 188.15. *Mutter Ewald*] Jacobsens vertinne i Ny Adelgade 5 i København. ¶ 188.27. *Aurora Bunge*] tittelfiguren i en fortelling av fru Edgrens bok »Ur livvet« II (1883). ¶ 188.31 f. *Strindbergs sidste Digtsamling*] »Dikter på vers och prosa« (1883). ¶ 188.32. *Hans Novellesamling*] »Svenska öden och äventyr« I—II blev avsluttet novbr. 1883. ¶ 189.1. »*la guerre et la paix*«] Edv. Brandes lot den i sitt navn oversette ved Mette Gauguin til føljetong i »Politiken«; den utkom som bok 1885, med Edv. Brandes angitt på tittelbladet som oversetter.

Br. 86. 189.25 f. *fornøiet med Rigsretten*] ved riksrettskjennelse av 27/2 1884 blev statsminister Selmer dømt til embedsfortapelse og ministeriet Selmer fratrådte 11/3 s. å. ¶ 189.27 f. *en Artikel af Hørup*] har ikke kunnet finnes. ¶ 190.10. *Bjørnson vil hjem, forat sidde i Fængsel*] da Bjørnson i en skarp artikkel i »Verdens Gang« 25/3 1884 (optrykt i »Artikler og Taler« II 18 ff.) hadde kritisert kongens diktamen til statsrådsprotokollen efter riksrettsdommen, satte den nye regjering, »aprilministeriet«, redaktør O. Thommessen under tiltale for majestetsforbrytelse; så snart Bjørnson, som da opholdt sig i Paris, fikk høre om dette, skrev han til Justisdepartementet, og hevdet at ikke avisredaktøren, men han selv, forfatteren av den pågjeldende artikkel, skulde settes under tiltale.

Br. 87. 191.16. *tage til Thisted*] 10/7 1884 reiste Jacobsen til sitt fedrenehjem i Jylland, hvor han døde året efter. ¶ 191.25. *sine Venner*] Viggo Drewsen og hustru. ¶ 191.32. *Skram, som faldt i*] Erik Skram hadde april 1884 holdt bryllup med Amalie Müller.

Br. 88. 192.27. *joie de vivre*] roman fra 1883. ¶ 193.12. *din nye Bog*] skuespillet »En Forlovelse« (1884). ¶ 193.14. *etslags Kritik i norsk Dagblad*] »En Forlovelse«, anmeldt av Irgens Hansen 27/4 1884.

Br. 89. 194.20. *den danske Bevægelse*] den nye retning som Drachmann hadde skapt ved sitt brudd med den radikale leir. ¶ 194.25 f. *hans storsnudedede Vers til Sverdrup*] i anledning av Bjørnsons 25 års dikterjubileum 10/8 1882 skrev Drachmann et par dikt som er omtalt i op-

lysningene til IV 172.18; i det siste av dem, »Til Noget i Norge« (»Nyt Tidsskrift« I 1882 s. 332) heter det om norsk politikk: »Hvem bærer sejren hjem fra striden? — / Det er ej let at fælde dom i sag, / hvor begge parter har maaske for liden / udviklingsmodnet ret den dag idag; / det 'absolute veto's vej et kroget, / og politiken — alt i alt — et broget, / tæt sammenvirket gobelinstapet«. Om sitt syn på Sverdrup skrev Drachmann på samme tid til Pingel: »Hvad jeg skrev deroppe fra Aulestad var udsprunget af mit Selvsyn. Jeg saa en oprevet og halv ruineret Mand, der blev drevet videre og videre ud i den bundløse Politik og ved Siden af blev halet tilbage ved Benene af sine Venner, der frygtede for, at han i sin Ilterhed skulde umuliggøre alt for den rationelle Politik: Sverdrup« (sitert i Emmy Drachmann: »Erindringer« 1925 s. 178 f.). Georg Brandes har i sin omtale av »Nyt Tidsskrift« 4. hefte, i Mrgbl. 15/10 1882, refset Drachmann for hans uttalelser om Sverdrup: »Fra Gudernes Standpunkt set er dette uden Tvivl rigtigt. Hvilken Upartiskhed! Gaar nu hjem og forliger jer, I Skabhalse, I have begge to Ret og Uret. Saadan skal der tales fra Olympen, ikke sandt? Det klæder nu ganske vist Drachmann nydeligt at klappe Præsident Sverdrup paa Skulderen og sige ham de hvasse Ord: Du har maaske for liden udviklingsmodnet Ret, min Ven; men han maa ikke tage os andre det ilde op, at vi ikke formaa at istemme; vi kan jo ikke være Guder allesammen, ikke alle indtage det Olympiske eller Parnassiske Standpunkt; vi holde os altsaa til Jorden, vi vove paa egen Haand 'at fælde Dom i Sag' og raabe: Leve Sverdrup! af hele vort Hjærte«. ¶ 194.27 f. *vor Revolution*] parlamentarismens seier og venstres overtagelse av regjeringsmakten, med Sverdrup som statsminister.

Br. 90. 196.1 f. *Socialisternes Valg i Kjøbenhavn*] ved folketingsvalget 25/6 1884 blev for første gang valgt to sosialdemokrater. ¶ 196.11 f. *Pingel . . Trier*] begge blev valgt som felleskandidater for venstre og sosialdemokratene ved sammervalget 1884.

Br. 92. 198.19 f. *en Venstrefest*] 6/8 1884 blev Sverdrup feiret ved en fest på Skodsborg badehotell, hvor Berg, Holstein-Ledreborg m. fl. talte for hedersgjesten, og det blev sunget sanger som var skrevet av Schandorph, H. Schwanenflügel og Otto Borchsenius (jf. Georg Brandes: SS. XVIII 153). ¶ 198.25. *Barkis er villig*] sitat fra Dickens: »David Copperfield«. ¶ 198.27. *Hørup og jeg begynde Blad*] fra 1/10 1884 begynte

»Politiken« å utkomme, med Hørup som ansvarshavende redaktør og Edv. Brandes som medarbeider.

Br. 93. 199.22. *den blinde Grete*] »Fortuna« kap. 3 ff. ¶ 199.25 f. *Carsten Løvdals Jesuspaakaldelse*] »Fortuna« kap. 13. ¶ 200.8. *Ibsens . . Bjørnson*] til julen 1884 sendte Ibsen ut »Vildanden« og Bjørnson »Det flager i byen og på havnen«.

Br. 94. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 242 f. — 201.7. *en Indiskretion*] Pol. bragte 28/10 1884 et forhåndsreferat av innholdet i Kiellands »Fortuna« (jf. »Fr. V. Hegel« II 464).

Br. 95. 201.28 f. *et lille Brev fra J. P. Jacobsen*] trykt i II 386 f. ¶ 202.17. *Lies tynde Historie*] »En Malstrøm« (1884). ¶ 202.28. *Gustav Esmann venter jeg en net Bog af*] »Gammel Gæld« (1885). ¶ 202.29. *de Gjellerupske Rejser*] »En klassisk Maaned« (1884) og »Vandreaaret« (1885); den siste inneholder et voldsomt oppgjør med Brandesianismen.

Br. 96. 203.14. *S. S.*] Sophus Schandorph. ¶ 204.4. »*Nordstjernens*«] i dette ukeblad, nr. 43 1885, offentliggjorde Kielland en humoreske »Gamle Danse«. ¶ 204.9 f. *jeg saa O. Borchsenius forsvinde i Morgenbladets brede Lag*] fra 16/3 1885 var Borchsenius medredaktør av »Morgenbladet«. ¶ 204.11. *Tragedien*] »Brynhild« (1884).

Br. 97. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 243 f. — 205.3. *dine Ord om Jacobsen*] om J. P. Jacobsen, som døde 30/4 1885, skrev Edv. Brandes en minneartikkel i Pol. 1/5 1885, hvor han omtalte at Kielland hadde døpt Jacobsen »ekscellencen« p. gr. av hans fornemme ro (jf. Baby Kielland: »Min far Alexander L. Kielland« s. 89).

Br. 98. 205.19. *Et Brev fra William Jacobsen*] det er dette som er lagt til grunn for skildringen av J. P. J.s død i Edv. Brandes' innledning til »Breve fra J. P. Jacobsen«. ¶ 205.21. *en Artikel i »Nutiden*«] »Fra Jacobsens Hjem« i Vilh. Møllers ukeblad »Nutiden« 10/5 1885. ¶ 206.4. *Højrepresen slog Kapital af dette*] da Erik Skram i sitt referat til Pol. 12/5 1885 om J. P. Jacobsens begravelse hadde innflettet en bemerkning om at blyantsstrekene i salmeboken måtte være av eldre dato og bare kunde hatt litterær betydning, protesterte »Dagbladet« 13/5 mot denne fortolkning. Diskusjonen blusset op på nytt, da Dagbl. 4/7 og 5/7 hadde referert og sitert store stykker av de »Erindringer om J. P. Jacobsen« som dikterens ungdomsvenn, skolebestyrer J. Bertelsen, og hans gamle skolebestyrer N. V. Müller hadde offentliggjort i Thisted realskoles program

1885; imot Bertelsens påstand at Jacobsen ikke døde som en begeistret, glødende fritenker, men at han var ulykkelig ved sin mangel på tro, protesterte Edv. Brandes i en lang artikkel »Ligrøvere« i Pol. 10/7 1885.

Br. 101. 207.17 f. *Hr. Bertelsen (= Bigum)*] den viktigste modell for læreren Bigum i »Niels Lyhne« skal dog ha vært presten Matzen fra Thisted (se Johs. Dam i »Nationaltidende« 11/10 1923 aftenutg.). ¶ 207.20. *en Artikel til yderligere Oplysning*] »Ligrøvere« i Pol. 23/7 1885. ¶ 207.23 f. *det norske Venstre har delt sig*] Bjørnson og Lie hadde 1885 søkt Stortinget om diktergasje for Kielland; venstres to fraksjoner stod på hver sin side i diskusjonen og avstemningen og forslaget blev forkastet. ¶ 207.28. *Bjørnsons Artikel*] »B. Bjørnson om Kielland-Sagen. (Efter »Verdens Gang«)« i Pol. 28/6 1885. ¶ 208.6 f. *Fru Sarauw, hvis stakkels Mand vansmægter*] 12/3 1885 blev oversetteren, forhenværende kaptein Sarauw arrestert i Berlin og i febr. 1886 dømt for spioneri til 12 års tukthus og 10 års ærestap.

Br. 102. 208.20. *Fru Skrams Bog*] »Constance Ring« (1885); i Edv. Brandes' anmeldelse i Pol. 18/6 1885 sies det om forfatterinnen: »hun har skrevet om Kærlighed, meget moderne og nervøs Kærlighed — men om intet andet«. ¶ 208.21. *Nana under nordlig Bredde*] »Nana«, roman av Zola (1880); Drachmann hadde kalt en fortelling »Poul og Virginie under nordlig Bredde« (1879). ¶ 209.28 f. *die Brüder Karamasow*] Dostojefskis roman, utk. 1879—80. ¶ 209.29. *Tolstoi Guerre et paix*] jf. ovf. s. 189.1. ¶ 209.30 f. *Cherbuliez' Pendant til Germinal*] romanen »Olivier Maugant« (1885) (oplyst av bibliotekar H. A. Paludan).

Br. 103. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 244 f. — 210.22 f. *børte sig*] røbe sig, briske sig, hovere. ¶ 211.9 f. *Vor frisindede Studenterforening har opført sig saa godt i Jægers Sag*] ved møtet i »Den frisindede Studenterforening« 27/1 1886 blev beslagleggelsen av Hans Jægers roman »Fra Kristiania-Bohømen« drøftet, og man vedtok en resolusjon som uttrykte avsky for straffefølgelse av en litterær meningsuttalelse. Foreningen hadde tidligere innbudt Kielland til å bli æresmedlem, men Kielland hadde betakket sig, fordi han ikke stolte på holdbarheten i de unge studenters frisinn. ¶ 211.15. *Ullmann*] stortingsmann V. Ullmann var under stortingsdebatten om Kiellands diktergasje en ivrig forkjemper for åndsfriheten.

Br. 104. 211.25. *du vil bort fra Norge*] se opplysningene til s. 217.22.

¶ 212.1. *Grefsen*] bad ved Oslo. ¶ 212.11. *Jeg var bedt af Konow til Sagatun*] Herman Anker og V. Ullmann hadde innbudt »venner av opplysning og åndsfrihet« til et diskusjonsmøte 4/8 1886 og følgende dager på folkehøiskolen Sagatun; ved denne leilighet innledet den danske pastor Brücker en diskusjon om kristendom og skriftteologi, og det blev både av ham og av Ullmann hevdet at selv om bibelen for dem var bøkernes bok, gikk de likevel til den som til enhver annen bok; fra fritenkersk side deltok fru Vullum i debatten. ¶ 212.19. *J. P. J.s Efterladte Sager*] »Digte og Udkast«, utg. av Edv. Brandes og Vilh. Møller (1886).

Br. 105. 213.13. *en Bog*] romanen »Sne« (1886). ¶ 213.17. *Din Broders Artikel om Alladdin*] »Adam Oehlenschläger: Aladdin« i »Tilskueren« 1886 (= SS. I 215 ff.).

Br. 106. 214.25 f. *de andre Cabiroer*] Cabiro var Peter Hansens journalist-pseudonym. ¶ 215.16 f. *Artikel om Honorarer og Gratiale*] »Danske Forfatteres Stilling i Udlandet« i Pol. 3/9 1886, hvor Georg Brandes beklager sig over de tap han har lidt på oversettelser av sine bøker.

Br. 107. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 245 f. — 216.31. *mit symbolske Hus i den nye Bog*] prestegårdens gamle uthus i »Sne« (1886) kap. 2 ff., som presten ikke kan få sognet til å reparere, men som blir velvet av snestormen, samtidig med at prestens moderne unge svigerdatter inne i dagligstuen holder sitt store opgjør med hans »offisielle kristendom«. ¶ 217.7. *Oftedal*] Lars Oftedal, prest i Stavanger, representerte som stortingsmann en moderat venstreretning; han var en av hovedmennene i arbeidet for å hindre at Kielland skulde få diktergasje. I sin roman »Sankt Hans Fest« (1887) skildret Kielland ham og hans tilhengere under betegnelsen »kaninerne« (se videre opplysningene til s. 223.28).

Br. 108. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 246 f. — 217.22. *Cernay la ville*] i årene 1886—88 opholdt Kielland sig med hele sin husstand i denne lille landsbyen litt uten for Paris; inne i selve hovedstaden bodde Bjørnsens og Lies, i en annen liten by tett ved Cernay Schandorph og hustru. ¶ 217.29. *min Komædie*] »Tre Par« (1886); om dette skuespill, som behandler forholdet mellom mann og kvinne, kom det til å stå stor strid, idet Det kongelige Teaters censor, Erik Bøgh, innstillet det til forkastelse p. gr. av dets utuktige tendens og uterlige replikker, mens teaterchefen, kammerherre Fallesen, vel å appellere til Kultusministeriet tvang igjennem at det blev opført (se Rob. Neiiendam: »Det kongelige Teaters Historie 1874—1922« V 29 ff.). ¶ 218.3. *din Anmeldelse*] i Pol. 19/11 1886

anmeldte Edv. Brandes Det kgl. Teaters opførelse av »Tre Par« og skrev bl. a.: »Naturligere og vittigere Dialog er ikke hørt paa det kgl. Theater. Tre Akter igennem er det et sprudlende Væld. . . Efter de mange Farcer, man maa plages med Aaret rundt, kvæges man utrolig ved denne aandfulde Iagttagelse af Livets Smaalighed og Menneskers Naragtighed — man hviler ud i en dannet Mands højbaarne Skæmt«. ¶ 218.3 f. *jeg vil prøve en Gang til*] lystspillet »Betty's Formyndere« (1887). ¶ 218.13. *2den Serie af J. P. Jacobsens Breve*] meddelt i to hefter av »Tilskueren« 1886. ¶ 218.17 f. *en Fortælling af Fru Skram*] »Knut Tandberg« (»Tilskueren« 1886 s. 853 ff.); omtalt av Peter Nansen i Pol. 14/12 1886 som »det mest helstøbte, den talentfulde og modige Forfatterinde har skrevet«. ¶ 218.23. *Rosmersholm*] Ibsens skuespill utkom 1886. ¶ 218.26. *Din Anmeldelse*] i Pol. 25/11 1886; her heter det bl. a. om »Rosmersholm«: »Mesterligt skrevet er dette dybsindige Værk, opfyldt af hin Blanding af Menneskekærlighed og Menneskeforagt, som udgør Kærnen i Ibsens sidste Værker. Her findes hin skønne Tro til Lykken for alle skabt gennem alle og hin ubønhørlige Revsen af Tidens og dens Stores Smaalighed«. ¶ 218.26. *Mimoser*] Henrik Pontoppidans fortelling »Mimoser« blev anmeldt av Edv. Brandes i Pol. 15/12 1886. ¶ 218.29. *disse høie Herskaber*] det forekommer et par godseiere i »Mimoser«. ¶ 219.3. *hans Brev til Krohg*] i Pol. 27/12 1886 skrev Georg Brandes et »Aabent Brev til Christian Krohg«, hvor han lykkønsker forfatteren med hans roman »Albertine« (1886) og kaller boken »et af de bedst anlagte og bedst gennemførte Studier i nyere nordisk Literatur«. ¶ 219.10. *Mandfolk*] Garborgs roman »Mannfolk« (1886). ¶ 219.11. *Krigen*] man ventet krig mellem Russland og Tyskland i anledning av spørsmålet om besettelsen av den ledige bulgarske trone; men faren drev over.

Br. 109. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 247 f. — 219.22 f. *hvilken Kaal jeg agter at søbe*] Kielland overtok i 1889 redaksjonen av »Stavanger Avis«, til tross for at han alltid før hadde hevdet at han ikke følte noe journalistisk kall (se f. eks. s. 100.19 ff.). ¶ 219.31. »*Overmakt*«] hentydning til Edv. Brandes' skuespill av dette navn fra 1888. ¶ 220.11. *Jonas Collins Regler*] Jonas Collin d. y. var, som det fremgår av hans avhandling i tidsskriftet »Literatur og Kritik« I (1889) om »Vort Sprog«, meget nøieregnende i sine krav om hvordan morsmålet skulde behandles i litteraturen; i det omtalte opsett, som Kielland muligvis har kjent på forhånd, blir det trukket frem adskillige »sprogfeil« i Kiellands bøker. ¶ 220.15.

Georgs Bøger] i 1888 utgav Georg Brandes »Indtryk fra Polen« og »Indtryk fra Rusland«.

Br. 110. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 248. — 221.15. *Hjortevang*] huset i Øresundsgade nr. 34 i København, hvor Kiellands bodde 1881—82. ¶ 221.17. *jeg og mit Hus — siger Josva*] »jeg og mit Hus, vi ville tjene Herren« (Josvas bok 24.15).

Br. 111. 222.2. *din Bog*] romanen »En Politiker« (1889).

Br. 112. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 249. — 223.4. *den nye Bog*] romanen »Jacob« (1891).

Br. 113. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 250 f. — 223.28. *Oftedal*] efter i mange år å ha optrådt offentlig som moralens vokter stod Oftedal 1/11 1891 frem i kordøren og skriftet for sin menighet at han hadde gjort sig skyldig i usedelig forhold. ¶ 224.3. *et lidet Federspiel*] sikter til en senere meget kjent jurist, Holger Federspiel, som i disse år var »Politiken« korrespondent i Paris. ¶ 224.10 f. *du anmeldte »Jacob« saa ypperligt*] i Pol. 4/6 1891. ¶ 224.12. *etslags Sejer, men af de med Elefanter*] 3: en Pyrrhus-seier. ¶ 224.16. *et Bind til Jul*] »Mennesker og Dyr« (1891). ¶ 224.18. *en god og from Komedié*] den blev aldri skrevet. ¶ 224.19. *lave noget til din Broder*] jf. s. 226.12. ¶ 224.21. *Festen*] Georg Brandes' 25 års forfatterjubilæum blev feiret ved en fest i Koncertpalæet i København 25/10 1891. ¶ 224.24. *Drachmann, som sad og drak alene*] sikter til at Drachmann ikke vilde gå med på festen, men likevel som en hyldest til festens gjenstand skrev diktet »Georg Brandes«, som blev offentliggjort i Ill. Tid. 25/10 1891 (optrykt i III 91 ff.); det ender med følgende linjer: »Paa vore Ungdomsminder / jeg holder ensomt Gilde — / jeg rejser mig og drikker / din Skaal her i det stille«. ¶ 224.28. *Den lange Søreise*] våren 1891 foretok Kielland en middelhavsreise med en dansk lastedamper. ¶ 225.1. *Peter Nansens Bog*] »Et Hjem« (1891). ¶ 225.1. *Gabr. Finne's*] romanen »To Damer« (1891), anmeldt i Pol. 9/12 1891.

Br. 114. 225.26. *et nogenledes rent Venstreministerium*] ministeriet Steen, som 1891 avløste Emil Stangs høireregjering og blev sittende til 2/5 1893. ¶ 226.15. *Nina*] Edv. Brandes' stedatter. ¶ 226.19. *Fru Heibergs Erindringer*] »Et Liv genoplevet i Erindringen« (1891—92). ¶ 226.20. *kastopisk*] = til at kaste op over.

Br. 115. 226.28. *Embedet*] i slutten av 1891 blev Kielland utnevnt til borgermester i Stavanger. ¶ 227.1. *Din nye Bog*] »Mennesker og Dyr« (1891).

Br. 116. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 251 f. — 228.13. *Kaninpesten*] se opplysningene til s. 217.7.

Br. 117. 228.24. *Hørup faldt*] ved folketingsvalget 1892 blev Hørup ikke gjenvalgt. ¶ 228.24. *Ernst døde*] nasjonaløkonomen Ernst Brandes, den mellomste av brødrene, tok sig av dage 6/8 1892.

Br. 118. Slutten trykt i »Tilskueren« 1909 I 252. — 230.19. *bête humaine*] roman fra 1890. ¶ 230.22. *Schandorphs »Hjemkomst«*] lystspill fra 1893.

Br. 119. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 253 f. ¶ 231.15. *Jens*] Kiellands eldste sønn, f. 1873.

Br. 120. 232.19. 2 *Pakker Breve*] Kielland hadde tenkt å utgi en samling av sine brev (jf. IV 373 f.). ¶ 232.20 f. i *Fængsel for Duellens Skyld*] skuespiller Rob. Schyberg ved Det kongelige Teater hadde gitt Edv. Brandes en ørefik, i harme over en raljerende bemerkning om ham i Brandes' anmeldelse av en Holberg-opførelse, og det kom til en duell på pistoler mellom dem i Ermelunden 10/2 1900; ingen av partene blev såret, men da Edv. Brandes var den som hadde utfordret sin motstander, blev han idømt 14 dages simpelt fengsel (se Fr. Schyberg: »Dansk Teaterkritik« s. 317 ff.).

Br. 122. Trykt i »Tilskueren« 1909 I 254 f. — 235.13. *her i Molde*] Kielland var i 1902 blitt amtmann i Romsdals amt med bolig i Molde. ¶ 235.18. *et Brev, hvori jeg taler om B. B.*] se ovf. s. 95.1 ff. ¶ 235.23. *et Brev til din Broder*] se IV 277 f.; brevet til Bjørnson er trykt i »Edda« I (1914) s. 417 ff. og Bjørnsons svar i »Bjørnstjerne Bjørnsons Breve til Alexander L. Kielland« (1930) s. 162 f.

Jonas Lie og Edvard Brandes

1884—1905.

Jonas Lies brev tilhører Det kgl. Bibliotek i København, Edv. Brandes' Universitetsbiblioteket i Oslo. Bare et par brev er utelatt i nærværende utgave.

Br. 1. 241.3. *Deres Bedømmelse af min »Malstrøm«*] i Pol. 14/12 1884; i motsetning til den danske litteratur, som handler om helter, fortelles det i denne bok om mennesker, hevder Brandes. En av hans innvenninger er at »Skildringen er for springsk. Lie giver sig ikke Tid, skriver

undertiden som nervøse Skuespillere deklamerer: uden Pavser, uden Hvile i Ordene«.

Br. 2. 242.9. *Fru Thoresens sidste Bog*] »Billeder fra Midnatssolens Land« (1884), anmeldt av Edv. Brandes i Pol. 8/12 1884.

Br. 3. 242.30. *Hendes ensomme Præst paa Søndmøre*] i »Studenten« (»Fortællinger« 1863) eller kanskje en av presteskildringene i hennes »Billeder fra Vestkysten af Norge« (1872), f. eks. s. 144 ff. ¶ 243.1 f. *en dansk Fortælling*] »Fra Lillebælt« av fortellingsamlingen »Livsbilleder« (1877). ¶ 243.4. *det spanske Blod*] selv mente hun at hun hadde taterblod i sig. ¶ 243.9. »Valdersherven«] riktigere Valdershvelven (uttalt med »tykk« l), er en norsk folkemelodi (springdans). ¶ 244.19. *Hvad De skrev fra Skoleaarene*] skitsen »Fra Skoleaarene« i Pol. 25/12 1884. ¶ 244.28. *hans geniale Festskrift over Holberg*] »Ludvig Holberg« (1884).

Br. 4. 245.3. »*Et Besøg*«] skuespill fra 1882. ¶ 245.22. »*En Forlovelse*«] skuespill fra 1884.

Br. 5. 246.2. *medfølgende Pjes*] »Et Brud« (1885). ¶ 246.12. »*Grabows Kat*«] skuespill fra 1880.

Br. 6. 247.19. *Deres Anmeldelse .. af Jacobsens Død*] Edv. Brandes' minneord om J. P. Jacobsen i Pol. 1/5 1885. ¶ 247.27. *nogle mindre Fortællinger*] »Otte Fortællinger« (1885).

Br. 7. 248.3. *den Dag*] ekteparet Lie feiret sølvbryllup 26/5 1885.

Br. 8. 250.4 f. *Kiellands Digtergæge*] se oplysningene til s. 207.23 f. ¶ 250.12. *Strindberg*] se oplysningene til IV 411.3 f. ¶ 250.22 f. *om Victor Hugo*] nekrologen i Pol. 23/5 1885. ¶ 250.26. *en Præst som Henning Jensen*] Henning Jensen blev i 1885 avsatt fra sitt embede som prest i folkekirken, p. gr. av at han i en avisartikkel hadde forsvart oprør; som medarbeider i »Politiken« og som selvstendig forfatter gjorde han sig til talsmann for utpreget radikale synspunkter i religiøs henseende (jf. »Jonas Lie og hans samtidige« ved C. Nærup s. 212). ¶ 250.27. *Digtet i Politiken*] Hugos dikt »En konservativs Ord om en Urostifter« blev offentliggjort i oversettelse i Pol. 25/5 1885; det skildrer Jesus som en samfundsopprører.

Br. 9. 251.12 f. »*Et Brud*« .. *skal jo opføres*] stykket hadde først premiere på Casino i København 29/4 1892; det blev opført på Dramatiska teatern i Stockholm vinteren 1886—87. ¶ 251.19 f. *hans ypperlige Artikler*] »Karlsbad« i Pol. 4/8 1885, »Dresden« 5/8 og »Fra München til Vierwaldstädter-Søen« 9/8. ¶ 251.32. *en ny større Fortælling*] »Kommandørens Døtre« (1886).

Br. 10. 253.2. *Lindberg spillede det pønt*] den svenske skuespiller Aug. Lindberg optrådte i Helsingborg i »Et Brud«, som derefter blev opført av hans selskap på Dagmar-teatret i København septbr. 1885.

Br. 11. 255.3 f. *en eller anden liden Ting*] i Pol.s julenummer 26/12 1885 stod av Jonas Lie prosastykket »Fra Frøken Müllers Pension«. ¶ 255.10. *hans sidste Tegninger*] artiklene »Kørsel til St. Moritz«, »Gletschere« og »St. Moritz« i Pol. 17/8, 25—26/8 og 31/8 1885.

Br. 12. 255.24. *Oftedalsseiren*] ved stortingsvalget høsten 1885 lykkedes det den radikale fløi av venstre å hindre gjenvalg av Lars Oftedal som stortingsmann fra Stavanger. ¶ 256.1 f. *den varme smukke Anmeldelse*] av Lies »Otte Fortællinger« i Pol. 12/10 1885. ¶ 256.9. *den danske Krise*] under kampen om folketingsparlamentarismen var det 1/4 1885 blitt utstedt en provisorisk finanslov; 21/10 s. å. forsøkte en typograf, Julius Rasmussen, å gjøre attentat på konseilsresident Estrup, noe som bl. a. gav anledning til en ny provisorisk presselov.

Br. 13. 257.10. *den næste Roman*] »Sne« (1886). ¶ 257.14 f. *nu komme de forbandede Bondegriller igen*] sitat av Holbergs »Jeppe paa Bjerget« III 2. ¶ 257.16 f. *Jeg staar i levende Brevveksling med .. Aug. Strindberg*] se VI 1 ff. (om striden om jødene s. 34—40).

Br. 14. 258.3. *fra Frøken Müllers Pension*] se opplysningene til s. 255.3 f. ¶ 258.6. *Deres Digt om Samson*] »Af Dommernes Bog« i Pol. 4/11 1885. ¶ 258.13 f. *Strindberg .. holdt en Konference over den nyere svenske Aandsbevægelse*] »Om den litterära reaktionen i Sverge efter 1865«, trykt på dansk i »Tilskueren« mai 1886 (= Saml. skr. XVII 201 ff.). ¶ 259.8 f. *et alvorlig Drama*] »Rosmersholm« (1886).

Br. 15. 259.14. *sin Bog*] »Mannfolk« (1886). ¶ 259.15. *Deres Brors Anmeldelse af Erik Grane*] Georg Brandes anmeldte Geijerstams bok i Pol. 16/12 1885.

Br. 16. 260.9. *Skarnfjærdingerne før »Politiken«s Daglønnere om Ørene*] under striden om Danmarks forsvar hadde Hørup ved et diskusjonsmøte i Københavns Cirkus 30/4 1886 uttalt om offiserene: »Jeg kan forstaa, om de ikke var saa modige med Nederlaget fra Als skrevet med blodige Strimer paa deres Ryg. Men dersom de ikke kan forsvare os, saa er det mandigere og modigere rent ud at sige: Vi kan ikke forsvare vort Land, hellere end at hidse os op i Illusioner, der er bristede saa mange Gange til Ulykke for vort Folk«. I anledning herav offentliggjorde 9 generaler i Berl. Tid. 13/5 aften-nr. en erklæring om, at »Hørup

ved sin hele Færd ved denne Leilighed har stemplet sig selv paa en saadan Maade, at Officerernes Ære efter vor Formening ikke kan berøres af Udtalelser fra hans Side, og at som Følge heraf en Duel med ham ikke vilde kunne føre til det Maal at skaffe Officeersstanden Æresopreising og derfor bør fraraades«. Uten for »Politiken«s kontor samlet det sig opløp av demonstranter mot Hørup, og da det konservative blad »Avisen« skrev meget voldsomt mot »Politiken«, gikk Cavling op til redaktøren, Fr. Hansen, og utfordret ham til å duellere, noe som denne imidlertid avviste. ¶ 260.27. *Bøndernes Udpantninger*] venstrebøndene nektet efter finansprovisoriet å betale skatt og lot sig heller utpante. ¶ 261.1 f. *et Telegram til Berg*] venstreføreren Berg var 11/1 1886 blitt idømt 6 måneders fengsel, fordi han ved et politisk møte i Holstebro ikke vilde finne sig i at politimesteren efter ministeriell ordre opholdt sig på tribunen under hans tale; da Berg 22/5 feiret sølvbryllup i fengslet, blev han varmt hyldet av venner og meningsfeller; bl. a. telegraferte if. Mrgbl.s referat 25/5 1886 både Bjørnson og Kielland fra Paris.

Br. 17. 261.24 f. i *Køge talte Hørup aldeles glimrende*] 30/5 1886 talte Hørup og Herman Trier i Hørups valgkrets (referat i Pol. 1/6). ¶ 261.28. *det . . Bidrag, De leverede til Politikens Julenummer*] fortellingen »Hverdagsliv« i Pol. 27/12 1885. ¶ 262.1. »*Et Besøg*« . . skal opføres af *Meiningerne*] denne skuespillertrupp besøkte først i 1889 København, og spilte da ikke noe av Edv. Brandes. ¶ 262.4 f. *Jeg havde . . Lyst til at forblæffe den Mand med en Bog*] i biografien av sin far skriver Erik Lie: »Brandes hadde anmodet Lie om å være medarbeider i hans nye tidskrift, »Det 19de Aarhundrede«, som samlet alle de ypperste penner om sig. Men Lie avslø. Fra den dag var Lie boikottet av den høieste danske kritikk. Brandes ophørte — som han senere engang erklærte — å lese hans bøker. Først efterat 'Livsslaven' var utkommet, blev Jonas Lies navn regnet med av den store kritiker, som da også personlig i Paris gjorde visitt hos dikteren« (2. utg. s. 104).

Br. 18. 263.31. *Kielland kom*] se opplysningene til s. 217.22. ¶ 264.15 f. *Deres Bror Ernst utvikler sig jo . . til en økonomisk Forfatter*] han skrev dels til »Politiken«, dels utgav han 1885 skriftet »Samfundsspørgsmaal«.

Br. 19. 265.16. *Hans sidste Bog*] romanen »Sne« (1886). ¶ 266.4. *dannet et Parti af de to Venstregrupper*] av taktiske grunner forenet det »danske« og det »europæiske« venstre sig høsten 1886 til partiet »Rigsdagens og Folketingets Venstre«.

Br. 20. 266.20 f. *vor Afvejning i Politiken*] Edv. Brandes' anmeldelse av »Kommandørens Døtre« 27/12 1886. ¶ 266.28 f. *i norsk Morgenblad*] 18/12 1886. ¶ 267.6 f. *Europa »undgaaer Krig«*] se oplysningene til s. 219.11. ¶ 267.13. «*Albertine«*] se oplysningene til s. 219.3. ¶ 267.21. *en ny Novelle*] det vites ikke hvad det her siktes til. ¶ 267.31. *Deres Bror skrev om Strindberg*] om »Giftas« II i Pol. 25/12 1886.

Br. 21. 268.25 f. *et Udklip af det danske Højre-Organ »Dagbladet«*] under overskriften »Den frie Kjærligheds Apostle« setter en innsender i Dagbl. 31/12 1886 et forslag om underholdsbidrag til »uekte« barn, som var forelagt av to landstingsmenn, i forbindelse med Edv. Brandes' anmeldelse i Pol. av »Kommandørens Døtre«. Likhetspunktet mellom de to foreteelser finner innsenderen i at moralen i begge tilfelle går ut på at det er likegyldig om det er inngått ekteskap mellom de elskende eller ikke. ¶ 268.28 f. *en Artikel om min Broder Georg*] »Det nye Højre og Georg Brandes« i Mrgbl. 30/12 1886 angriper Brandes' åpne brev til Chr. Krohg. ¶ 269.3. *Jeg har unægtelig noget Literært for*] skuespillet »Kjærlighed« (1887).

Br. 22. 269.28 f. *at se Joh. Sverdrup afvise Deputationerne fra Arbejderne*] Sosialdemokratisk forening forsøkte å få statsminister Sverdrup til å opheve beslagleggelsen av »Albertine«, men uten resultat.

Br. 23. 270.24. *I to var blevet gifte*] Edv. Brandes, som hadde vært enkemann siden 1879, ektet 1887 Ingeborg Thaulow, f. Gad.

Br. 24. 272.11. *Arne Garborg contra Prof. Petersen*] i »Nyt Tidsskrift« 1887 utfoldet Garborg sitt polemiske vidd i en kritikk av den teologiske professor Fr. Petersens bok »Ægteskab eller fri Kjærlighed«.

Br. 25. 272.24. *Bogen*] romanen »Et Samliv« (1887). ¶ 273.25 f. *at Deres Bror Georg er Polemiker har han da vist*] ved sine innlegg i »sedelighetsfeiden« (se IV 180—188 og oplysningene dertil). ¶ 273.27. *jeg bad Bjørnson at overveje den Sag*] se oplysningene til IV 415—423. ¶ 273.31 f. *Strindbergs sidste Skuespil »Faderen«*] »Fadren« (1887). ¶ 274.7. *Schandorph og Frue*] tilbragte årene 1887—89 i Frankrike, hvor de bodde litt utenfor Paris; om deres samvær med Lie se Schandorph: »Oplevelser« II 269 f.

Br. 26. 274.22. *Kiellands Stykke*] »Betty's Formynder« (1887). ¶ 274.26. *Kristofer Jansons Bog*] fortellingsamlingen »Normænd i Amerika« (1887), anmeldt i Pol. 9/10 1887. ¶ 274.27. *Jord*] Zolas roman »La terre« (1888) stod som føljetong i Pol. 10/6 ff. 1887; en av personene, Hyacinthe, går under navnet Jesus-Kristus.

Br. 27. 276.1. *et Drama*] jf. oplysningene til IV 422.15 f. ¶ 276.6 f.

anbringes i *Deutsche Rundschau*] »Et samliv« blev ikke optatt der. ¶ 276.14. uden at der kom til noget *Farvel mellem os*] se oplysningene til IV 415.1 f.

Br. 28. 276.32. —o—] se oplysningene til IV 424.11 f. ¶ 278.1 f. *De skrev . . om Literaturmarkedet*] oversiktsartiklen »Dansk Literatur i 1887« i Pol. 31/12 1887 påpeker at nordmennene og svenskene i sin diktning har overfløiet danskene, men at det stadig er i København de nordiske bøkere skjebne blir avgjort.

Br. 29. 279.31—280.1. *Jeg vil ogsaa privat bebrejde Dem Sønnernes slette Anvendelse*] i anmeldelsen av »Et Samliv« i Pol. 20/12 1887 heter det: »i det Hele slipper Lie altfor hurtigt de Unge ud af sin Synskreds. Det er næppe rigtigt først at interessere Læserne for deres usammenhengende Liv, der truer Familiens Fred, og saa lade dem fare som næsten ligegyldige Personer«.

Br. 30. 281.29. *en ny Bog*] romanen »Maisa Jons« (1888).

Br. 31. 282.9. *mit sidste Skriverseri*] skuespillet »Overmagt« (1888). ¶ 283.7 f. *et ret daarligt Lystspil*] »Under Snefog« (1888).

Br. 32. 283.30 ff. *Herman . . Josefine . . Martha* osv.] personer i »Overmagt«.

Br. 33. 286.7. *Anmeldelsen*] den anonyme anmeldelse av »Kamraterna« i Pol. 28/4 1888 var skrevet av Georg Brandes. ¶ 286.13. *sit ny Bosted*] Kolbotn i Østerdalen. ¶ 287.14. *jers store Udstilling*] sommeren 1888 blev det holdt en stor nordisk utstilling i København. ¶ 287.29. *Hans Forelesninger over Nietzsches Værker*] 10/4 1888 begynte Georg Brandes sine forelesninger over Fr. Nietzsche på Københavns universitet; de blev hver gang referert i »Politiken«.

Br. 34. Synes å være avsendt som et brev for sig umiddelbart efter br. 33. — 288.11. *den Stenersen-Drachmannske Affære*] se oplysningene til IV 446.8 ff. ¶ 288.17 f. »*Den store Mademoiselle*«] historisk fortelling, trykt i boken »Fra Isle de France og fra Sorø Amt« (1888). ¶ 289.10. *de Landstrækninger, Dr. Nansen skal gennemløbe*] Fridtjof Nansen gjennomførte 1888 sin berømmelige skiferd tvers over innlandsisen på Grønland. ¶ 289.15. *Gaustad*] sinnssykehospital straks utenfor Oslo. ¶ 289.31. *Garborgs Komedie*] det politiske skuespill »Uforsonlige« (1888) var rettet imot menn som Joh. Sverdrup og Jak. Sverdrup.

Br. 37. 291.3. *De skrev engang*] se ovf. s. 252.18 ff. ¶ 291.12. *Anmeldelsen af Garborg*] »Uforsonlige« blev omtalt i Pol. 1/9 1888. ¶ 291.15. *min Bog*] romanen »Maisa Jons« (1888).

Br. 39. 292.18. at *De ikke likte »Maisa Jons«*] Pol.s anmeldelse 23/12 1888 begynner således: »Man kan ikke læse mere godlidende Bog end denne. Hvad der foregaar paa dens Blade er ikke af synderlig verdenshistorisk Art, og hverken Begivenheder eller Personer forekommer meget nye, men Forfatteren besidder en ærlig Medlidenhed, der uvilkaarligt vækker Læserens Sympati. Desuden véd han god Besked med de mange Smaating, som det dagligdags medfører, og som skildrede giver et særegent Liv og den rette Luft til de Steder, hvor Novellen foregaar«.

Br. 40. 294.20 f. i *norske Dagbladet en Ytring af .. Herman Bang*] i Bangs artikkel »To Bøger«, 12/1 1889, heter det bl. a.: »Ialfald har den danske Kritiks Holdning overfor Digterens sidste Bog højligen frapperet mig. Den Lie'ske Roman fik sin kritiske Halvspalte ved Siden af et ukjent Atelier-Interior af en Lindausk Føljetonroman — et ulideligt Skriven-løs af uægteste Art. .. Mellem sligt placerede man en Omtale af 'Maisa Jons'. Denne kritiske Sides raffinere Ensighed har aldrig sat sig sterkere Vidnesbyrd. Dens hellige Enfold rent ud forbauser«. ¶ 295.27. *Udstillingen*] i hundreåret for den store franske revolusjon blev det holdt en verdensutstilling i Paris.

Br. 41. 296.9. *hvad De skrev om Kristiania Theater*] formodentlig artikkelen »Brev fra Kristiania. (Fra en tilfældig Rejsende)« i Pol. 27/5 1889. ¶ 296.15. *saa har man skullet tale*] i en tale i Paris ved den norske matematiker Ole Jacob Brochs bære hevdet Lie i varme ord Brochs norske nasjonalitet, som svar på at det fra svensk hold, ved den svensk-norske legasjon i Paris, var falt uttrykk som hadde såret norsk følelse (se Erik Lies bok om sin far, 2. utg. s. 147 f.). ¶ 296.17. *en vakker Fest for Schandorphs*] før Schandorphs avreise fra Paris holdt hans venner en avskjedsfest for ham 29/5 på Café St. Roch, hvor Jonas Lie holdt hovedtalen.

Br. 42. 297.15. *Eiffeltaarnet*] det var bygget i 1889 og verdensutstillingens største sensasjon.

Br. 44. 299.4. »*En Politiker*«] roman fra 1889. ¶ 299.8. *En liden .. Novellestump*] se opplysningene til s. 261.28. ¶ 299.14 ff. »*Indholdet*« .. *har jeg læst i Politiken*] referat i Pol. 21/9 1889. ¶ 299.27. *hans Mythologiske Arbejder*] især »Undersökningar i germanisk mytologi« I—II (1886—89), hvor bl. a. et stort avsnitt handler om Ivaldesagnene. ¶ 299.32—300.1. *Rudbecks »Atlantica«*] Olof Rudbeck d. e.s store verk fra 1679 ff., hvor han bl. a. søkte å påvise at Platons Atlantis var identisk med Sverige. ¶ 300.19 f. *en Samling Digte*] »Digte« (1889). ¶ 300.26. *Carlo Landberg*]

Edv. Brandes deltok i 8. orientalistkongress i Stockholm og Kristiania og skrev reisebrev herfra til Pol. (trykt 3/9—6/9 1889). Greve Carlo Landberg var kongressens generalsekretær og synes å ha støtt mange av deltagerne ved sin taktløshet, eftersom det senere på året blev vakt en aksjon for å slippe fri for hans innflytelse på neste orientalistkongress (se Pol. 14/9 og 6/12 1889). ¶ 300.28. *Johannes Scherr*] forf. til »Allgemeine Geschichte der Literatur« (1851).

Br. 46. 303.6. *Deres Bror Georg har været her*] se Georg Brandes: »Levned« III 268 f.

Br. 47. 304.10 f. *en skandinavisk Tournée*] se opplysningene til s. 300.26.

Br. 48. 304.30 f. *maattet aftræde Juleliteraturen til Erik Skram*] Lies »Digte« blev anmeldt av Skram i Pol. 20/12 1889. ¶ 304.32. *Hørup sidder i Fængsel*] 6/11 1889 blev Hørup idømt 3 måneders fengsel for en fornærmelig artikkel mot dommer Sylow, og mens han satt inne, redigerte Edv. Brandes »Politiken«. ¶ 305.6. *vor tapre Krigsminister .. anlagt Sag imod mig*] krigsminister Bahnson anla sak mot Edv. Brandes som fungerende redaktør av »Politiken« for en anonym artikkel »Naivetet« i nummeret for 19/11 1889; 17/2 1890 blev Brandes av Hof- og Stadsretten idømt en bøde på 200 kr. ¶ 305.24. *Hvalfangsten*] i »Af Dagens Krønike« blev novbr. 1889 trykt Jonas Lies skisse »Et Hvaljag«.

Br. 49. 306.29. *Influenza*] se opplysningene til IV 434.10. ¶ 306.32. *Schandorphs lille Juleaftenskitse*] »En 'behagelig' Juleaften« i »Juleroser« 1889 (optatt i »Fra Udlandet og fra Hjemmet« 1890).

Br. 50. 307.20. *Holstein-Ledreborg løb fra det hele*] i et åpent brev av 12/6 1890 erklærte denne førende venstrepolitiker at han aktet å nedlegge sitt folketingsmandat, da forutsetningen for hans politikk var bristet; Holstein vilde forlik for å få en slutt på provisorietilstandene. ¶ 307.21. *fægter med Valgene*] det blev holdt landstingsvalg 30/9 1890. ¶ 307.28. *Jer Befæstningssag*] det stod på dette tidspunkt strid om bevilgingen til opførelse av Middelgrundsfortet ved København. ¶ 308.24 f. *Hertuginde Lefflers sidste .. Bog*] Anne Charlotte Leffler var 1890 blitt gift med Pasquale del Pezzo, duca di Cajanello, og hadde s. å. utgitt »Ur livvet« V. ¶ 308.32. *Hertug Palmieri*] Lies mening synes å være spøkefullt å sammenligne hertugen av Cajanello, som var professor i matematikk ved Neapels universitet, og altså nu hadde fått en vulkansk eksplosjonsnatur til hustru, med Luigi Palmieri, som var professor i terrestrisk fysikk sammesteds, og som med fare for sitt liv hadde gjort

observasjoner under Vesuvs utbrudd. ¶ 309.19. *Peter Nansen*] se opplysningene til IV 444.15 f. ¶ 309.20 f. *Deres Broder Georgs sidste Artikel*] se opplysningene til IV 362.2. ¶ 309.32—310.1. *I sit Foredrag . . om Bjørnson*] i mai 1890 besøkte Georg Brandes Kristiania, hvor han bl. a. holdt et foredrag om Bjørnson og Daudet. ¶ 310.16 f. *Keisersjau*] keiser Wilhelm kom 1/7 1890 på et offisielt besøk til Norges hovedstad, til en viss forbauselse for svenskene, som var vant til at alle fremmede fyrstebesøk hos unionskongen fant sted på svensk grunn, men til desto større begeistring blandt nordmennene, som gjorde veldige anstrengelser for å gi keiseren en verdig mottagelse.

Br. 51. 310.30 f. *Anmeldelse af Eriks lille Bog »Med Blyanten«*] i Pol. 5/12 1890 omtales skriftet som en lovende debut. ¶ 311.1. *Min Bog*] romanen »Onde Magter« (1890). ¶ 311.18. *skrevet . . om Nordland*] Lie var begynt å forberede eventyrsamlingene »Troll« (1891—92). ¶ 311.20 f. *skrive noget til Kittelsens Galskaber*] det hadde vært meningen at Lie skulde skrive tekst til Kittelsens »Trolldskab« (1892), men i steden konsentrerte dikteren sig om sine egne eventyr. ¶ 311.25 f. *Deres Broder Georgs Nationalgæge*] se opplysningene til IV 453.1. ¶ 311.28 f. *miste sin yngste Datter*] jf. IV 451—453.

Br. 52. 312.21. *I Norge har vi Valg*] valgene 1891 førte til dannelsen av ministeriet Steen, en regjering av »det rene venstre«.

Br. 53. 312.31—313.1. *Danmarks Tiltrædelse af Bernerkonventionen*] blev først vedtatt 1903.

Br. 55. 314.19. *Anmeldelse af Troll*] 1. samling blev omtalt i Pol. 18/12 1891. ¶ 314.26 f. »*Under Loven*«] opført 1. gang på Dagmar-teatret 30/3 1901, jf. opplysningene til s. 18.7 og 20.28.

Br. 56. 315.22. *Anmeldelse af »Niobe«*] i Pol. 22/12 1893. ¶ 316.6. *Bjørnson*] 13/2 1894 blev »Over ævne I« spilt på Théâtre de l'Oeuvre i Paris, tre måneder tidligere hadde Antoine opført »En fallit«, og i løpet av vinteren kom det ut oversettelser av en rekke Bjørnsonske dikterverker. I 1894 blev også spilt »En hanske« og »Leonarda« på Mme Adams »petit théâtre«.

Br. 57. 316.23. »*Asgerd*«] et skuespill med sagamotiv, opført 1. gang på Det kgl. Teater 18/10 1895. ¶ 317.7. *slaat Eder ned i Norge*] se opplysningene til s. 38.23. ¶ 317.11. *Til Strindberg kommer adskillige Penge*] i Pol. 13/3 1895 stod et oprop om å yde pengebidrag til Strindberg, som i lengere tid hadde ligget syk på et hospital i Paris; underskriverne var

Lie, Alb. Edelfelt, Allan Österlind, Zorn, Sv. Lange og Knut Hamsun (jf. Frida Strindberg: »Strindberg och hans andra hustru« II 425 f.).

Br. 58. 317.20. »Muhammed«] skuespill fra 1895, aldri opført på scenen.

Br. 59. 318.14. *Deres Artikel om »Muhammed«*] i det norske ukeblad »Tidssignaler« 7/12 1895 skrev Lie en artikkel om Brandes' drama; den er gjengitt i Pol. 17/12; »Muhammed« karakteriseres her som et merkelig verk, som skildrer profeten ikke så meget i egenskap av religionsstifter, men snarere som »det enkle, ligetil Menneske, der endnu ikke er kommen ud for den legendariske Indbildningskraft«. ¶ 318.25. *Deres udmærkede Bog*] romanen »Naar Sol gaar ned« (1895), anmeldt av Edv. Brandes i Pol. 26/12 1895.

Br. 60. 319.15 f. *De tog Dem af min Søn*] i Pol. 30/12 1895 anmeldt Edv. Brandes Mons Lies to fortellinger »Remeni« og »En Drømmers Bog«. ¶ 319.25 f. *en Figur*] Dyre Rein.

Br. 61. 320.4. *Anmeldelse af »Dyre Reink«*] i Pol. 13/12 1896. ¶ 320.10. *Ibsens Skuespil*] »John Gabriel Borkman« (1896).

Br. 62. 320.29. *Deres Anmeldelse af Lindelin*] i Pol. 16/12 1897. ¶ 321.18. *Obstfelders »De røde Draaber«*] skuespill fra 1897. ¶ 321.21. »Korset«] fortelling av Obstfelder fra 1896. ¶ 321.25 f. *Sven Langes »Den usaarlige Frue«*] skuespillet »Iris eller den usaarlige Frue« (1897), anmeldt i Pol. 21/11 1897.

Br. 63. 322.3. »*Lykkens Blændværk*«] roman av Edv. Brandes fra 1898.

Br. 64. 323.9. »*Daarernes Formynder*«] likesom »Hos Sigbrit« en enakter, begge trykt i »Smaa Skuespil« (1898). ¶ 324.8. *det skal opføres paa Kristiania Teater*] se oplysningene til s. 40.9.

Br. 65. 324.24. *Anmeldelse af »Faste Forland«*] i Pol. 7/12 1899. ¶ 325.4. *Strindberg tager op Sveriges Historie i Dramer*] 1899 utkom »Folkungasagan« og »Gustaf Vasa«.

Br. 66. 325.13 f. *din Oversættelse af Jesaja*] utk. 1902.

Br. 67. 325.30 f. *den Haandsrækning . . i Anledning af »Jesaja«*] i Pol. 4/11 1902 skrev Lie om denne oversættelsen bl. a.: »Der staar gammeltestamentlig Duft ud fra dette Aandsværk, hvor en skarpsynet Lærd prøver og vejer, og en Digter har fuld Anvendelse for al sin lydhøre Evne for Stemning og Verseform. Man føler den høje Profet og Séer Esajas i disse Udbrud, Forkyndelser og Sange. Det er ikke en Bog, som vil standse paa en videnskabelig Faghylde, dertil ejer den for meget af

Digtets Vingefjer og slaar den ned i for mange af de Tanker, som gaar i Menneskene«. ¶ 326.3. *et nyt Skuespil*] »Udenfor Loven« (1902).

Br. 68. 326.13. *Vera*] skuespill fra 1904, aldri opført.

Br. 69. 327.8. *en Bog*] skuespillet »Haardt imod haardt« (1904). ¶ 327.17. *en Valgkamp*] ved valget til Københavns borgerrepræsentasjon 29/3 1904 hadde de radikale inngått valgforbund med sosialdemokratiet.

Br. 71. 328.26. *de store Forandringer i Bladet »Politiken«*] fra slutten av 1904 gikk Brandes av som redaktør av »Politiken«, og blev etterfulgt av Henrik Cavling.

TILLEGG

Alexander L. Kielland til Georg Brandes.

Efter at bind IV alt var trykt, er disse brevene blitt funnet blandt fru Edith Philipps papirer.

Br. 1. 333.7. *Romanen*] se IV 308.15 f. og opplysningene dertil. ¶ 333.14 f. *jeg holder Deres og Deres Broders Personer ud fra hinanden*] se IV 307.29 ff. ¶ 333.20. *Ziegler*] se IV 307.31—308.1. ¶ 333.25 f. »Arbeidsfolk« skal *Capitaine Sarauw faa*] den tyske oversettelse ved Sarauw utkom 1881. ¶ 334.1. *Deres »Indledningsforedrag«*] se opplysningene til s. 167.14 f. ¶ 334.3 f. *skrev jeg . . til Deres Broder*] se ovf. s. 166—168. ¶ 334.8. *Herman Bang . . slog mig ganske ihjel*] se opplysningene til s. 171.1 f.

Br. 3. 335.19. *Min Roman*] »Arbeidsfolk« (1881). ¶ 335.25 f. *Deres Proces, Dom og Henrettelse*] i artikkelen »Norske Anmeldere om dansk Litteratur« i NDagbl. 3/3 1881, som er skrevet for å verge den nye danske litteratur mot den nedlatende tone enkelte norske anmeldere — etter Brandes' oppfatning — anvendte overfor dansk estetisisme, pikanteri, raffinerthet, pessimisme etc.; Brandes peker på Drachmann, Jacobsen, Schandorph, Skram, Gjellerup, og går især med varme inn på hvad de to første har skrevet. ¶ 336.5. »*af en Dansk*«] artikkelen »Om dansk Litteratur. (Af en Dansk)« [c: fru Vullum(?)] i NDagbl. 9-10/3 1881 går ut på at det er nokså lett å forstå at meget av den nyere danske litteratur fornemmes som pessimistisk, — den har for meget av selvbeskuelse, for lite av samfundsfølelse.

Br. 7. 340.29. *han*] d. v. s. Bjørnson. ¶ 341.6. *din Brors Besøg*] Edv. Brandes' skuespill »Et Besøg« fra 1882. ¶ 341.22 f. *Schandorphs Bog om dig*] Kielland sikter antagelig til romanen »Et Aar i Embede« (1883), som skildrer brytningene mellom gammelt og nytt i en dansk provinsby. ¶ 341.25. *Romulus*] novelle av Karl Gjellerup fra 1883. ¶ 341.26 f. *Macaulays Englands Historie i en rædsom dansk Oversættelse*] ved W. Bauditz (1852—58).

Br. 8. 342.10. *en ny Bog*] romanen »Sne« (1886). ¶ 342.15 f. *den danske Politik*] 1/4 1885 var det blitt utstedt en provisorisk finanslov.